

ANNALS
OF
ORIENTAL RESEARCH
UNIVERSITY OF MADRAS

Editor-in-Chief

DR. C. ACHYUTA MENON

Editorial Board

RAO SAHIB S. VAIYAPURI PILLAI

MR. K. RAMAKRISHNAYYA

MR. M. MARIAPPA BHAT

DR. C. KUNHAN RAJA

DR. S. MUHAMMAD HUSAYN NAINAR

Annals of Oriental Research

EDITORIAL BOARD

DR. C. ACHYUTA MENON
(EDITOR-IN-CHIEF)

Head of the Dept. of Malayalam

RAO SAHEB S. VAIYAPURI PILLAI ..	„	<i>Tamil</i>
MR. K. RAMAKRISHNAYYA ..	„	<i>Telugu</i>
MR. M. MARIAPPA BHAT ..	„	<i>Kannada</i>
DR. C. KUNHAN RAJA ..	„	<i>Sanskrit</i>
DR. S. MUHAMMAD HUSAYN NAINAR	„	<i>Arabic, Persian and Urdu</i>

Published by the University of Madras

Twice a year

Annual subscription : Rs. Four

CONTENTS

	PAGES
TAMIL :	
Sidelights on Tamil Authors	
<i>By Rao Sahib S. Vaiyapuri Pillai</i>	.. 1- 17
Word-Building :	
<i>By V. Venkata Rajalu Reddiar</i>	.. 1- 16
TELUGU :	
The Dravidian Infinitive	
<i>By K. Ramakrishnayya</i>	.. 1- 12
KANNADA :	
Chandassāram (Introduction)	
<i>By M. Mariappa Bhat</i>	. 1- 8
How Many Nagavarmas	
<i>By H. Sesha Ayyangar</i>	.. 1- 8
On Pampa's Works	
<i>By H. Sesha Ayyangar</i>	.. 77- 90
MALAYALAM :	
Māvāratam Pāṭṭu (Introduction)	.. i - x
Māvāratam Paṭṭu	
<i>By Dr. Chelvat Achyuta Menon</i>	.. 25- 70
SANSKRIT :	
Sundararāja's Snuṣāvijaya (Introduction)	.. i - vi
Sundararāja's Snuṣāvijaya	
<i>By Dr. V. Raghavan</i>	.. 1- 29
Kauṣītaka and Śāṅkhāyana-Upaniṣads	
<i>By Dr. T. R. Chintamani</i>	.. 1- 18
Reviews	.. 1- 3

SIDELIGHTS ON TAMIL AUTHORS

By

RAO SAHIB S. VAIYAPURI PILLAI, B.A., B.L.,

Reader in Tamil, University of Madras.

I. Tolkāppiyar's Religion

A

Tolkāppiyam is believed to be the earliest of extant Tamil works. Its author, Tolkāppiyar remains but a hazy figure to modern scholars. No serious attempt has hitherto been made either to study him as a personality or to study his work from the historical standpoint. His age also is a matter of acute controversy, some scholars placing him in the 4th or 5th century A.D., and others, in about 10,000 B.C.! The present contribution does not propose to touch upon such vexed questions; but it tries simply to throw some light upon Tolkāppiyar's religious faith.

In 1875, Dr. A. C. Burnell¹ made the suggestion that Tolkāppiyar was either a Buddhist or a Jain, most probably a Nigrantha or Digambara Jain. This was but a surmise and did not attract much attention from scholars. On the other hand, the statement made by Naccinārkkiniyar² that Tolkāppiyar's real name was Tṛṇa-dhūmāgni, that he was a son of the sage Jamadagni and that he was a pupil of Agastya, went far to popularise the opinion that he was a brāhmin follower of the Vedic religion. It was even suggested by an orthodox Śaiva scholar³ that Aindra occurring in the prefatory verse to Tolkāppiyam was a Śaiva Āgama. There must have been earlier sources for the statement of Naccinārkkiniyar, but none such is available to us at present. But whatever its source, it lacks historical authenticity and we may ignore it as a mere fable. To consider Tolkāppiyar as the son of Jamadagni (and incidentally a brother of Paraśurāma) is hardly within the domain of history.

1. The Aindra School of Sanskrit Grammarians, p. 8, 56.

2. See his commentary on Eḷuttadikāram, prefatory verse.

3. Tolkāppiyar Carita-v-ārāycci by Sri. V. Chidambararāmalinga Pillai, M.D.T. Hindu College, Tinnevely, 1914.

But the question must be settled beyond all reasonable doubt, if any solid reconstruction of our ancient literary history is to become possible. It is not always easy to get direct, contemporary evidence; but where this is available, it is conclusive and all doubts are once for all set at rest.

Let us see whether there is any such¹ evidence relating to Tolkāppiyar's religion.

The prefatory verse to Tolkāppiyam is written by Panambāranār, a fellow-student of Tolkāppiyar himself. Ḥampūranār, the earliest commentator, records this fact. The verse itself mentions details of the preparation and publication of this great grammar and its style and diction bear a very close resemblance to those of Tolkāppiyar's sutras. Moreover, it is found in every manuscript of Tolkāppiyam-Eluttadikāram available at the present day. So, there need be no doubt that the verse is contemporaneous with Tolkāppiyam itself.

From this verse, we learn that Tolkāppiyar published his great work in the assembly of Nilan-taru-tiruvṛ-Pāṇḍiyan. He had the satisfaction of having his work critically reviewed by Atankōṭṭāśān who was an expert in Aindra Grammar. Lastly, his fame became well established and he led an ascetic life.

The expression 'ascetic life' corresponds to the obscure term 'paḍimai' in the original. It is Ḥampūranār's interpretation that is followed here. Naccinārkkiniyar, who came later, interprets the term as meaning '(ascetic) garb or dress' and perhaps wants to suggest that the earlier interpretation was simply an extension of this significance. But the semantic history of the word 'paḍimai' does not support this suggestion. The word is the same as the prākṛit word paḍimā whose Sanskrit equivalent is pratimā. Primarily, it means an image or idol. (See Amarakōśa, II 2000) Resemblance, similitude; reflected image; symbol—these are all extensions of this primary significance. The meaning '(ascetic) garb' is a further extension and the adjunct 'ascetic', though perhaps justifiable in the context, has nothing to do with the word 'pratimā'. To go still further and derive 'ascetic life' from the primary significance seems indeed very far-fetched and hardly reasonable. If paḍimā has the meaning of 'ascetic life' which it has, the inference is irresistible that it is a technical term.

In fact, there is such a technical term in Jainism, covering exactly what Ḥampūranār calls தவவொழுக்கம் (ascetic life). Outside Jainism, such a technical term is unknown.

It is the Jain belief that there is a ladder of fourteen steps (cauḍa guṇasthānaka) by which a Jīva may mount to mōkṣa. A Jaina layman who, in this upward path, is desirous of reaching a stage higher than that attained by keeping the twelve vratas will also observe the eleven pratimās.⁴ These lead him gently on towards the state when he will be able to take the five great vows of the ascetic. The aim of the twelve vratas is to bridge over the gap between the lay and the ascetic life. The eleven pratimās (paḍimās) bring the approach still closer. They are:

1. Darśana Pratimā—Vow to worship the true Dēva, to reverence a true guru and to believe in the true dharma (i.e. Jainism).
2. Vrata Pratimā—Vow to observe the twelve vratas (the five aṇuvratas, the three guṇa-vratas and the four sikṣā-vratas).
3. Sāmāyika Pratimā—Vow to worship at least three times every day.
4. Pōṣadhōpavāsa-Pratimā—Vow to fast regularly at least six times a month.
5. Sacitta-tyāga Pratimā—Vow to abstain from the flesh of conscious creatures and refraining from fresh vegetables.
6. Rātri-bhukta-tyāga Pratimā—Vow to abstain from eating at nights.
7. Brahmacaryā Pratimā—Vow to keep away from the society of even one's own wife.
8. Ārambha-tyāga Pratimā—Vow to abandon such worldly pursuits as involve the destruction of life.
9. Pratigraha-tyāga Pratimā—Vow to abandon worldly possessions.
10. Anumati-tyāga Pratimā—Vow to observe the ascetic rule of never allowing any special cooking and of taking what is left over when others have dined.

4. See Outlines of Jainism by Jagmanderlal Jaini, pp. 67-70.

11. Uddhiṣṭa-tyāga Pratimā—Vow to retire into a quiet place to acquire a knowledge of truth.

Before a Jaina can go on to the Pratimās (eleven stages in his religious life) he must pass through two preliminary stages. He must have faith in Jainism and, in addition, he must become a Pākshika śrāvaka, layman intent on following the path of salvation. When he takes the eleventh pratimā, he is practically a monk or ascetic. Hence to explain the sense of these pratimās by ascetic life (தவவாழ்க்கை) is appropriate.

Thus we see that paḍimai, as explained by Ṭampūraṇar, is a technical term, pratimā being its Sanskrit equivalent. This term is applied to the ascetic observances of the Jains only, and nowhere else in the whole range of Sanskrit literature does it occur in this technical sense. So, we are forced to conclude that Tolkāppiyar was a Jain. He must have been a lay Jain aspiring to become an ascetic. Since the reference to him as a paḍimaiyōn occurs in a contemporaneous verse, the evidence is unimpeachable.

B

So far, we have been considering a piece of contemporary evidence. Let us now see whether Tolkāppiyar himself has given any indication of the religion he followed.

It is well known that the minute classification of Jīva and Ajīva is a distinguishing feature of Jainism. In fact, they form the first two of the nine categories of fundamental truths of the Jains (nava tatva). Uttarādhyayana⁵ sūtra (which Dr. Jacobi ascribes to the early centuries before the Christian Era) says 'Now learn from me with attentive minds the division of living beings and things without life, which a monk who is to exert himself in self-control must know'. To take any life seems to the Jaina the most heinous of all crimes and entails the most terrible punishment. Jainism is the religion of non-killing. A monk must strive not to take any life (insect, vegetable, etc.) that has even one sense; but the laity are only forbidden to take any life possessed of two or more senses. Such rules reveal the necessity for a minute classification of jīvas (living beings).

Jīva is classified into five kinds according to the number of senses it possesses, as *ēkēndriya*, *dvīndriya*, *trīndriya*, *caturīndriya* and *pañcēndriya*. The last is sub-divided into *sañjñī pañcēndriya* and *asañjñī pañcēndriya*. *Ekēndriya* possesses only one sense, the sense of touch; *dvīndriya*, two senses, that of taste as well as of touch; *trīndriya* has in addition to the senses of taste and touch, the sense of smell; *caturīndriya* possesses the four senses of touch, taste, smell and sight. *Asañjñī pañcēndriya* has in addition to the above four, the sense of hearing⁶ *Sañjñī pañcēndriya* has mind besides the five senses.

This detailed classification and the definitions are found in *Tolkāppiyam* also. A free rendering of the seven sūtras of this work (marapiyal, 27—33)⁷ relating to the above classification is given below.

One-sensed being has the sense of touch; the two-sensed has besides the above, the sense of taste; the three-sensed adds to the above the sense of smell; the four-sensed adds to the above the sense of sight; the five-sensed adds to the above the sense of hearing; the six-sensed has, besides the five senses, the faculty of mind. Those who had true knowledge have made this classification (S. 27).⁸

Grass and tree are one-sensed beings; there are other beings also belonging to this class. Conchs and shell-fish are two-sensed beings; there are other beings also belonging to this class. White-ants and ants are three-sensed beings; there are others also belonging to this class. Crabs and bees are four-sensed beings; there are others also belonging to this class. Beasts and savages are five-sensed beings; there are others also belonging to this

6. See *Nīlakēṣi St.* 78, 79; *Mērumandara Purāṇam St.* 822, 823; *Kunda-kundācārya's Pañcāstikāya-Samayāsāra* 118-124

7. The author of *Ilakkaṇa-vilakkam*, a *Saivaite*, has incorporated these sūtras in his work, without paying any attention to the source of this classification. He reduces all these statements into one comprehensive sūtra.

8. ஒன்றறி வதுவே உற்றறி வதுவே
இரண்டறி வதுவே அதனெடு நாவே
மூன்றறி வதுவே அவற்றெடு மூக்கே
நான்கறி வதுவே அவற்றெடு கண்ணே
ஐந்தறி வதுவே அவற்றெடு செவியே
ஆறறி வதுவே அவற்றெடு மனனே
நேரிதின் உணர்ந்தோர் நெறிப்படுத் தினரே. (தொல்-மரபு 27)

class. Mankind are six-sensed beings; there are others also belonging to this class (S. 28—33).⁹

What is noticeable here is the absolute agreement between the Jaina classification of the living beings¹ and Tolkāppiyar's classification of the same. Tolkāppiyar explicitly says that the classification was made and the lives graded by men of true knowledge and there can hardly be any doubt that he refers to the great propounders of the Jaina Dharma. The respect with which they are mentioned and the wholesale adoption of their views by him fully justify the conclusion that Tolkāppiyar was a Jain. There are other evidences¹⁰ which I hope to consider in detail, later on.

II. Date of Māṇikkavāṣagar

The date of St. Māṇikkavāṣagar has been a puzzle for over two generations. The problem was first set by the famous scholar, late Prof. Sundaram Pillai of Trivandrum. He says, in his *Age of Tiruṇāṇarambandar*, 'A doubt, however, has arisen as to the priority of Māṇikkavāṣagar to Sambandar, and it has been daily gaining ground.' This statement was made in 1895. Since that time, a number of scholars have addressed themselves to a solution of this question. It may be noted, however, that the late Prof. Sundaram Pillai was a devoted admirer of Paranjōti's Tiruvilaiyāḍal

9. புல்லு மரணும் ஓரறி வினவே
பிறவும் உளவே அக்கிளைப் பிறப்பே. (தொல்-மரபு 28)
நந்து முள்ளும் ஈரறி வினவே
பிறவும் உளவே அக்கிளைப் பிறப்பே. (தொல்-மரபு 29)
சிதலும் ஏறும்பும் மூவறி வினவே
பிறவும் உளவே அக்கிளைப் பிறப்பே. (தொல்-மரபு 30)
நண்டுத் தும்பியும் நான்கறி வினவே
பிறவும் உளவே அக்கிளைப் பிறப்பே. (தொல்-மரபு 31)
மாவு மாக்களும் ஐயறி வினவே
பிறவும் உளவே அக்கிளைப் பிறப்பே. (தொல்-மரபு 32)
மக்கள் தாமே ஆறறி வுயிரே
பிறவும் உளவே அக்கிளைப் பிறப்பே. (தொல்-மரபு 33)

10. I may mention here the term 'Pannatti' (Sanskrit 'prajñapti'). This is defined in Tolkāppiyam (Śeyyul-iyal 180) Certain old Jaina compositions are called by this name. (E.g. Bhagavatī viyāha pannatti, viāha pannatti, vivāha pannatti, sūriya pannatti, candapannatti). Outside Jain works, this prākṛit term is not known. The inference is clear.

and basing his impressions on the quicksand of chronology furnished by this Purāṇa, he had first entertained the opinion that Māṇikkavāṣagar was prior to Sambanda in date. But being a keen student of Tamil Literature and a keener student of History, he found soon that this opinion was unsustainable. That was why the doubt he permitted himself to express.

The scholars¹ who followed him in this enquiry ranged themselves on opposite sides, the point at issue being the priority or otherwise of Māṇikkavāṣagar to the Dēvāram Hymnists. A neat and clear summary of the two views appear in the pages of 'Pāṇḍyan Kingdom' by Prof. K. A. Nilakāṇṭha Śāstri.

Mr. K. G. Sēsha Iyer who has dealt with the problem exhaustively has urged a point which must be inquired into as a preliminary step. He says, 'Mr. Gōpinātha Rao simply brushes aside the accepted tradition—accepted alike by Indian and European scholars—that Māṇikkavāṣagar preceded even the earliest of the Dēvāram Hymnists. . . . Dr. Pope in the history of Māṇikkavāṣagar appended to his edition of Tīruvāṣagam feels no hesitation in writing that it is quite certain that this sage was the *first* in the long and very remarkable series of devotees of Śivan who engaged in the arduous work of recovering the South of India from the Buddhists and Jains and he suggests that the saint flourished about 150 to 200 years before Sambandar. The Tamilian has always accepted as an axiomatic truth that Māṇikkavāṣagar lived long prior to the Dēvāram Hymnists; and the view, besides being in consonance with *immemorial tradition* and with probability, receives considerable confirmation from Tamil Literature itself, unless we read it with the set purpose of twisting it to support a preconceived theory. Mr. Gōpinātha Rao had perforce to do violence to the established tradition. . . . Let us now examine if the various reasons advanced by Mr. Gōpinātha Rao. . . . are so cogent and convincing as to induce us to reject the accepted or *orthodox view*.'

1. Messrs. S. A. Tirumalaikkoḷundu Pillai, V. G. Suryanārāyaṇa Śāstriār, T. Ponnambalam Pillai, Pandit R. S. Vēdāchalam Pillai (Maṛaimalaiyaḍigal), K. G. Sēsha Iyer, Wilson, Dr. Pope, Dr. V. Swāminātha Iyer and Prof. K. A. Nilakāṇṭha Śāstriar hold that the Saint lived prior to the Hymnists. Messrs. Innes, Julien Vinson, Goudie, Nelson, V. Venkayya, T. A. Gōpinātha Rao, M. Srinivāsa Iyengār, K. Srinivāsa Pillai, T. G. Ārāvamudan, and K. N. Sivarāja Pillai stand for the opposite view.

I am giving this long extract for the purpose of showing that Mr. K. G. Sēsha Iyer is strongly relying upon a tradition which he characterises as immemorial, orthodox and accepted and which, in his opinion, declares in unequivocal terms the priority of Māṇikkavāṣagar to the Dēvāram Hymnists. It is also his view that the burden of proof lies entirely on the shoulders of those scholars who hold to the contrary. This legal subtlety apart, I regret I have to flatly contradict him. His tradition is a concocted affair based upon a single reference in Appar. It is 'நரியைக் குதிரை செய்வானும்' (4, 4, 2) about the limitless powers of the Almighty who can even transform a jackal into a horse. Two other references also have been ransacked and exploited. The first is about Śiva who had Nandiśa as his Vācaka (குடமுழநந்திசனை வாசகனாகக்கொண்டார் 6, 90, 11) and the second is about Śiva's appearance as He stood on the banks of the Vaigai (டணியார் வையைத் திருக்கோட்டில் நின்றதோர் திறமுந் தோன்றும் 6, 18, 9). The meaning and value of these references will be discussed later on; but to found a tradition on these uncertain, vague statements is indeed highly fanciful, if not monstrous. Even Dr. V. Swāmīnātha Iyer who is responsible for the interpretation of 'குடமுழநந்திசனை வாசகனாகக்கொண்டார்' does not say anything about the existence of such a tradition.

On the contrary, if we can deduce anything from the uniform practice, in all conceivable circumstances, of poets mentioning Māṇikkavāṣagar after the Devaram trio, we are justified in holding that there is a tradition for the posteriority of the saint. This practice has been known to exist from 10th century A.D. onward upto the present day and this statement may be supported by a good many references. I shall mention only the most significant of them.

The earliest reference occurs in the 11th Tirumurai. Paṭṭi-nattaiḍigal in his Tiruviḍaimarudūr Mummaṇikkōvai (St. 28) mentions in order, the great trio of devotees who sang hymns of exquisite beauty and the Pillai of Perunturai² 'whose love was full to overflowing'. The lines are:

வித்தகப் பாடல் முத்திறத் தடியரும்
திருந்திய அன்பிற பெருந்துறைப் பிள்ளையும்

2. It is interesting to note that the expression 'பெருந்துறைப்பிள்ளை' occurs in Tirukkōvaiyār St. 104.

This Mummaṇikkōvai forms, as already said, one of the poems in the 11th Tirumurai which must have been collected about 1000 A.D. and so it may have to be assigned to the 10th century at the latest.

Next, I shall cite the philosophical work of Tirukkaḷirrupaḍiyār, dated 1178 A.D. St. 70 to 73 are given below:—

70. ஓடம் சிவிகை யுலவாக் கிழியடைக்கப்
பாடல் பனைதாளம் பாலைநெய்தல்-ஏடெதிர்வெப்பு)
என்புக் குயிர்கொடுத்தல் ஈங்கிவைதாம் ஓங்குபுகழ்த்
தென்புகலி வேந்தன் செயல்.
71. கொல்கரியின் நீற்றறையின் நஞ்சிற் கொலைதவிர்த்தல்
கல்லே மிதப்பாய்க் கடல்நீர்தல்-நல்ல
மருவார் மறைக்காட்டில் வாசல் திறப்பித்தல்
திருவாமூ ராளி செயல்.
72. மோகம் அறுத்திடின்றாம் முத்தி கொடுப்பதென
ஆகமங்கள் சொன்ன அவர்தாமைத்-தீதாகையர்பால்
தூதாகப் போகவிடும் ஸ்ன்றெண்டன் தொண்டுகளை
ஏதாகச் சொல்லுவேன் யான்.
73. பாய்பரியோன் தந்த பரமாரந்தப் பயனை
தூயதிரு வாய்மலராற் சொற்செய்து-மாயக்
கருவாதை யாமறியா வாறுசெய்தான் கண்டாய்
திருவாத ஓராளுந் தேன்.

These refer in order to the great deeds of the Śaiva Samayācāryas, giving Māṇikkavāṣagar the last place.

Next I shall refer to Kōyil Purāṇam composed by Umāpati Sivācāriār who lived about the beginning of the 14th century and who was the author of as many as eight philosophical works. He says:—

திருஞான சம்பந்தர் செய்யதிருவடி போற்றி
அருணைவுக் கரசர்பிரான் அலர்கமலப் பதம்போற்றி
கருமாள் எமையாளுங் கண்ணுதலோன் வலிந்தாண்ட
பெருமாள்பூங் கழல்போற்றி பிறங்கிய அன்பர்கள்போற்றி.

பேசுபுகழ் வாதவூர்ப் பிறந்து பெருந்துறைக்கடலுண்டு
ஆசிலெழில் தடித்தயா அஞ்செழுத்தா லதிர்த்தெழுந்து
தேசமலி தரப்பொதுவார் சிவபோக மிகவினைவான்
வாசகமா மாணிக்க மழைபொழிமா முகில்போற்றி.

(பாயிரம் 8, 9)

We find here that the same order is maintained, giving the last place to Māṇikkavāṣagar. The next work of importance which I would like to mention is Kanda-Purāṇam composed at the beginning of the 16th cent. The author is Kacciyappaśivācārya and, in his invocatory section, he says:

பண்டைவல் வினையினுற் பாயுமுத்துழல்
குண்டரை வென்றுமுன் கடல் வைகையே
வெண்டிரு நீற்றொளி விளங்கச் செய்து
தண்டமிழ் விரகன்மெய்த் தாள்கள் போற்றுவாம்.

பொய்யுரை நூல்சில புகலுந் தீயமண்
கையர்கள் பிணித்துமுன் கடலகத்திடு
வெய்யகற் றொணியாய் மிதப்ப முறபடு
துய்யசொல் லரசுர்தான் தொழுது ப்பாற்றுவாம்.

வறந்திடு பொய்கைமுன் நிரம்ப மற்றவன்
உறைந்திடு முதலைவர் துதிப்ப அன்னதால்
இறந்திடு மகன்வளர்ந் தெய்தப் பாடலொன் (று)
அறைந்திடு சுந்தர னடிகள் ப்பாற்றுவாம்.

கந்தமோ டுயிர்படுங் கணபங் கம்மெனச்
சுந்தைகொள் சாக்கியர் தியங்க மூகராய்
முந்தொரு மூகையை மொழிவித தெந்தைபால்
வந்திடும் அடிகளை வணக்கஞ் செய்குவாம்.

(கடவுள் வாழ்த்து 20-3).

Here also the same order is observed and Māṇikkavāṣagar is placed last. We can cite quotations from works century after century; but it is not necessary. I shall content myself with naming only one great author, Śivagñanamunivar, who is perhaps the greatest of the Siddhānta exponents and who is justly famous as a grammarian and versatile scholar. He lived about 175 years ago and he has praised these saints in the invocatory section (10-13) of his Kāncipurāṇa in the same order as noted above.

Let me now turn to another group of works. These deal with the life of Māṇikkavāṣagar either exclusively or among other episodes. The earliest of these works is believed to be Nambi's Tiruvālavāyudaiyār Tiruviḷaiyāḍal. The following stanza is taken from its invocatory section:

படிபுகழ் சண்பை வேந்தர் மலரடி போற்றி பத்தி
வடிவுடை யியல்தேர் நாவுக் கரசடி போற்றி மாலை
முடிகொள்கந் தர்தான் போற்றி மூதுரை வாதலூர்
அடியினை போற்றி மற்றோங் கடியவ ரடிகள் போற்றி.

Here the Dēvāram trio are invoked first and *then* Māṇikkavāśagar is praised. The same order is observed in Parañjoti's Tiruviḷaiyāḍal, another work of this group composed in the 17th Cent (Pāyiram 18-21). So also in Kaḍambavanapurāṇam of Vimanātha Paṇḍita (Pāyiram 8-9). The last work was written a little later than the previous one. A work exclusively dealing with the life of the saint is Tiruvātavūrar Purāṇam of Kaḍavuḷ-māmuni. In this purāṇa also, we find the Śaiva Saṁayācāryas mentioned in the accepted order. If there had been the least suspicion about the relative age of these saints, the authors of these purāṇas would have certainly taken advantage of it and mentioned Māṇikkavāśagar at least in a different order. They have not done so and we are justified in believing that they were paying homage to a traditional view.

Now I shall take up another class of works, viz., the Ulās. These prabandhams were sung by Dēvadāsīs during processions in temple-festivals (vide introduction of Dr. V. Swāminātha Iyer to his editions of Kaḍambhar Kōyil-Ulā and Cokka-nāthar Ulā) and any order mentioned in these Ulās regarding the arrangement of idols and images refers to actual practice in such a procession. I shall translate freely a passage from only one Ulā, Tiruppūvaṇa-nāthar Ulā, a well-known work in Tamil.

'The child-saint who obtained darshan of his divine parents (Śiva and Umā) at Tiruvīḷi-mīlalai, exactly as they manifested themselves at Shiyāḷi; St. Appar who at Tiruvāḍi paid homage to Lord Śiva, even in His gracious guise at Mount Kailās; St. Sundara who by his songs at Tiruvārūr made the Holy Feet red with walking—the Feet already red with ceaseless dancing; the minister-saint who fetched horses, by the magic of Śiva, for his Pāṇḍya King at Madura...these rode their respective vehicles in the procession.'

-தந்தைதாய்

வேணுபுரக் கோலம் வீழி மிழலையிடைப்
பேனும் வகைபார்த்த பிள்ளையும்-பூனுமருள்
மெய்யாக் கயிலைமலை வீற்றிருந்த தன்கோலம்
ஐயாற்றிற் கண்டருளென் அப்பனும்-எய்யாமல்
ஆடிச் சிவக்கும் அடியைத்தென் னோரிற்ப்
பாடிச் சிவப்பேற்றும் பாவலனும்-கூடற்குள்
ஆசில் வழுதி யரசற்குச் சம்புவால்
வாசி வரவழைத்த மந்திரியும்—...
ஒருவாத தத்தமணி யூர் தியினுஞ் சேமத்
திருவாடு தண்டினுமேற் செல்ல—...

This is the order followed in all the Ulās relating to Śaiva shrines of the various places. If this order shows anything, it is that the image of Māṇikkavāṣagar was added later on to the sacred possessions of the Temples. There is only one reason which can satisfactorily account for this and furnish us with a clear indication of the origin of the tradition. Māṇikkavāṣagar must have been a later saint.

In passing, I may note that St. Sambandar is perhaps the earliest to have his image set up in temples. For, Nambi Āṇḍār Nambi (10th Cent. A.D.) has sung a Ulā about Sambandar and he gives very interesting details about the decorations of the image.³ He also mentions that the image of Cīru-t-tōṇḍar attended upon the image of Sambandar. Barring Tiru-kailāya-Gnāna Ulā of Cēramān-Perumāḷ and probably Rājarājan Ulā, this Ula on Sambandar is the earliest in Tamil Literature.

There is one other detail in one of these ulās which I must not fail to mention. In Tēvai-y-Ulā, there occurs the following passage:

92. நான்மறையு முத்தநிழும் நற்பேரிண்டுடையோன்
நான்மறையு முன்னே நுவன்றதற்பின்.

Here the order in which the sacred poems are recited in Śaiva Temples is given: First the four Vēdas, then the sacred poems of Dēvāram trio and then the Tiruvāṣagam of Māṇikkavāṣagar. This is another practice observed in temples and it exists unaltered even to-day. Is it too much to say that we find here another proof of the tradition followed from time immemorial?

Students of Tamil literary history are aware that the sacred works of the Saivites are divided into twelve books called Tirumurai. Dēvāram of Sambandar, Appar and Sundarar comprise the first seven books. Tiruvāṣagam of Māṇikkavāṣagar form the eighth book. This is borne out by the following passages:

பண்புற்ற திருஞான சம்பந்தர் பதிகமுந்நூற்
றெண்பத்து நான்கினுல் இலங்குதிருமுறை மூன்று ;
நண்புற்ற நாவரசர் முந்நூற்றேழ் மூன்றினுல் ;
வண்பெற்ற முறையொன்று நூற்றினுல் வன்றெண்டர்.

3. Tirumurai-kaṇḍa-purāṇam says (St. 19) that King Rājarāja took the images of the trio in a procession at Chidambaram and brought them before the room where the Dēvāram was kept locked up.

ஆகவளர் திருமுறையேழ் அருட்டிருவாசக மொன்று ;
மோகமெறி திருவிசைப்பா மாலைமுறை யொன்று ; சிவ
போகமிகு மந்திரமாம் முறையொன்று புகழ்பெறவே
பாகமிகுந் திருமுறைகள் பத்தாக வைத்தார்கள்.

சித்திரரும் இறைமொழிந்த திருமுகப்பாகரம் முதலாம்
உய்த்த பதிகங்களையும் ஒருமுறையாச் செய்கவெனப்
பத்திரந் திருமுறைகள் பதினென்றூப் பண்ணினார்.

Thus the order of the Tirumurais also supports the tradition that Tiruvāsagam was composed long after Dēvāram.

As against this tradition well-known, consistent, continuous and immemorial, what have we got on the other side? I have already noted the three references of Appar. The first reference is about the Miracle of jackals and horses. Appar is simply poetically illustrating the boundless powers of the Almighty and this perhaps formed the basis of a later legend. The future tense in the expression நரியைச் சூதிரை செய்வானும் நரகரைத் தேவு செய்வானும், if it is significant at all, can support this view only. Even if it be a reference to an actual incident, nowhere in the whole of Tiruvāsagam is this incident directly connected with the life of Māṇikkavāśagar. More than that, our saint refers to it as a sport of remote antiquity (Kīrti, II 36—41). The second reference is to Nandiśa. The line குடமுழந் தீசனை வாசகனாக்கொண்டார் is believed to contain an allusion that Nandi took birth as Māṇikkavāśagar. This birth-story is a later growth. At first it was believed that it was only a gaṇa-nātha who appeared as our saint, under the orders of Śiva. Kaḍambavanapurāṇam says:

கணநாதர் தமிலொருவன் விடையிற் போந்து
கமழ்மதுக மகிழ்வாத புரத்து வாழ்ந்
தணராமாத் தியர்குலத்துட் டோன்றி (இலீலா. 27)

Nambi's Tiruvīlaiyāḍal tells us the same tale.

Later on this gaṇa-nātha was identified with Nandi by the Sanskrit purāṇa quoted by Dr. V. Swāminātha Ayyar at page 36 of his edition of Nambi's purāṇa. To import this later notion into Appar's verse is an anachronism to be rejected at sight. The verse itself is not free from doubt. Some manuscripts read குடமுழந் தீசனை வாககனாக்கொண்டார். Vāhaka means 'one who carries' and this is exactly the duty enjoined on Nandi. Even supposing

that வாசகனா is correct, it can only mean that Śiva had Nandiśa as His messenger or as His drummer.⁴

The third reference is to the Lord Śiva standing on the banks of the Vaigai. Even assuming that this line alludes to the story of Śiva appearing as a wage-labourer and carrying earth for the embankment of Vaigai in floods—and this is very doubtful—there is no trace in Tiruvāśagam to support the view that the episode had anything to do with the life of our saint.

As a result of the foregoing discussion, we find that the tradition is to the effect that Mānikkavāśagar came later than the Dēvāram hymnists and that it stands unchallenged.

The following points also support this tradition:

1. Mānikkavāśagar is always given the fourth place among the Śaiva Samayācāryas, the first three being Appar, Sambandar and Sundarar.

2. This saint is not included by Sundaramūrti Nāyanār in his Tirutṭoṇḍatogai. The attempt to find a reference to him in the expression பொய்யடிமை யில்லாத புலவர்க்கு மடியேன் is against traditional interpretation given in Nambi-Āṇḍar Tiruvantādi and Periapurāṇam and has nothing to recommend it.

3. Tiru-v-isaippā, the ninth Tirumurai, mentions Appar, Sambandar and Sundarar in order (Pūnturutti Nambi Kāṇḍa Nambi, Kōyil 3-5; Tiru-vāli-y-amudanār, Kōyil 3, 10); but it does not refer to Mānikkavāśagar.

4. Perunturai^{4a} and Uttara Kōśa Mangai have not been sung by Dēvāram hymnists, while they are consecrated in Tiruvāśagam.

5. Mānikkavāśagar refers very probably to Sambanda in his line.

கழுமல மதனிற் காட்சி கொடுத்தும் (2, 88)

6. Tiruvāśagam mentions a number of Siva's sports at Madura, not the least being His assumption of sovereignty of the Pāṇḍya Kingdom. The hymnists are apparently unacquainted with

4. Compare நத்திகைம்முழுவம் முகிலெனமுழங்க (Karuvūr-t-tēvar, Kōyil, 4).

4a. Perunturai in Appar's Kshētrak-kōvai obviously refers to Pēṇu-perunturai on the banks of the Ariśil.

most of the sports, the assumption of sovereignty mentioned being entirely unknown to them.

7. A number of early epigraphs mention the setting up of images⁵ of the Dēvāraṁ Hymnists and the institution of nibhandhas for reciting⁶ Dēvāraṁ, in temples; while a few only of even later epigraphs refer to Māṇikkavāṣagar and his poems, such as Tiruvempāvai,^{7, 9} Tiruc-cālal⁸ (Vide K. A. N. Sastri: Cōlas II, p. 476, 490).

8. Nambi Āṇḍār Nambi refers to Māṇikkavāṣagar in his Tiru-p-panniyar Viruttam (58). The terms of reference indicate that a recent author is being mentioned.

9. Māṇikkavāṣagar's philosophy shows a high degree of advancement. He uses a number of technical terms: உலகாயதம் (4, 56), நாத்திகம் (4, 47), மும்மலம் (2, 111).

10. The peculiar characteristic of the religious life in the days of Nāyanmārs was devotion pure and simple. A philosophic basis was needed and this need became in course of time urgent and persistent, as the rival systems sought desperately to gain a solid foothold in the land. There was one important factor which made the philosophic basis a reality. It was the search after a spiritual guide or guru and such a guru, it was believed, could only be God Himself in human form. This is the Doctrine of Grace, a late conception in the history of Siddhānta Philosophy. Māṇikkavāṣagar's poems abound in the description of this doctrine.

11. Māṇikkavāṣagar refers to Sankara's (9th Cent., A.D.) doctrine of Māyāvāda:

மிண்டிய மாயா வாத மென்னுஞ்
சண்ட மாருதஞ் சூழித்தடித்தார்த்து (4, 54-5).

5. Images:—

- (1) 606 of 1912.
- (2) 177 of 1907.
- (3) 118 of 1914.
- (4) 56 & 57 of 1913.

6. Tiruppadiyam:—

- (1) 373 of 1903.
- (2) 99 of 1929.
- (3) S.I.I. III. p. 93,
II. 32-3.
- (4) 129 of 1914.
- (5) 349 of 1918.
- (6) 358 of 1903 (S.I.I.
III. p. 285).
- (7) 199 of 1915.

7. Tiruvempāvai:—

- 12 of 1905.
8. Tiruccālal:—
165 of 1906.
9. Tiruvempāvai and
Tiruvādavūrali
nāyanār:—
421 of 1912.

12. The occurrence of late words and forms such as

அமுக்கு (31, 8)	வேலை = work (4, 29)
சொக்கு (2, 34)	விடேங்கள் (5, 79)
பாதுகாத்து (5, 81)	கொ(ண்)டு (51, 7)
மெச்சுவார் (21, 9)	ஏதேனும் (7, 1)

13. The occurrence of numerous Sanskrit words and compounds

அண்டரண்டம் (37, 8)	கருணாகரன் (6, 28)
அநுகுலம் (4, 67)	கருணாலயன் (27, 1)
அம்பரம் (6, 20)	கலாப்பதம் (4, 58)
உத்தூளித்து (6, 22)	சித்தவிகாரம் (10, 6)
குப்பாயம் (17, 7)	பரானுபவம் (49, 8)
அமுததாரை (3, 174)	பரமானந்தம் (3, 66)
மாதாவுதரம் (4, 13)	மேதாமணி (27, 9)
இந்து சிகாமணி (49, 8)	

14. The employment of the late metrical form கலித்துறை, as a medium in common usage.

This is typically illustrated in 'Tirukkōvaiyār, though in Tiruvāṣagam itself about 75 stanzas of this metre occur.

15. The species of Frabandhas described in Pāṭṭiyal works and known to have come into vogue later in the History of Tamil Literature (about the 8th century A.D.) are found among the Saint's works e.g. Ponnūśal, Dasāṅgam and Kōvai.

Finally, there is evidence in Tirukkōvaiyār which indisputably settles the question of its author's (St. Mānikkavāsagar's) date. I refer to the following two stanzas:

மன்னவன் தெம்முனை மேற்செல்லு மாயினும் மாலரியே
 மன்னவன் தேர்புறத் தல்கல் செல்லாது வரகுணனார்
 தென்னவன் ஏத்துகிற றம்பலத்தான் மற்றைத் தேவர்க்கெல்லாம்
 முன்னவன் மூவலன் னானும் மற்றோர் தெய்வம் முன்னவனே. (306)

புயலோங் கலர்சடை யேற்றவன் சிற்றம் பலம் புகழும்
 மயலோங் கிருங்கனி யானை வரகுணன் வெற்பின் வைத்த
 கயலோங் கிருஞ்சிலை கொண்டுமன் கோபமுங் காட்டிவருஞ்
 செயலோங் கெயிலெரி செய்தபின் இன்றோர் திருமுகமே. (327)

Here a Pāṇḍya king Varaguṇa is mentioned as having worshipped Śiva at Cidambaram. There are two kings of that name

known to History, Varaguṇa I (A.D. 765-815) and his grandson, Varaguṇa II (A.D. 862-880). Of these two, who is the king referred to by Māṇikkavāṣagar? In determining this question, Sundarar's omission to mention our saint becomes significant and he refers to Kāḍavar Kōn Kaḷar Cingan probably Narasimhavarman II (circa A.D. 720) as his contemporary. So Sundarar's date is round about A.D. 725. If Māṇikkavāṣagar's time was later than Sundarar's, the former could have referred to either Varaguṇa I or II. But Varaguṇa I, though he made certain large endowments to Saiva temples also, was a 'parama vaishnavan' according to the Madras Museum plates. He could not have been the king referred to by our saint who was a zealous devotee of Siva. It is very probable that Varaguṇa II is the king praised by him in Tirukkōvaiyār. Therefore Māṇikkavāṣagar may be assigned to the latter half of the 9th cent. A.D.

This paper was read at the XIth Session of the All-India Oriental Conference, 1941, held at Hyderabad, Deccan. Since then, Mr. T. P. Palaniappa Pillai, B.O.L., has added two more arguments in favour of the later date, (second half of the 9th century) for the saint (*Vide* Journal of the Sri Venkateshwara Oriental Institute, 1943 pp. 152-182). They are:

1. The saint refers to the Siva shrine at Arikēsarinallūr, known from very early times as Rājasimhēsvaram, after its builder Māravarman Rāja Simha I (A.D. 740-765).

2. Again, he refers to (in Tirukkōvaiyār, st. 86) the Vishnu shrine at Tillaicirrambalam, built by Nandivarman Pallavamalla, (A.D. 725-790). See also 'திருச்சித்திரகூடம்' by Rao Sahib M. Raghava Iyengar (Annals of Oriental Research, Vol. III, Pt. 1).

Mr. Pillai also identifies Varaguna of Tirukkōvaiyār with Varaguṇa II; but his reasons for this identification do not seem to be quite acceptable.

WORD-BUILDING

By

V. VENKATA RAJULU REDDIAR,

Junior Lecturer in Tamil.

The author indicates and exemplifies (1) the origin of the language, (2) the interdependence of Dravidian Languages (3) certain nominal endings of the Primitive Dravidian (4) the laws of phonetic changes in the major Dravidian Languages and (5) certain types of word-formation in Tamil.

தமிழ்ச் சொல்லமைப்பு

WORD BUILDING

By

V. VENKATA RAJULU REDDIAR,

Junior Lecturer in Tamil.

மக்கள் அவ்வக் காலத்திற் றேன்றும் புதியபொருள்களை அறிய விரும்புவது போலவே, பழையகாலத்துப் பொருள்களைப்பற்றியும் அறிய விரும்புகின்றனர். அண்மைக்காலத்தில் மொகஞ்சதாராவில் கண்டெடுத்த பொருள்களைப்பற்றி ஆராய்தலில் வரலாற்றாராய்ச்சியாளர் எத்துணை விருப்பங் கொண்டனர்! தத்தம் நாடு, மொழி, சமயம் முதலியவற்றின் தொன்மையையும் மேன்மையையும் வரலாற்றையும் அறிதலில் ஒவ்வொருவருக்கும் வேட்கை மீக்கூர்தல் இயல்பாய் யுளது. ஆகலின், நமது மொழியின் இயல்பினையும் சொற்களின் உண்மைப்பொருளினையும் அறிதலில் நம்முள்ளம் விழைந்தெழும் என்பது கூறவேண்டுமெனில்லை யன்றே!

நமது மொழி தோன்றிய காலம் இஃது என யாவராலும் கூற இயலாது. நூல்கள் தோன்றிய காலத்தானும் துணிபாகக் கூற இயலவில்லையே! இத்துணைப் பழமை வாய்ந்த நமது மொழியில் சொற்கள் அமைந்துள்ள முறையும் அவற்றின் நேர்பொருளும் நாம் ஆராய்ந்தறிதல் எளிதன்று. ஆசிரியர் தொல்காப்பியனார்போன்ற பண்டைப்பேராசிரியர்கள் இத்துறையில் ஆராய்ச்சி செய்திருப்பாராயின் பெரும்பயன் விளைந்திருக்கும். பாணினிமுனிவர்போன்று தொல்காப்பியனார் எல்லாப்பகுதிகளையும் எடுத்தோதிப் பொருள் கூறினாலவர்; தங் காலத்தில் அரும்பொருளானவாயிருந்த சில சொற்கட்குமட்டுமே பொருள் கூறினார். அவர் பொருள் கூறுக்கால் அவற்றுட் பலவற்றின் பொருளை இக்காலத்தில் நாம் அறிய இயலாது.

பெயர்ச்சொற்களெல்லாம் வினையடியினின்று அமைந்தனவே யாகுமாகலின், அவை பொருட்காரணம் உடையனவே. அவ் வினையடிகள் வெளிப்படையாகத் தோன்றாத சொற்களை இடுகுறிப்பெயர் என்று இலக்கணநூலார் பகுப்பாராயினர். நாம் ஆழ்ந்து எண்ணி நோக்குவோமாயின், அத்தகைய சொற்களுட் சிலவற்றின் பகுதிகளை அறிதல்கூடும். ஆகலின், அம் முயற்சியை ஈண்டு மேற்கொள்வோம்.

பெயர்ச்சொற்களின் பகுதிகளை ஆராய்ந்து கண்டறிவது அமைதியாதலன்றி, அப் பகுதிகளுள் ஒவ்வோ பெழுத்திற்கும் பொருள் கூறக் கருதி அவற்றைப் பிரித்துச் சிதைத்தல் அமைதியாதல் இன்று. ஆசிரியர்தொல்காப்பியனார், ¹ 'எழுத்துப் பிரிந்திசைத்தல் இவணியல்

பின்னே' என்று, தாங் கூறிப்போந்த உரிச்சொற்களைக்குறித்துக் கூறியது உளங்கொளற்பாலது. இக்காலத்தார் சிலர், பகுதிகளில் உள்ள உயிர்மெய்யெழுத்துக்களையும் அமையாவாறு பிரித்துப் பொருள் கூறுதலும், 'சிலர் பெயர்ச்சொற்களில் உள்ள எழுத்துக்களைத் தனித்தனியே பிரித்து ஒவ்வொன்றற்கும் பொருள் புனைதலும், வடசொற்களையும் தமிழ்ச்சொற்களாகக் கொண்டு பொருள் விரித்தலும் செய்ததனான், சொற்பொருளாய்ச்சி என்று கேட்டவுடனே பலரும் எள்ளி நகையாடும் நிலை எப்பதிபுளது. சொற்பொருளாய்ச்சியை நினைக்கும்போது, சல் என்பதுவும், அ இ உ எ ஓ - இக் குற்றெழுத்துக்களும் நம் உள்ளத்தில் எழுகின்றனவன்றோ! ஆகலின், நாம் பெயர்ச் சொற்கட்குப் பகுதி கண்டறியுமளவிலேயே ஆராய்ச்சி செய்வோம்; நன்கு விளங்குபவற்றைத் தெரிவிப்போம்; இப்போது அறிய இயலாத சொற்களை விட்டுவிடுவோம்.

ஈண்டு, சொற்பொருளாய்ச்சி தொடங்குவதன்முன், சொல் அமைவுறும் வரலாற்றைச் சிறிது நோக்குவோம்:

மாந்தர் தமிழே வாழ்தலின்றிப் பலர் ஒருங்குசேர்ந்து வாழும் இயல்பினராகலின், அவர், தங்கருத்தினைப்பிறருக்கு அறிவிக்கவேண்டுவது இன்றியமையாத தென்பது ஒருதலை. விலங்கு மொழித் பறவைகள் தங் கருத்தினை ஒலியடியாகத் தம்-தோற்றம் மினத்திற்குத் தெரிவித்தல்போலவே, பக்களும் முதன்முதல் பல்வேறு ஒலியினால் தங்கருத்தினை அறிவித்திருப்பர்; பின்னர் ஒலியினின் றமைந்த சொற்களை வழங்கியிருப்பர்; நாளடைவில், வேண்டாற்பாலவாய சொற்கள் சிலவற்றை அமைத்திருப்பர். இம் முறைப்படி, முதலில் ஆ, ஏ, ஓ, உம் முதலிய சொற்களும், பின்னர்க் ³காக்கை, ⁴ஒலி, ⁵அஞ்ஞை என்பனபோன்ற சொற்களும் பல பெயர்ச்சொற்களும் தோன்றியிருக்கும். சிலகாலத்தின் பின்னர் வினைச்சொற்கள் அமைவுற்றிருக்கும். அவைதாழும் முதனிலையளவிலேயே முதற்கண் வழங்கியிருக்கும். முதனிலைகளையே வழங்கும் மொழிகள் இன்றும் உள. சீனமொழியை இதற்கு உதாரணமாகச் சொல்லலாம். ஸ்மிடிக்மொழியில் பகுதிகள் சிறிது வேறுபட்டு வழங்கும்.

ஒருவர் மற்றொருவரை ஏவும்போது போ, நட, வா, இரு என்னுந் தொடக்கத்தவாய்ப் பகுதியளவிலுள்ள வினைச்சொற்களை வழங்குவர். அத்தகைய வினைச்சொற்கள் சில, பெயர்ச் சொற்களாயும் அமைப வாயின. உதாரணமாக—சொல், அடி, பிடி, உரி முதலிய-

2. 'தமிழ் மொழியின் தோற்றத் தேற்றம்' என்னும் புத்தகம் பார்க்க.

3. காகா என்று கத்துவதனால் காக்கா (காக்கை) என்று அமைத்திருப்பர்.

4. 'ஒல்' என்பது ஒலி. 'ஒல்லென் கீர்.' புறப். வெண். வாகை. 18.

5. குழந்தைகள் அழும்போது 'அஞ்ஞா' என்னும் ஒலி இயல்பாக எழுகின்றது. அது (அஞ்ஞை) தாய்க்குப் பெயராய் வழங்கப்பட்டுள்ளது. 'மென்றோ ளஞ்ஞை சென்றவாறே' (அகம். 15.) என்னுமிடத்து மாபு வழு வமைதியாய் மகளைக் குறித்தது.

வற்றைக் கொள்ளலாம். அதன்பின்னர், முதனிலை திரிந்த பெயர்கள் வழங்கியிருக்கும். உதா: ணமாக—வீடு, குடு கோள், வீழ் முதலியவற்றைச் சொல்லலாம். விசுதி சேர்ந்த பெயர்ச்சொற்கள் சிலகாலத்தின் பின்னே அமைந்திருக்கும். முற்றுவினைச்சொற்களும் முதன்முதல் எல்லாக்காலத்திற்கும் ஒருவடிவின்வாயே வழங்கியிருக்கும். தமிழில் செய்யும் என்னும் முற்றுவினை மூன்றுகாலத்திற்கும் வழங்கியிருத்தலும், கன்னடத்தில் செய்யும் என்னும் முற்றுவினை மூன்றுகாலத்திற்கும் மூன்றுஇடத்திற்கும் மூன்றுபாலீற்கும் வழங்கியிருத்தலும் இதனை வலியுறுத்தும். பண்டுபண்டு, காலம் மூன்றுகாக் கொள்ளப்பட்டிலது. இது, “காலம் என ஒரு பொருள் இல்லை என்பாரும், நிகழ்காலம் ஒன்றுமே என்பாரும், இறந்ததூஉம் எதிர்வதூஉம் என இரண்டு என்பாரும், இறப்பு நிகழ்வு எதிர்வு என மூன்று என்பாரும் ஆன இப் பகுதியர் ஆசிரியர். காலம் ஒன்று என்பார் “யாறு ஒழுகும், மலை நிற்கும் என உள்பொருள் ஒருகாலத்தானே சொல்லப்படும். பிறிது இல்லை” என்ப’ என்னும் மயிலைநாதருரையினால் அறியலாகும். இதனால், மூன்றுகாலத்திற்கும் தனித்தனியாக வினைச்சொற்கள் பிற்காலத்திற்குள் அமைந்தன என்பது தெளிவாகும். தொல்காப்பியனார்காலத்தில், நிகழ்காலம் எதிர்காலம் இரண்டற்கும் ஒரு வினைச்சொல்லே வழங்கிவந்துளது. கின்று, கிது, ஆகின்று என்னும் இடைநிலைகளோடு கூடிய வினைச்சொற்கள் தொல்காப்பியத்திலும் பண்டைச்செய்யுட்களிலும் வந்தில என்பதை அனைவரும் அறிவர். செய்யும் என்னும் வாய்பாட்டுச்சொல்லே நிகழ்கால எதிர்காலப் பெயரெச்சமாய் வழங்கி வந்தது என்பதை,

“செய்யும் செய்த என்னுஞ் சொல்லே.”

“செய்யும் செய்த என்னுங் கிளவியின்

மெய்யொருங் கியலுந் தொழிறொரு மொழியும்’

என்னுஞ் சூத்திரங்களான் நன்கு அறியலாகும். பழைய ஆங்கில-மொழியில் நிகழ்காலம் எதிர்காலம் இரண்டற்கும் ஒரே வினைச்சொல் வழங்கியதனை ஈண்டு நினைக்கத் தகும். இது நிற்க.

தமிழ்மொழியில் சொற்கள் எவ்வாறு அமைந்துள்ளன என்பதை அறிய விரும்புவார்க்கு அதனோடு தொடர்புமிக்க மலையாளம் கன்னடம் தெலுங்கு துளு முதலிய மொழிகளை வேண்டுமளவு நோக்குதல் இன்றியமையாததாகும். என்னெனின், இவையெல்லாம் பண்டைய தொருமொழியினின்று பிரிந்தவைகளே.

திராவிடமொழிகளுள் ஒவ்வொரு மொழியிலும் சில சொற்களின் உண்மைவடிவியையும் உரியபொருளினையும் அறிதற்கு மற்றொரு மொழியின் அறிவு வேண்டற்பாலதாயுளது. தமிழில் வழங்கும் ஒள்ளியன், அமை, பளி என்னும் இச்சொற்களை நோக்குவோம்: ஒள்ளியன் என்பதற்கு ஒளியுடையவன் என்று கூறும் பொருள் சிலகிடங்களில் அமைவதாயில்லை.

6. நன்னூல். பொதுவி. 31. உரை. 3. தொல். எழுத். 482.

7. தொல். சொல். வினை.

9 ‘உடைப்பெருஞ் செல்வத் துயர்ந்த பெருமை
அடக்கமில் உள்ளத்த னாகி—நடக்கையில்
ஒள்ளிய நல்லான்மேல் வைத்தல் குங்கின்கைக்
கொள்ளி கொடுத்து விடல்’

என்னுஞ் செய்யுளில் ஒள்ளியன் என்பதற்கு ஒளியுடையவன் என்-
னும் பொருள் அமைவுடையதாயிலதன்றே! ஆகலின், அமைவுடைப்
பொருள் யாது என்று நோக்கவேண்டுமாயினது. ஒள்ளியன் என்-
பது கன்னடத்தில் நல்லவன் என்றும் பொருளில் வழங்குகின்றது.
அப்பொருளை மேலைச்செய்யுளில் அமைவுடையதாகும். ஒள்ளியன்
அல்லான் — நல்லவன்ல்லாதவன் ; தீயவன் என்னும் பொருள் சிறப்
பது காண்க.

10 ‘வெள்ளிலை வேற்க னுனைச் சீவகன் வினை வென்றான்
ஒள்ளியன் என்று மாந்தர் உவாக்கடல் மெலிய வார்ப்ப’

என்னுமிடத்து ஒள்ளியன் என்பதற்கு ஆசிரியர் நச்சினார்க்கினியர்
‘நல்லன்’ என்று பொருளுழுதி, ‘ஒள்ளியன் திசைச்சொல்’
என்று விளக்கியிருப்பது காண்க. இனி,

11 ‘வேயமைக் கண்ணிடை புரைஇ’

என்னுமிடத்து, அமை என்பதற்கு மூங்கில் என்று கூறும் பொருள்
சிறப்புடையதாயில்லை வேய் என்னுஞ் சொல்லே மூங்கிலைக் குறிக்கு
மன்றே! ஆதலின், ஈண்டு அமை என்பதன் அமைதிப் பொருளை
நோக்குதல் வேண்டும். மலையாள 12 லீலா திலக நூலில்,

‘ஆடமைத் தோளி கூடலு மணங்கே’

என்னும் அடியை எடுத்துக்காட்டி, ‘அமை — மூங்கின்முனை’ என்று
எழுதியுள்ளார். மூங்கின்முனை கழையாய் (நேர்கோல்) நேரே
வளர்ந்து, பசியதாய் உருட்சியதாய் மெல்லியதாய்க் கண்ணுக்கினிய
தாய் இருக்கும். இதனை 13 ‘மோந்தன்’ என்று சோழ நாட்டில்
வழங்குவர். இதுவே மகளிர்தோட்கு ஒப்புடையதாகும். மேற்
காட்டிய ‘வேயமை’ என்னுமிடத்து, வேயின் அமை — மூங்கின்
முனை என்று பொருள் அமைவுறுதல் அறிக.

பனி என்பது ஒரு நோய்க்கும் பெயர் என்பது,

14 ‘பனியென வருஉங் கால வேற்றுமைக்
கத்தும் இன்னுஞ் சாரியை யாகும்’

என்னுஞ் சூத்திரத்தின் உரையில், ‘பனி என்று சொல்லவருகின்ற
நோயன்றிக் காலத்தை உணரநின்ற வேற்றுமைமுடி புடைய

9. பழமொழி, 179.

10. சீவக. 741.

11. அகம். 152.

12. லீலா. ஸில்பம் 7.

13. பி. தியாகராஜ பிள்ளையவர்கள், எம். ஏ. தெரிவித்தார்கள்.

14. தொல். எழுத். 241.

பெயர்க்கு' என்று ஆசிரியர் நச்சினார்க்கினியர் ஏழுதியிருப்பதனால் தெரிகின்றது. அஃது இன்ன நோய் என்று தமிழில் அறியுமாறில்லை. மலையாளத்தில், குளிர் காய்ச்சலுக்குப் (நடுக்கு ஜும்) பனி என்று வழங்குகின்றது. அதனால் நச்சினார்க்கினியருரைப்பொருள் புலனாகின்றது.

இனி, ஊசல் என்னுஞ் சொல்லை நோக்குவோம் : இதன் பகுதி இன்னதென்பது விளங்கவில்லை. இச்சொல், தெலுங்கில் ஊயல், உய்யல் என்றும், கன்னடத்தில் உய்யல் என்றும் வழங்குகின்றது. திராவிடமொழியில் சொற்கள் குறில்முதலவாயும் நெடில்முதலவாயும் வழங்குதல் உளவாகலின் இச்சொல்லும் உய்யல் ஊயல் என்று இண்டு வடிவத்திலும் வழங்குகின்றது. இதனை நோக்கின், ஊசல் என்பது ஊயல் என்பதன் திரிபு என எளிதிற்புலனாகும். நேயம் என்பது நேசம் என்றும், கயம் என்பது கசம் என்றும் தமிழில் வழங்குதல் அறிதற்பாலது. ஊயல் என்பது உய்யல் என்பதன் நெடிய வடிவம். உய்யல் என்பது உய் என்னும் பகுதியினின் றமைந்தது. இனி ஊய் என்றும் நெடில்வடிவத்தினோடு கு—சேர்ந்து ஊய்கு=ஊக்கு என்றமைந்த பகுதியும் ஆட்சி பெற்றுள்ளது.

15 'ஐய சிறிதென்னை யூக்கி எனக்கூறத்

தையால் நன்றென் றவனுக்க'

என்பது காண்க.

இப் பகுதி தெலுங்கில் 'ஊச' என்று வழங்குகின்றது.

இனி, முதன்முதல் வழங்கியதொருமொழி பல்வேறு மொழி களாகப் பிரிந்த தெப்படி என்று நோக்குவோம் :

பண்டைக்காலத்தில் நம் நாட்டில் மக்கள் இயற்கையோ டியைத் த வாழ்க்கையினை உடையரா யிருந்தனராகலின், திராவிடமொழி அவர்கள் அவ்வவ்விடங்களில் நிலையாகத் தங்கி பிரிந்த காரணம் வாழ்ந்தனர். அன்றியும், நமது தென்னாடுமுழுவதும் ஒரே அரசனது ஆட்சியில் இல்லாமல், வேறு வேறு அரசரின் ஆட்சியில் இருந்ததனாலும், இக்காலத்திற்போன்று நெடுந் தொலைிற்கும் விரைவிற செல்லத்தக்க போக்குவாவுச்சாதனங்கள் இல்லாததனாலும், மக்கள் தாம் தங்கிய நிலத்திலேயே நிலையாகக் குடியிருந்தனர். ஆகலின், அவ்வநாட்டின் தட்பவெப்பங்களினாலும் உணவுப்பொருள் முதலியவற்றினாலும் நாளடைவில் ஒருநாட்டினரின் மற்றொரு நாட்டினர் வேறுபடுவாராயினர். அவ் வேறுபாட்டானே, பலநாட்டினரும் ஒருங்குவாழும் இக்காலத்திலும் தெலுங்கர் கருநாடர் மலையாளத்தவர் ஆகியவர்களைப் பெரும்பாலும் வேறு தெரிந்துகொள்ள இயல்கின்றது. இங்கனம் உடலில் வேறுபாடு அமைந்திருப்பதுபோலவே, குரலிலும் வேறுபாடு நேர்ந்துள்ளது. இஃது அனைவரும் அறிந்ததே. இக் குரல்வேறுபாட்டால் சிலவெழுத்துக்களின்

15. குறிஞ்சிக்கலி. 1.

ஒளி வேறுபடும், ¹⁶ உதாரணமாக—ஒன்று என்பது தமிழ்மக்கள்-வழக்கில் ஒண்ணு எனவும், மலையாளத்தில் ஒன்னு எனவும், கன்னடத்தில் ஒந்து எனவும், தெலுங்கில் ஒண்டு எனவும் வழங்குதலை நோக்குக. 'ஒரு மொழிக்குத் தேஸுபேதம் அனுசரித்துக் காலக்கிரமத்தில் உச்சாரணபேதம் வருதல்நிமித்தம் அதனுடைய விகுதியின்றிதத்தில் ஒவ்வொரு தேஸத்திலும் உச்சாரணத்திற்குச் சிறிது சிறிது மாற்றம் வந்துளது' என்றும், ¹⁷ 'திராவிட தேஸங்கள் வேறுவேறு அசரிகளின் ஆட்சியின்கீழ்ப்பட்டுப் பல ராஜ்யங்களாகப் பிரிந்தபின்னரே அந்த மூலபாஷையும் பல கிளைகளாய்ப் பிரிந்தது என்று ஊஹிக்கலாம்' என்றும் ஆற்றார், ஸ்ரீ, கிருஷ்ணப் பிஷாரடியார் எழுதியிருப்பவை அறிதற்பாலன.

பழைய மூலபாஷை பிரியாது ஒன்றாயிருந்தகாலத்தில் அதில் அபைந்திருந்த நியதிகள், அது பலமொழியாய்ப் பிரிந்த மொழியின் பிரிந்த காலத்தில் தவறி வேறுபட்டன. ஒவ்வொரு நியதி யொரு நாட்டிலும் பெருவழக்காயிருந்த நியதி கிலைபெற, மற்றவை நாட்டிலில் இறந்தொழிந்தனவாகும். இவ்வுண்மையைக் கீழ்வரும் உதாரணங்களால் உணரலாம்.

திராவிடமொழியில் ஒருமையைக் குறிக்க மகரமும் பன்மையைக் குறிக்க மகரமும் அபைந்திருந்தன என்பது அனைவரும் அறிந்ததே. இந் நியதியைப் பழைய தன்மை முன்னிலை படர்க்கைப் பெயர்களிற் காணலாகும்.

	ஒருமை	பன்மை
தன்மை	யான்	யாம்
முன்னிலை	நீன்	நீம்
படர்க்கை	தான்	தாம்

என்பன காண்க. இந் நியதி வினைமுற்றுமுதலியவற்றிலும் காணப்படுப. தெலுங்குமொழியில் தன்மையொருமைவினைமுற்றில் எனகரமும், பன்மைவினைமுற்றில் மகரமும் அபைந்துள்ளன.

தன்மையொருமை	—	நேனு வத்துன்
தன்மைப் பன்மை	—	மேழு வத்தும்

என்பன காண்க. தமிழில் இவ் வினையில் பன்மைக்கண் மகரம் உளது; ஒருமைக்கண் எனகரம் இல்லை.

தன்மை யொருமை	—	யான் வருது
தன்மைப் பன்மை	—	யாம் வருதும்

மகரம் இல்லாவிடின் ஒருமை என அறியப்படுமாகலின், எனகரத்தில் ஊற்றங் கொண்டிலர் என்னலாம்.

16. ஸாஹித்ய சரிதம், பக். 10.

17. „ பக். 18.

இனி, செய்யும் என்னும் முற்றை நோக்குவோம் : தமிழில் படர்க்கைக்கண் பலர்பால் ஒழிந்த ஏனை நாற்பாலிலும் செய்யும் என்னும் முற்று வழங்குகின்றது. ஆயின், தெலுங்கில் இந் நாற்பாலிலும் செய்யுள் என்னும் முற்றே வழங்குகின்றது.

	தமிழ்	தெலுங்கு
ஆண்	அவன் வரும்	வாடு வச்சன்
பெண்	அவள் வரும்	ஆமெ(அதி)வச்சன்
ஒன்றன்	அது வரும்	அதி வச்சன்
பல	அவை வரும்	அவி வச்சன்

என்பன காண்க. இவற்றை ஆழ்ந்து நோக்கின், மூலபாஷையில் ஒருமைக்கண் செய்யுள் என்பதையும், பன்மைக்கண் செய்யும் என்பதையும் அமைந்திருந்தனவாகும் எனவும், அவற்றுள் ஒவ்வொன்று ஒவ்வொரு மொழியில் நிலைத்துள்ளது எனவும் புலனாகுமன்றே ! இனி, அஃறிணையொருமைவினைமுற்றுக்களை நோக்குவோம்.

தமிழ்	தெலுங்கு	மலையாளம்	பழங்கன்னடம்
அது வந்தது	அதி வச்சினதி	அது வந்திது	அது பந்துது
இது வந்தது	இதி வச்சினதி	இது வந்திது	இது பந்துது
உது வந்தது	—	—	உது பந்துது

என்று வழங்கும். அது இது உது என்னும் மூன்று சுட்டுக்களுள் யாதொன்று எழுவாயா யிருப்பினும், பயனிலைவினைக்கண் தமிழில் அது என்பதும், தெலுங்கில் அதி என்பதும், மலையாளத்தில் இது என்பதும், கன்னடத்தில் உது என்பதும் சேர்ந்துள்ளன. ஆராய்ந்து நோக்கின்,

அது வந்தது

இது வந்தது

உது வந்தது

என்றிருப்பதுவே முறையாகும் என்பது புலனாகும். ஆகலின், மூல பாஷையில் இவ்வாறே முறைப்படி அமைந்திருந்திருக்கும் எனவும், பின்னர்த் தமிழிலும் தெலுங்கிலும் அகரச்சுட்டோடுகூடிய அது அதி என்பனவும், மலையாளத்தில் இகரச்சுட்டோடுகூடிய இது என்பதையும், கன்னடத்தில் உகரச்சுட்டோடுகூடிய உது என்பதையும் பயிற்சமிகுதியினால் நிலபெறலாயின எனவும் கொள்ளுதல் கூடும். இவ்வாறே இன்னுஞ் சில உள.

திராலிடமொழி இனி, ஈண்டு, ஒவ்வொரு மொழியிலும் ஒளிகள் களில் ஒலிமாற்ற எவ்வாறு திரிந்துள்ளன என்று நோக்குவோம் :
நியதி

I. தமிழும் தெலுங்கும்

முகாரம் தெலுங்கில் டகாரமாகவும் சிழபான்மை ரகாரமாகவும் திரியும்; ஒரோவழி நகாரம் ஆகும்.

தமிழ்	தேலுங்கு
ஏழு	வடு
கூழு	கூடு
கோழி	கோடி
நீழல்	நீட
ஊழியம்	ஊடிகழு
கழை	கட
கீழ்	கிரந்த (கிரிந்த)
முழுகு	முனுகு

ணகாரம் னகாரமாகும்.

நாணம்	நான
கண்	கன்னு
மண்	மன்னு
வெண்ணெய்	வென்னெ

ளகாரம் லகாரம் ஆகும்.

குளன்	கொலன்
தேள்	தேலு
முள்	முல்லு

‘ற்ற’ ஒலி ‘ட்ட’ ஆகும்; ஒரோ வழி ‘ற’ ஒலியும் ட்ட ஆகும்.

பற்று	பட்டு
சுற்றம்	சுட்டமு
புற்று	புட்ட
உறி	உட்டி

‘ன்ற’ ஒலி ‘ண்ட’ ஆகும்.

ஒன்று	ஒண்டு
குன்று	கொண்ட
மூன்று	மூ(ண்)டு
நூன்று	நா(ண்)டு

ஐகரவீறு அகரவீறு யிருக்கும்.

தலை	தல
மலை	மல
பகை	பக

II. தமிழும் கன்னடமும்

யகரம் கன்னடத்தில் ஸகரம் ஆகும்.

பெயர்	பெஸர், ஹெஸரு
நாயிறு	நேஸர்

பகரம் ஹகரம் ஆகும்.

பல்	ஹல், ஹல்த்
பால்	ஹாலு
புலி ✓	ஹுலி
போகு	ஹோகு
பெரிது	ஹிரிது

வகரம் பகரம் ஆகும்.

வேம்பு	பேவு
வா	பா

'ன்ற' ஒலி, 'ந்த' என்றாகும்.

ஒன்று	ஒந்து
பன்றி	பந்தி, ஹந்தி
பொன்று	பொந்து, ஹொந்து

'ற்ற' ஒலி 'த்த' ஆகும்.

புற்று	புத்து
பற்று	பத்து
மற்று	மத்து

இறுதி ஐகாரம் எகரம் ஆகும்.

தலை	தலை
மனை	மனை
புகை	ஹோகே

முதலில் உள்ள எகரம் பெரும்பாலும் இகரம் ஆகும்.

எறி	இறி
எலி	இலி
தெளி	தீளி
செவி	கிவி

முதலில் உள்ள உகரம் பெரும்பாலும் ஓகரம் ஆகும்.

உடல்	ஓடல்
உடைமை	ஓடெமெ
புகை	ஹோகெ

ஓகரம் உகரமாயிருத்தலும் உண்டு.

சொரி	சுரி
கொறி (செம்மறியாடு)	குறி

III. தமிழும் மலையாளமும்

'ன்ற' ஒலி 'ன்ன' என்று வழங்கும்.

ஒன்று	ஒன்னு
குன்று	குன்னு
அன்று	அன்னு

'ந்த' ஒலியும் 'ன்ன' (ந்ந) ஆகும்.

மருந்து	மருந்து
இருந்து	இருந்து
சந்தனம்	சந்தனம்

'ங்க' ஒலி 'ங்ங' ஆகும்.

மாங்காய்	மாங்ஙா
நீங்கள்	நிங்ஙள்
குரங்கு	குரங்ஙு
மங்கலம்	மங்ஙலம்

'ஞ்ச' ஒலி 'ஞஞ' என் றாகும்.

மஞ்ச	மஞ்ஞ
கஞ்சி	கஞ்ஞி

'ந்த' என்னும் ஒலியும் 'ஞ்ச' என்றாகிப் பின் 'ஞஞ' என்றாகும்.

அறிந்து	அறிஞ்சு	அறிஞ்ஞ
தேய்ந்து	தேய்ஞ்சு	தேய்ஞ்ஞ

'ந்த' ஒலி 'ச்ச' என் றாகும்.

அடித்து	அடிச்சு
குடித்து	குடிச்சு

ஐகாரம் அகரம் ஆகும்.

மலை	மல
தலை	தல
வாழை	வாழ

இவ்வாறு ஒவ்வொருமொழியிலும் சில சில திரிபுகள் நிகழியா யமைந்துள்ளன. மேற்காட்டியவற்றுட் சில திரிபுகள் தமிழில் இக்காலத்துவழக்கில் உள்ளன. இவை நிற்க.

இனி, வேறு சில திரிபுகள் பலமொழிகளில் ஒற்றுமையாகக் காண்கின்றன. அவற்றுள் முக்கியமானவற்றை சுண்டு நோக்கு வோம்:

1. உயிரெழுத்துக்களின் திரிபு

அ ஆ, எ ஏக்கள் தம்முள் விரவும்

தமிழ்	தெலுங்கு	கன்னடம்	மலையாளம்
அறி(கு)	எறுகு	அறி	அறி
என்	அன்	என்	என்
ஆள் (வினைச்சொல்)வல்	ஆன்	ஆள்	ஆள்
நால்	—	நேல்	ஞாலு(க)
எய்து	எய்து	எய்து, ஐது	எய்து(க)
நாயிறு	—	நேஸுறு	ஞாயறு
நாயிறு			

இ ஈ, எ ஏக்கள் வீரவும்

எளி	எலுக	இலீ	எ்ளி
திரை	தெர	தெரெ	திர
திற	தெறசு	தெறெ	திற
சிறை	செற	செறெ	சிற
விலை	வெல	பெவெ	வில

உ ண, ஏ ஒக்கள் வீரவும்

உறை	ஓற	ஒறெ	உற
முனை	மொலக	மொளெ	முள
துவர்	தொகரு	தொவர்	துவர்
முதல்	மொதலு	மொதல்	முதல்
முறை	மொற	மொறெ	முற

சொற்களின் இடையிலும் ஒலி வேறுபடுதல் உண்டு.

II. மெய்யெழுத்துக்களின் திரிபு

தமிழில் மொழிமுதலிலுள்ள ககரம், தெலுங்கு கன்னடங்களில் க (ஈ) ஆகும்; சகரம் ங ஆகும்; தகரம் த (d) ஆகும்; பகரம் ப (b) ஆகும்.

மெழிமுதலில் உள்ள உயிர்மெய்யில் மெய் கெடும். தமிழில் வளை, முன்னு இவை முறையே அனை, உன்னு என்றும் வழங்குகின்றன. தமிழில் உள்ள நீந்து, நாரி என்பவை தெலுங்கில் முறையே ஈது, ஆரி என்று வழங்குதலும், தெலுங்கில் நீரல்லி, பனுப்பு என்பவை, தமிழில் ஈருள்ளி, அனுப்பு என்று வழங்குதலும் அறிதற்பாலன.

மொழிமுதலில் உள்ள உயிரெழுத்து ஒரோவழிக் கெடுதலும் உண்டு. (உ - ம்) இழிகு - டிகு (தெலுங்கு).

இரண்டு குறில்கள் ஒரு நெடில் ஆகும். (உ - ம்) பகல் - பால்; துகள் - தூள்; அகன்றோர் - ஆன்றோர்.

தமிழ்

அவர்

தெலுங்கு

வாரு

மொழிமுதலில் உள்ள இரண்டு உயிர்கள் மாறிநின்ற குண சந்திபோன்று ஒர் எழுத்தாய் வருகின்றன.

தமிழ்

இலது

இரண்டு

இரா

உரல்

தெலுங்கு

லேது

ரெண்டு

ரே(மி)

ரோலு

தமிழில் உனக்கு என்பது னோக்கு என்று பார்ப்பனர்வழக்கில் வழங்குவது இத்தகையதே. இனி, மரன் விரல் என்பவை தெலுங்

கில் ம்ரான் வ்ரேல் என்று வழங்குதலும் இம்முறையின் அமைந்த தாகும்.

மொழியின் இடையில் நிற்கும் இடையினமெய்கள் தம் முன் நிற்கும் வல்லெழுத்தாகும்.

(தமிழ்)	பழங்கன்னடம்	புதுக்கன்னடம்	தெலுங்கு
கழுதை	கழ்தெ	கத்தெ	—
பொழுது	பொழ்து	பெஹாத்து	—
எழுது	எர்து	எத்து	எத்து
நிழுத்து	நிர்து	நித்து	நித்து

மொழிமுதல் ககரம் சகரம் ஆகும்.

க	த	தெ	ம
கீள்	கீள்	சீல்(சு)	—
கீரெ	கீரை	கூற	சீர
கீ(வு)	கீ	சீழு	—
கெத்தல்	சிதல்	செதலு	சிதல்
கிவி	செவி	செவி	செவி
கில(வு)	கில	...	கில

இவ்வாறு வழங்குவன பல. இவற்றில் சகரம் ககரம் ஆயிற்று என்னலாகாதோ எனின், பொருந்தாது. என்னையெனின், இச் சொற்களில் ககரத்தின்மேல் இ, ஈ, எ என்னும் வயிர்கள் ஊர்ந்து நிற்கலின், அவற்றின் சார்பினால் அவை நிறக்கும் இடமாகிய இடையண்ணத்தில் ககரம் ஒலித்தலால், ககரம் சகரமாயிற்று.

திராவிடமொழிகளில் ஒரேசொல் குறில்முதலதாயும், நெடில் முதலதாயும் இருக்கும்.

தமிழ் :

பொழுது	போழ்து
விழுது	வீழ்து
நிழல்	நீழல்
தொழுவம்	தோழம் (=தொழு)
கொவ்வை	கோவை
விழு }	வீழ்
விழை }	
அழு	ஆழ் (ஆழல்—அழாதே).
இழு	ஈர்
எழு	ஏர் (ஏர்க—எழுக)
¹⁸ வழுத்து	வாழ்த்து

18. 'வழுத்தினுள் தம்மினே னுக' (குறள். 1317) என்னுமிடத்தில், வழுத் துதல் என்பது வாழ்த்துதற் பொருளதாதல் அறிக.

தெலுங்கு :

நெய்யழு
உய்யல
த.
வனை
நனை
கழுதை

நேயழு
ணயல
தே.
வாண
நாண
காடிதெ

இனி, சொல்லின் பொருளை அறியத் தொடங்குமுன், அது திராவிடமொழிச்சொற்றொகு என்று ஆராய்ந்து அறிந்துகொள்ள வேண்டும். அவ்வாறின்றி, வடசொல் உருதுச்சொல் முதலியவற்றையும் தமிழ்ச்சொல்லாகக் கொண்டு சொற்பொருள் கூறின, அது பிறர் எள்ளி நகைத்தற்கு இடனாகும். திராவிடச்சொற்கள் சிலவற்றிற்கு வடசொல்லை மூலமாகக் கற்பித்து வடமொழியாளர் ஒருவர் கூறிய சொற்பொருளைக் குமாரிலபட்டர் தமது ¹⁹ நூலில் நகையாடியுரைத்திருப்பது ஈண்டு அறிதற்பாலது. அது பின் வருமாறு :

“திராவிடம் முதலிய மொழிகளில் உள்ள மெய்யீற்றுச் சொற்களில், வடமொழியாளர் தம் மொழிக்கு இயைய, உயிரீறு, பெண்பால்கிஞ்சி முதலியவற்றைக் கற்பித்து அர்த்தத்தைச் சொல்கின்றனர். அன்னம் என்னும் பொருளையுடைய சோர் என்பதில் ‘சோ’ பதத்தின் பொருளைக் கற்பிக்கின்றனர். வழி என்றும் பொருளையுடைய அதர் என்பதில் ‘அதர்’ என்னுஞ் சொல்லின் பொருளைக் கற்பிக்கின்றனர்; கடக்க முடியாததனால் அதர் என்று ஆயிற்று என்பர். அவ்வாறே, சர்ப்பம் என்னும் பொருள் தரும் ‘பாப்’ என்னும் பகா வீற்றை அகரவீரூக்கி, “பாப” என்னுஞ் சொல்லே இது என்கின்றனர். மால் என்னுஞ் சொல்லை மாலா என்னும் பெண்பாற் சொல்லாக்கிப் பொருள் கற்பிக்கின்றனர். வயர் என்னுஞ் சொல்லை வரை என்னுஞ் சொல்லின் பரியாயம் என்பர். இவ்வாறு திராவிடம் முதலிய மொழிகளில் இத்தகைய சொந்தக்கற்பனை செய்வதுபோல, பாரவீ, பர்ப்பர, யவன, ரௌமகம் முதலிய மொழிகளில் எவ்வெவ்வாறு விகற்பித்துப் பொருள் சொல்வார்களோ அறிய இயலவில்லை.”

மலையாள லீலாதிலக நூலின் ஆசிரியர் இன்னுஞ் சில சொற்களை இவ்வாறு எடுத்துக் காட்டி இழிவுதோன்றக் கூறியுள்ளார்.

இக்கருத்தினை நாம் பொன்னேபோல் போற்றல்வேண்டும். சூரியன், சந்திரன் முதலிய வடசொற்களுக்குத் தமிழில் பொருள் கூறுவார்திறத்தில், தமிழறிஞர் மேலைக்கருத்தினை மேற்கொள்ளுதல் வேண்டும்.

சொற்களின் பொருளை ஆராயுமிடத்து, இலக்கண விதிக்கு மாறான அமைதிகள் காணப்படுகின்றன. உதாரணமாக, லகரமெய்தன்முன் தகரம் வரும்வழி நகரமாய்த் திரியும் என்றும், ஆண்டு

அத் தகரமும் தகரமாய்த் திரியும் என்றும் இலக்கணநூல் கூறும். இவ்வாறே ளகரமெய் தகரம் வரும்வழி டகரமாகும்; அவ்வாறு, தகரம் வரும்வழி முகரமெய் திரிதலில்லை. ஆயின், சொற்களை நோக்கு மிடத்து, தகரம் வரும்வழி லகரமேபோன்று ளகர முகரங்களும் தகரமாய்த் திரிந்திருத்தலைக் காணலாகும்.

(உ - ம்) தேறல் — தெள் + தல்.
தெற்றென — தெள் + து + என (தெள்ளிதென)
முற்றும் — முழ் + தும் (முழுதும்)
சூறைவளி — சூழ் + து + ஐ வளி (சூறாவளி)²⁰

இனி, உலகவழக்கில் இயல்பான வழியில் வழங்குஞ் சொற்கள் செய்யுள்வழக்கில் மருவி வழங்குகின்றன.

(உ - ம்) குளிர்த்தி   குளிர்ச்சி
வளர்த்தி   வளர்ச்சி
உயர்த்தி   உயர்ச்சி

உயர்த்தி என்பது ஓசத்தி என்றாகி, அது பின்னர் ஒஸ்தி என்றும் வழங்குதல் காண்க. இது நிற்க.

ஒரே பகுதி பல விகுதிகளை அடைதல் உண்டு. அவ்வாறு விகுதி வேறுபடும்பொழுது, சொல்லின் பொருளும் வேறுபடும். கொள், நட, இரு என்னும் பகுதிகளை எடுத்துக் கொள்வோம்.

- (1) கொள் + இ = கொள்ளி
      „ + ஐ = கொள்ளை
      „ + கை = கொள்கை
      „ + பு = கொட்பு (சுழற்சி)
(2) நட + தை = நடத்தை
      „ + பு = நடப்பு
      „ + ஐ = நடை (நூல்நடை முதலியன)
(3) இரு + பு = இருப்பு
      „ + கை = ²¹இருக்கை (ஆசனம்)

இனி, ஒரு பகுதியே மேலும் மேலும் விகுதிபெற்றுப் பகுதியாய் நின்றல் உண்டு. ஆண்டும் இவ்வாறே பொருள் வேறுபடும்.

நில்   (நீ நில்)
நிறு = நில் + து   (பொருளை நிறு)
நிறுத்து = நிறு + து   (வண்டியை நிறுத்து)
அள்   (செறிதல்)
அடு = அள் + து   (சேர்ந்திருத்தல்)
அடுக்கு = அடு + கு

சொற்களோடு கு, சு, து, பு இவ்விகுதிகள் பொருள் வேறு பாடின்றிச் சேர்ந்து வருகின்றன.

20. 'சூறாவளியே சுழன்றெழு காற்றே' என்பது திவாகரம்.

21. 'இருக்கை யெழுவும்' நாலடி.

கு :	ஆர்	ஆர்க்கு
	பீர்	பீர்க்கு
க :	சிறை	சிறகு
	முடி	முடிச்சு
து :	முழை	²² முழைஞ்சு
	²³ வீழ்	வீழ்து
பு :	இருள்	இருட்டு (இருள் + து)
	கால்	காற்று (கால் + து)
	எல்	என்று (எல் + து)
	உடல்	உடம்பு
	போர்	போர்பு
	புறம்	²⁴ புறம்பு

இனி, சிறுமை பெருமை குறுமை நெடுமை அண்மை பன்மை சின்மை நுண்மை புதுமை முதலிய பண்புப் பெயர்களின் முதனிலை-யோடு கு-சேர்ந்து பகுதியாய் வழங்குதல் உளது.

+ கு :	சிறு	—	சிறுகு
	பெரு	—	பெருகு
	குறு	—	குறுகு
	நெடு	—	²⁵ நெடுகு
	அண் (அணு)	—	அணுகு
	பல்	—	பல்கு
	சில்	—	²⁶ சில்கு
	நுண் (நுணு)	—	நுணுகு
	புது	—	புதுக்கு

பகுதியோடு கு, து - முதலிய எழுத்துக்கள் சேர்ந்துவருதல் உண்டு. அத்தகையவற்றுள் தெளிவாகத் தோன்றுமவற்றை முதற்கண் நோக்குவோம்.

+ கு :	போ	—	²⁷ போகு
	²⁸ ஆ	—	²⁹ ஆகு
	உள்	—	³⁰ உள்கு
	எள்	—	³¹ எள்கு

22. 'மாரி மலைமுழைஞ்சில்' (திருப்பாவை. 23.)

23. 'ஆலம்வீழ் போலும்' (திரிகடுகம். 33.)

24. 'தன்னைப் புறம்பழித்து' (குறிஞ்சிக்கவி. 15.)

25. 'நெடுக்கல் குறுக்கல். சிறுபஞ்சு. 69

26. அதம். 17.

27. போகு என்னும் பகுதியி னடியாகப் பிறந்த சொற்களை பன்மைச் செய்யுட்களிற் பயில்கின்றன. 'திரிகாய் விடத்தொடு காருடை போகி' (பதிற். 13). 'வார்தல் போகல்' என்பது தொல்காப்பியம்.

28, 29. சான்றோர் பாப ராப, சாலார் சாலார் பாலரா குபவே(புறம் 218).

30-31. கம்ப. கார்காலப். 104. 'உள்கிய பொருளெலா முதலி யற்றபோ, தென்கல்'.

	புல்	—	³² புல்கு
	உண்	—	உண்கு
	விடு	—	³³ விடுக்கு
	அழு	—	³⁴ அழுகு
+ து.	நீள்	—	நீடு
	³⁵ தோள்	—	தோண்டு
	³⁶ நள்	—	நடு
	³⁷ தொள்	—	தொடு
	³⁸ தள்	—	³⁹ தடு
	விள்	—	விடு

இனி, உதடு என்று பிற்காலத்தில் வழங்குஞ் சொல்லின் தொல்வடிவம் இதழ் என்பதாகும். அதனோடு து - சேர்ந்து இதடு என்றாகி, அதுவே உதடு என்று வழங்குகின்றது எனத் தோன்றுகின்றது.

இதுகாறுங் காட்டிய உதாரணங்களால் பகுதியோடும் சொல்லோடும் கு, து முதலிய விசுவிகள் சேர்ந்திருத்தல் உண்டென்பது நன்கு தெளிவாகும். இனி, வினைப்பகுதிகளைப் பிறவினை ஆக்குதற்கும், தொழிற்பெயர் ஆக்குதற்கும், து-விசுவி வருதல் உண்டு. அதனை ஈண்டு நோக்குவோம்:

+ து:	நட	—	நடத்து
	வர	—	⁴⁰ வரத்து
	கிட	—	கிடத்து
	சேர்	—	⁴¹ சேர்த்து
	உறு	—	⁴² உறுத்து

* அஃறிணைப் பொருள்களைத் தொழிற்படுத்துதற்கண்ணே து-விசுவி வரும். உயர்திணைக்கண்ணும் விருப்பமில்லாதா னொருவனை வற்புறுத்தித் தொழிற்படுத்தற்கண் இவ்விசுவி வரும். பிற உயர்திணைக்கே வி, பி-விசுவிகள் வரும். இதன் விவரத்தைப் 'பிறவினையின் வேறுபாடு' என்னுங் கட்டுரையில் எழுதியுள்ளேன். ஆண்டுக் காண்க.

32. 'புல்கும் அணையாந் திருமாந் கரவு' (முதல்திருவந்தாதி. 53)
 33. 'விடுக்குவெனயின்' நற். 350.
 34. கம்ப. யுத்த. களியாட். 13.
 35. 'கடரோட்டா ரெனின்' (கம்ப. குலமுறை. 8).
 36. 'நண்பகல்: 'நண்பகல் வேனில்'. (தொல். அகத். 11). நடுப்பகல் என்று வழங்குகின்றது.
 37. 'கதவந் தொனாதொட்டார்க்கு' (முத்தொள். 14)
 38. 'தன்னா தோரிவட் டன்னாதோரே'. (புறம். 18)
 39. 'உண்ணுநர்த் தடுப்ப'. (அகம். 2.) 'தடுப்ப-தட்ப'.
 40. வருவி என்னும் பொருளில் வரத்து என்பது தென்னாட்டிற் பெரு வழக்கு.
 41. சேர்த்து என்பதே பழைய வழக்கு. இதில், து, சு-ஆய்த் திரிந்து சேர்கு என்று தெலுங்கில் வழங்கும்.
 42. அறிவுறுத்து என்பது காண்க. வலியுறுத்து என்பது பெருவழக்கு.

THE DRAVIDIAN INFINITIVE.

}

By

K. RAMAKRISHNAYYA, M.A.,

Head of the Telugu Department, University of Madras.

The verbal system generally consists of two kinds of forms, finite and infinite. Those of the indicative, Imperative, etc., belong to the class of the finite verb, while the forms of the infinitive, gerund, participle, etc., come under the verb infinite. The finite verb is generally made up of a word denoting some action and a personal pronoun, coalesced into a single word, while the verb infinite consists of certain forms of incomplete verbal action and verbal nouns or nouns of action which differ from the ordinary nouns in so far as they possess certain verbal peculiarities like tense, voice, etc.

Infinitives are properly speaking, the infinite verbal forms. But nouns of action and agency are also classed under it, and in most of the Indo-European languages they are formed by special suffixes which are directly joined to the verbal root. They are more closely connected with the verb, as unlike the ordinary nouns which take the object in the genitive, they take the object in the accusative, (Cf. Sanskrit, Jagatah Karta; tad-Kartum. Tel. Jagattu Yokka srishtī, dānini srishtimpan, or srishtincuṭaku or srishtincaḍamu).

In Sanskrit and other Indo-European languages the infinitives were originally isolated singular case forms of nouns of action. These forms came to be associated with the verb when, in course of time they became obsolete, and regarded as not connected with the declension of the type they originally belonged to. Though in classical Sanskrit, only one form in 'tum' which is an accusative case form of the verbal noun in 'tu', was preserved and came into use as the common form of the infinitive, in Vedic language various other cases like the Dative, Locative, ablative were also used as infinitives. This fact has been noted by Panini in his Sutra—'tumarthē sēsē nasēn adhyai adhyian sadhyai sadhyain tava-
ing tavēnah,'— where it is stated that in the sense of "tum" other terminations like, *se, tave*, etc., might also be used—(e.g. Yuje, jeevasē, hantave, gamadhyai, etc). But he did not consider them as forms of declension. In the Vedic and earlier sanskrit these forms

of infinitive are found co-ordinated in the same sentence with other nouns in dative—"Caritavē ābhōgāya ishtaye rāyē (R. V.)—to go abroad, to enjoy, to seek wealth. "Ārtatrāṇāya vah sastram na prahartum anāgasi (Sakuntala)—for the rescue of the distressed, but not for hurling at the innocent.

Thus while the sanskrit form of the infinitive appears to have developed as an obsolete case form (of the verbal noun in *tu*), the Dravidian infinitive is formed directly from the root by suffixing 'al' which later changed into 'an' or 'a' in various languages of the group. This is one of the two kinds of infinitive which are generally in use in these languages. The other which has some resemblance with that of sanskrit is a later one in all the languages and is formed by suffixing 'Ku' the termination of the Dative case to the earlier form in 'al' in Tamil and Kanarese, or to the verbal noun in *uṭa* or *aḍamu* in Telugu—as Tamil, Seyyal+Ku=Seyyarku, Kāṇal+Ku=Kāṇarku; Kan. māḍal-ke, keyyal-ke; Telugu. Chēyūṭaku, chēyaḍamu-na-ku. We do not find any trace of the Dravidian infinitive in *-al* taking any case termination other than the dative *Ku*, though the later verbal noun in *ṭa* of Telugu is regularly declined in all cases. On the other hand it has become the base from which many other forms in the language with various significations have been developed, as for instance the passive-chēyan-baḍu, Tam.—Seyyappaḍu; a future form in Telugu—Chēyan-galaḍu and many other forms like Chēyan-valayu=should be done; Chēyan-janu=proper to do, Chēyan-kūḍadu=should not be done, etc. When we compare the form of the Dravidian infinitive proper with that of Sanskrit, it will be clear that there is very little that is common between them, though this later form in 'Ku' seems to have led some scholars like Dr. Caldwell and R. Narasimhachar to think that the Dravidian infinitive has developed in the same manner as that of Sanskrit, i.e., as a case form from a verbal noun. Prof. Max Muller seems to have gone a little further when he imagined 'Ka' found at the end of some Tamil infinitive forms as—pōkka=to drive away, valarkka=to rear, etc., to be identical in origin with 'Ko' the Dative-accusative case sign of the Hindi language. A later form in these languages ending in 'Ku' as sey-yarku, chēyūṭaku—may be considered as dative case form from the verbal noun in *al* or *tal*, but the 'Ka' of Pōkka or valarkka has nothing to do with the dative, because these are formed by adding *al* or *a* to the causative forms of Pōgu and valar; pōgu—pōkku+a=pōkka etc. Forms in *al* or *tal* are also used as verbal nouns in these languages—Cf. Tamil. Seyyal—Seydal, K. Keyyal, Cheydaḷ. Keyta>Chēta'. 'chēta' is found

in Telugu, as a verbal noun, but the earlier cheydaḷ, is lost. There are other forms like paṭṭudala, tegudala, viḍudala, etc. But like 'Seydaḷ'—Seydarku in Tamil these are not used as infinitives.

In Telugu infinitive forms are made by adding *an* direct to the root—as paṭṭu+an=paṭṭan, tegu+an=tegan, viduvan, etc. Since the verbal theme with the formative suffix 'gu' is taken as a root in the Telugu language, we have forms like—velugu+an=velugan—veluga, erugu+an=erugan—eruga, similar to the forms pōkka, and valarkka of the Tamil language. Telugu has got pōgu > puccu=pucc-an, velugu—veluginchu—veluginc-an corresponding to the forms referred to above. It is clear that the 'Ka' at the end of the Tamil forms which is similar to that of chu, or pu in others is not a sign of the Dative-accusative case as Prof. Max Muller has thought, but only due to the dropping of final 'l' of the infinitive sign 'al' added to pokku and valarkku, etc. The forms in *Ku* as in Kan. māḍal-ku, T. seyyarku, Te. chēyutaku—are clearly later developments. In Telugu not only *Ku* but even *koṛa-ku* is suffixed to the form in *ṭa*—chēyuta-koṛa-ku.

The Dravidian infinitive proper seems to have been formed on the principle of agglutination like all verbal or other grammatical forms in these languages, by the addition or suffixing of the word 'al' meaning 'place' to the verbal root. Al, il, ul, all meaning 'place' were used for other purposes also and we find them appearing as signs of locative case in one form or other, in one or more of these languages—'al' appears as 'alli' in Kannada and as 'an' and 'andu' in Telugu K. Vachanadalli; Tc-inṭan, inṭi—yandu; *ul* appears as *ol* in Kan, and 'lō' in Telugu; Kan-maradoḷ, Te, inṭilō; *il* in Tamil—vacanattil, marattil, etc.

Similarly when 'al' was added to the root to convey the idea of an infinite action expressed by the root, its 'l' changed into 'n' in Telugu and gave rise to forms like 'Chēyan', 'vanḍan' in that language. In other languages the 'l' has been dropped giving rise to forms ending in 'a' like T. Seyya, pōga, etc., K. geyya, māḍa, etc., and it is perhaps because of these forms in *a* that Dr. Caldwell and others considered 'a' as the sign of the Dravidian infinitive. Referring to this form in 'a' Dr. Caldwell says "it is invariably the mode in which the infinitive is formed in Telugu, e.g. chēya—to do; and ordinarily in Tamil and Kanarese also the infinitive is formed in the same manner". It is from a comparison of the forms in these languages that he came to the conclusion that 'a' alone is the normal suffix of the Dravidian infinitive. He has no doubt taken into consideration the forms in 'al'

also that appear in most of these languages, when he arrived at his conclusion. But he does not seem to have paid due attention to the fact that in Telugu the infinitive invariably ends in 'an' and not in 'a' alone, though in a few cases where the final 'n' is changed into a half nasal (arthanuswara) it appears to be one such. The forms in 'al' found in Kanarese and Tamil are also to be taken into consideration. Though ordinarily the Kanarese infinitive form ends in a, there is also an infinitive in 'al' with the Dative case sign expressed or understood. Instead of māḍa—to do, 'māḍal-ke is often used, and in the modern dialect, māḍali-kke—for doing. But there is also the old form in 'al' without the sign ku, e.g., maḍal-maḍalu-doing or to do. iral (ir), geyyal (gey); kōyal or koyyal (from koy) besides—taral—tara naḍeyal-naḍeya; keḍal-keḍa. In this language the forms in 'a' are considered as the alternative forms for those in 'al' i.e., as those in which the l of 'al' is dropped. The grammarian Kcsiraja, the author of the Sabdamanidarpana, clearly indicates that the form in 'a' has originated from that of 'al' by the elision of the final 'l'.* Though the final 'l' is sometimes dropped, it persistently appears in forms with ke, as nuḍiyal-ke, āgal-ke, pēlal-ke, pogaḷal-ke, of the ancient dialect, and tinnalikke, bareyal-ike, etc of even the modern dialect. Even in Tamil those forms that take the dative sign seem to end in 'al' and not merely in 'a'—as 'sollar-ku (sollal+ku) solladar-ku, etc., where the final 'l' is changed into r owing to the influence of the following hard consonant 'k', as is usually the case in Tamil.

This infinite verb in 'an' is called "tumunnanta" by the Telugu grammarians who adopted the Sanskrit terminology, and it is always said to be a 'drutaprakritika' in Telugu i.e., having always a 'n' at the end. As in the case of all Drutaprakritikas, the final n of the infinitive converts the following hard consonant or parusha into a soft consonant or saralakshra in accordance with the general

• సందిపు దల్లిప పరిచోత్
 బందుక కారము మదోర్క వైకల్పికనిం
 సందిపు దల్లిం లోపం
 బందా ప్రతిషేధవిధియ మెద వదపక్షం

(కేశిరాజ - శబ్ద. దర్ప 246)

"al denotes (a) prohibition, is used (b) to express usefulness or fitness for, and (c) to make an action an object of an action. In the last two cases the Dative of al may be used or l may be dropped.

principle of assimilation, and after thus converting it, the nasal sometimes drops away, thus making the infinitive form end in *a*. Though this nasal is dropped in pronunciation it is preserved in writing by a sign called *arḥānuswāra* in Telugu—Cheyan pōyenu=chayanbōyenu=cheyā—bōyenu. But it is only when this form in 'an' is followed by a sarala or sthira—a soft consonant, or comes at the end of a word in a sentence, that this final *n* of the infinitive is altogether dropped, e.g. chēyan-+valase=chēya valase; pōvan-valayu, pōva-valayu. "Karma mā māku gajamekki kranta dūra" (=dūran). Thus excepting in cases where even after the assimilation of the following consonant the presence of 'n' is retained (which is termed 'satva' by the grammarians) in all other situations the form of the infinitive appears as though it ends in 'a'. Still it is never considered as a Kala i.e. as one ending in a vowel. Though no trace of the infinitive proper ending in 'al' can be found in Telugu, we can be sure that the final 'n' is always due to the change of 'l' in 'al' into 'n' since the change of 'l' into 'n' is very common in Telugu. Cf.—'il' locative sign also meaning 'house' appearing as 'in'. "inṭan"—in the house; al-Kan. alli-'maradalli'-Te. Cheṭṭu-mīdan, chettu-n-andu; T. tol-tolli-toṇṭi; Tam:—toṇṇūru, besides tollāyiram, Te-vil-vinṭi; tola-tona; mulu—munu-gōrin'a.

Without this final *n*, forms ending in 'a' are never to be considered as forms of the infinitive in the Telugu Language. Thus it may be said that the Telugu language helps us in deciding the form of the sign of the Dravidian infinitive. In Malayalam forms in final 'n' are more frequently in use than those in a—as scyṽan, povān, kuḷikkān, etc., only the penultimate vowel happens to be a long one, while in other languages it is short. There is also an infinitive in 'a' but it seems to be in less common use, yet Dr. Caldwell considers this as the true infinitive, perhaps because of its similarity with the form in Tamil, and we know he generally gives more weight to the evidence obtained from a study of the Tamil Language, in drawing his conclusions regarding the origin and antiquity of the Dravidian forms.

In Gond the infinitive is formed by appending *alle* or *ille* to the root, e.g., hand-alle=to go; Kē-ille=to call. In Tulu the *l* of *al* is changed to *r*—as in many other cases—cf. tale-tare, pāl-pēru etc. The infinitive from *tin*, to eat is *tinizāra*, from *pō* to go—*pōzāra*, *bar* to come—*bandāra* etc. Thus a comparison of the forms in various languages of the group clearly shows that 'al' and not 'a' is the sign of the infinitive, and the regular ending of the form in 'n' in Telugu corroborates this view.

Dr. Caldwell while discussing the origin of the sign of the infinitive considered it to be identical with the demonstrative base 'a' since according to him most of the formatives of nouns happened to be originally demonstratives. But since actually in some of the languages, forms in 'al' or 'an' seem to be older or classical, he wanted to explain away these forms by presuming the existence of a formative 'am' developed from the base in 'a', which might assume the shape of 'an' or 'al'. As a matter of fact we do not find a single form of the infinitive ending in 'am' in any of these languages, and it is not necessary to presume a form in 'am' in order to explain the forms in 'al' and 'an'. 'l' changes into 'n' more easily in all these languages, than even 'n' into 'l' and we have the locative 'al'—(Cf. K. *alli-illi*, Tamil. *il*, *ul*, Telugu. *an*, *andu*, *na*, *ni*, etc.) changing into 'an' very frequently. So this need not be traced to 'am'. 'al', *alli* (Cf. *il*, *ul*, etc.) might themselves have developed from the demonstrative base 'a', but it is not necessary that they should develop through 'am'. Perhaps Dr. Caldwell had the Sanskrit accusative case termination in view when he suggested this derivation. Though in some of these languages the infinitive now ends in 'a', we have clear traces in them to show that it originally ended in 'al'. It is the application of the analogy of Sanskrit forms that grammarians generally look to in determining the nature and development of form in other languages, and it is not always that it leads to a correct estimate of things.

Because the Sanskrit infinitive in 'tum' happened to be an accusative case form from a verbal noun in 'tu', it is not safe to connect the Dravidian form of the infinitive with some infinite form in Sanskrit, Prakrit, or modern vernacular like Hindi and say that it is also an accusative, Dative or some other case form. In this connection we have to consider two things—whether the Dravidian infinitive like the Sanskrit form in 'tum', is a verbal noun in origin and whether its sign *a*, *al* or *an* is the sign of any case. When we look at it with our sense coloured by the analogy of the Sanskrit forms, it may appear to be such. But not so when we look at it from the Dravidian point of view i.e., from the view point of the principle of agglutination still preserved in the development of these languages. We have seen that 'a' or 'al', the sign of the Dravidian infinitive is added direct to the root and not to any nominal base, and hence it cannot be the form of any case as in Sanskrit.

Now we have to consider the function and the purpose served by this form in 'al' in these languages. It is a well known fact that most of these languages were first analysed according to and with

the knowledge of, the principles and methods adopted by the ancient Indian Grammarians in the analysis of the Sanskrit language. Not only the principles but even the same terminology was mostly adopted by the grammarians of these Dravidian languages, especially by those of Telugu and Kanarese. That is why this infinitive is termed 'tumunnardhaka' by the Telugu grammarians, after the termination which indicates the infinitive in Sanskrit. Though 'tum' is a mere termination appended to roots to indicate a certain idea in Sanskrit, Telugu grammarians converted it into a technical term in Telugu to indicate a corresponding form of expression in this language.

The Kannada grammarians on the other hand caught hold of the purpose served by the form in 'tum' in Sanskrit, and stated that the same purpose is expressed by the form in 'al'.^{*} This purpose is said to be Kriyārtha (i.e., the meaning of a verb or an action is made the object of another action in accordance with the sutra laid down by Pāṇini viz. "*Tumunvulaḥ Kriyāyām Kriyārthāyam.*" That is, the suffix 'tum' and 'nvul' are placed after a verbal root, with the force of the future, when the verb in construction therewith is another verb denoting an action performed for the sake of the (future) action. This form in 'tum' is considered by modern philologists as a verbal noun with formative 'tu' taking the sign of the accusative case, forms in other cases also being found in the earliest stages of Sanskrit. It is on the same analogy that Dr. Caldwell considered the Dravidian infinitive also to be one of those verbal nouns which have ceased to be declined, and destitute of a plural and which are capable of being used absolutely. But the Dravidian infinitive form in *al*, seems to have been used from the very beginning as an absolute verbal form depending on verb, rather than as a verbal noun in declension.

The Tamil grammarian Tolkappiyar also does not seem to have considered it as a verbal noun, but only as an incomplete or infinite verbal form that serves to complete the sense of a finite verb, and he calls it a '*vinai eccam*'. *Vinai* is a verb and *eccam* remainder, i.e., that residue of verbal forms—(after the finite forms have been considered) that help to complete the sense of the finite verb. This "*eccam*" according to him is of two kinds, *peyar eccam* and *vinai eccam*. Of the various incomplete verbal forms all participles go under the class of *peyar eccam*, and these generally qualify

^{*}Kriyāyām Kriyārthāyam al (Karnataka Bhasha Bhushana 221).

the nouns that, follow them. The forms that are called "vinai eccam" particularly qualify a verb and are also used absolutely. Tolkappiyar mentions a good number of forms under this head, but some of them seem to have become already obsolete. They are the indeclinable past participles like *ceytu*, *ceyyū*, *ceypū*, gerunds like *ceyyiyar*, *ceyyiya*, *ceyarku*, *ceytena* and *ceya*. Of these *ceyarku* is a clearly later form of the infinite in 'al' to which the dative case termination was added. *ccyal+ku=ceyarku*; (Cf. K. māḍalku; Te. Chēyutaku). Here we see the older form in 'al' being preserved in Tamil and the final 'l' being changed into 'r' owing to the following hard consonant k. *Ceya* is due to the dropping of l in *Ceyal*. Thus even by the time of Tolkappiyar, we find that the form in 'al' began to drop its final 'l' giving rise to the form in 'a' and even to take the dative case termination after it.

This 'al' is originally a demonstrative form denoting a place, as also 'il' and 'ul', all of which later on came to be considered naturally as signs of the locative case, and even now are being used as such in one language or other of this group. In very early times this 'al' appended to roots must have conveyed the idea of an absolutive verbal action—as in the case of Tamil 'maḷaipeyya-(l) kuḷam niraindadu', 'the rain falling the tank became full'. Telugu: 'Varshamu kuravan-(gā) cheruvu ninḍinadi'. Here the action expressed by the infinitive is previous to that denoted by the finite verb that follows it. This absolute form may similarly denote an action simultaneous or subsequent to that denoted by the verb which it qualifies—e.g. 'ñāyiru paḍa avan vandān' (the sun setting he came); 'makkaḷa cukamāy irukka tandai paṇam cērtān' (the father amassed wealth so that his children might live happily); Te. 'Kutūhalaṁ aḍaraṇ bhūpāla mahishi yiṭlane' (curiosity rising the queen said thus).

In Kannada according to Kittel there are instances of the root itself being used to do the function of an infinitive in al—as in 'ili biḍu' (iliya biḍu); pare māḍu; Kare kaḷisu etc. (Kittel. Kan-gr. P. 122).

From this it appears that originally the root or the verbal theme even without the help of 'al' functioned as an infinitive, i.e., the root itself being used to denote the verbal action absolutely. Later the word 'al' must have been appended to the root to fulfil the same function. Still later the dative sign 'ku' also came to be added to the form in 'al' in order to still clarify the idea of the infinitive. In Telugu not only 'ku' but even 'koṛa-ku' meaning 'for the purpose of' (koṛa=purpose) and still later a form 'kora-ku-ayi' also came to be appended to the verbal noun in 'uṭa'—as

chēyuṭa-koraku, chēyuṭa-korakayi. Thus following the principle of agglutination attempts seem to have been made to clarify the idea of the infinitive further and further.

Even in Kanarese such absolute constructions are in use. "Pādapadmangalan Ottuttiral Sūdrakapati Sukhāsīnan āgirdan āgal"—When they shampooed (his) lotus-like feet, king Sūdraka was then comfortably seated. But Kesiraja in his Sabdamanidarpana, says that in this instance instead of 'al' "alo ḍam" would have been used more correctly as in 'vasantam baraloḍam kōgile yuligum (when spring came the cuckoo sang). Perhaps this will correspond to the Telugu form—vasantamu rāgān=vachchina tōḍanê or vaccuṭa tōḍanê) kokila kūyunu". But Telugu does not admit the form 'rān-tōḍane' which exactly corresponds to baraloḍam. But Bhaṭṭakalanka in his Sabdānusasana does not object to the use of 'al' in this connection and quotes many examples—gāyakam pāḍal arasam mecchidam (when the singer sang the king was pleased). Arthi-bēḍa dāni yittam (when the beggar begged the liberal man gave). cf. Te. arthi vēḍa (-ngā) dāta ichchenu.

In the modern dialect 'alu' instead of 'al' is used and more commonly 'āgi' the past participle of 'āgu' is also suffixed to it, just as in Telugu we have 'kān' also suffixed to it as cheyan-gān; e.g., nīm baralu nānu hōgittēne; when you come I shall go. With āgi, kēḷal-āgi—hearing having become—when (he, she etc.) heard; māḍal āgi, āluttiral āgi—cf. dharmanu rājyava āluttiralu, (āluttiral āgi. Te: ēlucunḍan, ēlucunḍan gān) prajāgalu sukhadin-diddaru—When Dharma was ruling the kingdom, (his) subjects were happy. This kind of usage with two different subjects to the two forms of the verb was called '*ubhayakartrika prayoga*' by the Kannada grammarians—and the construction is said to be the locative absolute, or *satisaptami* in Sanskrit.

From this kind of absolute construction with two different subjects for the two forms of the verb, the infinitive in 'al' gradually came to acquire the use of Sanskrit form in 'tum' having one subject only (ēkakartrika or Samānakartrika) and qualifying a word which denotes in action previous to that denoted by itself, thus becoming a *kriyārthā kriyā*. Cf. Tamil-Uṇṇa vandān; Kan. uṇal bandam; Te: "tina (n) vacchenu", he came to eat. Skt: bhōktum āgataḥ.

In Sanskrit the form in 'tum' is used when a verb meaning 'to wish' to be able to, to make bold, to know, to begin, to bear, to be capable of something, etc., is in construction. 'vāḍu āpani chēyan

gōrenu—he wishes to do that work, cheyan jālunu—he is capable to do it (of doing it); cheyan-dagunu he is fit to do. pōvan-Śakyāmu-kādu=impossible to go; “cheyan-modalidenu”=began to do. “canan-idē kalamu”=This is the time to go; “tinan-vēlayayye”=it is time to eat.

Thus when it is placed before the transitive verb it naturally served the purpose of an object and the infinitive form in ‘al’ came also to function as a verbal noun.

Though the form in ‘al’ has taken only ‘ku’, the dative case termination, in order to make the idea intended to be expressed by it clearer, it has still preserved more of the function of the verb, than has acquired that of the noun. But the case with the Telugu form in ‘ṭa’ is not so. ‘Cheyuṭa’ is more a noun than a verb. Telugu has no form like ‘cheyan-ku’ like *māḍalku* of Kanarese or *sollarku* or *sollalku* or *ceyyarku* of Tamil. In these languages the form in ‘al’ used as an infinitive takes no other case termination. But Telugu form in ‘ṭa’ is purely a *bhāva nāma*, and is declined in all cases like any other noun. It is simply because it is sometimes put in the place of the form in ‘al’ that some people consider it as the infinitive. Dr. Caldwell himself says that it is customary in Dravidian Grammars, especially in Telugu, to call various verbal nouns infinitives, as the infinitive in ‘uṭa’, as the infinitive in ‘aḍam’ and the infinitive in ‘ēdi’ but the use of these terms are not sufficiently discriminative since the first two are properly verbal nouns and the third a participle noun, each being capable of being regularly declined and possessing a plural form. Both the forms of the verbal noun in ‘aḍam’ and ‘uṭa’ in Telugu seem to have developed from an earlier form in ‘uḍu’, and they were in use by the time of Nannaya, though the latter naturally seems to be the original and more ancient.

The form in ‘uḍu’ itself might have also been used as a verbal noun for a time, but later on to avoid the confusion in form between the finite verb in the imperative ‘chēyuḍu,’ and the verbal noun ‘chēyuḍu,’ *am* the sign of the neuter singular was perhaps appended to the latter to make it clearly a noun. Hence we have ‘chēyuḍu;—chēyuḍu+am=cheyuḍam>cheyāḍamu. When the form in ‘ṭa’ took the same suffix ‘am’ on the analogy of the former, ‘cheyāṭamu’ also came into vogue. The dative termination ‘ku’ was suffixed even to these forms in ‘am’ just as it was suffixed to the form in ‘ṭa’. So we have not only ‘ceyyal’, ceyan, māḍal, etc., ceyyarku, sollalku, māḍalke, chēyuṭaku, but also, “chēyaḍa-

munaku," 'cheyaṭa munaku'—and still later in the modern colloquial language 'chēyaḍāniki, chēyaṭāniki, etc. In Telugu, not only these forms in aḍamu, but even some of those ending in 'an' undergo a similar change, i.e., dropping of the final 'n' compensated by the lengthening of the previous vowel and thus used as adverbs in the later language. E.g. from 'tanuku'=to touch tanuku+an=tanukan>tākan becomes in later language 'dākā,' and is used in the sense of 'so far.' From 'chālu' to be enough or sufficient, to bear, etc., chālan>chalā=very much. Kūḍu=to join—kūdan>kūdā=also, etc.

This infinitive in 'an' is sometimes used in the sense of an adverb, e.g., nēlan paḍan goṭṭenu=he struck him so as to fall; chāvan mōdenū; kaugiṭenu chikkan gadiyinchī lēvan dīsi". It sometimes converts other nouns or adjectives into adverbs as Tam: naṇḍr-āga; Te-bāgugān,=well. kaṣṭamu gān=with difficulty. nalla gān unnadi=it is black. asādhyaṃmu-gā nunnadi=it is impossible; but without this 'kān' the infinitive form from 'agu', these words cannot be used in this connection, as—nalla unnadi or asādhyaṃmu unnadi etc. Such combinations as 'pempāran' 'kannāran', 'modalanṭan' etc., are used as pure adverbs in the language. The infinitive is used with an imperative, rather an optative signification in Tamil, but in Telugu it implies also a curse besides a mere wish. Tam "nī vara"=mayest thou flourish, "ni kaḍupu challagā"=May you flourish with children. Tel: ni yillu kāla (n)=ni yillu kālī pova," also "kāli pōnu"=may your house be burnt.

The reduplication of the infinitive indicates the continuity of the action expressed by the verb. Tamil: "pōgā pōgā balan koḷḷum" =as it goes, as it goes, it gathers strength. In the corresponding Teulgu form the final a of the infinitive is lengthened as in the case of certain adverbs like 'chālan>'chālā', tanukan>dākā e.g., pōgā pōgā balamu kalugunu. tiyagā tiyagā rāgamu=as you sing, as you sing, your (rāga) music will improve. We have to note that the final 'ā' is here lengthened in compensation for the loss of l in al. But sometimes the final 'n' also is retained as 'pōvangān, tiyagañ.

The infinitive form in 'an' is also combined with other verbs in order to signify various ideas giving rise to different forms of the verb such as pō (n)-vacchun=you may go (imperative); pō (n)-valayunu=you must go; pōran valayunu=you must fight; rā (n) dagunu=rā (n) agunu=you are fit to come, you please come,

you may come,—(a sort of mild imperative.) Negative—seppa (n) valadu—you should not say; chēya (n) gādu, chēyan—janadu etc. Cf. Tam: seyvāy āga=mayest thou do.

Infinitive in 'an' with 'kala'—a participle from the root *kalugu*, began to signify the idea of futurity, in Telugu, as cheyan+kala—cheyangala=that can do. When pronominal suffixes are added to it, a regular future tense is formed in the later language, e.g., chēyagalanu, chēyagalavu, chēyagalaḍu chēyagalamu (literally meaning I can do, you can do. He can do, He will do, etc.,). Kā-galadu=it will be or become.

Forms from the root *kala*—like *kalaḍu*, *kalaru*, *kalamu*, *kalavu*, etc., which are later and abridged forms from *kalavāḍu*, *kalavāru*, *kalavāḍanu* or *kaladānanu*, *kalavāḍavu*, etc., were at first independently used in the language and signified only the present tense; and being transitive they were made to take objects in the nominative and of accusative cases of nouns according to the Dravidian principle. (Cf. *kurupati prāṇam bulan galaḍē*=has the lord of Kurus got life? Is he still alive? *karuṇa galavu*=you are (a man) who has got kind(ness); *lāvunu tālmiyun galaḍu*=he has got strength and patience. But later on these were suffixed to the infinitives or the verbal nouns and began to indicate the idea of mere futurity; *anan gala vāḍu*=he will say; *viḍuvan galaru*=they will leave; *pōvan galavāramu*=we shall go; *viḍuvanga galavāru*—also with 'ga' intervening.

When another auxiliary root '*paḍu*' came to be suffixed to the form in 'an' it came to signify the passive idea. Though in Telugu the form in 'an' is used, in Tamil and Kanarese the corresponding form in 'al' itself is used as Tam. Ceyyal paṭṭadu, Ceyya-p-paṭṭadu. Kan: māḍalpaṭṭudu. ghatam kumbhakāran māḍe paṭṭudu. seyal paṭṭudu, etc.

Thus the Dravidian infinitive which was originally an infinite verbal form formed by suffixing 'al' to the root, has later given rise to a good number of compound verbal forms in these languages thus serving to show how the principle of agglutination has been at work in the general development of the forms in these languages.

CHANDASSĀRAM BY GUNACANDRA

By

SRI. M. MARIAPPA BHAT, M.A., L.T.,

Head of the Kannada Department.

This is a short introduction to the prosodial work, "Chandas-sāram" published in the previous number of the Annals

A brief critical account of the works on Kannada Prosody is given first and this is followed by an analysis of "Chandassāram" and an estimate of its value.

ಕನ್ನಡ ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳು.

ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರವೆಂದರೇನು? ' ಭಂದಸಾ ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆ, ಇಷ್ಟ, ಮನೋಹರತೆ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕವಿಗಳ ಮನೋಹರವಾದ ಮತ್ತು ಅವರ ಇಷ್ಟದಂತೆ ರಚಿತವಾದ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಹೇಳುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರವೆಂಬುದಾಗಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ನಾಮಕರಣಮಾಡಿರುವರು.

ಭರತಬಂಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಭಾಷೆಯ ಭಂದ ಶ್ಯಾಸ್ತ್ರದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಮಯ. ಕಾವ್ಯನಾಟಕ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲದೆ, ವರ್ಣನ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ವೈದ್ಯ, ಗಣಿತ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಗಳೂ ಸಹ ಭಂದೋಬಧ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಾನುಭವದಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಜನಗಳುಂಟು. ವಿಪುಲವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಭಂದೋಬಧ್ಧವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೌಕರ್ಯವುಂಟು. ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಂಠನಾಥ ಮಾಡಲು ಭಂದೋವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೌಕರ್ಯವು ಮತ್ತಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯಿರುವವರಿಗೆ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಿಯರಿಗೆ ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಶಾಸನಗಳನ್ನೂ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸುವವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಕ್ಷರಸ್ಥಾಪಿತಾದಿಗಳನ್ನು ಸರಿ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಜವಾಗಿರುವ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರವು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದುವರೆಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮ (ಸು 990) ವಿರಚಿತ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯೇ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯದು. ಅದರ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ " ಯಾಪ್ಪರುಂ ಕಲಕ್ಕಾರಕ್ಕೈ " ಎಂಬ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಭಂದೋಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ " ಗುಣ ಕಾಂಕಿಯ " ಅಥವಾ ' ಗುಣಗಾಂಗೆಯ ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಂದಸ್ತಂ ದದ್ವಿತೆಂದೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿರುವ ಭಂದೋವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ, ಸಭಾವಿನಯವು(ಸಭಾಸದರಲ್ಲಿ ವಿನಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವಿಕೆ) ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಬದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ವಿಷಯವು ಹೆಂಗಸನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಂತೆ ಕಂಡು

(1) ಎನ್ನದು ಕಾರಿಕ್ಕೈ, ನೂಲುರೈಕ್ಕೈ ಮಿಡತ್ತು ನೂರಜೆಯರುಂ, ಕಾರಣಮುಂ, ಆಕ್ಕೈ ಯೋನ್ ಪೆಯರುಂ, ಅಳವುಂ, ಪಯನುಂ ಉರೈತ್ತುರೈಕ್ಕೈರಾಪಾಟ್ಟು. ಅಟ್ರೇಲ್ ಇನ್ನೂಲೆನ್ನ ಪೆಯ ತೋವೆರ್ನಿ, ಪಾಳತ್ತಿಯಮೆನ್ನಂ ಪಾಗದವಿಲಕ್ಕಣಮುಂ, ಪಿಂಗಳಮೆನ್ನುಂ ಭಂದೋವಿಚಿತಮುಂ ಪೋಲ ಕಾರಿಕ್ಕೈಯಾಪ್ಪಿತ್ತಾಯ್, ಗುಣಕಾಂಕಿಯಮೆನ್ನುಂ ಕರುನಾಟಚ್ಚಂದಕಮೇ ಪೋಲ ಮಕಡೂ ಉ ಮುನ್ನಿಲೈತ್ತಾಯ್, ಅನ್ನೆಯಡಕ್ಕಮುಡೈಯದಾಯ್, ಮಯೆಚ್ಚರೆಯಾಪ್ಪೇಪೋಲ ಉದಾಹ ರಣಮಡುತ್ತೋದಿ ಇಶೈತ್ತಮಿಲ್ಲಾ ಶೆಯ್ಯುಟ್ಟುಟ್ಟಿಕ್ಕೋವೈಯೈ ಪೋಲವುಂ.....

ಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವೇ ಏಕೆ ಗುಣಕಾಂಕಿಯವೆಂಬ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರವಾಗಿರಬಾರದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು—ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೆಂಗುಸನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಹೇಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಆದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಂಟು; ಅದೊಂದು 'ಗುಣಕಾಂಕಿಯ'ದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಲ್ಲ. ಗುಣಕಾಂಕಿಯವೆಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ 'ಗುಣಗಾಂಗೇಯ'ವೆಂದೂ ತಮಿಳಿನ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಂದ ಹಾಗಾಗಿರಬಹುದೆಂದೂ (ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ 'ಕ' ಮತ್ತು 'ಗ' ಅಕ್ಷರಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ), ಈ ಗ್ರಂಥವು ಗುಣಗಾಂಗೇಯನೆಂಬೊಬ್ಬ ಗಂಗರಾಜನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕೆಲವು ವಿಮರ್ಶಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ¹. ಹೀಗಿದ್ದರೆ, ಗಂಗರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಜೈನಮತೀಯರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ(ಗುಣಕಾಂಕಿಯದಲ್ಲಿ) ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿರಬೇಕಾದುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಷ್ಟೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯ ಮಂಗಳಪದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಈ ಕವಿಯು ವೈದಿಕ ಮತಾನುಯಾಯಿಯೆಂದು ತೋರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಗುಣಕಾಂಕಿಯವು ಈ ಭಂದೋಂಬುಧಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈಗ ದೊರಕುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯ ಕೆಲವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಕಾವ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಾಂತ್ಯದ ಗದ್ಯವು "ಇದು... .. ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದರ್ಹತಾ ಪರಮೇಶ್ವರ....." ಎಂದೂ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ "ಇದು.....ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಭವಾನೀ ವಲ್ಲಭ....."ಎಂದೂ ಕಾಣಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧವಾದ ಭಂದೋಂಬುಧಿ ಗ್ರಂಥವು ಇದುವರೆಗೆ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಈಗಿರುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೇ ಆ ಗುಣಕಾಂಕಿಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥ ಅಥವಾ ಅದರ ಭಾಗಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದ ಎರಡು ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದು ವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದಲ್ಲದೆ, ಸು. 1145ರಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು² "ಭಂದೋವಿಚಿತಿ" ಎಂಬ ಭಂದೋಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ತನ್ನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯವೆಲೋಕನದಲ್ಲಿ "ಭಂದೋವಿಚಿತಿಯುಲಂಕೃತಿ ಸಂದಭಿಧಾ ವಸ್ತುಕೋಶಮೆಂಬಿವು" ಎಂದು

(1) ಕವಿಚರಿತೆ. ಪು. 53

(2) ನಾಗವರ್ಮನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಕಾವ್ಯವೆಲೋಕನ, ವಸ್ತುಕೋಶ, ಭಂದೋವಿಚಿತಿ ಎಂಬಿವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವೆಲೋಕನವೆಂಬುದು ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ, ಅಭಿಧಾನ ವಸ್ತುಕೋಶವೆಂಬುದು ನಿಘಂಟು, ಭಂದೋವಿಚಿತಿಯೆಂಬುದು ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾದ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರವೊಂದು ಮಾತ್ರ ಇದುವರೆಗೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಉಳಿದುವೆರಡೂ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿವೆ.

೨-ನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯವೆಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿವನ್ನೂ ಅವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಣ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನ್ನಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅರಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾವ್ಯವೆಲೋಕನದ ಅದ್ವೈತಕರಣದ ೨ ನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. "ಇದ್ಧಂ, ಶುದ್ಧಂ, ಸಿದ್ಧಂ, ಬುದ್ಧಂ" ಈ ಪದ್ಯವು ಯಾವ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಇದುವರೆಗೆ ಬೇರಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಈತನು ಜೈನಮತೀಯನಾದುದರಿಂದ “ಈ ಭಂದೋವಿಚಿತಿ”ಯ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಗದ್ಯವು ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಹೆಸರು ನಾಗವರ್ಮನೆಂದೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಮುಂದಿನವರ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಭಾಗವೂ ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ “ಭಂದೋಂಬುಧಿಯ”ಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ...ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದರ್ಹತ್ವರಮೇಶ್ವರ...”ಎಂಬುದು II ನಾಗವರ್ಮ ವಿರಚಿತ “ಭಂದೋವಿಚಿತಿ”ಯ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯಗದ್ಯವಾಗಿಯಾದರೂ ಇರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗುಣಕಾಂಕಿಯ, ಭಂದೋಂಬುಧಿ, ಭಂದೋವಿಚಿತಿ ಇವುಗಳ ತ್ರಿವೇಣಿಯೇ ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವವಿರೋಧವೂ ಇರಲಾರದು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳೂ, ಇತರ ಆಧುನಿಕಗಳಾದ ಹಲವು ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಯಗಳೂ ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ದೊರಕುವವರೆಗೂ ಶುಧ್ಧವಾದ ನಾಗವರ್ಮಕೃತ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯನ್ನು ಪೃಥಕ್ಕರಿಸುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವೇ ಸರಿ.

ಪ್ರಕೃತ ದೊರಕುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಂದಶ್ವಾಸ್ತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಆರು ಆಶ್ವಾಸಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು, ಸಂಜ್ಞಾ, ಸಮವೃತ್ತ, ಅರ್ಧಸಮವೃತ್ತ, ವಿಷಮವೃತ್ತ, ಶ್ಲೋಕ, ಮಾತ್ರಾಚ್ಛಂದಗಳು, ಕನ್ನಡ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಿತ್ರಯಗಳು ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಇನ್ನಿತರ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವರ್ಣವೃತ್ತವಿಚಾರವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಪಟ್ಟಿತ್ರಯಪ್ರಕರಣವೆಂಬುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗಣಿತಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಅದು ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ, ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಯಂತಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ಕರ್ಣಾಟಕ

ವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೮ ನೆಯ ಅನುಷ್ಟುಭ ಭಂದದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಂದಣ ಭಂದಸ್ಥಿನ ವೃತ್ತಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಲ್ಲದೆ ೭ ನೆಯ ಭಂದಸ್ಥಿನ ವರೆಗಣ ವೃತ್ತಗಳು ಇರುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ೧ನೆಯದು ೨ನೆಯ ಭಂದಸ್ಥಿನ ವೃತ್ತ. ಇದು ಭಂದಶ್ವಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿರುವ ಪದ್ಯವಲ್ಲದೆ ಬೇರೇ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರದುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದಲೂ ಈ ನಾಗವರ್ಮನ ಭಂದಶ್ವಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಬೇರೊಂದು ಭಂದಶ್ವಾಸ್ತ್ರವಿತ್ತೆಂದೂ ಅದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯವು ಉದ್ಭೂತವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ, ಊಹಿಸಲು ಯಾವ ದೋಷವೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಈಗ ನಾಗವರ್ಮನ ಭಂದೋವಿಚಿತಿಯ ಪದ್ಯಗಳಾಗಿಯೇ ಏಕರಬಾರದೆಂದು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವು ಆ ಗ್ರಂಥವು ದೊರಕಿದ ಬಳಿಕ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. .

ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಕಾರರೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಕಾರರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ, ಪಟ್ಟಿತ್ಯಯಗಳು ಮೊದಲಾದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಕರಗಳಲ್ಲದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೂ ತಂದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಗಣಗಳ ಶುಭಾಶುಭ ಫಲಗಳು, ಅಧಿದೇವತೆಗಳು, ವರ್ಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ (ದೇಶೀಯ) ಭಂದಸ್ಸನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತ್ರ ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಭಂದೋಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಭಾಗವೂ “ಷಟ್ಪದಿ” ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ರುದ್ರ, -ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಗಣಗಳು (ಇತರ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ, “ಅಂಶಗಣಗಳು” ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮದನವತಿ, ತ್ರಿಪದಿ, ಅಕ್ಷರ ಮುಂತಾದ ಕನ್ನಡ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಶಬ್ದನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಳವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೇ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವಂತಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅಂದಿನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಮತ್ತು ಕವಿಗಳ ಉಭಯಭಾಷಾ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೂ ಅತಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಾಭಿಮಾನವೂ ಕಾರಣಗಳಾಗಿರಬೇಕು.

ತದನಂತರ ಗುಣಚಂದ್ರನ ಈಭಂದಸ್ಸಾರವು ರಚಿತವಾಯಿತು.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರಕವಿಯು ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಂಜೋಧಿಸಿ ಕವಿಯು ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಒಂದನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಆಶ್ವರ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳೂ ಅವುಗಳ ವರ್ಣವಾಹನವೈತ್ರಿವೈರಕುಲದೇವತಾಸಕ್ಷತ್ರ ಗುಣಫಲಾದಿಗಳೂ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸುಪದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭೇದಗಳೂ ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳು, ಅವುಗಳ ಕುಲ ಕಾಲ ಲಿಂಗ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣ ಮಹಾಪ್ರಾಣ ಕವಿತಾ ಕನ್ಯಾನಾಮಾಪ್ತರ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳೂ, ನಾಲ್ಕನೆಯದರಲ್ಲಿ ಭಾವಾಲಂಕಾರಗಳು, ಲಿಂಗಗಳು, ಕಂದಪಟ್ಟಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮೊದಲಾದುವೂ ಹೇಳಿವೆ. ಈ ಭಂದೋಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಾದರೂ ಇತರ ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು, ತ್ರಿಪದಿ, ಅಕ್ಷರ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಡದ ವ್ಯಾಕರಣಾಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳೂ ಹೇಳಿವೆ. ಒಂಭತ್ತು ಲಿಂಗಗಳು ಏಳು ವಿಭಕ್ತಿಗಳು, ಅಲಂಕಾರಗಳು, ನಾಯಕ ನಾಯಿಕಾ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇವೆಲ್ಲಾ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸುಮಾರು 1 ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಂದಿಭಂದಸ್ಸೆಂಬ ಒಂದು ಅಸಮಗ್ರವಾದ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರವು ರಚಿತವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ¹ ಇದರಲ್ಲಿ

(1) ಕವಿಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನ ಎಂದು ನಿರಾಧಾರವಾಗಿ ಊಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣವು ವಾಕ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಸ ಮತ್ತು ವಡಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ವಡಿ ನಿಯಮವನ್ನನುಸರಿಸಿರುವ ಸಮವೃತ್ತಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಕರಣವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇತರ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು, ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳು ಮತ್ತು ಷಟ್ಪದ್ಯಗಳು ಮೊದಲಾದ ಆತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವ ಭಂಡೋವಿಷಯವಾವುದನ್ನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಭಂಧಸ್ವಾರಂ.

ಭಂಧಸ್ವಾರಂವೆಂಬ ಈ ಕನ್ನಡ ಭಂಡೋಗ್ರಂಥವು ಮೈಸೂರು ರಾಜಕೀಯ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕಾಗದ ಪ್ರತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಬಾರಿಗೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುದ್ಧಪಾಠವಿದ್ದರೂ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಶುದ್ಧಪಾಠವೂ, ಗ್ರಂಥಪಾಠವೂ ಉಂಟು.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದವನು ಗುಣಚಂದ್ರನೆಂಬುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕಾರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ “ಇದು ಶ್ರೀಮದನುಪಮ.....ಪರಮಾತ್ಮಾರ್ಹದಾರಾಧನಾ ಪರಮಾನಂದ ಬಂಧುರ ಗುಣಚಂದ್ರ ವಿರಚಿತಮಪ್ಪ.....” ಎಂಬ ಗದ್ಯಭಾಗದಿಂದ ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳಪದ್ಯ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಾಂತ್ಯ ಗದ್ಯ ಈಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಹಂತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ತೃತೀಯಾಧಿಕಾರದ ಎರಡನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಗುರುವಿಗೆ ಅರ್ಹಂತನ ಹೆಸರನ್ನೂ ಲಘುವಿಗೆ ಯತಿಗಳ (ಜೈನಸಾಧುಗಳ) ಹೆಸರನ್ನೂ ಸಂಕೇತಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮುಂದೆ ತಾಳವೃತ್ತಾದಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಧ್ರುವತಾಳದ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ “ಮತಿಯ ಕುಡುಗೆ ನುತಜಿನನಾಥಂ” ಎಂಬ ಜನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನೊಳಕೊಂಡ ಪಾದವನ್ನೇ ರಚಿಸಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತೃವಾದ ಗುಣಚಂದ್ರನು ಜೈನಮತೀಯನೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಇಷ್ಟಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಈತನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾವ ಅಂಶವೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈತನು ತನ್ನ ಗುರುಪರಂಪರೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಪೂರ್ವಕವಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಹಿಂದಣ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರನ್ನಾಗಲಿ ನುತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳಾದರೂ ಯಾರೂ ಸ್ಮರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರುತ್ನಾ ಗುಣಚಂದ್ರನ ದೇಶಕಾಲಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸೀಸಪದ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ, ವಡಿಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ, ತಾಳವೃತ್ತಾದಿ ಪ್ರಕರಣ, ಲಾವಣಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ಆಧುನಿಕನಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ವಡಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕವಿಜಿಹ್ವಾ ಬಂಧನಕಾರನಷ್ಟು ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ, ಇವನು ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನಕಾರನಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದಿನವನಾಗಬೇಕು. ಇದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಇವನ ಪದಪ್ರಯೋಗ ಮುಂತಾದ ಭಾಷಾವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದಲೂ, ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುವ (ಸು. ೧೬೫೦ ಕ್ರಿ. ಶ.) ಇವನ ಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದೊಂದು ಅತಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಭಂದೋಗ್ರಂಥ. ಕವಿಯು 'ಬುಧತತಿಯ' ಬಯಕೆಯಂತೆ ಸಂದೇಹಕ್ಕಾಸ್ಪದವಿಲ್ಲದಂತಹ 'ಭಂದೋ ವಿದ್ಯಾವನಿತಾನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುವುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ; ಮೂರನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲೇ ವಿಷಯ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಗುಣಚಂದ್ರನು ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬೇರಾವ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಆಯ್ದು ಕೊಳ್ಳದೆ, ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ತಾನೇ ರಚಿಸಿರುವನು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದಸ್ತಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೇದಾರಭಟ್ಟನ ವೃತ್ತ ರತ್ನಾಕರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಯಗಳು ವೃತ್ತ ರತ್ನಾಕರದ ಅನುವಾದಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಆದಿಯ ಮಂಗಳ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನುಳಿದರೆ ಮಿಕ್ಕ ಲ್ಲವೂ ಕಂದಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅನೇಕ ವೃತ್ತಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದೇ ಪಾದಗಳಿವೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಆಯ್ದ ಅಧಿಕಾರಗಳುಂಟು. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಗುರು ಲಘು ಲಕ್ಷಣ, ಅಕ್ಷರಗಣಗಳು, ಗಣಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳು, ಶುಭಾಶುಭಫಲಗಳು, ಮಾತ್ರಾ ಗಣಗಳು, ಯತಿಪ್ರಾಸಲಕ್ಷಣಗಳು—ಇವುಗಳನ್ನು ಅತಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ (ಕೇವಲ ಒಂಭತ್ತು ಕಂದಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದೆ. ನಾಗವರ್ಮನ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ತುಂಬಾ ವಿಶದವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮದನವತಿ, ಅಕ್ಕರ, ಚೌಪದಿ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ದೇಶೀಯ ವೃತ್ತಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಈತನು ಈ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಮುಂದಣ ಮಾತ್ರವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಾಗಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ದ್ರಾವಿಡ ಭಂದಸ್ತನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಭೂತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಸಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳೊಡನೆ ವಿವರಿಸಿರುವುದು ತುಂಬಾ ಅಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳಾದ ಆರ್ಯ, ಗೀತಿ ಕಂದ ಮತ್ತು ಶರ, ಕುಸುಮ, ಭೋಗ, ಭಾಮಿನಿ, ಪರವರ್ಧಿನಿ, ವಾರ್ಧಕ ವಟ್ಟದಿಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಹಲವು ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ (ಸಂಕೀರ್ಣ) ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾಗವರ್ಮನು ನಾಲ್ಕು ಕಂದಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕಂದ ಲಕ್ಷಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಈತನು ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕಂದಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಾ ಮೊದಲಾಗಿ ಉತ್ಕೃತಿ ವರೆಗಣ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಸಮವೃತ್ತಗಳ ಭೇದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣದೊಡನೆ ಒಂದೊಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ನಾಗವರ್ಮನ ಭಂದೋಂಬುಧಿ

ಯಲ್ಲೂ ಇರುವ ವೃತ್ತಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಬೇರಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೃತ್ತಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇವೆ.¹

ಸಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಸಂಕೀರ್ಣಪ್ರಕರಣವಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ಚಂಡವೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಒಂಭತ್ತು ದಂಡಕ ವಿಶೇಷ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಪಞ್ಚಾ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಆರ್ಯಾಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ, ಎಂಟು ವೈತಾಳೀಯ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಅನುಷ್ಟುಭ್ ಪ್ರಕರಣದ ಒಂಭತ್ತು ಭೇದಗಳನ್ನೂ, ಷೋಡಶಮಾತ್ರಾ ಪಾದಪಾದ ಭಿನ್ನ ಮಾತ್ರಾದ್ವಿಪಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಪ್ರಸ್ತಾರಾದಿಷಟ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಸ್ವರೂಪನಿರೂಪಣದಿಂದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವನು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಯಾವ ಅಂಶವೂ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆರವಾಗಲಾರದು.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಯ್ದನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಹತ್ತೊಂಭತ್ತು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮಹತ್ವವು ಮಾತ್ರ ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ನರಗೆ ದೊರೆತ ಬೇರೆ ಯಾವ ಭಂದಶ್ಚಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡ ಮಾತ್ರಾ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಾಣಭೂತವಾಗಿರುವ ತಾಳಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ವಿಚಾರವೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕಗಳಾದ ಧ್ರುವತಾಳಾದ ಎಂಟು ತಾಳಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ತದನಂತರ ಪ್ರಾಸನಿರ್ಣಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ 'ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸಮನೋಡರ್ಚುಗೆ ನಿತ್ಯದೊಳಂ ಮುಖ್ಯಮಲ್ಲಿಮತರ ಪ್ರಾಸಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸವು ಇರಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ಒಂದು ವಿಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಕನ್ನಡ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಾದ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು (ತಾಳವಿಚಾರವು) ಕಂಡುಬರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತ್ಯ ಪ್ರಾಸವು ಕನ್ನಡ ಭಂದಸ್ಸಿನವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಗುಣಚಂದ್ರನು ಇಲ್ಲಿ ಸಾರಿರುವನು. ಇವಲ್ಲದೆ, ದ್ವಿಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ, ರಗಳೆಗಳು, ಲಾವಣಿ, ಸೀಸಪದ್ಯ ಎಂಬೀ ಅವರ್ಣಿತ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳೊಡನೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣವು ಸಾಗವರ್ಮನು ಹೇಳುವ ತ್ರಿಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಲಾವಣಿ ಸೀಸಪದ್ಯಗಳು ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಲಾವಣಿಯು ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗದೆ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಾ ತನ್ನ ಸುದಿನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಸೀಸಪದ್ಯಗಳೂ ಭಂದೋಂಬುಧಿಕಾರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ತೆಲುಗಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಗುಣಚಂದ್ರನ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳ ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಿತ್ತ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳಂತೆ ಬಹಳ ಹರಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ "ಸಾಗತತ್ವ" ದ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುಣಚಂದ್ರನು ಹೇಳಿರುವುದು ಅಶ್ಚರ್ಯ.

(1) ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 'ಈ ಪುಟ್ಟ ಭಂದೋಗ್ರಂಥವು ಭಂದಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಲೆಳ ಸುವ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಸುಖಬೋಧವಾಗುವಂತೆ ತುಂಬಾ ಸುಲಭರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತರತ್ನಾಕರ, ಭಂದೋಂಬುಧಿ, ತೆಲುಗಿನ ಭಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಇವುಗಳ ಸಂವಾದಿ ವಿಷಯವನ್ನು ವಾಚಕರ ಬುದ್ಧಿವೈಶದ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಈ ಭಂದಸ್ಸಾರದ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮೈಸೂರು ರಾಜಕೀಯ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರದ ಕ್ಯೂರೇಟರು ಮ. ರಾ. ಹೆಚ್. ಆರ್. ರಂಗಸ್ವಾಮಿಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರಿಗೂ, ಅದನ್ನು ಬರೆದು ತಂದು ಅದರ ಸಂಪಾದಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ನೆರವನ್ನಿತ್ತ, ಮರಾ. ಎಚ್. ಶೇಷಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರಿಗೂ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಿದ್ದೇನೆ.

ಇಂತು ಸಜ್ಜನ ವಿಧೇಯ

ಎಂ. ಮರಿಯಪ್ಪ ಭಟ್.

HOW MANY 'NĀGAVARMAS' WERE THERE ?

By

SRI. H. SESA AYYANGAR,
Junior Lecturer in Kannada.

About Nagavarma, the author of the five Kannada works, Chandombudhi, Kadambari, Kavyavalokana, etc., there has been much discussion. Rao Bahadur R. Narasimhachar held that there were two distinct Nagavarmas, one of whom wrote the first two and the second wrote the remaining three works, while Dr. Venkatasubbiah opines that there was only one Nagavarma who wrote all the five works. In this paper, it has been shown that besides the two Nagavarmas enumerated by the late Narasimhachar, there was yet another Nagavarma, a predecessor of the two and that there is ample new evidence to prove that he wrote a Jaina work called 'Vardhamana Purana.'

ನಾಗವರ್ಮ ಕವಿಗಳು ಎಷ್ಟುಮಂದಿ ?

(ಒಬ್ಬನೇ, ಇಬ್ಬರೇ, ಮೂವರೇ ?)

“ ನಾಗವರ್ಮ ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಎಷ್ಟುಮಂದಿ? ಎಂಬ ವಿಷಯ ವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಲು ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಶ್ರೀಮಾನ್. ರಾವ್ ಬಹದ್ದೂರ್ R. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು. ಇವರು ತಮ್ಮಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕವಿಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವರು. ಇವರು ಆ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಗಳ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಗುರುಗಳು, ಹೆಸರು, ವಂಶ, ಮತ, ಬಿರುದು, ತತ್ವದ್ವಿರಚಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವುಗಳ ಭೇದವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ನಾಗವರ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಗಳಿಬ್ಬರೆಂದು ಸಹೇತುಕವಾಗಿ ಉಪಪಾದಿಸಿರುವರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರಚೂಡಾಮಣಿಶತಕವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ನಾಗವರ್ಮಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಆಚಾರ್ಯಪದವನ್ನು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿಯು ಇವರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನನೆಂದೂ ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು.

ನಾಗವರ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯನ್ನೂ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನೂ ಬರೆದವನು ವೆಂಗಿ ಮಂಡಲದ (ವಿಷಯದ) ಸಪ್ತಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವೆಂಗಿಪಟು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದವನು. ಇವನು ತನ್ನನ್ನು ಸಿಯ್ಯಡಿಯಾತನೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ ಪೂರ್ವಿಕರು ಸಿಯ್ಯಡಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದವರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವನು ತನ್ನ ಅರಸು ರಕ್ಕಸಗಂಗನು(೯೭೪-೯೮೪ ರಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಮಲ್ಲನ ತಮ್ಮ). ಗುರುಗಳು ಅಜಿತಸೇನ ವೀರಸೇನರು. (ಅಜಿತಸೇನ ಪಂಡಿತದೇವರ್-ಪಾ) ಪೊರೆವ ನೈಪನು ಅಣ್ಣನು. ಮತ್ತು ಗಂಡರಮೂಕುತಿಯೆನಿಸಿ ಮಂಡಳಿಕರ ಮಂತ್ರಿ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಯಾದ ರಾಯನು ಕೊಂಡಾಡಿ ನಾಕಿಯನ್ನು ಪೊರೆದನು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಶಾ. ೩೪೫ ರಲ್ಲಿ “ಸ್ಥಿರಜಿನಶಾಸನೋದ್ಧರಣರಾದಿಯೊಳಾರೆನೆ ರಾಜಮಲ್ಲಭೂವರ ಮಂತ್ರಿ ರಾಯನೆ ಬಲಿಕ್ಕಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈರಾಯನು ಶ್ರವಣಬೆಳಗುಳದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿಸಿದ ಚಾವುಂಡರಾಯನು. ಈತನು ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ. ಶಿಷ್ಯನು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ನಾಗವರ್ಮನು ಚಾವುಂಡರಾಯನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ (978. ಕ್ರಿ.ಶ.) ದಲ್ಲಿದ್ದವನು. ನಾಗವರ್ಮ, ನಾಕಿಗ, ನಾಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಈತನಿಗೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಿಯ್ಯಡಿಯಾತನೆಂದೂ ವ್ಯವಹಾರವುಂಟು. ವೆಂಗಿಪಟುವಿನ ವೇದವೇದಿಗಳಲ್ಲಿ

(1) ಶ್ರೀಮಾನ್. ಗೋವಿಂದಪೈಗಳವರು ಶ್ರೀನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ನಾಗವರ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಗಳಿಬ್ಬರು ಎಂಬುದನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಿರುವರು.

(2) ಸಿಯ್ಯಡಿಯ ಪಿಠಾಕಿ ಕೂರ್ತು ನಮಗೀಗೆ.

(3) ಇವನು ತಮ್ಮ ತಂದೆ ತಾತಂದಿರಂತೆ ನಾಗಮಯ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ತನಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲನೆಂಬುದು ವಿಚಾರಾಸ್ಪದವು.

ನಿಪುಣನಾದ ಕಾಂಡಿನ್ಯಗೋತ್ರದ ವೆಣ್ಣಮಯ್ಯನು. ಆತನ ಪತ್ನಿ ಕಾಂಡಿಕಬ್ಬಿ. ಇವರ ಮಗ ದಾಮಮಯ್ಯ. ಇವನ ಹೆಂಡತಿ ಕುಂದಕಬ್ಬಿ. ಇವರ ಅಗ್ರಸುತ ಲೌಕಿಕ ವೈದಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿನೇಕ ಕಲಾಭಿಜ್ಞ ವೆಣ್ಣಮಯ್ಯ. ಇವನ ಹೆಂಡತಿ ಪೋಲಕಬ್ಬಿ. ಇವರ ಅಗ್ರ ತನೂಜನೇ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದ ನಾಗವರ್ಮನು. (ಪ್ರಕೃತ ಕವಿ.) ಈತನು ಭಂದೋಂಬುಧಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟದೇವತಾ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಪಂಚಾಯತನವನ್ನೂ (ವಿಷ್ಣು, ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ಗಣನಾಯಕ, ಭಗವತಿ, ಸೂರ್ಯ) ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನೂ (ಜೈನರೂ ಜಿನವಾಗ್ನಿಪ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವರು) ಸ್ತುತಿಸಿ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ವಾಣೀವಲ್ಲಭ ಚಾರುಚರಣಾರವಿಂದವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದರಿಂದ ವೈದಿಕ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಂದರ ಶೈಲದಂತೆ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ-ಸನಾತನ ವೇದದಂತೆ ಎಂಬ ಉಪಮಾನವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಇವನು ವೈದಿಕಮತದವನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದರ್ಶನವಾಗಿರುವುದು. ಈತನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬಿರುದು ಕವಿರಾಜಹಂಸ, ಅಲ್ಲದೆ ಸುಕವೀಂದ್ರ ಎಂಬ ಬಿರುದು, ನೆಗಟ್ಟಿಗೋಜ, ಸತ್ಕವಿ, ಕವಿವರ, ಕಂದ ಕಂದರ್ಪ (ಭೂಮಿ ಕಂದರ್ಪ), ವಸ್ತುಕ ಕವಿಪ್ರವರಸ್ತುತ (ಇದು ಸಂದಿಗ್ಧ), ಅಖಿಲಭೂಪೇಂದ್ರರಿಷ್ಯ, ಕವೀಂದ್ರಸಂಭಾವಿತ, ವಿದ್ಯಜ್ಞಾನಾನಂದ, ಸತ್ಕವಿಪ್ರೇಮ, ದೇವದೇವ (ಕೃತಂ), ಚತುರ ಕವಿಕುಲ ಲಲಾಮ, ಕವೀಶ್ವರ (ಉಕ್ತ). ಎಂಬಿವೂ ಇರುವುವು. ಇವನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಭಂದೋಂಬುಧಿ ಅಥವಾ ನಾಗವರ್ಮನ ಭಂದಸ್ತು, ಕರ್ಣಾಟಿ ಕಾದಂಬರಿ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಜಿನಮತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೊಂದು ಸೂಚನೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಪಂಚಾಯತನ ಸ್ತುತಿ, ಸರಸ್ವತೀಸ್ತುತಿಯಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ಜಟಾಜುಟಿ ಪ್ರೋದ್ಧಾಸಿಚಂದ್ರ, ಸರಸ್ವತೀಸ್ತುತಿ ಇದೆ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಬರೆದವನು ನಾಗವರ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನು. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾಪುರದ ಭೋಜರಾಜನ ಸ್ತುತಿ (997 ಅಥವಾ 1004 ರಿಂದ 1060.) ಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ರಕ್ಕಸಗಂಗನು 974 ರಿಂದ 984 ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ರಾಜಮಲ್ಲನ ತಮ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕ್ರಿ. ಶ. 980 ರಿಂದ ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟುವೆಂದು ನಿರ್ಧರವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವೆರಡೂ ಏಕಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಮಂಜಸವು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ಭಿನ್ನಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮತದ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಗಳಿಬ್ಬರಿದ್ದರೆಂಬುದು ಗೌರವಾಸ್ಪದವು.

ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು,¹ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಅಭಿಧಾನ(ವಸ್ತು)ಕೋಶ ಭಂದೋವಿಚಿತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ

(1) ಇದನ್ನು ಕವಿಯೇ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ “ಭಂದೋವಿಚಿತಿಯಲಂಕೃತಿ ಸಂದಭಿಧಾ (ವಸ್ತು) ಕೋಶಮಿಂತಿವು ವಾಕ್ಯ ಸುಂದರಿಗೆ ಮಂಡನ... ನಾಗವರ್ಮನ ಕೃತಿಗಳೆ”

ಎರಡೂ ದೊರಕಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವುವು. ಮೂರನೆಯ ಭಂದೋಗ್ರಂಥವು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಈಗದೊರಕಿರುವ "ನಾಗವರ್ಮ ಭಂದಸ್ಸು" ಅಥವಾ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯನ್ನೇ ಈ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಮೇಲಣ ವಿಮರ್ಶೆಯಂತೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯ ಕರ್ತೃವು ಈ ನಾಗವರ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಾಗವರ್ಮನೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು "ಭಂದೋವಿಚಿತಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥವಾಗಿರಬೇಕು. ಈತನು ಚಾಲುಕ್ಯ II ನೆಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ² ಕಟಕೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಈತನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಬನವಾಸಿ) ದಲ್ಲಿದ್ದವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಈತನು ತನ್ನ ವಂಶವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ (ದಾಮೋದರತನಯ) ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ದಾಮೋದರ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ತನ್ನ ಗುರು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. (ಪ್ರಾಯಶಃ ತಾನೇ ರಾಯಗುರುವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಗುರುವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುವುದು), ಈತನು ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದ ಪರ್ಮ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಕಟಕೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ (1138-1150) ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವ ಅಭ್ಯಂತರವೂ ಇಲ್ಲ. ಈತನಿಗೆ ಪಂಡಿತನಾಗವರ್ಮ, ನಾಗವರ್ಮ, ನಾಕಿಗ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. (ಭಂದೋಂಬುಧಿಯ ನಾಗವರ್ಮನಿಗಿದ್ದ ನಾಕಿ ಎಂಬುದೂ, ಸಯ್ಯಡಿಯಾತನೆಂಬುದೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.) "ಕವಿತಾಗುಣೋದಯ" ಎಂಬುದು ಇವನ ಮುಖ್ಯವಾದ (ಪ್ರಿಯವಾದ) ಬಿರುದು. ಇದನ್ನು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ಶಬ್ದಸ್ಮಿತಿಯ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕಾರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅಭಿಧಾನವಸ್ತುಕೋಶದ ಕಾಂಡಾಂತ್ಯ ಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಇವಲ್ಲದೆ ಅಭಿನವ

ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭಂದೋಂಬುಧಿ, ಭಂದೋವಿಚಿತಿಗಳ ಕರ್ತೃವಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಮತ್ತೊಂದು "ಗುಣಕಾಂಕಿಯ" ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನಚ್ಛಂದೋಗ್ರಂಥವಿತ್ತೆಂದು, ಸುಮಾರು ೧೦-೧೧-ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ತಮಿಳಿನ ಯಾಪುರಂಕಲಕ್ಕಾರಿ³ ಎಂಬ ಭಂದೋಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಗುಣಸಾಗರಕವಿಯು ಹೇಳಿರುವನು. "ಕರುನಾಟಚ್ಛಂದಕಮೇ ಪೋಲ ಮಹುಡೂಮುನ್ನಿ ಲೈತ್ತಾಯನ್ ಅನ್ಯೈ ಯಡಕ್ಕುಮುಂ" ಎಂಬುದು ಅವನ ವಾಕ್ಯ. ಆದರೆ ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಹೇಳುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಬೋಧನೆಯಿದ್ದರೂ, ಗುಣಕಾಂಕಿಯು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯೈಯಡಕ್ಕುಂ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಈ ಗುಣಕಾಂಕಿಯೆಂಬುದು ಇವರಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ತಮನಾದುದು. ಈಗ ದೊರಕಿರುವ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಾಠಭೇದಗಳೂ, ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳೂ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಈ ಮೂರು (ಗುಣಕಾಂಕಿಯ, ಭಂದೋಂಬುಧಿ, ಭಂದೋವಿಚಿತಿ) ಭಂದೋ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವುವು ಎಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು.

(2) ೧೦೧೫-೧೦೪೨ರಲ್ಲಿ I ನೆಯ ಜಗದೇಕ ಜನನಾಥನು (ಜಯಸಿಂಹ-ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನು) ಧಾರಾನಗರದ ಭೋಜನನ್ನು ಜಯಿಸಿದ್ದನು (ಪ್ರಿ. ೧೨೫) ೧೦೧೭ ರಲ್ಲಿ ಬರೆದುದು. (ಆ ಜಯಸಿಂಹನು ಪಾಳಂ ಭೋಜನುಪಾಂಭೋಜರಾಜಂ) II ಪರ್ಮ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನು ೧೧೫೦ರಲ್ಲಿದ್ದವನು.

ಶರ್ವ ವರ್ಮ, ಕವಿಕರ್ಣಪೂರ¹ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳೂ ಇದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನವಶರ್ವವರ್ಮನೆಂಬುದನ್ನು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲೂ, ಕವಿಕರ್ಣಪೂರ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಭಿಧಾನ ವಸ್ತುಕೋಶದಲ್ಲೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಇವಲ್ಲದೆ “ಕವಿಕಂಠಾಭರಣನಿಧಂ ನಾಗವರ್ಮನೆನಿ ಮೆಚ್ಚಿದರಾರ” ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನ ವಸ್ತುಕೋಶದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕವಿಕಂಠಾ ಭರಣನೆಂಬ ಬಿರುದೂ ಇವನಿಗಿತ್ತೆಂದು ಡಾ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಪಾಠವು ಕವಿಕಂಠಾಭರಣನಿಧಂ ಎಂದಿದ್ದು ಕವಿಕಂಠಾಭರಣ ಎನ್ನುವುದು ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈತನು ತನ್ನ ಅಭಿಧಾನವಸ್ತುಕೋಶವನ್ನು ಹಲಾಯುಧಭಟ್ಟನ ಅಭಿಧಾನರತ್ನಮಾಲೆಯನ್ನು¹ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಲವಕಾಶ ವುಂಟು. ಅಭಿಧಾನರತ್ನಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲಾಯುಧನು “ಅಭಿಧಾನರತ್ನಮಾಲಾಕವಿಕಂಠ ವಿಭಾಷಣಾರ್ಥಮುದ್ಧಿಯುತೇ” ಎಂದು ತನ್ನ ನಿಘಂಟು(ಅಭಿಧಾನರತ್ನಮಾಲೆಯೆಂಬುದು) ಗ್ರಂಥವು ಕವಿಕಂಠಾಭರಣಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರೆ ಕವಿಗಳ ಕಂಠಪಾಠಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕವಿಕಂಠಾ ಭರಣವಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಉಚಿತವೆಂದು ತೋರು ತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ಕವಿಯು ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಇದು ಇವನ ಬಿರುದೆಂಬುದು ಸಂದಿಗ್ಧವಾದುದು.

ಈತನು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ಆದಿಯ ಮಂಗಳ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವರ್ಧಮಾನ ಜಿನನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಗ್ರಂಥದ ರೀತಿ ರಸ ವೃತ್ತಿಗಣ ಲಕ್ಷಣ ವಿವರಣದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತದೇವಿ (ಸರಸ್ವತಿ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರುತದೇವೀ ಮಹ ರಂದ ಕಲ್ಪಲಪನಂ ಎಂದು ತನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ, ಗ್ರಂಥದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು “ಜಿನೇಂದ್ರ ಕ್ರಮಾಂಬುಜ ಚಾರುಚಂಚನ್ನವಚಂಚರೀಕಂ” ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಭಿಧಾನ ವಸ್ತುಕೋಶದ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಧ ಮಾನ ಜಿನೇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ II ನೆಯ ಕಾಂಡಾಂತ್ಯದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಜನ ವಿನುತ ಜಿನಪದಾಂಭೋಜ ವರಪ್ರಸಾದೋತ್ತನ್ನ ಪ್ರಸನ್ನ ಗಂಭೀರ ವಚನರಚನಾ ಚತುರ” ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ವಿಶೇಷಿಸಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಮತ್ತು ಈತನು ತನ್ನಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷಾಭೂಷಣವೆಂಬ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲೂ “ಸರ್ವಜ್ಞಂ ತಮಹಂ ವಂದೇ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ತಮೋಪಹಂ-ಪ್ರವೃತ್ತಾಯನ್ಮುಖಾದ್ದೇವೀ ಸರ್ವಗರ್ಭಾ

(3) ದಾಮೋದರತನಯನೀವಜೋಲಂಕೃತಿಯಂ ದಾಮೋದರಪ್ರಿಯಸುತಂ ಕವಿಕರ್ಣಪೂರಂ.
(ಕಾ).

(1) ಹಲಾಯುಧ ಟೀಕೆಯ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಸರಸ್ವತೀ ” ಎಂದು ಜನನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವನು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈತನು ಜೈನಮತದವನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ

ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ. ವಸ್ತುಕೋಶಗ್ರಂಥಗಳ ಅದಿಯಲ್ಲಿ “ವರ್ಧಮಾನ ಜನ” ಸ್ತುತಿಯೂ, ಈ ಯೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳ ಗ್ರಂಥವಿಭಾಗಾಂತ್ಯ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಕವಿತಾಗುಣೋದಯ” ಎಂಬ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಕವಿಯ ಬಿರುದೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವೆರಡೂ ಏಕಕರ್ತೃಕಗಳೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಈಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನಾಗವರ್ಮನೂ, ಛಂದೋಬಂಧಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ ನಾಗವರ್ಮನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಆದರೆ ಡಾ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನ್ಯಥಾ ಸಮನ್ವಯಿಸಿ¹ ಈ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದವನು ಒಬ್ಬನೇ ನಾಗವರ್ಮನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವರು. ಆದರೆ ಅವರು ಹೇಳುವ ಯಾವುದೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಸರಸವಾಗಿಲ್ಲದೆ ತುಂಬಾ ತೊಡಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳಾದ ನಾಗವರ್ಮರು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನರೆಂದು ಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಶ್ರೀಮಾನ್ R. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು II ನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕುವ “² ಪ್ರಣತಗುಣ..... ನಾಗವರ್ಮ ಗುಣವರ್ಮ ಶಂಖವರ್ಮನಧ್ವಾನಂಗಳ್” —

ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನು ಛಂದೋಬಂಧಿಯನ್ನು ಬರೆದ I ನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೇಳುವ ಕಾರಣ “ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಗ್ರಂಥವಿಭಾಗವಾದ ಆಶ್ವಾಸಾದಿಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಗ್ರಂಥಾಂತದಲ್ಲಾಗಲಿ ಈ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಶ್ಲಾಘನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥದ ಉದಾಹರಣಭಾಗವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯಶ್ಲಾಘನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯವು ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದ ನಾಗವರ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಾಗವರ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಇವನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಛಂದೋಬಂಧಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದ ನಾಗವರ್ಮನೊಬ್ಬನು ಇದ್ದನೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತನಾದ ನಾಗವರ್ಮನು I ನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನೇ

(1) ಕೆಲವು ಕವಿಗಳ ಕಾಲವಿಚಾರ ಪುಟ (80)

(2) ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳು ತಿಳಿದಿಗಿ ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಲುಪ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು.

ಎಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಅವರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ “ಇವನಿಗಿಂತ ಬೇರೊಬ್ಬ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದ ನಾಗವರ್ಮನು” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರು ಮೊದಲನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು ಭಂದೋಂಬುಧಿ, ಕಾದಂಬರಿ (ಕಾವ್ಯ) ಇವೆರಡನ್ನಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೊಂದು ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತನಾದ ನಾಗವರ್ಮನು ಈ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಕರ್ತೃನಾದ II ನಾಗವರ್ಮನೇ ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಶ್ರೀಮಾನ್ R. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಜನ್ಮನಿಂದ ಸ್ತುತನಾಗಿರುವ ಜೈನಪುರಾಣಕರ್ತೃವಾದ ನಾಗವರ್ಮನು, ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು ತಾನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳ ಜತೆಗೆ ಜೈನ ಪುರಾಣವೊಂದನ್ನೂ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಡಾ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರಾದರೋ, ಜಿನೇಂದ್ರಪುರಾಣ ಕರ್ತೃಕವೆಂದು ಜನ್ಮನಿಂದ ಕೀರ್ತಿತನಾದ ನಾಗವರ್ಮನು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನಾದಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದ ಈ ನಾಗವರ್ಮನೋ,

---

ಈ ಗುಣವರ್ಮನು ೧-ನೆಯ ಗುಣವರ್ಮನಾಗಿರಬೇಕು. ಈತನು ಹರಿವಂಶ, ಶೂದ್ರಕ, ಎಂಚಿರರು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಕಾವ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪುತವಾಗಿರುವ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕುವವು.

ಶಂಖವರ್ಮ ಈ ಕವಿಯ ಹೆಸರು. ರುದ್ರಭಟ್ಟನ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದು. ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಈತನು ೧೧೦೦ರಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸುವರು. ಆದರೆ ೧ನೆ ಗುಣವರ್ಮನನ್ನು ಇವರು ೯೦೦ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಗುಣವರ್ಮನ ಗ್ರಂಥವೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಶಂಖವರ್ಮನ ಗ್ರಂಥವೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಾಚೀನತಮರಾದುದರಿಂದ ಈತನೂ ಗುಣವರ್ಮನಂತೆ ೯೦೦ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಇದ್ದವನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣವರ್ಮನ, ಶಂಖವರ್ಮನ, ನಾಗವರ್ಮನ ಅಧ್ವಾನಂಗಳ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಮಾನ್. ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವು ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮ, .ನಧ್ವಾನಂಗಳ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ (ದಾರ) ದರಿಂದ ಈ ನಾಗವರ್ಮನೂ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಹಾಗೆ ಆತನೊಬ್ಬನು ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದರೆ ಅವನಂತೆಯೇ ಅವನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಗಿರುವ ಗುಣವರ್ಮನೂ, ಶಂಖವರ್ಮನೂ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳೇ ಆಗಬೇಕಾಗಿ ಬರುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಅಧ್ವಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಎಂದರೆ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡುವುದು ಸಮಂಜಸ.

ಅಧ್ವಾನ ಎಂದರೆ ಮಾರ್ಗ (ಪ್ರಯೋಗ). ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಕೇಶಿರಾಜನ “ಗಜಗನ... ಹಂಪನ ಸುಜನೋತ್ತಂಸನ ಸುಮಾರ್ಗಮಿದ ಷ್ಠೋಕಲಕ್ಷ್ಯಂ” ಎಂಬುದು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದು.

ಬೇರೊಬ್ಬನೋ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ ಸುವರು.

ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸೂಕ್ಷ್ಮೀಕ್ಷಿಕೆಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ಲಕ್ಷ್ಯ ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪಾಚೀನ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಯಾವದೊಂದು ಪದ್ಯವೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ ವಾದುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯವಾಗಿರುವ “ಪ್ರಣಿತಗುಣ...” ಎಂಬ ಪದ್ಯವು “ನಾಗವರ್ಮ, ಗುಣವರ್ಮ, ಶಂಖವರ್ಮ” ಎಂಬ ಮೂವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಒಂದು ಕಾವ್ಯದ ಪದ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ, ಗುಣವರ್ಮ ಶಂಖವರ್ಮ ಇವರು ಜೈನಕವಿಗಳೂ (೯೦೦) ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನರೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರುವ ಈ ನಾಗವರ್ಮನೂ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಚೀನನಾದ ಜೈನ ಕವಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನು ಭಂದೋಂಬುಧಿ, ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ವೈವಿಕಮತಾನುಸಾರಿಯಾದ I ನಾಗವರ್ಮನಾಗಲಾರನು ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಜೈನಪುರಾಣಕರ್ತೃವೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನೂ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಚೀನನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಜನ್ನನ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನೂ, ಅರ್ವಾಚೀನನೂ ಆದ II ನೈಯನಾಗವರ್ಮನೂ ಆಗಲಾರನು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತುತರಾಗಿರುವ (ಗುಣವರ್ಮ, ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ನಾಗವರ್ಮ, ರನ್ನ, ನಾಗಚಂದ್ರ, ಅಗ್ಗ, ನೇಮಿಚಂದ್ರ, ಪುಷ್ಪಬಾಣ-ಸುಮನೋಬಾಣನಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನನಾದ ಮನಸಿಜ ಎಂಬ ಕವಿಯೇ ಈತನೇಕಾಗಿರಬಾರದೆಂಬ ಶಂಕೆಯೂ ಹುಟ್ಟಬಹುದು.) ಜಿನೇಂದ್ರ ಪುರಾಣ ಕರ್ತೃವಾದ ನಾಗವರ್ಮನೂ, ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣವರ್ಮ, ಶಂಖವರ್ಮ ಕವಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತವಾಗಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಇವನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ೧ನೆಯ ಮತ್ತು ೨ನೆಯ ನಾಗವರ್ಮರಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನನಾದವನೆಂದೂ, ಜಿನಪುರಾಣವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದೂ ಊಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಮೇಲಣ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಜಿನಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನತಮನಾದ ಜೈನಮತದ ನಾಗವರ್ಮನೊಬ್ಬನು. ಭಂದೋಂಬುಧಿ, ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ ವೈದಿಕಮತದ ನಾಗವರ್ಮನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನು, ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ವಸ್ತುಕೋಶ, ಭಂದೋವಿಚಿತಿ ಇವನ್ನು ಬರೆದ ಜೈನಮತದವನಾದ ಅರ್ವಾಚೀನ ನಾಗವರ್ಮನು ಮಗುದೊಬ್ಬನು. ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವರು ನಾಗವರ್ಮರೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಾದಂತಾಯಿತು.

ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನತಮನಾದ ನಾಗವರ್ಮನು ಒಂದು ಜೈನಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಪುರಾಣವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಆಧಾರವು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ದೊರಕಿದ ಆರಾ ಲೈಬ್ರರಿಯ ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣದ ಓಲೆಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅರಸನು ಜಿನ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ—“ಅಂತು ಮರ್ಧರ ತಪೋನುಷ್ಠಾನ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಿಜಾಯುಃಪಾರಮುನೆಯಿಂದ ಕನಕಧ್ವಜ ಮುನಿ ವರಂ ಕನತ್ಕಾಪಿತ್ಥಕಲ್ಪದೊಳ್ ದೇವಾನಂದನೆಂಬ ವೃಂದಾರಕನಾಗಿ ಪುಟ್ಟ” ಎಂಬಲ್ಲಿ + ಎಂದು ಗುರ್ತಿಸಿ ಓಲೆಯ ಕೆಳಗಡೆಗೆ + ಅದೇ ಗುರುತನ್ನು ಹಾಕಿ “ಕಲ್ಪೇ ಭೂತ್ಸತ್ತಮೇ ಮರಃ ತ್ರಯೋದಶಾಬ್ದ ಮಾನಾಯುಃ” ಎಂದು ಮಹಾಪುರಾಣ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ (ಪುಟ ಹದಿನಾಲ್ಕು) ಸಾಗರೋಪಮಾನಾಯುಪುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ— ಎಂದು ಬರೆದು ಈ ಮಹಾಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಪದಿನಾಲ್ಕು ಸಾಗರೋಪಮ | ಮದು ಪರಮಾಯುಃ ಪ್ರಮಾಣಮನಿತೆ ಸಹಸ್ರಾ ||
ಬ್ಧ ದೊಳೊರ್ಮೆ ನೆನೆವನುಣಿಸಂ | ಮುದಮೊದವಿರೆ ಸುಯ್ಯನೇಟುತಿಂಗಳ್ಳ ಮರಂ ||

ಎಂಬ ಕಂದವನ್ನು ಬರೆದು ಇದು ನಾಗವರ್ಮಕೃತ ವರ್ಧ=೪ ಎಂದು ಬರೆ ದಿದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾಗವರ್ಮನೆಂಬೊಬ್ಬ ಕವಿಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆಯೂ ಅದರಿಂದ ಮೇಲಣ ಕಂದವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಉದಾ ಹರಿಸಿರುವಂತೆಯೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಚೀನತಮನಾದ ನಾಗ ವರ್ಮನು ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶದೊರೆ ತಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರಕುವರೆಗೂ ಕವಿಯ ಕಾಲಾದಿ ಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೦-ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ನಾಗವರ್ಮ ನೆಂಬ ಪ್ರಾಚೀನತಮನಾದ ಕವಿಯೊಬ್ಬನಿದ್ದನು. ಈತನು ಜೈನಮತದವನು. ಕನ್ನಡ ದಲ್ಲಿ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು ಎಂಬುದು ಈ ಮೇಲಣ ವಿನುಶೆಯ ಸಂಪಿಂಡಿತಾರ್ಥವು.

ON PAMPA'S WORKS

By

SRI. H. SESA AYYANGAR,

Junior Lecturer in Kannada.

This is a continuation of the article in the previous number of the Annals. The meanings of the words 'Kirata' and 'Rtu Vimana' are fully discussed.

ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲವುಮಂದಿ ಪಂಡಿತರ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕೃತ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾನ್ವಯ ವಿವಕ್ಷೆಮಾಡಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಿಘಂಟುಗಳಿಂದಲೂ, ಸಂಸ್ಕೃತಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪರಿವರ್ತನಗಳಿಂದಲೂ, ಪ್ರಯೋಕ್ತೃವಾಕ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ, ಅಂತಃಪುರವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಿರಾತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಗೋವಿಂದರಾಜೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಕಾದಂಬರಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಇನೇರಡರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರಕುವ (ಕಿರಾತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕುಬ್ಜ ವಾಮನರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರತಕ್ಕ) ಅಲ್ಪತನು ಎಂಬರ್ಥವು ಸಮಂಜಸವಾಗಿರುವುದು.

ಮೇಲಣ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತೃವೂ, ಕಾದಂಬರಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತೃವೂ ಅಂತಃಪುರದ ಪರಿಜನರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಕುಬ್ಜ ವಾಮನ ಕಿರಾತರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಿರಾತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಪತನು ಎಂಬ ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರೆಂದೂ ಉಚಿತ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಿಘಂಟುಕಾರನೂ, ಕಿರಾತ ಶಬ್ದಘಟಿತ ವಾಕ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತ್ಯಗಳೂ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿರುವರೂ ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದೂ ನಿರ್ಧರವಾಗುವುದು.

ಇನ್ನು ದ್ರಾಮಿಡ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತಮಿಛ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕುಳ್ಳರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜಾತಿಯವರಿರುವರೆಂಬುದೂ, ಇವರನ್ನು ರಾಣೀವಾಸದಲ್ಲಿ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೆಂಬುದೂ ತಮಿಛನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತರ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಅವಾಚೀನವಾಗಿರುವ ಕಂಬರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಚಿಂತಾಮಣಿ ಕಾವ್ಯವು ಜೈನಮತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥ. ಜೈನರಲ್ಲಿ ಪಾಪಕಾರ್ಯಮಾಡಿದ ಜೀವರು ತತ್ಪಲರೂಪವಾಗಿ ಕುರೂಪಿಗಳೂ, ಕುಳ್ಳರೂ ಆಗಿ ಹುಟ್ಟುವರೆಂದು ಆ ಮತದವರ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಣ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವನು.

“ ಕೊಟ್ಟು ಪಿಡಿಪೋಲುಂ ಕೂನುಂ, ಕುಱಳ್, ಆಮೈ |
ವಿಟ್ಟು ನಡಪ್ಪನ ಪೋಱ್ ಚೆನ್ನಂ, ವಿಳೈನ್ದು ಚೇ ||
ಯುಟ್ಟು ಮುಯವುನೋಯಲ್ಲಾ ಪಿಱ ನೋಯುಂ |
... .. || 2798 || ಪ ||

ಇದರ ವಾಖ್ಯಾನ-ಕೊಟ್ಟು ಪಿಡಿಪೋಲುಂ-ಕೊಟ್ಟು ಎಂಬ¹(ಗುದ್ದಲಿಯ) ಉಪಕರಣದ ಪಿಡಿ-ಹಿಡಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ, ಕೂನುಂ-ಕೂನರೂ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವರನ್ನು ಬೆನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದು ಮೇಲಣ ದೇಹವು ಮುಂದೆ ಬಗ್ಗಿರುವ ಮೇಲ್ಮೈಯುಳ್ಳ ಗೂನ(ಕುಬ್ಜ)ರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.), ಕುಱಳ್-ಕುಱಳರೂ(ಚಿಕ್ಕ ಮೈಯುಳ್ಳವರು), ಅಮೈ ಕೈ ವೀಶಿನಡಕ್ಕು ಮಾಪ್ಪೋಲುಂ, ಶಿನ್ದರುಂ (ಅಮೆಯಂತೆ ಕೈಗಳನ್ನು ಬೀಸಿಕೊಂಡು ನೆಲದಲ್ಲೇ ನಡೆಯುವ ತುಂಬಾ ಕುಳ್ಳರಾದ)ಶಿನ್ದರೂ, ಎಂದು ಕೂನಾ, ಕುಱಳ್, ಶಿನ್ದರ್ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕುಳ್ಳರನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವನು.

ಮತ್ತು ಅದೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಅಂತಃಪುರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ-ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕುಳ್ಳರನ್ನೂ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವನು.

ಕೂನ್ಯಳುಜ್ ಕುಱಳುಮಂಜಿ ಕುಡಲ್ ನೆನ್ನು ಕೊಯುಂಪೊಱ್ ಪೇಟ್ಟಿ |
ತಾ ಕೊಳಪ್ಪಾಯ, ಮೋಡಿ ಚ್ಚಾನ್ದು ಕ್ಕೊಯ್ ಪುಗಿಯ ಶೆಲ್ವ, ||
ತೇಕೊಳ್ ಪೂಮಾಲ್ಯೆ ಚೂಡಿ ತ್ತಾಮಮಾಯ್ ತಿರಣ್ಣ ನಿಟ್ಟ, |
ವಾ ಸಳಿಜ್ಜು ರುವತ್ತಾಣೇ ಮುಟ್ಟಿಪವು ವಾಯವನೇ || 664 ||

ಗಂಧರ್ವದತ್ತಿಯು ಸ್ವಯಂವರಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಜೀವಕನ ಕೊರಳಿಗೆ ವರಣಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದೊಡನೆ ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರನು ಇದನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಅರಸಕುಮಾರರನ್ನು ಜೀವಕನಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಬಂದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಗಂಧರ್ವದತ್ತಿಯ ಹತ್ತಿರಿದ್ದ ಕೂನರೂ, ಕುಱಳರೂ (ಇಲ್ಲಿ ಶಿನ್ದರನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ.) ಹೆದರಿ ಅಭರಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸಾಧಿನ

(1) ಗುದ್ದಲಿ ಎಂಬುದು ಮಣ್ಣನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯುವ ಉಪಕರಣ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರುಬಗೆಯ ಉಪಕರಣಗಳಿರುವವು. ಅಗಲವಾಗಿ ಹಲಗೆಯಹಾಗಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದತುದಿಯುಳ್ಳದು ಒಂದು, ಇದನ್ನು ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕೊಟ್ಟು ಅಥವಾ ಎಲೆಗುದ್ದಲಿ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವರು, ಇದರ ಬಾಯಿಯು ಎಲೆಯಂತೆ ಅಗಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲೆಕೊಟ್ಟು ಎಂಬ ಹೆಸರುಬಂದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಕೋಲುಗುದ್ದಲಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ತುದಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದಭಾಗವು ಕೋಲಿನಂತೆ ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರುಬಂದಿರುವುದು. ಇದು ಮಣ್ಣನ್ನು ಅಗೆಯಲುಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದು. ಮಣ್ಣನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೆಗೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದು ಪಿಕಾಯಿಯೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಡೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಭಾಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವರು ಒಂದು ಕಡೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದಭಾಗವು ಕೋಲುಗುದ್ದಲಿಯಂತಿರುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಭಾಗವು ಮೊನೆಯಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳದಾಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಗೂನರನ್ನು ಕೋಲುಗುದ್ದಲಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು—(ಕೊಟ್ಟು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿಯಾವಬಗೆಯ ಉಪಕರಣವೆಂದು ನಿರ್ಧರವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಡಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಾಹಚರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ—ಕೊಟ್ಟು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಆಯುಧ—ಉಪಕರಣ—ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವರು).

ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ಆಗತಾನೇ ತಂದು ಕಟ್ಟಿರುವ (ಬಂಡು ಸುರಿವ) ಹೂವಿನ ದಂಡೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ನೆಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಗದ ಕಂಬವನ್ನು ಮುಱಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಯಶ್ವಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕೂನರೂ, ಕುಱಳರೂ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲೂ, ಸಾದಿನಭರಣಿಯಲ್ಲೂ ಹೂವಿನ ದಂಡೆಯಲ್ಲೂ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿರುವ ಕಂಬದಲ್ಲೂ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವರೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಮತ್ತು ಇದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ-ಗಂಧರ್ವದತ್ತಿಯು ವೀಣಾ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವಳ ಅಂತಃಪುರದ ಪರಿವಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ-

ಆರಂಭಯಲ್ವರ, ವಂತುಕಿಲ್ ಶೋರ್ತರ, |
ವೀರಮ್ ಪಡಕ್ಕೈಯೈ ಮೆಯ್ವಲ್ ವೀಶಿ ||
ತ್ತೀರೈ ನಡಪ್ಪನ ಪೋಱ್ ಕುಱಳ್ ಶಿನ್ದಿ ಸೋ |
ಡೋರುನಡನ್ದ ನ ಮೋಣ್ಡೋಡಿ ಮುನ್ನೇ || 631 ||

ಹಾರವು ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿರಲು, ಮೇಲಾದ ಬಟ್ಟೆಯು (ದುಕೂಲ=ತುಕಿಲ್) ಸಡಿಲವಾಗಿ ಜೋಲುತಿರಲು, ವೀರತನವುಂಟಾಗುತ್ತಿರಲು ಮೆಯ್ಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಯನ್ನು ಬೀಸಿಕೊಂಡು, ತೇರಿಯು (2ಹೇದನೆಂದು ಕನ್ನಡ. ಇದು ತೆಂಗಿನಮರಗಳಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ರೂಢಿ) ನಡೆಯುವಂತೆ ಕುಱಳರು ಶಿನ್ದರ ಸಂಗಡ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಬಳೆಗಳುಳ್ಳ ಹೆಗಸರ ಮುಂದೆ ನಡೆದರು. (ಇಲ್ಲಿ ಕೂನರನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ.)

ಇಲ್ಲಿ ಕುಱಳರು, ಶಿನ್ದರು ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕುಳ್ಳರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕೂನರು, ಕುಱಳರು, ಶಿನ್ದರು ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕುಳ್ಳರು ಅಂತಃಪುರಸ್ತ್ರೀಯರ ಪರಿಜನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಕೂನರೂ, ಕುಱಳರೂ, ಶಿನ್ದರೂ ಚಿಕ್ಕಮೈಯುಳ್ಳವರು ಎಂದು ಎರಡುಪದ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಿರುವ ಅವರ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು.

ಕೂನೋಡು ಕುಱಳುಂ ಶಿನ್ದಂ ಶಿಲದಿಯರ್ ಕುಲಾಮುಂ ಕೋಣ್ಡು.....69.
(ಕಂಬರಾಮಯಣಂ, ಎಲುಚ್ಚೈಪಟಲಂ)
ಕೂನರೂ, ಕುಱಳರೂ ಶಿನ್ದರೂ ಕೆಳದಿಯರೊಡನೆ ಹೋದರು.....

(2) ತೇರೈ-ಎಂಬುದು ತಮಿಳುಶಬ್ದ, ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯಕವ್ವೆಯೆಂದು ತಮಿಳರು ಅರ್ಥಹೇಳುವರು. ಅದರ ತಮಿಳಿನ ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೇರೆಯೆಂಬುದು ತೆಂಗಿನಕಾಯಲ್ಲಿರುವ ಎಳನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಅದು ತೆಂಗಿನಕಾಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಎಳನೀರು ಬತ್ತಿಹೋಗುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತೇರೆಯು ಕುಡಿಯಿತೆಂಬ ಅಸವಾದವು ಮಾತ್ರ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನಕಾಯ ಎಳನೀರನ್ನು ಇಂಗಿಸುವ ಜಂತುವನ್ನು ಹೇದನೆಂದು ಕರೆಯುವುದರಿಂದಲೂ, ಇಲ್ಲಿ ತೇರೈಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇದನೆಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಇದೊಂದು ಬಗೆಯ ಇಲಿಯಂತಿರುವುದು.

ಶಿನ್ದರು ಆಮೆಯಂತೆ ನೆಲದಲ್ಲೇ ಕೈಬೀಸಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವವರು ಎಂದು ಚಿಂತಾ ಮಣಿಯ ವಿವರಣೆಯಿಂದಲೂ, ರತ್ನಾವಳಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಂತವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಕಿರಾತರು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಂತ-ನೆಲದ ಮೇಲುಭಾಗವನ್ನೇ, ಆಶ್ರಯಿಭಿಃ-ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆವ (ನೆಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆವ ನೆಲ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಆಕಾರವು ಕಾಣದಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಶರೀರದಿಂದ ನಡೆವ) ಕಿರಾತೈಃ- ಕಿರಾತರಿಂದ, ಪರ್ಯಂತವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಎಂದರೆ ನೆಲದಲ್ಲೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನಡೆದರು, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ 'ಕಿರಾತ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಿರ-(ಕ್ಲಾವಿಕ್ಲೇಪೆ) ಕೈಯನ್ನು ಬೀಸುವುದರಿಂದ (ನೆಲದಲ್ಲೇ) ಅತಃ (ಅತಿಸಾತ್ವತ್ಯ ಗಮನೇ)ಯಾವಾಗಲೂನಡೆಯತಕ್ಕವರು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಕಿರಾತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ (ಪರ್ಯಂತಾಶ್ರಯಿಗಳು) ಅಲ್ಪತನುಗಳು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ತಮಿಛನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶಿನ್ದನ ಲಕ್ಷಣವು ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿರುವುದು. ಕುಳ್ಳಾಗಿರುವವರನ್ನು ನೋಡಿ "ಇದೇನು ಈ ಹುಡುಗನು ಅಥವಾ ಹುಡುಗಿಯು ನೆಲದಲ್ಲೇ ಬಳಿಯುತ್ತಿದೆ" ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದೂ ಉಂಟು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೂನ(ಕುಬ್ಜ)ರು ಬೆನ್ನುಬಾಗಿ ಕುಳ್ಳಾಗಿರುವರೆಂದೂ, ಕುಱಕರ (ವಾಮನ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಳ್ಳಾಗಿರುವರೆಂದೂ, ಶಿನ್ದ ಎಂದರೆ ತುಂಬಾ ಕುಳ್ಳಾಗಿರುವರೆಂದೂ (ಕಿರಾತ) ಹೇಳಿ ಇವರು ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರತಕ್ಕವರೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವ ಅನುಪಪತ್ತಿಯೂ ಇರಲಾರದು. (ಕಿರಾತ-ಸಹಜ ವಾಗಿಯೇ ತುಂಬಾ ಕುಳ್ಳಾಗಿರುವವನು.)

ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡುವ ಕನ್ನಡ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಉಚಿತವು.

ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ (ಆ 12. ಪ 66 ರ ವಚನ.)

ವ || ಎಂದು ನುಡಿದ ಚಿತ್ತವಲ್ಲಭನ..ಪಲ್ಲವ ಪಾದಾಯುಗಳೆಯಲ್ಲಿಂ ತಳದರ್ಪ ಮಾಡದ ಬಹಿರ್ವಣ ಕ್ರೀಡಾಸರೋವರದೊಳೇಕಕ್ಷಣಂ ತಡೆದು ಖಂಜ ಕುಬ್ಜ ವಾಮನ ಕಿರಾತವಾರವಸಿತಾಸಹಚರೀಜನಮನತಿದೂರಪರೀತರಾಗಿ ಬರೆ—

(1) ಕಂಜ (ಮು. ಪಾಠ)—

ಇಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜವಾಮನ ಕಿರಾತರ ಜತೆಗೆ ಖಂಜ (ಕುಂಟ)ರನ್ನು ಸೇರಿಸಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂವರ ಜತೆಗೆ ಬಿಧಿ (ಕಿವುಡ), ಅಂಥ (ಕುರುಡ) ಇವರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಉಪಕರಣೀಭೂತವಾಗಿರುವುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣ (ಆ. 3-ಪ 96-ರ ವಚನ.)

ನ || ಆಗಲರಸಂ ಸುಹೃನ್ನಹಿಂಸಾಲಪೂರ್ಣ ಸಾತ್ವಾಹರಣ ಪರಿಣತಪ್ರಧಾನ
ಪ್ರತೀಹಾರ ಪ್ರತಾನ ಪಾದಸಾತ ಪ್ರಚಳಿತ ಪ್ರಘಣಮುಂ, ಇತಸ್ತತಃ ಪ್ರಸರನ್ಮಂಗಳೋಪ
ಕರಣ ಸಂಪಾದ ನವ್ಯಗ್ರ ನಾನಾಪರಿಜನೋಪಜನಿತ 1ಸಮ್ಮರ್ಧನಸ್ವಲಿತ ಗಮನ ಕುಬ್ಜ
ವಾಮನ ಕಿರಾತ ಸಂಘಾತಮುಂ.....

೮. ಋತುವಿನಾನ

2ಇದು ಋತುವಿನಾನಮಂ ತ |

ನ್ನುದಗ್ರ ಚೂಳಿಕೆಯೊಳಾಂತು ಕೊಂಡಿರೆ ಸಗ್ಗ ||

ಕ್ಕಿದು ನಿಚ್ಚಣಿಗಿಪ್ಪವೊಲಿ |

ದುರ್ದಲೈ ಜಿನಸವನ ಜಲಪವಿಕ್ರಿತ ಕಟಕಂ|| ಅದಿ.—ಆ. ೨—ಪದ್ಯ ೩೧.

ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದಿಪಂಪನು ಋತುವಿನಾನಮಂ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿ
ಸಿರುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವು ಸ್ಫುರಿಸುವುದು ದುಷ್ಕರವು. ಈ ಪ್ರಕರಣ
ದಿಂದಲೂ ಇದರ ಅರ್ಥವು ಅಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪದ್ಯವು ಮಹಾ
ಬಲ ವಿದ್ಯಾಧರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಸ್ವಯಂಬುದ್ಧನು ಒಂದು ಪುಣ್ಯದಿನದಲ್ಲಿ
ಅಗಣ್ಯ ಪುಣ್ಯೋಪಾರ್ಜನಕರವಾದ ಸರ್ವಯೋಡಗೂಡಿ ಅಪರಿಮಿತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಿ
ಮಿತ ಪರಿಜನರೊಡನೆ 3ಮೇರು (ಮಂದರ) ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ ಅಕೃತ್ರಿಮ ಜಿನಾಲಯ

(1) ಕಾದಂಬರಿಯ ಛಾಯೆ.—

(2) ಅದಿಪುರಾಣವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದ ತದ್ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದಕರು “ಇದುರಿತು ವಿನಾನಮಂ
ತನ್ನುದಗ್ರ ಎಂದುಕಳ್ಳಳಬಿಟ್ಟು ಇದುರಿತು ಎಂಬುದು ಒಂದುಪದ, ವಿನಾನಮಂ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು
ಪದವೆಂದು ತೋರುವಂತೆ ಮುದ್ರಿಸಿರುವುದರಿಂದ—ಕೆಲವುಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಪಂಡಿತ
ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಪಠ್ಯಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದ ಈ ಗ್ರಂಥಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಂಡಿತರು ಇದುರಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಎರಡು
ಪದವಾಗಿ ಇದು, ಉರಿತು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಉರಿತು (ಉರುವುದ್ದಾ) ಎಂಬುದು ಉರುಧಾತುವಿನ
ಕೃದಂತವೆಂದು, ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ವಿನಾನಮಂ—ಆಕಾಶಯಾನವನ್ನು (ದೇವತೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುವ ವಿಮಾ
ನವನ್ನು) ಎಂದು ಅರ್ಥ, ಹೇಳಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ದೇವವಿಮಾನಗಳು ಇದರ ಉದಗ್ರ ಶಿಖರ
ದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎಂದರೆ ಈ ಬೆಟ್ಟವು ದೇವತೆಗಳ ವಿಮಾನವನ್ನು
ಮುಟ್ಟುವಷ್ಟು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಆದರೆ
ಉರುವುದ್ದಾ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಾಕ್ಷರವು ರೇಫ (ರ) ವಲ್ಲವಿಲ್ಲವು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ಅರ್ಥವು
ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು.

(3) ಮೇರು, ಮಂದರ, ಕೈಲಾಸ ಈ ಪರ್ವತಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಭಿನ್ನಗಳೆಂದು ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯ,
ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯವಲೋಕನವೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
ಕವಿ ಸಮಯನಿರೂಪಕರಣದಲ್ಲಿ “ಮೇರುಮಂದರಯೋರೈಕ್ಯಂ” ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕವಿಸಂಪ್ರ
ದಾಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು.

ವಂದನೆಗಾಗಿ ಹೊರಟುಬಂದು ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಪರಿಜನರನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವನು. ಹೀಗೆ ಮೇರು ಪರ್ವತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪದ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಇದ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಬುದ್ಧನು ತನ್ನ ಜಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಿಜನರನ್ನು 'ನೋಡಿ—ಓ ಪರಿಜನಗಳಿರಾ ಇಗೋ ನೋಡಿರಿ.—ಜಿನನ ಅಭಿಷೇಕ ಜಲದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ತಪ್ಪಲುಗಳುಳ್ಳ ಈ ಮೇರುಪರ್ವತವು. (ಇದುಋತುವಿಮಾನಮಂ.) ಈ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ತನ್ನ ತುತ್ತ ತುದಿಯ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ (ಉದಗ್ರ ಚೂಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಆತುಕೊಂಡಿರಲು—ಇದು (ಈಮೇರುವು) ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಏರುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿರುವ ಏಣಿಯಂತಿರುವುದಲ್ಲವೆ? ಎಂದರೆ ಈ ಮೇರು ಪರ್ವತದ ತುತ್ತತುದಿಯ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಋತುವಿಮಾನವಿರುವುದು, ಅದುದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವತವು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇರಲು ಹಾಕಿರುವ ಏಣಿಯಂತಿರುವುದು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗು ವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವು ಈ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಮೇಲಿರುವುದೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಏರಲು ಈಮೇರುವು ಏಣಿಯಂತೆ ಒತ್ತಾಸೆಮಾಡುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಇದರ ಶಿಖರದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ಋತುವಿಮಾನವಿದೆ ಯೆಂದು ಹಿಂದಣ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಋತುವಿಮಾನನೆಂಬುದು ಸ್ವರ್ಗ ಎಂದೂ ಅದನ್ನು ಏರಲು ಈ ಮೇರುವು ಏಣಿಯಂತಿರುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಲು ಅನಕಾಶ ದೊರೆತಂತಾಯಿತು.

ಈಗ ನಾವು ಈ ಕನ್ನಡ ಆದಿಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಅಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡೋಣ—

I (ಪರ್ವ.೫) (ಪೂರ್ವಪುರಾಣ)

ಅಥಾನ್ಯದಾ ಸ್ವಯಂಬುದ್ಧೋ ಮಹಾಮೇರುಗಿರಿಂ ಯಯೌ ||

ವಿವಂದಿಷುರ್ಜನೇಂದ್ರಾಣಾಂ ಚೈತ್ಯವೇಶ್ವಾನಿ ಭಕ್ತಿತಃ || ೧೬೧ ||

ವನೈರ್ಚತುರ್ಭಿರಾಭಾಸ್ತಂ ಜಿನಸ್ಯೇವ ಸಭೋದಯಂ ||

... ..
ಚೂಲಿಕಾಗ್ರ ಸಮಾಸನ್ನ ಸೌಧಮೇಂದ್ರ ವಿಮಾನಕಂ ||

ಸ್ವರ್ಲೋಕಧಾರಣೇ ನೃಪ್ತಮಿಮೈಕಂ ಸ್ತಂಭಮುಚ್ಛ್ರಿತಂ || ೧೬೬ ||

... ..
ಸರತ್ಕಟಕಂ ಭಾಸ್ವಚ್ಚೂಲಿಕಾ ಮುಕುಟೋಜ್ಜ್ವಲಂ ||

ಸೋದರ್ಶದ್ಗಿರಿರಾಜಂತಂ ರಾಜಂತಂ ಜಿನಮಂದಿರೈಃ || ೧೭೫ ||

ತಮುದ್ಭುತ ಶ್ರಿಯಂ ಪಶ್ಯನ್ನಗಮತ್ಸ ಪರಾಂ ಮುದಂ ||

ನೃರೂಪಯುಚ್ಚ ಪರ್ಯಂತದೇಶಾನಸ್ಯೇತಿ ವಿಸ್ಮಯಾತ್ || ೧೭೬ ||

ಗಿರೀಂದ್ರೋಽಯಂ ಸ್ವಶೃಂಗಾಗ್ರೈಃ ಸಮಾಕ್ರಾಂತ ನಭೋಂಗಣಃ ||

ಲೋಕನಾಡಿಗತಾಯಾಮಂ ಮಿಮಾನ ಇವ ರಾಜತೇ || ೧೭೭ ||

... ..

ಪೂರ್ವಪುರಾಣದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಥಾಭಂಗಿಯು ಈ ವಿಧವಾಗಿದೆ.—

ಸ್ವಯಂಬುದ್ಧನು ಬೇರೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಿನೇಂದ್ರರ ಚೈತ್ಯವೇಶ್ವರಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಭರದಿಂದ ವಂದಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಮೇರು ಪರ್ವತವಾದರೋ ಜಿನನ ಸಭೆಯಿಂದಂತೆ ಚತುರ್ವನಗಳಿಂದ ಆಭಾಸಿಸುವುದು.....ತನ್ನ ಚೂಲಿಕೆಯ ತುದಿಗೆ ತುಂಬಾ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಸೌಧಮೇಂದ್ರನ ವಿಮಾನವುಳ್ಳದು. ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಧರಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಕಂಬದಂತೆ ತುಂಬಾ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದು— — — ಜಿನಮಂದಿರಗಳಿಂದ ರಾಜಿಸುವ ಪರ್ವತ ರಾಜನನ್ನು ಸ್ವಯಂಬುದ್ಧನು ನೋಡಿದನು ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಪಡೆದನು, ಮತ್ತೆ ಪರಿಜನರಿಗೆ ಆ ಪರ್ವತದ ಪರ್ಯಂತ ದೇಶಗಳನ್ನು ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಣಮಾಡುವನು:—ಈಗಿರುವನುತನ್ನ ಶೃಂಗಾಗ್ರಗಳಿಂದ ನಭೋಂಗಣವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಈ ಲೋಕದಾದಿಯ ಆಯಾಮವನ್ನು ಆಳಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು— — — ಎಂದು ಹೇಳಿ ಭವ್ರಸಾಲಾದಿ ವನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚೈತ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವಂದಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಕುಳಿತಿದ್ದನು—

ಈ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಬುದ್ಧನು ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಗೆ ತೋರಿತೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ-ಮೇರುಪರ್ವತವು ಜಿನನ ಸಭೋದಯದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ವನಗಳುಳ್ಳದು, ಮತ್ತು ತನ್ನ ಚೂಲಿಕೆಯ ತುದಿಗೆ ತುಂಬಾ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವ ಸೌಧಮೇಂದ್ರನ ವಿಮಾನವುಳ್ಳದು ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಧರಿಸಲು ಇಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಕಂಬದಂತಿರುವುದು ಎಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ಆ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಪರಿಜನರಿಗೆ ತೋರಿಸುವಾಗ ಇದು ಉದಗ್ರಚೂಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಅಂತು ಎಂದು ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಇದರ ಚೂಲಿಕೆ ಮತ್ತೆ ಋತುವಿಮಾನ ಈ ಶಬ್ದಗಳೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಪುರಾಣದ ಹಿಂದಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಮೇರುಪರ್ವತವು ತನ್ನ ಚೂಲಿಕೆಗೆ ತುಂಬಾಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಸೌಧಮೇಂದ್ರನ ವಿಮಾನವನ್ನುಳ್ಳದಾಗಿದೆ.' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಮೇರುಪರ್ವತವು ತನ್ನ ಉದಗ್ರಚೂಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಆತುಕೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನುವ ಆದಿಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಸೌಧಮೇಂದ್ರನ ವಿಮಾನವೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವು ದೊರೆತಂತಾಗಿರುವುದು.

ಮತ್ತು ಇದೇ ಪುರಾಣದ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಿನನ ಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕ ವರ್ಣನೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಜಿನಶಿಶುವನ್ನು ತನ್ನೈರಾವತದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂದರ (ಮೇರು) ಪರ್ವತವನ್ನು ಸೇರಿದನು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸುರಾಧೀಶರು ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಮೇರು ಪರ್ವತವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಆ ಪರ್ವತದ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಚೂಲಿಕೆಯು (ಶಿಖರದ ತುದಿಯು) ಕಿರೀಟದಂತೆ ತೋರು

ವುದು. ಈ ಚೂಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ 1ಮುಜುವಿನಾನವು (ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಮುತುವಿನಾನಕ: ಇತ್ಯಸಿ ಪಾಠ: ಎಂದಿದೆ.) ಚೂಡಾರತ್ನದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಎಂದರೆ ಮುಜುವಿನಾನ ಅಥವಾ ಮುತು ವಿನಾನವೆಂಬುದು ಮೇರುಪರ್ವತದ ಚೂಲಿಕೆಯೆಂಬ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ರತ್ನದಂತೆ ತೋರುವುದು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಶಿಖರದ ತುತ್ತತುದಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಮುಜುತುವಿನಾನವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಪುರಾಣದ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಯೋಗ ಗಳಿಂದಲೂ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಚೂಲಿಕೆಗೆ ಆತ್ಮಾಸನ್ನವಾಗಿರುವ ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರ ವಿನಾನವೂ, ಮೇರುಪರ್ವತದ ಕಿರೀಟದಂತಿರುವ ಚೂಲಿಕೆಯ ಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದಂತೆ ತೋರುವ ಮುತುವಿನಾನವೂ ಒಂದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಈ ಪುರಾಣದ ಇದೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇರುಪರ್ವತದ ವರ್ಣ ನೆಯ್ಯೋ

ಯಸ್ತುಂಗೋ ವಿಬುಧಾರಾಧ್ಯಃ ಸಂತತರ್ತುಸಮಾಶ್ರಯಃ |

ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರ ಇವಾಭಾತಿ ಸಂಸೇಷ್ಯೋಽಪ್ಸರಸಾಂಗಣೈಃ || ೭೩ ||

ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರನಿಗೆ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮದಿಂದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುತು ಶಬ್ದವನ್ನು ಕವಿಯು ಶ್ಲೇಷೆಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವನು. (ಮುಜು ಎಂಬ ಪಾಠವು ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ಲೇಷೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದೆಯೂ ಮುತುವಿನಾನಕ ಎಂಬುದು ಬಹು ಸಮೃತ್ತ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿಯೂ ಮುಜುವಿನಾನಕವೆಂಬುದು ಕ್ವಾಚಿತ್ಕಪಾಠ ವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದು.)

ಅಪ್ಸರಸಾಂಗಣೈಃ-(ಮೇರು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಸರಸ್ಸುಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ (ಇಂದ್ರನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರ ಗಣಗಳಿಂದ, ಸಂಸೇಷ್ಯಃ- ಆಶ್ರಯಿ ಸಲ್ಲಡತಕ್ಕ; ಸೇವಿಸಲ್ಪ ಡತಕ್ಕ, ವಿಬುಧಾರಾಧ್ಯಃ-ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ (ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳು ಜಿನಾಭಿಷೇಕಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವರು), ಸಂತತರ್ತು ಸಮಾಶ್ರಯಃ- (ಸಂತತ+ಮುತುಸಮಾಶ್ರಯಃ) ಮೇರುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಮುತುಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ-ಎಂದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಫಲ ಪುಷ್ಪ ಪಲ್ಲವಗಳುಳ್ಳ (ಇಂದ್ರನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಯಾವಾಗಲೂ ಮುತುವನ್ನು ಎಂದರೆ ಮುತು ವಿನಾನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಯಃ-ಯಾವ ಮೇರುವು, ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರ ಇವ-ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ, ಅಭಾತಿ-ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದೋ, (ತಂ-ಆ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು, ಸುರಾಧೀಶಾಃ ಪ್ರಾಪುಃ-ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ.)

(1) ಮುಜುವಿನಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಟೀಕಾಕಾರರು-ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರನ ಮುಜುವಿನಾನ ವೆಂದು ಅರ್ಥ ಬರೆದಿರುವರು.

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಋತುವನ್ನು ಎಂದರೆ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರನು ಯಾವಾಗಲೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಋತುವಿಮಾನವು ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರನ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯಭೂತವಾದುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು.

ಈ ಮೇಲಣ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಋತುವಿಮಾನವೆಂಬುದು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟುದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದು ಎಂದು ಇಷ್ಟಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಾದಂತಾಯಿತು. ಆದರೂ ಇದರ ನಿರ್ಧಾರವಾದ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ವಿಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಯಾನವೆಂದೂ, ಇದರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಕುಳಿತು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವ್ಯವಹಾರವಿದೆ. (ವ್ಯೋಮಯಾನಂ ವಿಮಾನೋ ಸ್ತ್ರೀ, ಎಂದು ಅನುರಂಜಿತವು) ಇದರಿಂದ ಋತುವಿಮಾನವೆಂಬುದು ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿಮಾನವಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಮಾನವು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲರುವುದಿಲ್ಲ. ಋತುವಿಮಾನವಾದರೋ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಚೂಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಇರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇದು ಸರ್ವದಾ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾಗಿದೆ. (ಸಂತತರ್ತು ಸಮಾಶ್ರಯಃ) ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಇಚ್ಛೆಬಂದಾಗ ಸಂಚರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಇಂದ್ರನ ವಿಮಾನವಾಗಿರಲಾರದು. ಎಂಬ ಶಂಕಾಪರಿಹಾರವೂ ಒಡನೆಯೇ ತೋರದಿರದು. ಇನ್ನು ಜೈನರ ಲೋಕ (ವಿಭಾಗ) ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡೋಣ.

ಶಾಸ್ತ್ರಸಾರಸಮುಚ್ಚಯವೆಂಬ ಜೈನರ ಚತುರನುಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಕರಣಾನುಯೋಗದಲ್ಲಿ- ಸೂತ್ರ ೧ - ದೇವಾಶ್ಚತುರ್ನಿಕಾಯಾಃ ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿ ಸೂತ್ರ-೬-ಮೋಡಶಸ್ವರ್ಗಾಃ-(ಸೌಧರ್ಮ, ಈಶಾನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಮಾಹೇಂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರ, ಲಾಂಛನ, ಕಾಪಿಷ್ಠ, ಶುಕ್ರ, ಮಹಾಶುಕ್ರ, ಶತಾರ, ಸಹಸ್ರಾರ, ಆನತ, ಪ್ರಾಣತ, ಆರಣ, ಅಚ್ಯುತ, ಎಂದು, ಹದಿನಾರು ಸ್ವರ್ಗಗಳು. ಈ ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ವರು ಇಂದ್ರರು, ಅದರ ಮುಂದಣ ಎಂಟಕ್ಕೆ ನಾಲ್ವರು, ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ವರು. ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೆರಡುಮಂದಿ ಕಲ್ಪೇಂದ್ರರು) ಸೂ-೧೦-ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಪಟಲಾನಿ (ಈ ಹದಿನಾರು ಸ್ವರ್ಗಗಳೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟು ೬೩ ಪಟಲಗಳಿರುವುವು-ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಮೊದಲ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಋತು, ವಿಮಲ, ಚಂದ್ರ, ವಲ್ಲುವಿದ, ಅರುಣ ನಂದನ, ನಳನ, ಕಾಂಚನ, ರೋಹಿತ, ಚರಿ, ಚತು.....ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂವತ್ತೊಂದು ಪಟಲಗಳಿರುವುವು-ಎಂದರೆ ಸೌಧರ್ಮೇಂದ್ರನೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಕಲ್ಪದ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಋತುವೆಂಬ ಪಟಲವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ-ಅದೆಂತನೆ-ನಲವತ್ತು ಯೋಜನ ಉತ್ತೇದ (ಎತ್ತರ) ದೊಳು ಹನ್ನೆರಡು, ನಾಲ್ಕು. ಮಧ್ಯೆ ಉಪರಿತಮತಳವಿಸ್ತಾರದೊಳಂ ನೆರೆದು 1ಮಂದರ ಮಹೀಧರನೆಂಬ ಮಹೀಪತಿಗೆ ಮಕುಟದಂತಿಟ್ಟ ವೈಡೂರ್ಯಮಯ ಚೂಳಿಕಾಗ್ರದೊಳ್ ಕುರುಭೂಮಿಜರ ವಾಲಾಗ್ರದನಂತರಂ ಮುಟ್ಟದೇರಿ ವಿಮಾನಂಗಳಿರುವುವು. ಎಂದರೆ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಸೌಧಮ್ನವೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ವರ್ಗದ ಋತು, ವಿಮಲ ಮೊದಲಾದ ಪಟಲಗಳು (ವಿಮಾನಗಳು) ಈ ಭೂಮಿಯ ನಟ್ಟಿನಡುವೆ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದಿಂದ ಕೂಡಿ ನಿಂತಿರುವ ಮಂದರಪರ್ವದ ಶಿಖರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಚೂಳಿಕೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿನೆ. ಕುರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವವರ ಕೂದಲಿನಗ್ರದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವುವು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಎಂದರೆ ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವು ಅದರಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕೆಳಗಡೆಯಿರುವ ಸೌಧಮ್ನ ಕಲ್ಪವೂ ಅದರ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ವಿಮಾನವಾದ ಋತುವಿಮಾನವೆಂಬುದೂ ಮೇರು (ಮಂದರ) ಪರ್ವತದ ಚೂಲಿಕೆಯ ಮೇಲುಗಡೆ ಕೂದಲಿನಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರುವುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದಂತಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಮಾನವೆಂದರೆ ಜೈನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ವಾಸಮಾಡತಕ್ಕ ದಿವ್ಯ ಭವನವೆಂದೂ ಸೌಧಮ್ನಕಲ್ಪದ ಸೌಧಮ್ನೇಂದ್ರನು ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಳವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಇದು ಬಂಧುನರ್ಮನ ಹರಿವಂಶದ ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಲಪಡುವುದು. ಈ ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರುಕ್ಮಿಣೀ ದೇವಿಯು ಮಹಾವಿರೂಪನಾದ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸ್ವಪ್ನ ನೊಂದನ್ನು ಕಂಡಳು. ಅದರಲ್ಲಿ “ವೊಳೆವ ಬಾಚಿಮಾಂಗಳಂ ಸಮುದ್ರಮಂ, ಶ್ರೀ ದೇವಿಯಂ ಹಸ್ತಿಯಂ ಸಿಂಹಮುಮುಂ— —ಕಂಡಳ್ ಎಂದು ದಿವ್ಯವಿಮಾನವನ್ನು ಕಂಡಳೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ವಸ್ತುಗಳೆಂಬ ಉಂಟಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ “ಮಾನಿಂ ಸರ್ವಸುಲಕ್ಷಣಾಂಗನ ಮರೇಂದ್ರವಾಸದಿಂ ಭೋಗಿಪಂ ಶ್ರೀ ನಾರೀಕ್ಷಣದಿಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸುಭಗಂ ವಾರಾಶಿಯಿಂದಂ ಪ್ರಭು—” ದಿವ್ಯವಿಮಾನವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ “ಅಮರೇಂದ್ರವಾಸ” ಎಂದರೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನ ಅರಮನೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಾವತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಅದನ್ನು “ನಯನ ಮನೋಹಾರಿಯನಿಂದ್ರಾಸ್ತದನು

(1) ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ—“ಚೂಳಿಕಾ ಯಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನಿ-ಚೂಡಾರತ್ನ ಶ್ರಿಯಂಧತ್ತೇ” ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವನು—

(2) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೧೬ ಸ್ವರ್ಗಗಳೂ ಒಂದರಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟಂತೆ ಇವೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಸೌಧಮ್ನಕಲ್ಪವು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿರುವುದು ಅಚ್ಚುತ ಕಲ್ಪವು. ಅದುಂದ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಕೂದಲಿನಷ್ಟು ಸ್ಥಳವಿಟ್ಟು ಇರುವುದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೌಧಮ್ನ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಸಾರಿಯನೆಯ್ದಿದಂ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಾವತಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರಾಸ್ವದ ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡು ಬರುವುದು.

ಇದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯ ಶಂತನುರಾಜನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ “ತುರಗದ ಪೊನ್ನ ಮಂದುರವಸಂದಣಿಯಿಂ..... ರಾಣಿವಾ.....ಗಳಿಂ ವರಕರುಮಾಡವಾಂತುಮ ಸುರೇಶನಿವಾಸದ ಸರ್ವಲೋಭಿಯಂ—” ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರನಿವಾಸವನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರನಿವಾಸ ಎಂದರೆ ಸುರೇಂದ್ರನ ಅರಮನೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ತಮಿಛನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಋತುವಿಮಾನದ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ:—“ಜಿನಾಭಿಷೇಕ ವರ್ಣನಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೇರು ಪರ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ 1ಭೂಮಿಕ್ಕುಮೇಲ್ ತೊಣ್ಣೂಱಿ ನೈತಿನಾಯಿರಂ ಯೋಜನೈ ಅಡಿಯಕನ್ರು, ದಿಕ್ಕುತೊೞುಂ ಜಿನಾಭಿಷವಂಗಳಾಲಂಕ್ಯ ತಮಾಕಿಯ ಭದ್ರಸಾಲ ನಂದನ ಸಾಮನಸ, ಪಾಂಡುಕ ಎನ್ನುಂ ವನಂಗಳಾಲ್ ವಿಳಂಗಿ ಜಿನಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕ ಪೀಠಮೆನ- - -” ಮೇರುಪರ್ವತವು ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿರುವ ತನ್ನ ಚೂಳಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ಜಿನಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕದ ಪೀಠದಂತಿರುವುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ—

ಕನ್ನಡದ ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಆ-೧೦.

ತಪನೀಯ ಶೈಲಮಮರಾ | ಧಿಪನಕ್ಷಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗೆ ಸೊಗಯಿಸುದುದು ರಾ ||
ಜಪ ಋತುವಿಮಾನವೆಂಬಾ | ತಪತ್ರದುದ್ದಾ ಮಹೇಮದಂಡಾಕೃತಿಯಿಂ ||೫||

ಎಂದು ಋತುವಿಮಾನವೆಂಬುದೊಂದು ಕೊಡೆಯ ಮೇಲುಗಡೆಯ ಆವರಣದಂತೆಯೂ, ಮೇರುಪರ್ವತವು ಆ ಕೊಡೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಚಿನ್ನದ ಕಾವಿನಂ (ದಂಡಂ) ತೆಯೂ ಇತ್ತೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ 2ಋತುವಿಮಾನವೆಂಬುದು ಮೇರುಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೇಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳ ಎಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕದ ಭಾಗ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು.

(1) ಶ್ರೀ ಪುರಾಣ (ಪು. ೮೦)

(2) ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಅದರ ತಿಬರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಇರುವ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಜಿನಸೇನಚಾರ್ಯರು ಪೂರ್ವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮೇರುಪರ್ವತವು ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು (ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು) ಜೀಳದಂತೆ ಅನಲು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಕಂಬಂತೆ ಇತ್ತೆಂದೂ, ಅದಿಪಂಜನು (ಕನ್ನಡ ಮಹಾಕವಿ) ಮೇರುಪರ್ವತವು ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಏರಲು ಹಾಕಿರುವ ಏಣಿಯಂತೆ ಇತ್ತೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಇಬ್ಬರೂ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಋತುವಿಮಾನವನ್ನಾಗಿಯೇ ಇರಿಸಿ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಂಭ, ಏಣಿ, ಎಂದು ಉತ್ತೇಕ್ಷಿಸಿರುವರು. ಗುಣವರ್ಮಕವಿಯಾದರೋ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಕೊಡೆಯ ಮೇಲುಗಡೆಯ ಅಚ್ಚಾದನವನ್ನಾಗಿಯೂ, ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಅದರ ಚಿನ್ನದ ಕಾವನ್ನಾಗಿಯೂ (ದಂಡ) ಉತ್ತೇಕ್ಷಿಸಿರುವನು.

ಮಹಾಬಲಕವಿಕೃತವಾದ ಹರಿವಂಶದಲ್ಲೂ—ದ್ವಾರಾವತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಅದನ್ನು ಋತುವಿಮಾನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ. “ವಾಸವನ ಋತುವಿಮಾನಮು.....ರಾಜಾವಾಸದ ರಚನೆಗೆ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾಂ — —

ರನ್ನಕವಿರಚಿತವಾದ ಅಜಿತನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಋತುವಿಮಾನದ ಸ್ತುತಾ ವವಿದೆ. ಅ-೧೧

“ಎಂದು ಮಧ್ಯಮ ಲೋಕಮನಭಿವರ್ಣಿಸಿ ಮಂದರಾಚಲದ ಚೂಳಿಕಾಗ್ರದೊಳೊ ಭೋಗಭೂಮಿಜರ ವಾಲಾಗ್ರ ಮಾತ್ರದೊಳೊ ಸೌಧರ್ಮ ಋ(೦)ತುವಿಮಾನಮಿದುಂ.

ಇದೇಗ್ರಂಥದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ತುತರಣದ ಮಂದರದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಅ-೧೧

ಇದು ಭೂಪದ್ಮದ ಕರ್ಣಿಕಾವಿಳಸನಂ ಮೇಣಂತಿರಿದಾಕಾಶ ಪ |

ದ್ವದ ಕಾವೆಂಬಿನ ಮಿಥರಾವಳಯದಿಂ ನಾಕಂಗಳಂ ಮುಟ್ಟಿ ನೀ ||

ಳ್ಳು ದಿಗಂತಂಬರೆಗಂ ಪೊದಟ್ಟೊ ದವಿ ಜಂಬೂದ್ವೀಪ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇ |

ಶದೊಳೊಪ್ಪಿದುಂ ನಾಕಲೋಕ ವಿಭವ ವ್ಯಾಭಾಸಿ ಹೇಮಾಚಲಂ || ೫ ||

ಎಂದು ಮೇರು (ಮಂದರ) ಪರ್ವತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮತ್ತೆ

ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಚಿತ್ರವನಿ |

ಗೊತ್ತಿದುದು ನಟ್ಟಿನಡು ಪೊದಟ್ಟು ದು ದೆನೆಯೊಳೊ ||

ತುತ್ತತುದಿ ಋ(೦)ತು ವಿಮಾನಮು |

ನೊತ್ತಿದ್ದುಂ ನಗದ ಪೆಂಪನದನೇವೊಗಟ್ಟಿಂ || ೬ ||

ಎಂದು ಋತುವಿಮಾನವನ್ನು ಮೇರುಪರ್ವತದ ತುತ್ತತುದಿಯನ್ನೊತ್ತಿ(ಅಕ್ರಮಿಸಿ) ರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣಪರ್ಯಾ ಎರಚಿತ ಹರಿವಂಶದಲ್ಲೂ ದ್ವಾರಾವತಿಯ ವರ್ಣನೆ ಯಲ್ಲಿ ಅ ೧೧

ಇದು ಋತುವಿಮಾನವೊ ಮೇ |

ಣೆದಹೀಂದ್ರನ ರುಂದ್ರ ಹರ್ಮ್ಯಮೊ ಪೇಟಿಂ ||

ಬುದನೆನಿಸಿ ನೂತ್ನರತ್ನಂ |

ವುದಿದ ಹಟ್ಟಿಕ್ಕೊಟಿ ಕೋಟಿಯಿಂ ಸೋಗಯಿಸುಗುಂ ||

ಎಂದು ದ್ವಾರಾವತಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅರಮನೆಯನ್ನು, ಇಂದ್ರನ ಋತುವಿಮಾನವನ್ನಾಗಿಯೂ, ಅಹೀಂದ್ರನ (ನಾಗರಾಜ) ರುಂದ್ರವಾದ ಅರಮನೆಯ (ಹರ್ಮ್ಯ)ನ್ನಾಗಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಋತುವಿಮಾನವೆಂಬುದು ಇಂದ್ರನ ಅರಮನೆಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುವುದು.

(1) ಪ್ರಬುದ್ಧಕರ್ಣಾಟಕದ ೮೦ ನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಿಮರ್ಶಕರು ಮಾಡಿರುವ ಈ ಪದ್ಯದ ವಿಮರ್ಶೆಯು ವಿಮೃತ್ಯ (ವಿಮರ್ಶಾರ್ಹ) ವಾದುದರಿಂದ ಅ ವಿಷಯ ವಿಮರ್ಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮತೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದೆ.

ವಿಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರಮನೆಯೆಂಬರ್ಥವು ವೈದಿಕಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದು—ಕಾಳಿದಾಸ ಕವಿಯು

ತೇತಸ್ಯ ಕಲ್ಪಯಾಮಾಸುರಭಿಷೇಕಾಯ ಶಿಲ್ಪಿಭಿಃ !

ವಿಮಾನಂ ನವಮುದ್ವೇದಿ ಚತುಸ್ತಂಭ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ||ರಘು. || ಸ.೧೭

ಎಂದು ವಿಮಾನ ಶಬ್ದವನ್ನು ರಾಜಾಭಿಷೇಕಯೋಗ್ಯವಾದ ಒಂದು ಮಂಟಪ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವನು.

ಸಂಸ್ಕೃತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ—

ವಿಮಾನಂ ದೇವತಾ ಯಾನೇ ಸಪ್ತಭಾಮೇ ಚ ಸದ್ವಿನಿ ||

ಎಂದು ವಿಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಯಾನಕ್ಕೂ, ಏಳು ಅಂತಸ್ತಿನ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗೂ (ಅರಮನೆ, ದೇವಸ್ಥಾನ ಮೊದಲಾದುವು) ಅರ್ಥವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿ ಪ್ರಣೀತವಾದ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿಯೂ—ರಾವಣನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ವಿಮಾನವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಣ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು—(ಸುಂದರಕಾಂಡ-ಸರ್ಗ-೭)

ತತೋದದರ್ಶೋಚ್ಚಿತ ಮೇಘರೂಪಂ ಮನೋಹರಂ ಕಾಂಚನ ಚಾರುರೂಪಂ |
ರಕ್ಷ್ಯೋಧಿಸಸ್ಯಾತ್ಮ ಬಲಾನುರೂಪಂ ಗೃಹೋತ್ತಮಂ ಹೃಪ್ರತಿರೂಪರೂಪಂ |
... ..

ಪುಷ್ಪಾಹ್ವಯಂ ನಾಮ ವಿರಾಜಮಾನಂ ರತ್ನಪ್ರಭಾಭಿಶ್ಚವಿವರ್ಧಮಾನಂ |

ನೇಶೋತ್ತಮಾನಾಮಾನುಪಿ ಚೋಹ್ಯಮಾನಂ ಮಹಾಕಪಿಸ್ತತ್ರ ಮಹಾ

ವಿಮಾನಂ || ೧೧ ||

ಮುಂದಣ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ—ರಾವಣನಲ್ಲಿದ್ದ ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನವನ್ನು ಬೇರೆ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ವಿಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರಾವಣನ ಅರಮನೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದು.

1ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿಮರ್ಶೆ.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ “ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ” ಎಂಬ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ನಂ ೮೦) ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ “ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ”ದ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ—ವಿಮರ್ಶಕರು ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣದ [ಅ. ೧೧ ಪ. ೧೨.] “ಇದು ಋತುವಿನಾನಮೋ....” ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಋತುವಿನಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಬರೆದು, ಕನ್ನಡ ಲಿಖಿತ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಋತುವು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥಲಿಖಿತ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಋತುವು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಇದರ ಪಾಠವನ್ನು ಇದ್ದುಕೊಂಡು ವಿಮಾನವೋ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಇದರ ದಾರ್ಢ್ಯ

ಕ್ಕಾಗಿ ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಆದಿಪುರಾಣದ—“ಇದು ರಿತುವಿಮಾನಮಂ ತನ್ನ ಚೂಳಿಕೆಯೊಳಾಂತು.....” ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ. ಈ ವಿಮರ್ಶಕರು ತಮ್ಮಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಈ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಿರನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ ಇದರ ದಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದವು ತ್ವಂತವಾಗಿರುವ [ಒಳ್ಳಿತು-ಮೆಲ್ಲಿತು] ಗುಣವಾಚಕದಂಥಹ ಶಬ್ದವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಇದೇ ನೇರವಾದ ಅರ್ಥವೆಂದು ಬರೆದಿರುವರು.

ಈ ವಿಮರ್ಶಕರು ಈ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದ ಪಾಠವನ್ನು ಆದಿಪುರಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಇದುರಿತು ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ನವೀನವಾದ ಭಾಷಾಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಿದ್ಧವಲ್ಲದ ಅಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಈ ಪುರಾಣದ ಪಾಠವನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆದಿಪುರಾಣದ ಪಾಠವನ್ನೇ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸಹನೆಯಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ಋತುವಿಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೇ ಒಂದು ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದಿದ್ದುದು ಚಿಂತನೀಯವು. ಈ ವಿಮರ್ಶಕರು ಇದುರಿತು ವಿಮಾನಮಂ ಎಂಬ ಪದ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಇದಿರನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಏಳು ಅಂತ್ಯನ ವಿಮಾನವನ್ನು ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ವಿಶ್ರಾಂತರಾದವರೇ ಎನಾ ಈ ಅರ್ಥವು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅರ್ಥಗಳೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದ ಅರ್ಥವುಹೇಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದು ಎಂದು ಅನ್ವಯ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಇವುಗಳ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಪ್ರಸಾರವನ್ನೇ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಈಬಗೆಯ ಅಪಾರ್ಥಕಲ್ಪನೆಗೆ ಎಂದೂ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.—ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವರ್ಣನೆಯವಾಗಿರುವುದು ಮೇರು (ಮಂದರ) ಪರ್ವತವು. ಇವರ ಅರ್ಥದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವು. “ಈ ಮೇರುಪರ್ವತವು ಇದಿರನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಏಳು ಅಂತ್ಯನ ವಿಮಾನವನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯ ತುತ್ತ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಆತುಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಏಣಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದಂತೆ ಇದೆ ಎಂದಾಗುವದು. ಒಂದು ವಸ್ತುವು ತನ್ನ ಇದಿರನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಧರಿಸುವುದು ತಾನೆ ಹೇಗೆ? ಇದು ಎಷ್ಟು ಅಸಮಂಜಸವೆಂಬುದನ್ನು ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಸಾಮಂಜಸ್ಯ ವಿಚಾರವು ಹಾಗಿರಲಿ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಇನ್ನುಮುಂದೆ ದಿಗ್ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತ್ವಂತಗುಣವಾಚಕದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು—ಮೇಲಿತು, ಕೆಳಗಿತು, ನಡುವಿತು ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಯಾವ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಪದವೊಂದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಈ ವಿಮರ್ಶಕರ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಕ್ಷೋದಕ್ಷಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಗೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು. ಅಶ್ವರ್ಯಕರವಾಗಿರುವುದು.

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ.

ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.

೧ನೆಯ ಅಧಿಕಾರ: ಸಂಜ್ಞಾ ಪ್ರಕರಣ 1-3

೨ನೆಯ ಅಧಿಕಾರ: ಮಾತ್ರಾಚ್ಛಂದಃ ಪ್ರಕರಣ. 4-6
(ಆರ್ಯಾ, ಗೀತಿ, ಕಂದ, ಆರು ಪಟ್ಟದಿಗಳು.)

೩ನೆಯ ಅಧಿಕಾರ: ಅಕ್ಷರಚಂದಃ ಪ್ರಕರಣ. 7-20

೪ನೆಯ ಅಧಿಕಾರ: ಸಂಕೀರ್ಣ ವೃತ್ತಂಗಳ್. 21-31

(ದಂಡಕ ಪ್ರಕರಣ, ಆರ್ಯಾ ಪ್ರಕರಣ, ಅನುಷ್ಟಪ್
ಪ್ರಕರಣ, ಪೋಡಶ ಮಾತ್ರಾ ಪ್ರಕರಣ, ಅರ್ಧಸಮ
ವೃತ್ತ ಪ್ರಕರಣ, ವಿಷಮ ವೃತ್ತಪ್ರಕರಣ.
ಪ್ರಸ್ತಾರಾದಿ ಪಟ್ಟಿತ್ಯಯ ಪ್ರಕರಣ.

೫ನೆಯ ಅಧಿಕಾರ: ತಾಳವೃತ್ತಾದಿ ಪ್ರಕರಣ. 32-36

INTRODUCTION

By

DR. CHELNAT ACHYUTA MENON, PH.D. (LONDON),
Head of the Department of Malayalam

General Observations :

Māvāratam Pāṭṭu is an old ballad current in Malayalam. Māvāratam is a corruption of Mahābhāratam which indicates that it deals with the story of Mahābhārata. It should not be supposed thereby that it is an attempt to reproduce the whole story of the epic in a popular form. The author of the ballad does it in his own way taking every freedom with the details thereof and giving it a local colouring which will be discussed at length at a subsequent stage.

The version that is now being presented to the public is compiled from two manuscripts¹ secured from Kottayam and its neighbourhood. This is the first time that the ballad appears in print in a complete form. So far, only small extracts have seen the light of day. The story is not complete even in this and no information is available whether it continues. The early part of the Mahābhārata story dealing with the origin of the Lunar line of kings and the ancestry of the Pāṇḍavas does not find a place in the Ballad. The invocatory lines² show that it is the beginning of the ballad. It begins abruptly when Bhīma is 33 years old and is destined to suffer from the effects of snake-bite.

The Story :

I

There is Kāṇḍāri (Gānthari) at Kurunāṭ³ and Kunti Devi at Karunāṭ.⁴ The former adopts⁵ one hundred children, and Kunti gives birth to five children of which Bhima is the youngest. According to his horoscope he should die by snake-bite in his 33rd year.

One day Kāṇḍāri calls her youngest daughter Dussala⁶ and asks her to pay a courtsey visit to Pāṇḍavās. She readily agrees and asks for some present to be given to the Pāṇḍavās as is the custom on such occasions. Kāṇḍāri decides to conceal a

snake⁷ in a copper vessel and present it to the Paṇḍavās particularly to Bhīma. The services of a Kuṛava⁸ are requisitioned. He brings a five-hooded serpent whose poison causes death. Kāṇḍāri is quite satisfied with the deadly nature of the snake. It is put in a close-necked copper vessel and after being secured properly is handed over to Duṣṣaḥa to be taken to the Pāṇḍavās' abode. With proper escort befitting her position she starts.

She reaches the abode of the Pāṇḍavās when Bhīma is playing dice with Pāṇḍali.⁹ He casually looks into his horoscope and discovers that he is on the critical day in the 33rd year on which he is destined to die of snake-bite. At that moment he hears the sound of a royal procession and looking out sees Duṣṣaḥa coming towards their palace. He immediately asks Pāṇḍali to roll up the dice board and goes down to receive Duṣṣaḥa and her party with due ceremony. The sister of the Kauravās is duly shown in. She prostrates and places before him the present brought from her home. Bhīma receives the same in all solemnity and immediately deposits it in a safe as its contents are expected to be costly. Duṣṣaḥa and her party are treated to a sumptuous lunch. Thereafter the guest takes leave of Bhīma. Bhīma offers her a gold vessel as a souvenir; but she declines on the ground that she is no stranger and departs. But the maids that accompanied her are given presents.

Bhīma sends for a carpenter. He arrives and is shown a jack-tree¹⁰ for him to cut. A boat is to be made out of it. When he starts cutting the jack tree, pieces go in different directions which according to his calculations, indicate evil. Bhīma wants to know the exact implications of the omen and is informed by the carpenter that by the time the boat is completed a dead body would fall into it. The cutting process goes on for some time longer and the boat too is ready. The carpenter receives his wages and takes leave. Bhīma then asks for his food rather early and directs his horoscope to be taken to his elder brother. The latter finds therefrom that that it is a critical day for Bhīma who does not receive the news with any exhibition of sorrow. His birth-day celebration goes on as usual. In the food charcoal pieces and pebbles are found—undoubtedly bad omens. He only inquires about the boat and is in the best of spirits as if he is going for a show.

After securing the necessary things for the boat such as Mettappāya,¹¹ and two lamps with burning wicks, Bhīma takes the 'copper-basket' from the safe and opens it allowing the snake to

come. He faces it courageously challenging it to bite him if that is his destiny. The cobra loses no time in doing its part of the work and the next moment Bhīma falls down unconscious. His fall is compared to that of a landslide from a mountain causing a thundering sound.¹² ~ .

There is hue and cry in the palace. His body is removed to the boat. The lamps are placed on either end and the body is covered with a white cloth.¹³ A note on a palm leaf is attached to his tuft to the following effect: "Whoever cures this body from the effects of the snake poison can claim Bhīma, the great Pāṇḍava as his." The boat is then left to float in the sea bordering on Nāgalōka.¹⁴ The news reach Kāṇḍāri who asks her children to enter the sea with small boats¹⁵ and bring the big boat ashore. They try their best but fail miserably, not being able to move the boat even a few paces from its course. It is drifting towards Nāgalōka.

II.

The scene now shifts to Nāgalōka. There an unmarried princess bemoans her fate. She has completed 33 years but the fate has denied a partner to her in life. A beggar woman¹⁶ appears at that time and asks for alms. The princess replies "I am so unlucky that I do not want you also to be such by receiving alms from me." The beggar woman thereupon offers to read her palm and tell her future; "Look here, You rear up a jasmine plant. By the time it begins to yield flowers, it will synchronise with your marriage." She instantly disappears. Her instructions are however, followed in all faith. Five days after it was planted the Princess with her maids while returning after watering the plant hears a beetle whisper into her ear that the jasmine has blossomed. Leaving the maidens, she runs back to the garden and is delighted to see the flowers coming up. She hastens back home and releases her parrot from its cage out of sheer enthusiasm and joy. The beetle too joins the parrot. Both fly a long distance and reach the sea where the boat is tossing along aimlessly. Both are exhausted when a lotus appears on which they rest eating its petals to appease their hunger. Soon, their eyes fall on a boat that is slowly coming towards them. They prefer that to the lotus for rest and transfer themselves on that. Curiosity takes them inside the boat and its contents are revealed to them.

The parrot removes the note on the tuft of the dead body by its beak and gets out of the boat to fly back to Nāgalōka. On

reaching there, it sits on the branch of a tamarind tree attracting a number of birds. The maids of the Princess see this unusual phenomenon and try to drive that away as it is making considerable noise; but it does not go. Eventually, the Princess comes out and makes this appeal:—"If the parrot I have brought up is in that crowd, it will come down to my shoulders." The call has a miraculous effect. It flies straight on to her right shoulder. She notices the note on the palm leaf and understands its implications. She immediately repairs to her father's palace and seeks his permission to take the boat and its contents, whatever that may be, to herself. Her father warns her against the risk involved therein, as sometimes dead bodies also come in such boats. But she persists and the father yields.

Arrangements are then made to drag the boat ashore as the Princess is anxious to have a look at the contents. It defies the strength of 12,000 people. Then the Princess by her magic power¹⁷ attracts it. The next problem is to open it as the lock proves too strong. Here again, the extraordinary power of the Princess has to be availed of, and the lock bursts open. The contents are taken out one after another till they come to the human body. The King of the Nāgas draws the attention of his daughter to his warning which has come to be true. The Princess rises to the occasion, by pointing out that it is not a dead body and asks her father to administer the proper antidote for the poison. The father pleads inability as the poison has been injected three weeks ago. Thereupon, the daughter tries her method forcing the snake itself to take back the poison by biting again.¹⁸ By sounding the pipes¹⁹ she attracts all the snakes, who swear that it is not their poison. Virattān, the most dreadful serpent, alone could do anything in the matter. Virattān is then brought by applying the usual charm. He refuses at first to take back the poison as it will end in his death. The Princess promises to give back his life. Still it hesitates and is about to turn back when the daughter of the Nāga King plants three cocanut fibres²⁰ before the snake and splits one of them. Virattān feels a sudden pain as his tail is also undergoing the same process. He then does as the Princess directs. Bhīma revives and asks for water. The thirst grows unquenchable and he empties many a vessel of Kanci²¹ prepared with millet water.

III.

Bhīma remembers his life before snake-bite and grows anxious to return home. The topic is gradually broached by asking the Nāga Princess about Kurunāt and Karunāt—one is built of

sandal wood and the other of *Crocus Sativas*, the Indian Kunkumam and tells her ultimately that he is Bhīma, the youngest of the Pāṇḍavās. He has to go back and perform certain vows like burning of the Arakkillam (wax-house) set forth.

The thought of separation naturally pains the king and she raises the question of the son's maintenance. Bhīma gives him half of his strength with which he assures he can look after himself. She then extracts a promise²² from Bhīma that he will return after accomplishing his mission at Kurunat.

On his way he sees a snake lying across the river he has to cross. It has endless length and Bhīma is at his wits end to overcome the obstacle when Kṛṣṇa reveals himself. The God advises Bhīma to put his mother and brothers in a subterranean²³ and set fire to the Arakkillam, (wax-house). Bhīma carries out his instructions. Kāṇḍāri hears of this incident and performs the 15th day ceremony of the Pāṇḍavas thinking that they are dead. But the Pāṇḍava brothers attend the ceremony in the guise of beggar women whom Kāṇḍāri suspects. When the food is served they are given 'snake's ghee' (poison) along with that. They understand it and leave the dining hall without eating. Breaking open the main gate they get out and reach home.

Another device to trap the Pāṇḍavās is then contemplated. A message is sent to them that Kāṇḍāri is seriously ill and if they want to have a look at her before her death, they must go to her palace immediately. In case they do not turn up they will not be considered as relations or disciples of Drōṇa.²⁴ The message reaches Bhīma who duly informs his mother and brothers of it. They decide to face this adventure also within a week. On a Friday, with the permission of their mother, they set out. When starting, the mother insists "You go earlier and be back here on Friday morning for me to see you as Kaṇi."²⁵ The reply is "we will be back at the appointed time adding one more to our number."

IV.

On the way Bhīma asks for seniority right in all matters—perhaps to have emergency powers to deal with any situation then and there. After a short distance they are confronted by Cemmari Muṇḍan²⁶ carrying a challenge on its horn that anybody who passes that way must tie the goat to its post. It is roaming about being under the influence of an intoxicant and defying

everybody. The shepherd too is at large. Bhīma asks him to keep the goat away from their path. He coolly replies that the goat that is specially looked after by the great Kāndāri will not care for him. Bhīma then invokes the aid of Kṛṣṇa and his father, the Wind-god. Immediately, some silver sticks and planks fall from heaven. With their help, he throws Cemmari Muṇḍan miles away. The goat falls down dead in the court yard of Kāndāri. This is taken as a warning that Pāṇḍavās are on their way and have already overcome the first obstacle. The news upsets Kāndāri, but her attendants console her that there are more obstacles yet in store for them.

Bhīma and his brothers proceed further, when a white elephant blocks their way. It is also under the influence of an intoxicant and refuses to obey anybody. Like the goat the elephant too carries a challenge that it must be tied to the post by the passersby. The mahout does not help. Bhīma instantly thinks of Kṛṣṇa and his father, the Wind-god. Sticks and hooks come from above for his use and he strikes the elephant dead. Removing its tusks he throws them in the direction of the Kurunāṭ palace. When they fall at the Kāndāri's court, her fear increases

Kāndāri's next hope is the 'Illusion Bridge' that looks alright at a distance, but crumbles at the slightest touch of human foot. The victim will be washed away by the current below. Bhīma tests its strength before hand and giving it a good shake crushes it. Two or three planks taken therefrom are thrown away. They also fall in Kāndāri's yard.

Eventually the Pāṇḍavās reach the palace of the Kauravas, after overcoming all the obstacles. Kāndāri then thinks of other plans to kill them at the palace. At the reception, five wooden seats with pointed nails covered by a mat are provided. The Pāṇḍavās remove the mat when the nails come to view. Kāndāri throws the blame for the mischief on her children. Drinks come next, which the Pāṇḍavās decline. The next item is bath. A specially prepared oil is brought. The carrier drops it on the staircase when the granite bursts. A similar accident would have happened to the Pāṇḍavās if they were to use it. Kāndāri complains that the maids have cheated her.

They then go to a tank for their bath. Kāndāri offers to send five maids with iron bars presumably to deal with the crocodiles as the tank is full of them. When the maids appear, Bhīma snatches the iron bars from their hands and asks them to run for life.

After bath they come to the dining hall. Five plaitain leaves are spread. They sit and invite the mother Kāndāri also to join them. She excuses herself on the ground that rice does not suit her. They throw the rice to a cock standing nearby. The poor thing dies immediately on eating the same. It is mixed with poison. The blame is again thrown on the maids. The suggestion that the dishes will be replaced by others is not accepted by the Pāṇḍavā brothers. They get up without eating anything.

They are taken to the five chambers prepared for their rest during night. Each has a big copper vessel with tubes attached. One maid by name Pāncālī comes to Bhīma and warns him of the dangers laid out for them by Kāndāri. The maids have instructions to kill the brothers while asleep. Bhīma asks all the maids to assemble in one room and dance round them. Arjuna²⁷ dressed like a woman leads them. In the course of the dance he examines their tufts and discovers daggers concealed in them. Bhīma finds similar weapons hidden in their skirts. The intention of the hostess is thus revealed. Bhīma puts the maids in four rooms and the maid Pāncālī is taken care of by Bhīma. In the night all the maids are killed by Bhīma who shows their dead bodies to his brothers in the morning. At that hour Kāndāri steals into their chambers and the copper vessels are found to be full of blood. She is satisfied that everything has been done according to plan. She dips herself in their blood out of sheer delight and joy and knocks at their doors at dawn to know why they sleep so long, insinuating that they are exhausted as they had enough amusement at night.

The reply comes from Bhīma who informs her that they are alright and the maids have taken their places. They then ask for leave to return home with the surviving maid. Kāndāri still in all politeness, invites them for the morning. kanji²⁸ which they say they will have at their own palace. Kāndāri runs after them clad in armour,²⁹ to kill them by embracing them. She is shown the iron pillar to satisfy herself.

Expressing thanks to Kāndāri for the dinner, and the entertainment, they all depart and reach their home on Friday as promised, adding one to their number.

V.

While the Pāṇḍavās are in the forest, five women meet them on their way to the Court of Pāncāla, where his daughter's marriage is to come off shortly. They tell Pāṇḍavās that those

who go there on that occasion will not only have a sumptuous feast but also "Sarvāṇi."³⁰ The day after, the Pāṇḍavās also decide to go to the country of Pāncāla.

Arjuna³¹ goes in advance with a torch in hand—probably it is night. On the way there is a river to cross. On the bank of the river, he finds an asylum for their mother. The man who guards the ferry refuses passage for them and his master³² arrives. A fight ensues between him and Bhīma. It proves to be hard and long. Bhīma is not winning. Arjuna also joins. The two are more than a match to the Gāndhārva³³ who sues for peace and mercy on the ground that both are the sons of the same father.³⁴ Arjuna then recalls his arrows.

The crossing then begins. All are carried by Bhīmā, Mother on his head, Arjuna on his right shoulder, and Dharmaputra on his left, Nakula and Sahadeva in his armpit. Bhīma then fixes his club in the middle of the river. Using that as a support he jumps over to the other side making a huge noise. A washerman is asked to look after the mother and they leave for Pāncāla dēsa. On taking leave, the mother asks them to go in the dress of Sanyasins, not to sit in the same place and warns them of various tests including that of a challenge to play dice which they are advised to accept. They reach the palace of Pāncāla. Bhīma is taken upstairs and the play begins. The game is continued for four rounds. The Princess does not win even once. She swoons due to humiliations. The maids take care of her. He is next asked to cut a toy bird³⁵ fixed on the top of a banyan tree. Arjuna is summoned for this. He accomplishes it in no time and Bhīma shows it to Pāncāla and those assembled. The next test is to separate Millet, oil seeds, etc., mixed together in a granery before day-break. As the quantity approximates to 1,000 paras³⁶ it is by no means easy. Kṛiṣṇa is invoked. He, by his divine power, attracts ants from Khandava Vana.³⁷ The insects effect the separation before the prescribed time. When Pāncāla comes round for inspection he is astonished that the separation has been neatly done and there is no trace of any human being having come and gone for the purpose. Still a more strenuous ordeal is ordered. The Royal ring with Pāncālā's name inscribed thereon is thrown into the deep sea. Bhīma is asked to pick this up. As usual Kṛiṣṇa's help is sought. The God in his turn calls Durga and Kālī.³⁸ They arrive in an aerial chariot and are told of the purpose for which they have been summoned. They consult Ganga,³⁹ the Goddess of the rivers by that name—who causes the sea water to part at the place where the ring lies. A kite comes

down immediately and picks it up. Bhadra Kālī aims her spear at the bird who thereupon drops the ring which is handed over to Bhīma who takes it to the king. Finally an elephant of immense strength is let loose. Bhīma is asked to control and tie it to its post. This Bhīma does easily. He then marries Pāncālī.⁴⁰ The brothers live as the guests of Pāncāla for six months and return home.⁴¹

1. One of them is secured by Sry. M. P. Bhadramma, B.A. (Hons.) a former research scholar of the department and the other by Sry. Vatsalam once a research scholar of the Music Department. Both belong to Kottayam.
2. Kālī who has no place in the Epic is invoked which is rather unusual.
3. Meaning the place of Kauravar, Hastinapura.
4. Meaning the place of the Pandavas. The name has been coined to suit Kurunat as we do not hear of a place like that in the Mahabharata.
5. The word adoption is used probably because the children were not born by the natural process.
6. The only sister of Kauravas.
7. Called Virattan as it is of a malignant variety.
8. A community in Malabar that catches snakes and carries them about when they go for alms.
9. Here there is an anachronism. The events that follow relates to the period before the Pandavas married the daughter of Pancala Raja.
10. A special product of Malabar and not of Kurunat.
11. A kind of mat made in Travancore.
12. It is compared to that of a landslide from a mountain.
13. This is the usual custom in Malabar among Nayars.
14. Literally means the world of snakes. Where exactly this is, it is not easy to identify. Some take it as Patala, the under-world. Others have it as the abode of the Naga tribe of history with which sometimes the Nayars were identified. The point needs more elucidation.
15. Vanci is the term used. This means a country-boat in which goods are taken from place to place.
16. God Vishnu in disguise.
17. Sprinkling a few drops of water in the sea is the outward symptom.
18. This treatment is peculiar to Malabar.
19. Kuravas do the same trick to catch the snakes.
20. Typical Malabar treatment for snake-bite.
21. Again an item of Malabar treatment.
22. The promise is solemnly made by touching the Tali which falls instantly. The princess doubts Bhima's sincerity but he retorts that threads of cotton on which the Tali is tied wear out sooner.
23. Paved with stone.
24. This is to tackle their sense of heroism and induce them to come.
25. The first auspicious thing to be seen in the morning after the night's rest. From the root Kan to see.
26. A big goat.
27. Arjuna comes for special mention only here.

28. Rice, mixed with water, a Malabar speciality.
29. This is ascribed to Dhritarashtra, the blind father of Kauravas in Bharata. The occasion also is different.
30. Some money as charity.
31. Arjuna becomes more prominent from here onwards.
According to the sequence of the story of Mahabharata, the burning of the wax house precedes the marriage of Pancali. That episode is only referred to and not described.
32. The epithet Mukil Varnam (usually for Krishna) is applied to him.
33. A type of celestial beings.
34. Not mentioned in the epic.
35. This conforms to the epic story.
36. Malabar measure One Para equals roughly 10 Patis.
37. Which Arjuna once burned.
38. According to one conception these two are different aspects of Mother Goddess Here it is stated as two.
39. Ganga is supposed to have power even on the sea.
40. In the epic this distinction is conferred upon Arjuna.
41. This is a long period after marrying

താമരപ്പുറവയ അമൃതമുണ്ടു്
 അങ്ങനെ അവയ ഇരിക്കുമ്പോഴു്
 പാരാവഞ്ചിപൊന്നു വരവതുകണ്ടു.
 ഇന്നുംകേളു് എന്റെ വണ്ടനാരു്
 ഇല്ലേ വരുന്നതൊരു പാരാവഞ്ചിയിൽ
 നമുക്കുതന്നെയങ്ങുപറണമെന്നു്
 അവിടെനിന്നു ചുറ്റിലാവിപറന്നു്
 പാരാവഞ്ചിയേലും മുകളിൽപററി.
 അവിടെ ഇരുന്നിന്നും പറയുന്നിതാ:—
 പാരാവഞ്ചിയേലിനെ തുറന്നു നമുക്കു
 പാരാവഞ്ചിയേലും വിടവു¹⁶വരുത്തി
 പാരാവഞ്ചിപിന്നകത്തിറങ്ങി
 ചോതന¹⁷നോക്കിയവന്നും പാരാവഞ്ചി പൊന്നു്
 കോണുതിരിച്ചവർ തുറന്നുവോരും
 പാരാവഞ്ചിയേലും വിടവുവരുത്തി
 പപ്പം ചിറകൊതുക്കി അകത്തിറങ്ങി
 അകത്തിറങ്ങി ഇന്നു നോക്കിയല്ലോ പപ്പു്,
 നെടുമുടലും ഒന്നു മുടിയിട്ടുണ്ടു്,
 കാക്കച്ചമോ നല്ല തലക്കച്ചമോ
 വാടാവിളക്കു രണ്ടു ഏരിയുന്നിതാ.
 വാടാവിളക്കുകൾ മൂന്നു¹⁸വരിന്നു്
 രണ്ടുപാവകളെ ഒരുക്കിയിട്ടുണ്ടു്.
 നന്താമുറിത്തേങ്ങാ കാണാനുണ്ടു്
 പൊന്നുംതിരുമുടിയിന്നു നോക്കിയല്ലോ പപ്പു്
 പൊന്നുംതെരുക്കോല കാണാനുണ്ടു്.
 പൊന്നുംതെരുക്കോല കൊത്തിയതതു്
 പപ്പം ചിറകുകീഴു് ഒളിച്ചുകൊണ്ടു്
 പാരാവഞ്ചിയേൽ വെളിക്കിറങ്ങി
 തുളച്ചുപൊടിവാരി അടച്ചിട്ടും

16. ചോരം.

17. ശോധനയുടെ തത്ത്വം. മലയാളത്തിലെ 'ചോതന' ഒരുപദം.

18. നീട്ടുവാൻ.

പാരവഞ്ചിയിലടവെട്ടുന്നില്ലല്ലോ!
 വാണാലുണ്ണി ചെല്ലുകിളിമകളെ!
 കീഴ്ചുണ്ടിനേയും ഇന്നു കറ(ര)ണ്ടിമുറിച്ചു്
 പാരാവഞ്ചിയേലു അടക്കുന്നിതാ.
 പൊന്നംതെരുക്കോല കടിച്ചുപിടിച്ചാ
 അവിടെനിന്നുമോ മുററിലാവിപറന്ന്
 പട്ടയരയാലുകൊമ്പത്തുപററി
 അവിടെനിന്നുമോ മുററിലാവിപറന്ന്
 തെക്കെനില്ലുമോനല്ല തേമ്പുളിമുകളിൽ
 വന്നടനെ കിളി ഇരുന്നുകൊണ്ടു്
 പച്ചപ്പുളികൊത്തി അരകം¹⁹ചെയ്തു്
 അപ്പോഴു് ആയതോരു തോഴിമാരു്
 തോഴിമാരുമോചെന്നു കണ്ടുകൊണ്ടു്
 ഇന്നുംകേൾക്ക എന്റെ കുന്നിയെ! കണ്ടെത്ത!
 നാം വളർത്തൊരു നല്ല കിളിമകളെ
 തുറന്നു നാമുമോ അങ്ങു് അടിച്ചുകൊണ്ടു്
 എങ്ങാനും കിടന്നോരു കാട്ടുകിളികൾ
 പച്ചപ്പുളികൊത്തി അറയുന്നല്ലോ!
 കല്ലും കവിണകെട്ടി എറിവിൻ നിങ്ങൾ?
 കല്ലും കവിണകെട്ടി എറിഞ്ഞിറുമോ
 കിളിത്തക്കളുകൂടി പറക്കുന്നില്ല.
 അമ്മൊഴികേട്ടതോരു കുന്നിയെ! കണ്ടെത്ത!
 കാരേററുമോ നല്ല കളിത്തറിണ്ണയ്യ
 കാലുകുകിയ കനകകുട്ടിലുമ്മീതെ
 വന്നടനെ കുന്നി ഇരുന്നുകൊണ്ടു്
 ഞാൻ വളർത്തൊരു വണ്ടനാരെയിൽ
 എന്റെ വലത്തോളിൽ വീഴുമെന്ന്
 ഞാൻ വളർത്തൊരു കിളിമകളെയിൽ
 എന്റെ ഇടത്തോളിൽ വീഴുമെന്ന്
 വലത്തോളിലും നല്ല ഇടത്തോളിലും

---

19. അരച്ചു്—അരക്കുക എന്ന ക്രിയയുടെ നാമപോലിരിക്കുന്നു.

ചെന്തെനെ മെല്ലെ പറന്നുവീഴുന്നു
 പൊന്നുത്തറക്കോല മടിമേലിട്ട്
 നാക(ഗ)കന്നിയോ കഞ്ഞ കച്ചിലെടുത്തു്
 പള്ളിവചനങ്ങൾ പൊഴിഞ്ഞപ്പോഴു്
 “ആരെങ്കിലും കണ്ടു എടുത്തുടനേ
 വിശംഇറക്കി അങ്ങു് എടുക്കുവേക്കു്
 എന്നും നേടീടും പിള്ളയുതന്നെ”²⁰
 കായ്ക്കുളും മെല്ലെ അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു്
 പൊന്നുത്തറക്കോല മടിമേൽവെച്ചു്
 ഇന്നുംകേൾക്കു എന്റെ തോഴിമാരെ
 മണിക്കൂടുമോ നല്ല കിളിക്കൂടുമോ
 വേകത്തിലോ ഇന്നു കൊണ്ടുവരേണം
 പാലും പഴങ്ങളും കൊടുത്തുവേഗം
 മണിക്കൂട്ടിലുമോ കൊണ്ടുണ്ടു അടക്കുന്നല്ലോ
 പഴയപോലെ കൊണ്ടുണ്ടു അഴകാൽവയ്ക്കാൻ
 വാമകളെ! ²¹ തോഴി, വളർമകളെ,²²
 പൂമകളെ! ²³ തോഴി പുനത്തവളെ! ²⁴
 ഏഴുതോഴിമാരെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു്
 നാക(ഗ)പുരത്തേക്കു വഴിനടന്നു്
 നാക(ഗ)രാജാവിന്റെ കോയിക്കൽചെന്നു്
 അപ്പോഴായതോരു നാക(ഗ)രാജാവു്
 “ഇന്നും കേൾക്കയോ എന്റെ കന്നിയെ! കഞ്ഞത!
 നാക(ഗ)പുരത്തേക്കു പോന്നതെന്തു്
 ഇന്നും കേൾക്കയോ അച്ചൻ തിരുവടിയേ!
 ഞാൻ പോന്നതോരു നല്ല കായ്ക്കുളും
 കേൾക്കയല്ലോ അച്ചാ! തിരുവടിയെ!”

20. എന്നെ നേടീടും പിള്ളയുമാണ്. പിള്ള=മണവാളൻ.

21. സൗസ്വതി.

22. വടമകൾ=പാപ്പതി.

23. ലക്ഷ്മി.

24. പുനത്തവളെ=അലങ്കരിച്ചവളെ. പുറം=വിളവു്, കാടു്, സമൃദ്ധിയെ

അർത്ഥം. ഇതും ലക്ഷ്മിയെത്തന്നെയാണ് സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്.

ഇപ്പോൾ വരുന്നതോരു പാരവഞ്ചിയേലു്
 കന്നിനേട്ടു²⁵മാക തരുകവേണം.
 കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, മെന്റെറ പൊന്മകളെ!
 ഇപ്പോൾ വരുന്നതോരു പാരവഞ്ചിയേലു്
 കന്നിനേട്ടം നിനക്കു തരികയില്ല.
 പറയൻവരും പുലയൻവരും
 പള്ളികൊറ²⁶ പതിനെട്ടു ജാതിവരും
 കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, അച്ചാ, തിരുവടിയെ!
 പറയൻ എങ്കിൽ ഞാനൊരു പറച്ചിതന്നെ,
 പുലയൻ എങ്കിൽ ഞാനൊരു പുലച്ചിതന്നെ,
 പള്ള²⁷നെങ്കിൽ ഞാനൊരു പള്ളത്തിതന്നെ,
 പിണമെങ്കിലുമേ എന്റെ ഭാഗ്യഭോഷവുമെ.
 ഇപ്പോൾ വരുന്നതോരു വഞ്ചിയേലു്
 കന്നിനേട്ടവും അച്ചൻ തന്നില്ലെങ്കിൽ
 നാക്കുപിഴുതു ഞാൻ മരിക്കും അച്ചാ!
 അമ്മമാഴി കേട്ടതോരു രാജാവു്
 ഒപ്പയും തുളസിയും എടുത്തുകൊണ്ടു്
 വെള്ളിക്കിണ്ടിയിലെ നീരെടുത്തു്
 ഇപ്പോൾ വരുന്നതോരു പാരവഞ്ചിയേലിനെ
 നീരുവീഴ്ത്തീ²⁸ ഇന്നു കൊടുക്കുന്നല്ലോ.
 കന്നിനേട്ടവുമല്ലോ വാങ്ങിയുകൊണ്ടു്
 'ഇന്നുംകേൾക്കയൊ അച്ച തിരുവടിയെ!
 വഞ്ചിയേലിനെ ഇന്നു കരക്കടനെ അടുപ്പിച്ചു
 [തരേണമെന്നു്"
 പന്തിരായിരം നല്ല ആളുകളേയും
 വടം²⁹കെട്ടിയോ ഇന്നു പിടിപ്പിച്ചിട്ടും
 വഞ്ചിയേലുമോ വന്നാടു് അടുക്കുന്നില്ല.

25. ആലും കിട്ടുന്ന നേട്ടമെന്നും. കന്യകക്കുള്ള നേട്ടമെന്നും അർത്ഥമാവാം.

26. ധാരാളം (ആഴമുള്ള കുഴി).

27. ഒരുവക മത്സ്യം.

28. കൊള്ളക്കൊടുക്കുകൾ നീരുവീഴ്ത്തിയിട്ടുണ്ടു് പണ്ടു പരിവു്.

29. കയറു്.

ഇന്നുംകേളു ഏൻറ കന്നിയെ! കുഞ്ഞെ!
 എന്നാലെയോസാലും വഹിക്കയില്ല.
 അച്ചനാലെസാലും വഹിച്ചില്ല³⁰ എയിൽ
 എന്നാലെയോസാലും വഹിക്കുമോ എന്ന്
 നാക(ഗ)പുരം വാഴും നാക(ഗ)കന്നി
 വെള്ളിക്കിണ്ടിയിലെ നീരെടുത്തു
 പരവക്കടൽ³¹ വാരത്തു ചെന്നുനിന്ന്
 നീരുജപിച്ചുണ്ടു ഏറിത്തൊപ്പാഴ്
 പാരാകരിയില പറന്നതുപോലെ
 പാരാവഞ്ചിയേലും കരയ്ക്കടുത്തു
 ഇന്നും കേൾക്കായൊ അച്ച, തിരുവടിയെ!
 പാരാവഞ്ചിയേലിൽ തറച്ചിട്ടുള്ള
 പൂട്ടുതുറപ്പിച്ചു തരണമച്ചാ!
 ആ ലിക്കിൽ കിടന്നോരു കൊല്ലനാരെ!
 ഒന്നു രണ്ടുപേരെ വരുത്തിയല്ലോ
 പൂട്ടിനെ വന്നുനോക്കിയിട്ടു്
 “ഞങ്ങളെ ജാതിക്കാരെ തറച്ചിട്ടുള്ള
 പൂട്ടുമല്ല ഏൻറ രാജാവു്
 ഞങ്ങളാലെ സാലും വഹിക്കയില്ല.”
 “അച്ചനാലെ സാലും വഹിച്ചില്ല എങ്കിൽ
 എന്നാലെയോ സാലും വഹിക്കുമോ എന്ന്.”
 അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു കന്നിച്ചെന്ന്
 നീരുജപിച്ചുറിയുന്നേരം
 പാരാവെടി³² യൊന്നു തീർന്നതുപോലെ
 പാരാവഞ്ചിയേലും തുറക്കുന്നിതാ.
 തുറന്നടനെ ഇന്നു നോക്കിയപ്പോഴു്
 നാനാമുറിത്തേങ്ങാ കാണാനുണ്ടു്

30. ‘സാലും’ ഒരു നാമമാക്കിയിരിക്കുന്നു. ‘സ്വപാധീനം’ മുതലായവ നോക്കുക.

31. പരവക്കടൽ=പരവ എന്നുപറഞ്ഞാലും കടലെന്നാണർത്ഥം. സാധാരണ നാടോടിപ്പാട്ടുകളിൽ കാണുന്ന ആവൃത്തി.

32. വലിയവെടി അല്ലെങ്കിൽ പാറക്കൊണ്ടു് തമുടിച്ചിട്ടുള്ള കല്ലായിൽ നിന്നോ മറ്റോ പൊട്ടുന്നവെടി എന്നുമാവാം.

നെടുമുടലുമോ ഒന്നു മുടിയിട്ടുണ്ട്
 കാക്കലും നല്ലതോരു തലയ്ക്കുലുമൊ
 വാടാവിളക്കുകൾ ഏരിയുന്നിതാ.
 വാടാവിളക്കുകൾ ചൂണ്ടുവതിന്നു
 രണ്ടുപാവകളെ ഒരുക്കിയിട്ടുണ്ട്.
 നാക(ഗ)പുരംവാഴും നാക(ഗ)രാജാവു്
 വന്നടനെ അങ്ങു നോക്കിയുകൊണ്ടു്
 കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, എന്റെ മകളെ! കന്നി!
 “കന്നി അപ്പോഴെ ഞാൻ പറഞ്ഞില്ലയോ,
 കന്നിനേട്ടം നിനക്കു തരികയൊ ഇല്ല
 പാരപിണംപോലും വരുമെന്ന്.”
 “കേദം വേണ്ടയോ, അച്ചാ, തിരുവടിയെ!
 കടിപെട്ടമേ ഇന്നു വന്നതാണ്
 വിശമിറക്കി ഇന്നു തരണമെ, അച്ചാ!
 കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, എന്റെ മകളെ! കന്നി.
 മൂന്നുവാരവും ഇന്നു ആയിപ്പോയി
 എണ്ണത്തോണിയിലുമിട്ടു അയച്ചതുമാണ്
 എന്നാലെയോ സാലൂം വഹിക്കയില്ലാ.
 ‘അച്ചനാലെ സാലൂം വഹിച്ചില്ല എങ്കിൽ
 എന്നാലെ സാലൂം വഹിക്കുമോ എന്നു്
 കാൽ അര³³നാഴിക താമസിച്ചല്ലോ
 ഇവിടംവിട്ടുമോ ഇന്നു പോകാമെന്ന്
 അച്ചനോടു മൊഴിപറഞ്ഞുകൊണ്ടു്
 പാരാപിണത്തിനെ എടുപ്പിച്ചല്ലോ
 നാക(ഗ)പുരംവാഴും നാക(ഗ)രാജാവിന്റെ
 കോയിക്കലുമോകൊണ്ടു കിടത്തിയല്ലോ
 നാക(ഗ)പുരംവാഴും നാക(ഗ)കന്നി
 പ്പാന്നും ചീനകുഴലും കയ്യിലെടുത്തു
 പല പല ലീലചൊല്ലി ഉത്തന്നേരം
 ആ ദിക്കിലുള്ള സന്ദർശനം അവരുടെ

അവരുടെ നാമധേയം കേട്ടപ്പോൾ
 കൂട്ടത്തോടു അവർ നാക(ഗ)പുരത്തേക്കു
 ഇഴയുന്നിത നാക(ഗ)കന്നിയുടെ മുഖിലുംചെന്ന്
 വാലിന്റെയുംമെല്ലെ തറയിവുന്നി³⁴
 ആടണതൊരു ആട്ടുവൃകളാൽ
 എന്തുവിശേഷമെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ.
 ആട്ടംകാണമതിനല്ല വരുത്തിയത്
 നീ കൊടുത്തതോരുവിശം തന്നെയിൽ
 തിരികെ നീയും ഇന്നാങ്ങു എടുക്കവേണം.
 തെങ്ങുമാരും കൊടുത്ത വിശവുമല്ലാ
 തെങ്ങല്ലെ ആയതൊരു ഇനത്തിലുള്ള
 ഇനക്കാർ കൊടുത്തതോരു വിശവുമല്ല,
 അഞ്ചുതല അഞ്ചുപത്തിയുമുള്ള
 അഞ്ചന³⁵നാഗത്താൻ കൊടുത്തതോരു-

വിശവുതന്നെ

അവനെതന്നെ ഇവിടെ വരുത്തവേണം.
 വന്നതോരു നല്ലസപ്പുങ്ങൾക്കു
 പാലോടു പഴം അമൃതംകൊടുത്ത്
 നല്ലവാക്കുമോചൊല്ലി അയച്ചുംകൊണ്ട്
 പൊന്നംചീനക്കുഴവും കച്ചിലൊടുത്ത്
 വീരത്താന്റെറയോരു നാമധേയംചൊല്ലി
 പൊന്നംചീനക്കുഴലു ഉഴുതിയപ്പോഴു്
 പുററികത്തുമോ കിടന്നതോരു്
 വരത്താനുമോതന്നെ കിടക്കാൻചെയ്തു
 എന്റെ ആയതൊരു നാമധേയംചൊല്ലി
 നാക(ഗ)പുരത്തേക്കു വിളിക്കുന്നെന്നെ എന്ന്
 കൂട്ടുകാരെ ഇന്നു വിളിച്ചുടനെ
 നാക(ഗ)പുരത്തേക്കും പോയിവരട്ടെ.
 അഞ്ചുതല അഞ്ചുപത്തിയെടുത്തു
 (വാലിനേയുംമെല്ലെ തറയിൽ ഉഴന്നി

34. ഇതു് പാമ്പുകൾ ആടുമ്പോൾ ചെയ്യുന്നതാണ്.

35. അഞ്ചന, അഞ്ചനമണിനാഗം എന്നു് ഒരു തരം സപ്പുണ്ടു്.

ചാടി ചാടി ഇന്നു വരുന്നതുകണ്ടാൽ
 കാടുകളറ്റററു തെറിക്കുന്നല്ലോ
 പാരപ്പെട്ടതോരു വൃക്ഷങ്ങളും
 മിന്നൽപോലെയൊന്നിന്നു വിരക്കുന്നിതാ)³⁶
 നാക(ഗ)കന്നിയുടെ മുഖിലുംചെന്ന്
 വാലിനേയുമൊമെല്ലെ തറയിലൂന്നി
 അഞ്ചുതല അഞ്ചുപത്തിയെടുത്തു്
 ആടണതോരു നല്ല ആട്ടവുകണ്ടാൽ
 എന്തുവിശേഷമെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ
 ആട്ടംകാണെതിനല്ലാ വരുത്തിയതു്
 നീ കൊടുത്തതോരുവിശംതന്നെങ്കിൽ
 തിരിയെ നീയും ഇന്നാങ്ങു എടുക്കവേണം.
 ഞാൻ കൊടുത്തതോരു വിശവുതന്നെ
 തിരിയെ ഞാനങ്ങു എടുക്കയില്ലാ!
 നീ കൊടുത്തതോരുവിശംതന്നെങ്കിൽ
 നിന്നെക്കൊണ്ടുമേ ഞാൻ എടുപ്പിക്കുമേ.
 ഞാൻ കൊടുത്തതോരു വിശംതന്നെങ്കിൽ
 തിരിയെ ഞാൻ അങ്ങു എടുത്താലല്ലോ
 വിശംകയറി ഞാൻ മരിച്ചുപോകും.
 അതിനാലെ ഞാൻ എടുക്കയില്ല.
 'നീ തന്നെ അങ്ങു മരിച്ചാലോ
 വിശംതീർത്തു അയക്കും ഞാൻ.'
 ആവാക്ക ഒന്നുമോ ഇന്നുകേൾക്കാതെ
 തിരിച്ചുമാറിയമന്നൻ പോയപ്പോഴു്
 വീരത്താനെ കന്നി തിരിച്ചുവരുത്തി
 മൂന്നുതൂക്കിലുകൊണ്ടു നിറുത്തി,
 ഏഴു മണിമന്ത്രം ജപിച്ചപ്പോഴു്
 ഇരുന്നിലിന്റെ തുമ്പുകീറി, വീരത്താന്റെ-
 വാലുകീറി

‘ഞാൻ കൊടുത്തതോരു വിശത്തിനേയും

തിരിയെ ഞാൻതന്നെ എടുക്കാമെന്ന്
 വീരത്താനുമോമെല്ലെ സത്യവുചെയ്തു.
 'വിശമിറക്കിയിന്ന് അയക്കാമെന്ന്'
 നാക(ഗ)കന്നികുഞ്ഞു സത്യവുചെയ്തു.
 'കൊടുത്തവിശത്തിനെ ഞാൻ എടുക്കണമെങ്കിൽ
 നാലുകിടാരം³⁷ പാലു ഒരുങ്ങവേണം.
 ഒരുകിടാരത്തിൽ പശുവിൻപാലു,
 ഒരുകിടാരത്തിലു് ആട്ടിൻപാലു്
 ഒരുകിടാരത്തിലു് മഞ്ഞപ്പാലു്,³⁸
 ഒരുകിടാരത്തിലു് തേങ്ങാപ്പാലു്
 നാലുകിടാരംപാലങ്ങു ഒരുങ്ങവേണം.'
 നാലുകിടാരത്തിൽ ഒരുക്കിവേഗം
 വീരത്താനുചെന്നു നിന്നുകൊണ്ടു്,
 ഉച്ചൻതലയിൽ കേറിയവിശം
 ഉഴുതി നക്കി കാലിൻപെരുവിരൽകെട്ടി
 ആട്ടുചെന്നൊരു കൊത്തുമോകൊത്തി³⁹
 മഞ്ഞപ്പാലിൽകൊണ്ടു തെവിട്ടി.⁴⁰
 മഞ്ഞനിറംപോലെ തെളിഞ്ഞപാലു്
 കരിക്കട്ടനിറംപോലെ കറുപ്പുമായി.
 രണ്ടാമതുമിന്നു വിശമെടുത്തു
 തേങ്ങാപ്പാലിൽകൊണ്ടു തെവിട്ടുനേരം
 നീലനിറംപോലെ നിറവുണ്ടു്.
 മൂന്നാമതുമോ ഒരു കൊത്തുകൊത്തി
 ആട്ടിൻപാലിൽകൊണ്ടു തെവിട്ടുനേരം
 കാഞ്ഞാ(യാം)പൂനിറമൊത്ത നിറവുണ്ടു്.
 നാലാമതു ഇന്നു വിശമെടുത്തു
 പശുവിൻപാലിൽകൊണ്ടു തെവിട്ടുനേരം,

37. വലിയപാരം.

38. ഇതു് മഞ്ഞക്കുലക്കിയതായിരിക്കുമോ? അല്ലാതെ മാഞ്ഞനിറത്തിൽ പാലു ജ്വലിച്ചിരിക്കുക. മാഞ്ഞു വികസിച്ചിട്ടു് ഒരു മരുന്നായി കൂട്ടിക്കൊണ്ടു്.

39. ഈ പ്രയോഗത്തിന്നു വരുത്തിക്കൊത്തിക്കുക എന്നാണ് പറയുന്നതു്.

40. തി(തെ)കട്ടി എന്നതിന്റെ മറ്റൊരുരൂപം. പുറത്തക്കു വരുത്തി. ക. വ. എന്നീ അക്ഷരങ്ങൾമാറ്റാണ്ടല്ലോ. ഉദാഹരണം : പാകൻ, ചോറൻ.

ശ്രദ്ധിവരുത്തി പാരമുറക്കുക്കൾ
 ഉറങ്ങി ഇന്നു എഴിച്ചതുപോലെ ഭീമൻ
 എഴിക്കുന്നല്ലോ, സുപ്തത്തിന്റെ ഒരു
 വിശവംതീർത്തു അവിടെതന്നെ അങ്ങ
 നിരത്തിയിട്ട്, അപ്പോഴായതോരു
 ഭീമരാജാവ് കന്നികയുമല്ലോ വിളിക്കുന്നിതാ
 'ഇന്നുംകേള്ള് എന്റെ കന്നിയേ! കേള്ള്!
 വെള്ളംകുടിതാകം⁴¹ കടുതെനിക്ക്
 ആയിരംപറ ചാമയരിയ്
 ഇട്ടു കഞ്ഞിവെച്ചു കുടിച്ചിട്ട്
 വെള്ളംകുടിതാകം തീർന്നുമില്ലാ.'
 നാക(ഗ)പുരംവാഴും നാക(ഗ)രാജാവ്
 വെട്ടിച്ചിട്ടുളളോരു കുളത്തിലിറങ്ങി
 ഇളി⁴²ക്കുളവു ഗംഗയിൽ ഇറങ്ങിനിന്നു്
 മുട്ടുളവു ഗംഗവരെ കുടിച്ചു വററിച്ചിട്ടും
 വെള്ളംകുടിതാകം തീർന്നുമില്ലാ.
 അപ്പോഴായതോരു നാക(ഗ)രാജാവ്
 എന്തുകുളിന്നു ഹേതുവായിട്ട്
 നാക(ഗ)പുരത്തിന്നു് കുളവും ഞാൻ
 രണ്ടാമതുംകൂടെ വെട്ടിക്കുവേണം
 ആ വാക്കല്ലോ കന്നി കേട്ടുംകൊണ്ടു്,
 ഏഴുകിണ്ടിയിലെ നീരതുംകോരി
 നീരുജപിച്ചിന്നു കൊടുക്കുന്നേരം
 ഒരുകിണ്ടിവെള്ളം കുടിച്ചപ്പോഴു്
 വെള്ളം കുടിതാകം തീർന്നുമുണ്ടു്.
 'ഇന്നുംകേൾക്ക, അച്ചാ! തിരുവടിയെ!
 വന്നതോരുവഴി ഒരുവനെയും⁴³ കൊണ്ടു്
 നാക(ഗ)പുരത്തേക്കു പോകട്ടോ ഞാൻ'.
 കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, എന്റെ മകളെ! കന്നി!

---

 41. ഭാഹം.

42. എളി=അര.

43. ഇവനെയുംകൊണ്ടു് വന്നവഴിക്കുതന്നെ എന്നു സാരം.

നിന്നെത്തന്നെ വളർമാലയുവപ്പൂ
 ആ ഭിക്ഷിലുള്ളതോരു രാജാക്കന്മാരേയും
 അവിടെത്തന്നെയുമോ വരുത്തിവയ്ക്കാ
 വളർമാലയുമൊന്നു കൊടുപ്പിച്ചല്ലോ.
 ബലഭീമന്റെ ഒരുകയ്യിൽ കൊടുത്തു
 വളർമാലയുമോക്രമം വാങ്ങിയുകൊണ്ട്
 ആഘോഷത്തോടെ കന്നിയെ മാലയുവയ്ക്കാം.
 മാലവച്ചതോരു അന്നേഭിവസം
 നാക(ഗ)പുരത്തേക്കും വഴിനടന്ന്.
 അവരുടെ നല്ലതോരു കോയിക്കൽചെന്ന്
 ഏകസുഖത്തോടെ, സുഗന്ധത്തോടെ
 എവ¹⁴രിരുവരും വാണിരിക്കുന്നു.

III

‘ചന്ദനമരം കുങ്കുമമരം വെട്ടിയുറുത്തുവെച്ചിട്ടുള്ള
കൊട്ടാരം മാളികയിൽ എവിടെയെല്ലാം-

ഉണ്ടെന്റെ കണ്ണെ!’

‘കേട്ടാലും കേൾപ്പിനെന്റെ ഭർത്താവേ!

ചന്ദനമരം കുങ്കുമമരം വെട്ടിയുറുത്തുവെച്ച-

കൊട്ടാരം

മാളികയിൽ എന്റെ അറിവിൽ

കരുന്നാടെന്നും കുരുന്നാടെന്നും

രണ്ടുകൊട്ടാരം മാളിക ഉണ്ടെന്റെ ഭർത്താവേ!’

‘കേട്ടാലും കേൾക്കുമെന്റെ നാക(ഗ)കുനി-

കുണ്ണെ !

കരുന്നാടെന്നും കുരുന്നാടെന്നും പറഞ്ഞുവന്നു ലാം

ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു കേൾവിയുണ്ടു്.’

‘കേട്ടാലും കേൾക്കുമെന്റെ നാക(ഗ)കുനി-

കുണ്ണെ !

കരുന്നാടും കുരുന്നാടും എന്റെ വകയാണു്.

മുപ്പത്തിമൂന്നു നല്ല തിരുവയസ്സിൽ

നഞ്ചുണ്ടുമോ ഇന്നു നാടു മരിച്ചു്

പാരവഞ്ചലിയിലൊ കയറി എനെ

നാക(ഗ)പുരത്തേക്കു അങ്ങ അയച്ചുകൊണ്ടു്

അരക്കില്ലമോളുടെ തീയ്യംവെച്ചു്

തീക്കലമീളുവാനും¹ പോകണമെന്നു്’

‘കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, എന്റെ ഭർത്താവേ !

നമ്മോടു ഒന്നതു ഞാൻ ചൊല്ലാമെ,

ഭർത്താവിനു ജനിച്ചൊരു പുത്രനില്ലെ

തിന്നുവിഴുപ്പാൻ എന്തെല്ലാംമുതല-

കൊടുത്തുപോന്നു’

‘ഇന്നുംകേൾക്കു എന്റെ കന്നിക കുണ്ണെ !

മുപ്പത്തിമൂന്നു നല്ല തിരുവയസ്സിൽ

1. ഈ ആപത്തുകളുടെ പരിഹാരത്തിന്നു് എന്നർത്ഥം.

പാരവഞ്ചിയിൽ ഒഴുകിയകാലം
 പണവും ഭവ്യവുമായിട്ടു ഒന്നും
 തന്നെ ഇങ്ങട്ടു അയച്ചതില്ലാ.
 എന്റെ ആയത്തൊരു അച്ചൻതിരുവടിയെ
 പതിന്നാലാനയുടെ ബലവും ബലവീര്യവും
 എനിക്കായിട്ടുമാത്രമേ തന്നിട്ടുണ്ടു്.
 അതിൽ ഏഴാനബലവും ബലവീര്യവും
 മകനും കൊടുത്തിട്ടുണ്ടു്.’
 ‘ഭർത്താവു തീക്കലമീളുവാൻപോയാൽ
 തിരിച്ചുവരുമോ എന്ന് എനിക്കെന്തുവിശ്വാസം.
 ഭർത്താവുപോകുന്നു എങ്കിൽ തിരിച്ചുവരാമെന്ന്
 എന്റെ മംഗല്യത്തിൽതൊട്ടു സത്യം-
 ചെയ്തിട്ടു പോകണം.’

മംഗല്യത്തിൽതൊട്ടുസത്യം ചെയ്യുന്നനേരത്തു
 മംഗല്യമറു മടിയിൽവീണ്ടു
 ‘കേട്ടാലും കേൾപ്പിനെന്റെ ഭർത്താവേ !
 ഭർത്താവും ചെയ്തതോരുസത്യം
 കള്ളു സത്യം ആയിപ്പോയി!
 മംഗല്യവും അറുപോയല്ലോ എന്റെ ഭർത്താവേ !’
 ‘കേട്ടാലും കേളു്, എന്റെ നാക(ഗ)കന്നി കഞ്ഞെ !
 പഞ്ഞിനാലു പരുത്തിനാലു ഒട്ടനാറുചെല്ലമ്പോൾ
 ചെത്തറുപോവുകയില്ലെ നാക(ഗ)കന്നി കഞ്ഞെ !
 ഞാൻ ചെന്നു തീക്കലമീണ്ടുകൊണ്ടു-
 തിയ്യെ വരാ’മെന്ന്
 ഭർത്താവു നടയുകൊണ്ടു് ഇന്ന്’.

ഭർത്താവു പോകുന്ന സമയത്തു്
 നാക(ഗ)പുരത്തു നാക(ഗ)കന്നിക കഞ്ഞു്
 തന്നെപ്പുകൊണ്ടു നിരൂപിച്ചു
 അവിടെനിന്നു ഇറങ്ങിയപ്പോൾ
 ഒറയാൻപന്നി² പോകുമ്പോലെ നടയുകൊണ്ടു

2. ഒറപ്പന്നി വളരെവേഗത്തിലാണ് പോകുന്നത്.

ഇന്നു കേട്ടോളംവഴി ഭൂരംചെന്നപ്പോൾ
 മായാമുകന്മാനെ അച്ചനായ്³
 നമിയുടെ ഒരു കരയ്ക്കുവന്ന്
 ഒരുസ്വപ്നശിരന്റെ വടിവതുപുണ്ട്
 നെടുനൊടി കിടന്ന സമയത്തല്ലോ
 വാലുവുചെയ്യുന്ന സമയത്തു
 തലയുവുചെയ്താൻ പറയു
 നടന്നു ക്ഷീണിച്ചു നിലംപററിയ തമ്പി
 ബലഭീമരാജാവ്.
 സ്വപ്നം ആകെ കിടന്നുകൊണ്ടു പറയുന്നു
 'നീ ഒരു ബലവാനാണെന്നു പറഞ്ഞു-

കേൾപ്പുണ്ടല്ലോ.

നിന്റെ കയ്യിൽ ഇരിക്കുന്ന ഗഭയെടുത്തു
 ഗഭകൊണ്ടു കോരിയൊരുഭാഗം ഒഴിച്ചിട്ടേച്ച്
 പോടി എന്റെ വഴിയൊരുവൻ.
 ഗഭകൊണ്ടു കോരിയിട്ടു സ്വപ്നം കിളരാത്തതുകൊണ്ടു
 'കേട്ടാലും കേളമെന്റെ പൊന്തകനെ!
 ഇന്നു നിനക്കു പതിന്നാലാനബലവും ബലവീര്യവും
 തന്നിട്ടുണ്ടെന്റെ പൊന്തകനെ!
 കേട്ടാലുമോ അച്ചൻ തിരുവടിയെ!
 നാക(ഗ)പുരത്തു നാക(ഗ)കന്നി കണ്ടെത്ത!
 പാരവഞ്ചിയിനെ പിടിച്ചു കരയ്ക്കുപ്പിച്ച്
 വിശം ഇറക്കി എന്നെ എടുത്തപ്പോൾ
 അക്കന്നിയെ ഞാൻ മാലയുംവെച്ച്
 വാണിരിക്കുന്ന കാലത്തു എനിക്കു
 ജനിച്ചു ഒരു പുത്രനും ഉണ്ടായി
 അരക്കില്ലം നൂറുപേരടക്കി തീവെച്ചു.
 ചന്ദനമരം കങ്കമരം തീപിടിച്ചു.
 പെരുമണം വീശിയനേരത്തു
 ഞാൻ പോരാനായിട്ടു ഇറങ്ങിയപ്പോൾ

3. മായാമുകന്മാൻ അച്ചനായ്—അതായതു് ഗംഗ. ഗംഗയുടെ ഉൽപത്തി
 ആകാശത്തിൽനിന്നുണ്ടാല്ലോ. അതിന്നു വിഷ്ണുപദമെന്നൊരു പേരുമുണ്ട്.

നാക(ഗ)കന്നികഞ്ഞു എന്നൊ വന്ന ചെറുതു
 ഭത്താവിനു ജനിപ്പോരു പുത്രനും
 'തിന്നുകുലപ്പാൻ എന്തെല്ലാം മുതൽ-
 . കൊടുത്തിട്ടു പോകുന്നു
 പതിന്നാലാണു ബലത്തിൽ ഏഴാണബലവും
 ബലവീർപ്പും'
 മകനുകൊടുത്തല്ലോ അപ്പൻ തിരുവടിയെ!
 'കേട്ടാലോ കേൾക്കെന്റെ ചൊന്ന കനെ! നിനക്കു
 പതിന്നാലാണു ബലവും ബലവീർപ്പും ഞാൻ
 തന്നിരിക്കുന്നു.

നിന്റെ ജേപ്പു(ട്ട)നേയും നക്ഷൻ സഹദേവന്മാർ
 ഇരുവരേയും അമ്മ മാതാവിനേയും
 കല്പനയും തീർത്തു കല്പനക്കെത്തിരുത്തിയെട്ട്⁴
 നീ അവിക്കൊന്നു വലുതായിട്ടുള്ളൊരു
 ആലിനെ പിഴുതെടുത്തു നദിയിൽകൊണ്ടു-
 ചെന്നു മുക്കിയെടുത്തു തീയും അടിച്ചുകെടുത്തിട്ട്
 ജേപ്പു(ട്ട)നേയും അമ്മ മാതാവിനേയും
 ചെന്നു വിളിയെടൊ ഏൻ ചൊന്നകനെ!
 അരക്കില്ലം തീവെച്ചു നാളയെത്താട്ട്
 പാണ്ഡവന്മാരുടെ അഞ്ചുപേരേയും
 മാതാവിന്റെ ഒരു അടിയന്തരം
 കരുനാട്ടിൽവെച്ചു നടത്തുന്നു.
 ബലംപെരിയ തമ്പി ബലംവീരന്മാരും
 അറിയാതുകൊണ്ടു

ഇന്നുംകേൾക്കേയോ, അമ്മ മാതാവു!
 കരുനാട്ടിലേക്കു പോകണമെന്ന്,
 പത്തും, പതിനാലും, പതിനേഴും⁵ അടിയന്തിരം
 ഉണ്ടും തെങ്ങിനക്കു വരണമെന്ന്.

4. അരക്കില്ലത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്രാപിച്ച് പോയതു് ഹിഡംബവനത്തിലേക്കാണ്.

5. ഇങ്ങിനെയുള്ള അടിയന്തരങ്ങൾ കൌവന്മാരുടെ ഇടയിൽ നടപ്പുണ്ടെന്ന് കവി സങ്കല്പിക്കുന്നു. പതിനേഴാടിയന്തിരം എന്നെന്നു വ്യക്തമാവുന്നില്ല. കഥക്ക് കേരളീയത്വമുണ്ടാകുന്നതു നോക്കുക.

കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, എന്റെ പൊന്നുകനെ
അഞ്ചുപേരുമോ നിങ്ങളു പോയാലല്ലോ
അവിടെവെച്ചുമോ തല്ലി വെയ്ക്കുമെങ്കിലും.

അന്നായത്തു പോകുന്നെങ്കിൽ⁶

നാക്കെപ്പിഴുതു ഞാൻ മരിക്കും.

നാക്കെപ്പിഴുതു നിങ്ങൾ മരിക്കണമെങ്കിൽ

പള്ളിക്കട്ടയോളം എരിപ്പേൻ ഞങ്ങൾ

പതിനാറുമോ ഉണ്ട് തിരിച്ചുവന്നാൽ

അട്ടത്തിരുവേലി ആടുമേ ഞങ്ങൾ.

അ വാക്കല്ലോ ഒന്നു കേട്ടുകൊണ്ട്

അഞ്ചുപേരുമോ അവരിറങ്ങിവേഗം

അഞ്ചു നല്ലതോരു മടവതി⁷വേണം-

ധരിച്ചുകൊണ്ട്

കരുനാട്ടിലേക്കു ചെന്നുപോണം.

അഞ്ചുമടവതികൾക്കും ചോറുകൊടുക്കട്ടെന്ന്

കാഞ്ഞാരി കല്പനയായി.

അഞ്ചുമടവതികൾക്കും അഞ്ചു ഇവയ്ക്കുകൊടുത്തു

ചോറുകൊടുക്കാൻ കൂട്ടാൻ വിളമ്പിയുമെപ്പോഴും

ചോറിന്നുപോകുമ്പോൾ വിളമ്പിയുകൂട്ടാൻ

കാഞ്ഞാരി

ചോരിട്ടിറു കൂട്ടാൻ എടുക്കാൻ പോകുമ്പോൾ

ഇട്ടുചോറും കാഞ്ഞാരി.

വിളമ്പുകാരനും ക്ഷീണിച്ചു

കാഞ്ഞാരിയോടു ചെന്നുചരകയും,

കാഞ്ഞാരിവന്നു നോക്കിയുകൊണ്ട്,

ഒരു ആറുചട്ടിച്ചോറും എടുത്തു,

പാമ്പുനെയ്യും ഒഴിച്ചു,⁸

കൊണ്ടുവരുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ

മടവതി അഞ്ചുപേരും എഴിച്ചു

6. അന്നായിട്ടുള്ള നിങ്ങൾ ചത്തുപോകണമെങ്കിൽ.

7. പിച്ചുകൊണ്ടി.

8. വീണ്ടും കൊല്ലുന്നായിട്ടുള്ള ഗ്രാമം.

ആനക്കതകിനെ പിഴുതെടുത്തു്
 തള്ളിയിട്ടു കരുനാട്ടിലേക്കു പോരികയുംചെയ്തു.
 കരുനാട്ടിലോ അമ്മ കാന്തകാരി
 ഒരു തുതുവനെ ഏരുവിളിച്ചു
 എന്തു എന്തു? എന്ന് വിളിയുംകേട്ടു്
 ഓടിച്ചെന്നപ്പോൾ
 നമ്മുടെ കണക്കുവിളിയെ ചെന്നു-
 കൊണ്ടുവരണം

മിന്നിക്കുളി മൂന്നുപണം കൊടുത്തു
 തുതുവനുമോളുടെ വാങ്ങിച്ചുവല്ലോ.
 അമ്മൊഴികേട്ടതോരു തുതുവൻ
 വെയിലുതാങ്ങി വട്ടക്കടയെടുത്തു
 ചങ്ങഴി⁹ പൂണ്ടതോരു വടി¹⁰ എടുത്തു,
 കാലിൽ ഇരുകാലിൽ ചെരുപ്പണച്ചു,
 തൊങ്ക തൊങ്കലോടും വഴിനടന്നു
 കണക്കുപ്പിള്ളയുടെ മനയില്ലത്തു¹⁰ ചെന്നു-
 നിന്നുകൊണ്ടു്

ഇന്നും കേൾക്ക എന്റെ കണക്കുപ്പിള്ളയേ!
 കാന്തകാരിയുടെ കല്പനതന്നെ.
 നാരായംപിച്ചാത്തി എടുത്തുകൊണ്ടു്
 തുതുവനുമോളുടെ വഴിനടന്നു്
 മൂന്നും പിന്നുമായി വഴിനടന്നു്,
 കരുനാടുമോ ഉററവളർ ശീമക്കു്
 വന്നടന്നെ നിലനിന്നുകൊണ്ടു്.
 അപ്പോളായതോരു കാന്തകാരിയെ
 വന്നോടാ എന്റെ കണക്കോരു ഒരുവനെ
 വന്നേ, അമ്മ മാതാവേ! 'ഇരിക്കയോടാ
 എന്റെ കണക്കോരു ഒരുവനെ!'
 ഇരിക്കാമെ അമ്മ മാതാവേ
 കരുനാട്ടിലു അമ്മ കാന്താരിയു.

9. ചെങ്ങഴി? വടിക്കുള്ള അലങ്കാരമായിരിക്കാം.

10. മനയില്ലം—ആപുത്തി.

വെള്ളോലവാഴും പുരതൂറൻ,
 ഏണില്ലാത്ത ഓല ഇരിഞ്ഞെടുത്തു,
 വാന്നുമുറിച്ചോല വശംവരുത്തി,
 അങ്ങും കാലമോ നല്ലൊരു തീയതിവയ്ക്കാൻ
 'ഇന്നുംകേൾക്ക എന്റെതൊരു-
 കണക്കോരുവോൻ

പള്ളിവാചകം ഒരു പൊലിയും ഞാൻ
 അങ്ങനെതന്നെ എഴുതെടാ തമ്പി.
 ഇന്നും ഒരുവാചകം പൊലിയും ഞാൻ
 അങ്ങനെതന്നെ എഴുതണം നീയു്!'
 കരുനാട്ടിലും അമ്മ കാന്താരികു്,
 നിത്യം വെള്ളപകരം¹¹ മാതാവിന്നു്,
 മാസത്തിലൊരുവെള്ള പകരുന്നില്ലാ.
 നിത്യം കുളികുളിക്കും മാതാവിന്നു്,
 മാസത്തിലൊരുകുളി ഇല്ലാ എന്ന്.
 കുട്ടിപോലെ അമ്മ കുറുക്കും കൂനി¹²
 വട്ടപോലെ¹³ അമ്മ വയറും തള്ളി
 പടുകിഴവിയുടെ വേഷവുംപൂണ്ടു്
 ആലസ്യമോ ഇന്നു കടുത്താഞ്ഞിട്ടു്.
 കുഞ്ചു(ന്തി)ദേവിപെററ മക്കളും അഞ്ചും
 കണ്ണിൽ ജീവനത്തോടെ കാണണമെങ്കിൽ
 ദേവഗം വിരവോടു വരണമെന്ന്
 അങ്ങനെതന്നെ എഴുതെടാ തമ്പി.
 ഇന്നും ഒരു വാചകം പൊലിയും ഞാൻ
 അങ്ങനെതന്നെ എഴുതെടാ നീയു്.
 കുഞ്ചു(ന്തി)ദേവിയോപെററ മക്കളും അഞ്ചും
 അനേപഷിച്ചു അറിഞ്ഞു ചെന്നില്ലെങ്കിൽ.
 കുഞ്ചു(ന്തി)ദേവിപെററ മക്കളും അല്ലാ,

11. നിത്യവും കുളികഴിഞ്ഞാൽ അലക്കിയതുടക്കുകയെന്ന സമ്പ്രദായത്തിന്നു് നിതിവെള്ളയുടക്കുക എന്നാണു് പറയുക.

12. ചെറിയതായി കൂന്നു എന്നർത്ഥം. കൂനി ഇവിടെ ക്രിയയാണ്.

13. പരന്നപാത്രം.

കരുനാട്ടിലേക്കു ഉററവരല്ലാ,
 കരുനാട്ടിലേക്കുടയവരുമല്ലാ,
 തൊണ്ണി¹⁴ ഗുരുവിന്റെ ശിഷ്യരുമല്ലാ,
 വായുഭഗവാന്റെ മക്കളുമല്ല.
 എഴുതിയ ഓലക്കു കുറയുന്തിത്തു
 മടക്കിക്കെട്ടി ഓല മുറയുവെച്ചു
 തുതുവനെതന്നെ വിളിച്ചു
 കൊണ്ടുപോടാ എന്റെ തുതുവനെ.
 കരുനാടുമോ ഉററവളർ ശീമക്കു്
 നീട്ടം¹⁵ നിനയോല കൊണ്ടുചെന്നല്ലോ
 ഭീമസേനന്റെകയ്യിൽ കൊടുക്കവേണം.
 അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു തുതുവനും
 നീട്ടോടു നിനയോല വാങ്ങിച്ചല്ലോ.
 കരുനാടുമോ ഉററവളർ ശീമക്കു്
 തുതുവനുമോകൊണ്ടു വഴിനടന്നു
 ബലഭീമനേയുമല്ലോ കണ്ടുകൊണ്ടു്
 നീട്ടോടു നിനയോല അടിയറവയ്ക്കാൻ
 വലംകയ്യാലെ ചെന്നു എടുത്തുകൊണ്ടു്
 ശംഖമുദ്രകളും പൊട്ടിച്ചിട്ടു്
 പള്ളിവചനങ്ങൾ പൊഴിഞ്ഞപ്പോഴു്
 കഞ്ചു(ന്തി)ദേവിപെററ മക്കളും അഞ്ചും
 കന്നിവിരുത്തുണിനു ചെല്ലണമെന്നു്
 നീട്ടോടു നിനയോല അയച്ചിട്ടുണ്ടു്.
 ഇന്നുമുതലല്ലോ ഏഴാംനാളിൽ
 വെള്ളിയാഴ്ചയോ വെള്ളിവെളുക്കുമുമ്പേ
 കരുനാട്ടിലേക്കു ചെല്ലണമെന്നു്
 കാന്തകാരിയുടെ കല്പനതന്നെ.
 'ഇന്നും കേൾക്കയോ അമ്മ മാതാവേ!
 കന്നി വിരുന്നണമാൻ പോകണമെന്നു്'

14. ശോണ.

15. രാജാവിന്റെ കല്പന.

അഞ്ചുപേരും അവര ഒന്നുപോലെ
 കളിച്ചുടുത്തു ചമഞ്ഞു ഒരുങ്ങിവേഗം.
 'കൊള്ളാം, കൊള്ളാം, അമ്മ മാതാവേ!
 കന്നി വിരുന്നണ്ടും വരട്ടോ ഞങ്ങൾ.'
 'കന്നി വിരുന്നണിനു പോകുന്നെങ്കിൽ
 വെള്ളിയാഴ്ചയോ വെള്ളിവെളുക്കുമുന്പ്
 വെള്ളികുതിരവനദിക്കുമുന്പ്
 എന്റെ കണ്ണിൽ നിങ്ങളെ അഞ്ചുപേരെയും-
 കാഴ്ച കാണേണം.'
 'അഞ്ചുപേരും ഞങ്ങൾ പോയാലല്ലോ
 വെള്ളിയാഴ്ച വെള്ളിവെളുക്കുമുന്വിൽ
 വെള്ളികുതിരവനദിക്കുമുന്വിൽ
 ആറുപേരായി ഞങ്ങൾ വരുവേൻ എന്ന്.'

IV

തൊഴുതകയ്യാലെ യാത്രയുംചൊല്ലി
 വലംകാൽവെച്ചു വെളിക്കിറങ്ങി.
 “ഇന്നും കേൾക്കയോ എന്റെ ചേട്ടനാരെ!
 കന്നിവിരുന്തും വരുന്നവരെ
 മൂപ്പും മുറയ്ക്ക മെനിക്കുതരണം
 വാക്കും വശവും എനിക്കുതരണം
 മുവേനടപ്പാനും മൂപ്പുതരണം
 മുവേഇരിപ്പാനും മൂപ്പുതരണം.”
 മൂപ്പും മുറകളും കൊടുത്തുടനെ
 വാക്കും വശങ്ങളും കൊടുത്തുടനെ
 മുവേ ഇരിപ്പാനും മൂപ്പുകൊടുത്തു
 അഞ്ചുപേരുമോ അവരൊന്നതുപോലെ
 മൂന്നും പിന്നുമായി വഴിനടന്ന്
 ഒട്ടുപാതിദൂരം ചെന്നപ്പോൾ
 ചെമ്മരിമുണ്ടൻ എന്ന കരംകിടാവെ
 കള്ളൊട്ടു കഞ്ചാവു കരിമുരിക്കു¹ കൊടുത്തു
 മത(ഭ)മേററി കെട്ടിയിരിക്കുന്ന ചെമ്മരിമുണ്ടനെ
 ആരാണീവഴിക്കു പോകുന്നവൻ
 ചെമ്മരിമുണ്ടനെ അഴിച്ചുവിട്ട്
 ഒന്നരണ്ടു പലകവിട്ട്
 ചെമ്മരിമുണ്ടനെ കെട്ടിയിരുന്ന തറിയില്
 പിടിച്ചുകെട്ടി വരണമെന്ന്
 നീട്ടോട്ട് നിനയോല എഴുതി ചെമ്മരിമുണ്ടന്റെ
 വലതുകൊമ്പിൽ കെട്ടിയിട്ടുണ്ട്.
 തറിയിലല്ലോചെന്നു ചെമ്മരിമുണ്ടനെ കണ്ടപ്പോഴു്
 ‘ഇന്നുംകേൾക്ക എന്റെ ആട്ടിയോ’²
 ആട്ടിനെയോ വിട്ടു വഴിതരണം.’
 ‘കരുനാട്ടിലോ അമ്മ കാന്തകാരി

1. ലഹരിവശത്ത്ത്—കരിമുരിക്കു് അതിലുൾപ്പെട്ടതാണെന്നു പലരും അറിഞ്ഞിരിക്കയില്ല.

2. ഇടയ! എന്ന സംബോധനയുടെ മറ്റൊരുരൂപം, മയ്യുംഭയ്യും.

മത(ഭ)മേററി കെട്ടിയിട്ടുള്ള ചെമ്മരിമുണ്ടൻ
 എൻചൊല്ലുമോ ഇന്നു കേൾക്കുകയില്ലാ'
 'നിൻചൊല്ലുമേ ഇന്നു കേട്ടില്ലെങ്കിൽ
 എൻചൊല്ലുമോ ഇന്നു കേൾക്കുമോ എടാ.'
മായാമുകന്ദോനെ! അച്ചനാരെ!
 ആരുമറിയാത്തതോരു അടവിയിൽവന്ന്
 ചെമ്മരിമുണ്ടന്റെ കയ്യിനാലെ
 മരിപ്പതിന്നുകാലം വന്നിടചേന്നോ?
 അച്ചൻതന്റെതോരു മുതവിയാലേ
 വെള്ളിപലകകുറവന്നു താഴ്ന്നു
 വലതുകരംകൊണ്ടു വാങ്ങിയുമന്നൻ
 ചെമ്മരിമുണ്ടനേയും അഴിച്ചുവിട്ട്
 രണ്ടുനാലുമോ പലക തട്ടിവിട്ട്
 നാലാമതുവന്ന പലകക്കു
 നാലുതടത്തിൽ കൂട്ടിപിടിച്ച്
 അവിടെനിന്നുമോ ചുറ്റി എറിയുന്നല്ലോ
 കരുനാടുമോ ഉററ തിരുമുറത്തു
 ചെമ്മരിമുണ്ടൻചെന്ന് വീഴുന്നപ്പോഴു്
 കാന്തകാരിയോതന്നെ കണ്ടുകൊണ്ടു്
 'അയ്യയ്യോ! എന്റെ തോഴിമാരെ!
 ചെമ്മരിമുണ്ടനെയോ കൊന്നുപോയി
 കള്ളന്മാരുമോ ഇങ്ങു കടന്നുപോന്നു.'
 'കൊള്ളാം, കൊള്ളാം അമ്മ മാതാവേ!
 അവിടംതപ്പി³ പോരുന്നെങ്കിൽ
 വെള്ളാനതന്നെ കൊല്ലുമെന്ന്
 അതിന്നുസംശയം ഒന്നുമില്ലാ.'
 അവിടം വിട്ടുമോ അവർ വഴിനടന്ന്
 ഒട്ടോളം വഴിഭൂരം ചെന്നപ്പോഴു്
 വെള്ളാന എന്ന മദകരിയെ
 കിള്ളോടു കയ്യാവും കരിമുരിക്കും

3. രക്ഷപ്പെടുക. തമിഴിലെ തപിക്ക എന്നതായിരിക്കണം ഇതിന്നടിസ്ഥാനം.

കവളം⁴കൊടുത്തു ഇന്നു കെട്ടിയിട്ടുള്ള
 ആത്മ്ചൊല്ലും കേൾക്കുകയില്ല.
 ആരാണു് ഇതുവഴിക്കു വരുന്നപേരു്⁵
 മദയാനയെ ഇന്നു അഴിച്ചുവിട്ടു
 തനിമാനറിയോ ഇന്നു കെട്ടിക്കൊണ്ടു്
 അല്ലാതെ ഇങ്ങു വരുന്നവരു്
 കഞ്ചു(ന്തി)ഭേവിപെറ്റ മക്കളുമല്ലാ,
 തൊണ്ണൂ⁶തൂതവിന്റെ ശിഷ്യരുമല്ലാ,
 വായുഭഗവാന്റെ മക്കളുമല്ല,
 നീട്ടോടു നിനയോല എഴുതി
 ആനതന്റെ വലതുകൊമ്പത്തു കെട്ടിയിട്ടുണ്ടു്.
 അഞ്ചുപേരുമോ അവരു ഒന്നതുപോലെ
 ചെന്നുടനെ നിലനിന്നുകൊണ്ടു്,
 'ഇന്നുംകേളു എടാ രാവുന്തരേ!⁷
 ആനയെ വഴിമാറി തരണമെന്തു്.'
 അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു ഡാവുത്തരു്
 'കരുനാട്ടിലുമോ അമ്മ കാനതകാരി
 മടംഏറ്ററി കെട്ടിയിട്ടുള്ള മടകരിയെ
 എൻചൊല്ലുമോ ഇന്നു കേൾക്കുകയില്ല.'
 നിൻചൊല്ലുമോ ഇന്നു കേട്ടില്ലെങ്കിൽ
 എൻചൊല്ലുമോ ഇന്നു കേൾക്കുമോ എടാ!
 മായാമുകുന്ദോനെ,⁸ അച്ചുനാരെ!
 ആരാരുമോ അറിയാത്തൊരു
 അടവിയിൽവന്നു മടകിരിതന്റെ ഒരു-
 കൊമ്പിനാലെ

മരിപ്പതിന്നു കാലംവന്നു ഇടചേന്നോ

4. ഉരുള.

5. വരുന്നവരു് പരമാന്തരം.

6. ദ്രോണൻ.

7. ആനക്കാരൻ! ഈ ജാതിക്കാരാണ് തിരുനെൽവേലിയൽ ആനപ്പാപ്പാ രായി കാണുന്നതു്.

8. മുകുന്ദനെ പരദൈവമായി പാണ്ഡവർ കരുതിട്ടുണ്ടല്ലോ. അച്ചുനാർ ഇവിടെ വായു. ശക്തിക്കു വായുവാണല്ലോ പരദൈവം.

ബലംപെരിയതമ്പി ബലഭീമനും.
 ആനവരിക്കോലു⁹ തുറട്ടികളും¹⁰
 മേവിലത്തു¹¹നിന്നും വന്നതാഴ്ന്ന
 കണ്ടുകോടാലിപുരയിൽക്കയറും
 വലതുകരത്താലെ വാങ്ങിയുംകൊണ്ട്
 ആനത്തടത്തിലോടി ചെന്നോരനേരം
 ആനയെത്തന്നെ ചെന്നു അടിച്ചിരുത്തി
 പൊടിയടിച്ചു മന്നൻ മുകളിൽ കയറി
 വഴുതകെട്ടുകളു¹² അഴിച്ചുവേഗം
 ചങ്ങലതൻറതോരു കണ്ണിയുംതട്ടി
 ആന പിണങ്ങണ പിണക്കം കണ്ടു
 'ഇന്നുംകേളമെടാ ഭീമസേനാ തമ്പി
 കന്നിവിരുന്നണ്ടും മതി മതിയെ
 നമ്മുടെ കോയിക്കക്കു പോകിലാമെന്നു'
 വാവിട്ടുമോ നിങ്ങൾ കരയരുതെ
 അങ്കം പരിഹാസം¹³ വളരെയുണ്ട്
 ആന എന്തെ കൊല്ലുകയില്ലാ.
 വർമ്മനോക്കി ഒരുഅടി അടിച്ചാൻ
 പാരാമലയും ഇടിഞ്ഞപോലെ
 മടകിരിയുംചത്തു മറിഞ്ഞുപോയി.
 കൊമ്പിനെ രണ്ടിനേയും തട്ടിയെടുത്തു
 കൈത(ൻ)നാരു ഉരിച്ചു ചേർത്തുകിട്ടി
 അവിടെനിന്നു ചുറ്റി എറിയുന്നിതാ
 കൂടനാടുമോ ഉറവളർ ശീമക്കു
 കൊമ്പുരണ്ടുംചെന്നു വീണപ്പോഴു്
 'അയ്യയ്യോ! എന്റെ തോഴിമാരെ!
 വെള്ളാനമടകരിയെ കൊന്നതുംപോയി

-
9. ആനയെ അടിക്കാനുള്ള കോലു.
 10. തോട്ടിയായിരിക്കണം.
 11. മേൽഭാഗത്തുനിന്നു്.
 12. ചിപ്പറക്കെട്ടുകൾ.
 13. ഇതിനുള്ളിൽ പല വേരുകളും ഉണ്ടു് എന്നു താല്പര്യം.

കള്ളന്മാരും ഇങ്ങു വന്നെത്തിപ്പോയി.¹
 ഇന്നുംകേൾക്ക അമ്മ മാതാവേ!
 അവിടംതപ്പി അവർ വരുന്നെങ്കിൽ
 പൊരിപ്പിൽ¹⁴ പണിയാലെ തീർത്തിട്ടുള്ള
 പാലത്തിലുംവന്നു മരിക്കുമെന്ന്.
 അവിടംവിട്ടും അവർ വഴിനടന്ന്
 അഞ്ചുപേരുമോ അവരൊന്നതുപോലെ
 ഒട്ടോളം വഴിറ്റും ചെന്നപ്പോഴു്
 പൊരിപ്പിൽ പണിയാലെ തീർത്തിട്ടുള്ള
 മരപ്പാലം ചെന്നുകാണുന്നല്ലോ.
 അഞ്ചുപേരുമോ അവരൊന്നതുപോലെ
 ബലംപെരിയതമ്പി ബലഭീമനും
 പാലത്തിലോ ചെന്നു ചവിട്ടിയപ്പോൾ
 പാലത്തിലെ പൊരിപ്പുതട്ടി
 പാലം മുറിഞ്ഞു നദിയിൽവീണു.
 ബലംപെരിയതമ്പി ബലഭീമനും
 കഴുവു അഞ്ചിനേയും പിഴുതെടുത്തു
 കഴുകൻ നാരുരിച്ചു ചേർത്തുകെട്ടി
 അവിടെനിന്നു ചുറ്റി എറിയുന്നു
 കരനാടും ഉററതിരുമുററത്തു്
 കഴു അഞ്ചുമേചെന്നു വീഴുന്നപ്പോഴു്
 'അയ്യയ്യോ എന്റെ തോഴിമാരെ!
 പാണ്ഡവന്മാരു അഞ്ചുപേരും
 പാലം കഴിഞ്ഞിങ്ങുപോന്നു എന്ന്'
 അവിടംതപ്പി അവർ വരുന്നെങ്കിൽ
 ഇവിടെവെച്ചു അവരെക്കൊല്ലാം എന്ന്.²
 അഞ്ചുപേരും അവരൊന്നതുപോലെ
 പാടി പറഞ്ഞു അവർ വഴിനടന്ന്
 കരനാടുമോ ഉററുവളർ ശീമക്കു.
 അഞ്ചുപേരുംചെന്നു നിലയുനിന്ന്
 അപ്പോഴായതോരു കാന്തകാരിയ്

14. ഉറപ്പുകുറഞ്ഞ സാധനത്തിൽ.

അഞ്ചഞ്ചുനാരായം¹⁵ അറഞ്ഞു¹⁶ താത്തി
 അതിനേൽ അഞ്ചു തടുക്കമിട്ട്
 കോട്ടൽപടിവാതൽ തുറന്നപ്പോഴ്
 പാണ്ഡവന്മാരെ അഞ്ചും കണ്ടുകൊണ്ടു.
 'ഇരിക്കയല്ലോ എന്റെ പൊന്നക്കളെ!
 ഇരിക്കാമോ അമ്മ മാതാവേ!
 ഇട്ടു തടുക്കിന്നു ഇളക്കിയപ്പോൾ
 അഞ്ചഞ്ചുനാരായം കാണാൻണ്ടു.
 നാരായത്തിനെ അവർ പിഴുതെടുത്തു
 'കൊള്ളാം കൊള്ളാം അമ്മ മാതാവേ!
 ആരുചെയ്തതോരു വേലയുമാണ്'
 ഞാനറിഞ്ഞതോരു കാര്യവുമല്ല,
 പള്ളിപ്പിള്ളകൾ¹⁷ ചെയ്തതോരു വേലയുമാണ്'.
 അഞ്ചുപേരുമോ ചെന്നു ഇരിക്കുന്നേരം
 കാപ്പി അന്നപ്പ¹⁸ നിങ്ങൾ കടിക്കിനെന്ന്
 കളി കുറി തേവാരം കഴിഞ്ഞല്ലാതെ
 കാപ്പി അന്നപ്പ ഞങ്ങൾ കടിക്കയില്ല.
 'ഇന്നും കേൾക്കയോ എന്റെ പൊന്നക്കളെ!
 എണ്ണതേച്ചുമോ¹⁹ നിങ്ങൾ കളിക്കവേണം'
 മായത്താലെ ഉള്ള എണ്ണകളും
 കാന്തകാരി ഇന്നു കൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ
 ഭ്രമിക്കുടാനും എണ്ണ നൽകണമെന്ന്
 എണ്ണയുമോ അവർ വാങ്ങിച്ചല്ലോ
 നടക്കല്ലിയുമോകൊണ്ടു ഒഴിക്കുന്നേരം
 പൊടുപൊടിനെ കല്ലു പൊട്ടിത്തെറിച്ചു.

15. ആ പേരുള്ള ഏഴുത്താണി. അത് തറച്ചു ചാവറൻചെയ്തത്.

16. അടിച്ച പതംവരുത്തി.

17. അരമനയിലുള്ള കുട്ടികൾ.

18. കാപ്പി അറബിഭാഷയിൽനിന്നു വന്നതാണ്. പാണ്ഡവന്മാരുടെകൂടെത്തു
 അവർ കാപ്പികുടിച്ചതായി അറിയുന്നില്ല. കഞ്ഞിയന്നപ്പ് എന്നൊരുപാഠവും കാണ
 ന്നുണ്ട്. അത് ആരോ കാപ്പിയാക്കിയതായിരിക്കണം. അന്നപ്പ് (തിളപ്പിക്കൽ) തനി
 തിരുവിതാംകൂർ പ്രയോഗമാണ്.

19. ഇതൊക്കെ കേരളീയാചാരമാണെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

'ഇങ്ങനെയുള്ളതോരു എണ്ണകളു'
 എവിടെനിന്നു മാതാ വരുത്തിവെച്ചു'
 'ഞാനറിഞ്ഞതോരു കായ്തുവുമല്ല
 തോഴിമാരുചെയ്തതോരു വഞ്ചക²⁰മാണു'
 'കൊള്ളാം കൊള്ളാം അമ്മ മാതാവേ!
 നിത്യം കുളിക്കുന്ന കുളവുമെങ്കെ
 കവിടുന്നതോരു കോവിലുമെങ്കെ'
 'കൊള്ളാം കൊള്ളാ മെന്റെറ പൊന്നക്കളെ!
 കുളിക്കാൻപോണതൊരു കുളത്തിലല്ലോ
 മുതലകളുവന്നു നികക്ക²¹ മല്ലോ
 തോഴിമാരെകൂടി അയക്കാമെന്നു'
 അഞ്ചു നല്ലതോരു ഇരുമ്പുലക്ക
 തോഴിമാരെകയ്യിൽ കൊടുത്തുകൊണ്ടു'
 അഞ്ചു നല്ലതോരു പാണ്ടുവന്മാരും
 മുങ്ങിക്കൊണ്ടു അവർ നൃത്തംപോഴു'
 തലമണ്ടയിൽ അടിച്ചിന്നു കൊല്ലണമെന്നു'
 തോഴിമാരെകൂടെ അയക്കുന്നിതാ
 തോഴിമാരുമോ അവിടെ ചെന്നപ്പോഴു'
 ബലംപെരിയതമ്പി ബലഭീമനോ
 തോഴിമാരെകൂടെ ചോദിക്കുന്നു.
 'എന്തിനായിട്ടു നിങ്ങൾ വന്നവരാണു'
 മുങ്ങിപ്പുനലാടി²² നിക്കുംപോഴു'
 മുതല നികക്കുമേ ഈ നദിയിലേ
 മുതലയെ അടിക്കാനായി വന്നവരാണു'.
 അഞ്ചു ഇരുമ്പുലക്കയും വാങ്ങിച്ചല്ലോ
 നദിയിൽതന്നെകൂടെ എറിഞ്ഞുകൊണ്ടു'
 'പെൺകൊലപാതം(കം) ഇന്നു പെരിയപാവാ
 നിങ്ങളെ ഞങ്ങൾ കൊല്ലുകയില്ലാ

20. വഞ്ചനം—വിശേഷണം നാമമായതിന്നു് ഒരുഭാഹരണമാണിതു്.

21. ചൊന്തിവരക—നിറയുക.

22. ചില പാഠങ്ങളിൽ കാണുന്ന 'പുനരാടി'ക്കർത്ഥമില്ല. പുനൽ—വെള്ളം.

വേഗം വിരവാലെ പോകണം നിങ്ങൾ.
 തോഴിമാരെയും ഇങ്ങയച്ചുംകൊണ്ട്
 മുൻകൂട്ടമായി²³ പോയവരെയും
 പുറകിൽ കൂട്ടിയും കെട്ടിയിട്ട്
 കമ്പിട്ടന്നു കോവിലിൽവന്നു
 കമ്പിട്ടവർ വന്ദനചെയ്തു
 കരുന്നാട്ടിലോടി ചെല്ലുന്നേരം
 അഞ്ചു ഇല അഞ്ചു നിരത്തി
 നഞ്ചുചേർത്തിട്ടുള്ള പൊയ്ക്കറികൾ കൊണ്ടുവളമ്പി
 അഞ്ചുപേരും അഞ്ചു ഉരുള ഉരുട്ടി
 'വരണമല്ലോ അമ്മ മാതാവേ!
 ഒരുരുളചോറു ഉണമാൻ'
 എന്നാണെ! എന്റെ പൊന്മക്കളേ!
 നെല്ലരിച്ചോറു²⁴ എനിക്കുണ്ടുകൂടാ.
 മാതാവിനുചേർത്തുരുട്ടിയ ചോറു
 മിററത്തു കിടക്കുന്ന ചാവുകനു²⁵ ഇട്ടു തീറിച്ചു
 ചാവുകനുമല്ലോ തിന്നുംകൊണ്ട്
 വീട്ടിനുമോ മൂന്നു വലത്തുംവെച്ചു
 ചാവുകനും വീണു മരിച്ചുപോയി.
 'കൊള്ളാം കൊള്ളാം അമ്മ മാതാവേ!
 ഇതാരുചെയ്തതൊരു വഞ്ചകമാണ്'
 'ഞാൻ അറിഞ്ഞതോരു കാര്യവുമല്ല
 തോഴിമാരു ചെയ്തതോരു വഞ്ചകതന്നെ.'
 അപ്പാകങ്ങളും²⁶ അങ്ങു മാററിവയ്ക്കു'
 കൈമുടക്കി വാങ്ങി എഴിച്ചു
 വെള്ളിക്കിണ്ടിനിറ നീരെടുത്തു
 കയ്യും വായും അങ്ങു ശുദ്ധിവരുത്തി

23. കളിക്കുന്നതിന്നു മുമ്പ് കൂട്ടം മുന്നിൽ കെട്ടിവെക്കുന്നതിനെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

24. ഗന്ധാരിക്ക് അരിയല്ലേ ഭക്ഷണം !

25. ചാവൽ=ചേവൽ.

26. ചാകംചെയ്തത്. ഭക്ഷണപദാർത്ഥങ്ങൾ.

അഞ്ചുപേരുമവരൊന്നതുപോലെ
 ചെന്നടനെ അവരിരിക്കുന്നു.
 അഞ്ചുനല്ലതോരു പാണ്ഡവന്മാർക്കും
 രാത്രി നല്ലതോരു ഉറക്കത്തിന്
 അഞ്ചുപുര മുറിഅഞ്ചു തീർത്തിട്ടുണ്ട്
 അഞ്ചുപുരമുറിക്കും അടിയിലല്ലോ
 ചെമ്പുകിടാരം അഞ്ചു നിരത്തിയിട്ടുണ്ട്
 മുറിക്കകത്തു വീഴുന്ന രക്തങ്ങൾ
 പാഞ്ഞുടനെ ചെന്നു ഉറഞ്ഞുനില്ക്കാൻ
 തുമ്പുകളും²⁷ കൂടെ ചമച്ചിട്ടുണ്ട്
 അഞ്ചുപേരും ചെന്നു മുറിയിലല്ലോ
 പള്ളിയുറക്കങ്ങൾ ഉറങ്ങുവാനും
 ചെന്നടനെ കരയേറിയപ്പോഴും
 അഞ്ചുനല്ലതോരു തോഴിമാരുടേ
 കാനുകാരിതന്നെ ഒരുക്കിയിട്ടുണ്ട്
 അവരുടെ അഞ്ചുപേരുടേയും മുടിയിലുമെ
 പൂങ്കുരിവെച്ചു കെട്ടിയിട്ടുണ്ട്
 അവരുടത്തതോരു ചേലയതിൽ
 പൂങ്കുരിവിവെച്ചു ഞൊറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്
 അഞ്ചുനല്ലതോരു തോഴിമാരും
 അഞ്ചുപുരമുറിയിലും ഏറിയോ ഇന്ന്
 ഭീമസേനന്റെ മുറിയിൽചെന്ന
 പാഞ്ചാലി എന്നൊരു തോഴിയുമാണ്
 ഇന്നുംകേൾക്ക എന്റെ മന്നവാ! കേളൂ
 പാരാഉറക്കങ്ങൾ ഉറങ്ങിപ്പോയാൽ
 തോഴിമാരുതന്നെ കൊന്നുപോകും.
 കേട്ടാലുമെ, എന്റെ തോഴി! കേളൂ,
 ഉറക്കമെന്നിരിക്കില്ല തോഴി എന്ന്
 അവിടുന്നു മന്നൻ എഴീച്ചുചെന്നു
 ജ്യേഷ്ഠനേയും അജ്ഞനനേയും

നകലൻ സഹദേവന്മാർ ഇരുപേരേയും
 കതകുതട്ടിതന്നെ വിളിച്ചുവേഗം
 തോഴിമാരെ ഇന്നു പിടിച്ചിറക്കി
 ജ്യേഷ്ഠൻ തന്റെ മുറിയിൽ കൊണ്ടുചെന്നു്
 അവിടെ നിറുത്തിയിട്ടു്
 'ഞങ്ങളെയായതോരു നാട്ടിലല്ലോ
 തോഴിമാരുടെ കളിയുമാണു്'
 കളികണ്ടല്ലാതെ ഞങ്ങൾ ഉറങ്ങെ ഇല്ലാ
 അഞ്ചുപേരും നിങ്ങൾ വളഞ്ഞുനില്ക്കിൻ
 കണക്കു ഞങ്ങൾക്കു് അറിഞ്ഞുകൂടാ
 അജ്ഞനൻ പെൺവേഷം ചമഞ്ഞുകൊണ്ടു്
 'ഞാൻ കളിക്കുംപോലെ കളിപ്പിൻ നിങ്ങൾ
 ഞാനിരിക്കുംപോലെ ഇരിക്കണം നിങ്ങൾ
 ഞാനാടുംപോലെ ആടേണം നിങ്ങൾ
 ഞാൻ ചവിട്ടുംപോലെ ചവിട്ടണം നിങ്ങൾ
 ഞാൻ ചുഴലുംപോലെ ചുഴലണം നിങ്ങൾ'
 അജ്ഞനനുംചെന്നു നിന്നുകൊണ്ടു്
 'കെട്ടിവെച്ചതോരു മുടി അഴിക്കു'
 തോഴിമാരും അഞ്ചും അഴിച്ചപ്പോഴു്
 പൂങ്കുരുവി അഞ്ചു കാണാനുണ്ടു്.
 'ഇന്നുംകേൾക്ക ഏന്റെ തോഴിമാരെ!
 ഇതാരുചെയ്തതോരു വഞ്ചനയാണു്'
 'ഞങ്ങളറിഞ്ഞതോരു കാര്യവുമല്ല
 മാതാവുചെയ്തതോരു വഞ്ചനയാണു്.'
 പൂങ്കുരുവി അഞ്ചും ഏടുത്തു ഭീമൻ
 ഉടുത്ത തുകിലാട അഴിച്ചപ്പോഴു്
 അഞ്ചു പൂങ്കുരുവി കാണാനുണ്ടു്
 'ഇതാരുചെയ്തതോരു വഞ്ചനയെന്നു്
 ഞങ്ങളറിഞ്ഞതോരു കാര്യവുമല്ല
 കാന്തകാരിഅമ്മ മാതാവല്ലോ.'
 ഞൊറിഞ്ഞുടുത്തുതന്ന ആടയുമാണു്
 പൂങ്കുരുവിവെച്ചു ഞൊറിഞ്ഞതാണു്

പൂങ്കുരുവി അഞ്ചിനേയും എടുത്തു ഭീമൻ
 ഭീമന്റെ ഒരുമുറിയിൽകൊണ്ടുസൂക്ഷിച്ചു
 കൊണ്ടു ചരതിച്ചു²⁸ നാലുനല്ലതോരു
 തോഴിമ്നെയും നാലുമുറിക്കകത്തുമാക്കി
 പാഞ്ചാലി എന്നൊരു തോഴിയേയുംകൊണ്ട്
 ഭീമസേനന്റെ ഒരു മുറിക്കുവന്നു.
 പെട്ടപാടുന്ന കന്നിമകളും
 തോഴിയോടു പിന്നെ പറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു
 അങ്ങനെയുമവരിരിക്കുമ്പോഴു്
 ഏഴരനാഴിക നല്ലവെളുപ്പാനുള്ള
 വെളുപ്പാനുള്ളതോരു സമയത്തല്ലോ
 പൂങ്കുരുവി²⁹യുൾകൂടെ എടുത്തുകൊണ്ട്
 ജ്യേഷ്ഠൻ തന്റെതോരു മുറിയിൽചെന്നു്
 ജ്യേഷ്ഠനേയുമിന്നുവിളിച്ചുണർത്തി
 ഭീമസേനന്റെ ഒരുമുറിക്കുകൊണ്ടുവന്നുടനെ
 ഇരുത്തിയിട്ടു്
 നക്ഷത്ര സഹദേവന്മാരിരുപേരേയും
 വിളിച്ചുകൊണ്ടു്
 അജ്ഞാനനേയുൾകൂടെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു്
 ഭീമസേനൻതന്റെ ഒരുമുറിക്കു കൊണ്ടിരുത്തിയിട്ടു്
 നാലുമുറിയിലും ചെന്നു്
 നാലുതോഴിമാരെ കഴുത്തറക്കു
 നാലുനല്ലതോരു മുറിയിൽക്കൂടെ
 കരുങ്കുരുതികളും ഒഴുക്കിച്ചെന്നു
 ചെമ്പുകിടാരങ്ങൾ നിറഞ്ഞുനാലും
 ഏഴരനാഴിക നല്ലവെളുപ്പുള്ളപ്പോൾ
 കരുനാട്ടിലും അമ്മ കാന്തകാരിയേ!
 വന്നുടനെ ഇന്നു നോക്കിയപ്പോഴു്
 ചെമ്പുകിടാരങ്ങൾ നിറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്
 മൂന്നുവായുരവ പൊലിഞ്ഞുകൊണ്ടു്

28. ഇതിന്നും സൂക്ഷിച്ചു എന്നുണർത്ഥം.

29. കരുവി=തെയ്യം.

ചെമ്പുകിടാരത്തിൽ ഇറങ്ങിനിന്ന്
 മൂന്നുമുങ്ങക്കുറും³⁰ മുങ്ങി
 കരയ്ക്കുകേറി കുളിച്ചു മുണ്ടുംമാറി
 അഞ്ചുനാഴിക നല്ലവെളുപ്പുള്ളപ്പോൾ
 കതകുതട്ടി ചെന്നുവിളിക്കുന്നു കള്ളി
 'മത(ഭ)മോടീ തോഴീ, മയക്കമോടീ!
 മായാമരുന്നിന്റെ കിറുക്കമോടീ!'

'മതമല്ലയോ അമ്മാ മയക്കമല്ല
 മായാമരുന്നിന്റെ കി(ക)റുക്കമല്ല'
 അപ്പോഴു് ആയതോരു ഭീമസേനൻ
 നിന്നുകൊണ്ട് ഇന്നു പറയുന്നു
 നടന്ന തളച്ചു് ക്ഷീണവും അല്ലാ
 തോഴിമാരെക്കൊന്നു കറക്കമേമ്മേ
 അമ്മൊഴികേട്ടതോരു കാന്തകാരിയെ
 മുറവിളിദുഃഖങ്ങൾ കൊള്ളുന്നതാ
 പാണ്ഡവന്മാരും ഇന്നു അഞ്ചുപേരും
 കൊല്ലാതെ നിറുത്തിയിരുന്ന തോഴിയുംകൊണ്ട്
 പോകാനുമോ യാത്രചോദിച്ചപ്പോൾ
 'കഞ്ഞിഅനപ്പ³¹കൾ കുടിച്ചുകൊണ്ട്
 കരുന്നാട്ടിലേക്കു പോയ്ക്കൊള്ളാമേ!'

എന്നൊരുവാക്കുകൾ പറഞ്ഞുകൊണ്ട്
 ഇരുമ്പുപ്പും ഒന്നു ധരിച്ചുകൊണ്ട്
 കരുന്നാട്ടിലമ്മകാന്തകാരി
 അഞ്ചുപേരെയും തഴുകിവിടുവാൻ
 ഓടി അങ്ങോട്ടു ചെന്നപ്പോഴു്
 ഭീമസേനൻ നിന്നുകൊണ്ടു പറയുന്നല്ലോ
 പെററമ്മ മാതാവു മുടുകി³²യാലും
 പേരമ്മ³³മാതാവു മുടുകരുതു്

---

 30. തവണ.

31. തിളപ്പിക്കുന്നതിന്നാണ് ഇവർക്ക് ഉപയോഗിക്കാറുള്ളതു്.

32. കടുക്കിപ്പെടുക.

33. മുത്തമ്മ.

ആണമറത്തു മുട്ടുകനെങ്കിൽ
 ഇളിപ്പൂട്ടുവാളിനാലെവെട്ടും ഞങ്ങൾ
 ഞങ്ങളെ തഴുകുന്നതിനു പകരം
 ഇല്ലെ നില്ക്കുന്നതോരു ഇരുമ്പുതുണി³⁴
 ചെന്നു നിങ്ങളുൾക്കൂടെ തഴുകണമെന്ന്
 കന്നി വിരുന്നങ്ങു മതിമതിയോ!
 ഇന്നുങ്കേൾക്കു അമ്മ മാതാവേ!
 കരുനാട്ടിലേക്കു ഞങ്ങൾ പോയി വരട്ടോ
 തൊഴുതകയ്യിനാലെ യാത്രയുംപറഞ്ഞു്
 അഞ്ചുപേരായി പോയവർ അഞ്ചും
 ഒരു തോഴിയുംകൊണ്ടു് ആറുപേരുമായി
നടയുമായി

വെള്ളിയാഴ്ച വെള്ളിവെളുക്കുമുമ്പേ
 വെള്ളിക്കുതിരവനുദിക്കുമുമ്പേ
 മാതാവു ഉറക്കം ഉണരുംമുമ്പേ
 അഞ്ചുപേരായി പോയവർ ആറുപേരായി
 ചെന്നുമാതാവിനേയും കണ്ടു.
 യാതാസുഖത്തോടെ ചുകന്ത³⁵ത്തോടെ
 ആറുപേരുമൊ ചെന്നങ്ങിരുപ്പുമായി.

---

34. ഗുതരാഷ്ട്രൻ ഇരുമ്പുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ മീമപ്രതിമയെ ആശ്ലേഷംചെയ്തതു അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്നു.

35. സുഗന്ധം.

V

അഴകിയ മുടിമന്നവര അഞ്ചുപേരും
 അമ്മ മാതാവും വനവാസത്തു്,
 വനവാസമേ അവർ വസിക്കുകാലം
 കരിയില അരിച്ചോരു തുളിമെത്തയും
 കരിമ്പാറപുറമോ തഴുകണംതന്നിൽ
 അങ്ങനെയും അവർ ഇരിക്കുകാലം
 അഞ്ചു നല്ലതോരു മടവതികളു്¹
 വനവാസമേകൂടെ വഴിനടന്നു്
 'ആരാണു് ഇതുകൂടെ, വനവാസത്തു്'
 'റാഞ്ചാലപുരത്തു പോകുന്നു ഞങ്ങൾ'
 'റാഞ്ചാലപുരത്തു വിശേഷം എന്തു്'
 'പാഞ്ചാലപുരത്തു പാഞ്ചാലന്റെ
 മകളുമായതോരു കന്നികയ്യല്ലോ
 മാലാസപയംവരം² ഉണ്ടെന്നുകേട്ടു
 അതിനാലു് ആ സ്ഥലത്തു എത്തണമെന്നു്
 ആ സ്ഥലത്തുമോചെന്നു എത്തിയാലു്
 സ്ഥാനവും സർപ്പാണിയും³ ലഭിക്കുമെന്നു്
 ഞങ്ങളുമോ കൂടെ വരട്ടേ കൂവേ
 സ്ഥാനം സർപ്പാണി വാങ്ങിതരുമോ'
 'അവിടെചെന്നു പിന്നെ എന്തു്ചേക്കു
 ഒരുവനു് ഒരുവർ വാങ്ങിക്കൊടുക്കവേണ്ട
 വേണ്ടു സർപ്പാണി ലഭിക്കുമെന്നു്
 വിപ്രന്മാർ പോയൊരു നാളത്തൊട്ടു്
 പിററന്നാളു നല്ലപുലർകാലമേ
 കൊള്ളിപോലെ മന്നൻ അസ്രുവും മിന്നി
 മിന്നി മിന്നി പാത്ഥൻ വഴിനടന്നു്
 കാവാരു⁴ ഒഴുകുന്ന നദികരയ്ക്കും

---

1. വഴിപോക്കത്തികൾ.

2. മാലയിട്ടുകൊണ്ടുള്ള സപയംവരം.

3. ഇവിടെ കിട്ടുന്ന പണത്തിനെയൊണ് സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്.

4. കാൽവായ് എന്നതിന്റെ ഭക്ഷിച്ചരൂപമായിരിക്കാംപാൽ,

മാതാവിനെകൊണ്ടു സുഖമിരുത്തി
 അജ്ഞനനെ ഇന്നു കൂട്ടുമിരുത്തി
 വെങ്കൊലക്കു കയ്യിലെടുത്തു
 ഓടി നദിതന്നിൽ ചെന്നിറങ്ങുന്നു
 നദി കാത്തുനില്ക്കുന്നതൊരു കാവലാളി
 ഏഴരനാഴിക അസ്സമിച്ചല്ലാതെ
 ഈ നദിവിട്ടു മറുകരക്കു കടന്നുകൂടാ
 കാവലാളിയുടെ ചൊല്ലുകേൾക്കാതെ
 നദിയടിച്ചുടനെ അലയുരിച്ചു
 അപ്പോളറിഞ്ഞല്ലോ മുകിൽവണ്ണൻ
 എന്റെ നദിയിൽ പോരിനുവന്നതാൽ
 കല്ലും കവിണുകാറരെ ഒരു തിരളും⁵
 ഈട്ടിക്കാറരെ ഒരു തിരളും
 ഇങ്ങനെയും പല പടചമഞ്ഞു
 മഴമാരി⁶പോലെ പടനിരന്നു
 ഈട്ടികുന്തക്കാറരു എയ്യുതാലു
 ഒട്ടുപകുതിദൂരം ചെല്ലുമ്പോഴു
 പൂവു പുഷ്പംപോലെ പോകുന്നതാ
 ഇരട്ടക്കുഴൽകാറൽ വെടിവെച്ചാലും⁷
 ഒട്ടുപകുതിദൂരം ചെല്ലുമ്പോഴു
 പൂവു പുഷ്പംപോലെ പോകുന്നതാ
 അസ്രം ഉള്ളവർക്കു ആയുധം ഇല്ലാ
 ആയുധം ഉള്ളവർക്കു അസ്രവും ഇല്ലാ
 പോവതിന്നുമോ പട തിരിച്ചപ്പോഴു
 അസ്രം ഇല്ലെങ്കിൽ എടുത്തുകൊള്ളുവിൻ,
 ആയുധം ഇല്ലെങ്കിൽ എടുത്തുകൊള്ളുവിൻ,

5. കൂറ്റം.

6. മഴയും മാരിയും ഒന്നുതന്നെയാണു്.

7. ഇരട്ടക്കുഴൽതോക്കു് പാശ്ചാത്യരുമായുള്ള സമ്പർക്കത്തിന്നുശേഷമേ നമുക്കു പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവെന്ന് ഒരു വിശ്വാസമുണ്ടു്. നൈഷധത്തിൽ മദയന്തിയുടേതുകു് ഇരട്ടക്കുഴൽ തോക്കിന്നോടു് ഉപമിച്ചിട്ടുണ്ടു്. 'നളീകം' എന്നാണു് തോക്കിന്നു സംസ്കൃതത്തിൽ പേരു്.

രണ്ടാമതും പോർതുടങ്ങിക്കൊള്ളിൻ
 പോവതിന്നും പട തിരിച്ചപ്പോഴു്
 ഇത്രനാളും നിങ്ങളുടെ പോരതുംകണ്ടു്
 ഇനി എന്റെ പോരുകണ്ടു പോകിലാം എന്ന്
 ന്യായംതന്നെയെന്ന് പടയടങ്ങി
 വലതുഭാഗംചുറ്റി ഒരുങ്ങി അടിച്ചു്
 വലതുഭാഗംനിന്നപട പട്ടനിരന്നു
 ഇടതുഭാഗംചുറ്റി ഒരുങ്ങി അടിച്ചു്
 ഇടതുഭാഗംനിന്നപട പട്ടനിരന്നു
 കാവായ ഒഴുകുന്ന നദിയിൽകൂടി
 കരംകുരുതികൾ അങ്ങു് ഒഴുകുന്നല്ലോ
 എന്റെ പടവശം ഒട്ടക്കിയവനാരു്
 വിട്ടയക്കുന്നതു ഒട്ടും ശരിയല്ലെന്ന്
 വേഗം വിരവിനാലെ തേരുതെളിച്ചു
 കാവായ ഒഴുകുന്ന നദികരയ്ക്കു
 തേരുചെന്നടനെ നിലക്കുതാന്നു
 ചുറ്റിപ്പിടിച്ചോരു അടി അടിക്ക
 തേരുപൊടിഞ്ഞു അച്ചു തടിമുറിഞ്ഞു
 കാവായ ഒഴുകുന്ന നദിയിൽകൂടെ
 പമ്പരംപോലെ തേരു കുറങ്ങുന്നിതാ
 തമ്മിൽ ഇരുപേരും പിടിയുംകൂടി
 അമ്മ മാതാവും പാത്മനംചെന്ന്
 കരക്കുമോചെന്നു പാത്തുനില്ക്കുന്നു
 എന്തുപാത്മനീയും പാത്തുനില്ക്കുന്നു
 പോരിൽ ഭീമസേനൻ ജയമില്ലെടോ
 അസ്രുത്തിനെതന്നെ അയക്കവേഗം
 അമ്മൊഴികേട്ടതോരു പാത്മനംചെന്നു
 അസ്രുപഴയിൽ ചെന്നു അസ്രം എടുത്തു
 വില്ലിലും മന്നവൻ ഉടക്കുവയ്ക്കും
 നാഗഗന്ധർവ്വന്റെ ഉടമ്പു്നോക്കി

അസ്രുത്തിനെ മന്നൻ അയക്കുന്നല്ലോ
 ഉടമ്പിൽചെന്നു അസ്രും ഏററപ്പോഴ്
 അയച്ചോ ഭീമാ ചതിചെയ്തോടാ
 നാം ഇരുവരും ഒരുച്ചൻ മക്കളുമാണ്
 വായുഭഗവാന്റെ തനയനും ഞാൻ
 തൊണ്ണൂറുരുവിന്റെ ശിഷ്യനും ഞാൻ
 ഞാനറിഞ്ഞതോരു കാര്യവുമല്ലാ
 പാത്ഥൻ കരക്കുമോ പാത്തു നില്ക്കുന്നു
 പാത്ഥൻ ചെയ്തതോരു ചിലവുമാണ്
 പാത്ഥന്റെ ഒരു മുമ്പിലുംചെന്ന്
 നെടിയനമസ്കാരം വീണുകൊണ്ടാൻ
 അസ്രുത്തിനെ ഏകി വിളിക്കും പാത്ഥൻ
 ഓടി പാത്ഥന്റെ മുമ്പിലുംചെന്ന്
 ഭണ്ഡടിനമസ്കാരം വീണുകൊണ്ട്
 സത്യം പരമാർത്ഥം പറഞ്ഞുവേഗം
 അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു പാത്ഥനുംചെന്നു
 അസ്രുത്തിനെതന്നെ ഏകിവിളിച്ചു
 ആരും കടലിൽചെന്നു തീർത്ഥവുമാടി
 അമ്പർപുഴയിൽചെന്നു അസ്രുവുംവീണ്
 അമ്മ മാതാവിനെ മുടിമേൽ ഏന്തി
 പാത്ഥനെ വലതുചുമലിലേന്തി
 അഗ്രജനെ ഏടതുചുമലിലേന്തി
 നക്ഷൻ സഹദേവന്മാരിരുപേരെ
 രണ്ടു കക്ഷത്താകെ ഇടുക്കിയുകൊണ്ട്
 ഒത്ത നട്ടുനദിക്കു ഒരു ഗദയും ഉഴന്നി
 ഇന്നാ പാരെന്നോരു ശബ്ദവുംവിട്ട്
 എത്തികൊത്താണി മറുകരക്ക്
 വേളനാരു¹⁰താമസിക്കും ചുരുള¹¹തന്നിൽ
 അമ്മ മാതാവിനെ സുഖമിരുത്തി

10. വെളുത്തേടനായിരിക്കണം. കശവനാണ് ഭാരതത്തിൽ.

11. ചുരുൾ എന്നതിന്റെ രൂപാന്തരം. ഇവിടെ ചെറിയപ്പുറ എന്നർത്ഥം. ഭരതകാവ്യത്തിൽ പണിചെയ്തത് എന്നു താല്പര്യം.

രണ്ടുപേരെ തമ്മിൽ കാവലുമാക്കി
 'ഇന്നും കേൾക്കയോ അമ്മ മാതാവേ!
 പാഞ്ചാലപുരത്തേക്കു പോയി വരട്ടോ'
 'കൊള്ളാം കൊള്ളാം എന്റെ പൊന്നുക്കളേ!
 വേണ്ടു ഉദതികൾ പറഞ്ഞയക്കാം
 നിങ്ങൾ അഞ്ചുപേരും പോകുന്നെങ്കിൽ
 പണ്ടാരവേഷംപൂണ്ടു പോകണമെന്ന്'
 മാതാവുമോതന്നെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്
 'വേണ്ടു ഉദതികൾ പറഞ്ഞയക്കാം
 അഞ്ചുപേരുമോ നിങ്ങൾ പോയാലല്ലോ
 ഒരു സ്ഥലത്തുമോ ചെന്നെത്തിരിക്കരുതേ'
 അവിടെ പല പല ചോതന¹² ഉണ്ടു്
 ആ ചോതനയിലും വെല്ലുമേ നിങ്ങൾ
 ആളും പടവീരരു പകഴി¹³യോടെ
 അസ്ഥലത്തുമോ വന്നുകൂടിയിട്ടുണ്ടു്
 അതിനിടക്കല്ലോ ചെന്നിരിക്കണം
 തോറൊഴിഞ്ഞവരു് വളരെയുണ്ടു്
 ശങ്കംഗ്രാമൊത്ത കല്ലരിമീതിൽ
 കന്നിക കുഞ്ഞവിടെ ഇരിപ്പതുണ്ടു്
 പകിടകളിച്ചല്ലോ തോറവരു്
 വളരെപേരുമോ വന്നുകൂടിയിട്ടുണ്ടു്
 ഭീമസേനനെയും കൂടെകണ്ടാൽ
 പാഞ്ചാലരുംവന്നു വിളിക്കുമെന്ന്
 'പകിട എറിയാമോ കൂവേ എന്ന്'
 ഇല്ലോ ഇരിക്കുന്ന മന്നനെ കണ്ടാൽ
 പകിട എറിയാമെന്നൊരു മതവും¹⁴ ഉണ്ടു്
 പകിട എറിയാമോ കൂവേ എന്ന്
 തോറൊഴിഞ്ഞൊരു വളരെയുണ്ടു്
 അവരെ ഒരുഭാഗം ഇരുത്തികൊണ്ടാൽ

---

 12. ശോധന.

13. ബാണം.

14. അഭിപ്രായം.

പകിട എറിവാൻ ഒരു മതവൃന്തനെ.”
 അവരെ ഒരുഭാഗത്തു ഇരുത്തിക്കൊണ്ട്
 മന്നനേയും വന്നു കൈക്കൂപിടിച്ചു
 ഏഴാംനില നല്ല മാളികളിന്റെ
 മുകളിൽ കൊണ്ടുചെന്നു സുഖം ഇരുത്തി
 അപ്പോഴായതോരു കന്നികെ കൂത്തു്
 പുഞ്ചിരിയിട്ടു കന്നി ചിരിച്ചുകൊണ്ട്
 ‘എന്റെകൂടെ വന്നു പകിട എറിവാൻ
 നാണക്കേടു ഇവനില്ലയോ എന്ന്’
 ചെന്നുടനെ മന്നൻ നിലയുണിന്ന്
 ‘കേളും കേളും എന്റെ കന്നികയേ കേളു്
 ആദ്യം പകിട എറിയുവാൻ എനിക്കുന്യായം
 വെള്ളിത്തട്ടക്കിൽ നിനക്കിരിക്കാൻന്യായം
 ചമ്പിചടുപ്പുടൻ മുഖവുവാടി
 വെള്ളിത്തട്ടക്കിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു്
 പൊൻതട്ടക്കുവേഗം കൊടുക്കുന്നിതാ
 മന്നവനുംചെന്നു പൊൻതട്ടക്കിലോ-
 ഇരുന്നുകൊണ്ടു്
 പകിടതന്നിലോ വാരിയോകെട്ടി
 ഗണപതിക്കും പകിട എറിഞ്ഞുകെട്ടി
 സരസ്വതിക്കും പകിട കെട്ടിയോവേഗം
 ഉരുവനും¹⁵ പകിട എറിഞ്ഞുകെട്ടി
 തനിക്കെന്നുപറഞ്ഞു പകിട എറിഞ്ഞു
 ഇരരഞ്ചു ഇരുത്തായം ചോണനാലു്, എട്ടു്
 നാലുപോരുവെച്ചു വഴിയൊരുവൻ
 നാലുപോരിലും കന്നി തോറൊഴിഞ്ഞല്ലോ
 മോഹാലസ്യംവന്നു വീണുപോയി
 അരികിൽ നിന്നതോരു തോഴിമാരല്ലോ
 കൈക്കൂ പിടിച്ചു മെയ്യിലണച്ചു
 ‘എഴിരു എഴിരു കന്നി മടികൂടാതെ’

ഇന്നി എന്തെല്ലാം ചോതനയുണ്ട്
 ആ ചോതനയിലും വെല്ലുമോ ഇവൻ
 അപ്പോഴായതോരു പാഞ്ചാലത്ത്
 'ഇതുകൊണ്ടും ഒന്നുപോരെകൂവേ!
 ഇനിയും പല പല ചോതനയുണ്ട്'
 ആ ചോതനയിലും വെല്ലണമെന്ന്'
 ഇല്ലോ നിക്കന്നോരു ആലുംമുകളിൽ
 എന്ത്രപുള്ളി¹⁶ കുഞ്ഞതും ഉണ്ട്
 എന്ത്രപുള്ളിനേയും കുഞ്ഞിനേയും
 എയ്ക്ക കൊന്നുടനെ അടിയറവച്ചാൽ
 കന്നിയെ മാലതരുവാൻ മോശമില്ലെന്ന
 എന്ത്രപുള്ളിനേയും കുഞ്ഞിനേയും
 എയ്ക്ക കൊല്ലുവാൻ അജ്ഞനൻപോണം
 വില്ലിനെകുനിച്ചു കൂട്ടികൊടുപ്പാൻ ഭീമൻപോണം.
 എയ്ക്ക പുള്ളിനെ എടുപ്പാൻ നക്ഷത്രം-

സഹദേവന്മാർ ഇരുപേരും,

അടിയറവയ്ക്കുന്ന ഭീമസേനൻ പോണം
 ഒരുവൻ ചെന്നുടൻ ചരംവലിക്ക
 ഒരുവൻചെന്നു പുള്ളിനെ എടുക്ക
 വേണ്ടും ഉറുതികൾ പറഞ്ഞയച്ചു
 കന്തിദേവി അമ്മ മാതാവേ!
 ഭീമസേനനുംപോയി അടിയറവെയ്ക്കാൻ
 ഇതുകൊണ്ടുമോ ഒന്നുപോരേ കൂവേ,
 നെടിയശാല എന്നു പുരമുറിക്ക്
 ആയിരംപറ ചാമയും ആയിരംപറ തിനയും¹⁷
 ആയിരംപറ കൂവരകവും¹⁸ ആയിരംപറ എളുക്കം
 നാലുവക വിത്തും ഒന്നിച്ചു ചേർന്നുപോയി
 നാളെ വിതപ്പാനു മുളേളാരുവിത്തു്

16. ഒരുതരം ചെറിയപക്ഷി. ഇവിടെ യന്ത്രപ്പുള്ളിയാണ്.

17. ഒരുതരം ധാന്യം. കറുത്തതും വെളുത്തതും രണ്ടുവകയുണ്ട്.

18. 'പഞ്ഞപ്പല്ല' (ധാന്യം).

നാളെ അക്കന്നമങ്ങ ഉദിക്കും മുന്തിൽ
 നാലുവകവിത്തും നാലുമുലക്കു
 തിരിഞ്ഞുടനെ അങ്ങ തരികവേണം
 നെടിയശാല എന്ന പുരമുറിക്കു
 വഴിയോരുവനെക്കൊണ്ടു ഇരുത്തി
 നെടിയശാല എന്ന പുരമുറിയെ
 കതകുകളുമൊ അങ്ങടച്ചുപൂട്ടി
 അവിടെയിരുന്നല്ലോ വഴിയോരുവൻ
 മുകിൽവണ്ണരെ¹⁹ സുഖിപെരുകി
 മുകിൽവണ്ണരുമോവന്നു തോന്നിയോവേഗം
 എന്തു ഭീമാ! നീയും എന്നെ വരുത്തി
 മററും ഒന്നുമല്ലേ മുകിൽവണ്ണരെ!
 നാളെ വിതപ്പാനുമുള്ളൊരു വിത്തു്
 നാലുവകവിത്തു ചേന്നുതുംപോയി
 നാളെ അക്കന്നദിക്കുംമുമ്പെ
 നാലുവകവത്തും നാലുമുലക്കു
 പാഞ്ചാലന്റെ ഒരു കല്പനതന്നെ
 അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു മുകിൽവണ്ണരു
 കാണ്ടാവനം²⁰തന്നിൽ എഴുന്നള്ളത്തു്
 എറുമ്പനാരെചെന്ന് ഏഴിവിളിക്കാം
 നെയ്യെറുമ്പു് നല്ല കൂനനെറുമ്പു്
 കൊടുമുടിയോടു നല്ല ചട്ടിത്തലയൻ
 കൂട്ടത്തോടുചെന്നു വിളിച്ചിറക്കി
 നെടിയശാല എന്ന പുരമുറിക്കു
 നാലുവകവിത്തു ചേന്നുതുംപോയി
 നാളെ അക്കന്ന മുദിക്കുംമുമ്പിൽ
 നാലുവകവിത്തും നാലുമുലക്കു
 തിരിഞ്ഞുടനെ നിങ്ങൾ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു്
 തിരിച്ചുടനെ ഇങ്ങ പോരികയുംവേണം
 അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു എറുമ്പനാരു്

കൂട്ടത്തോടെ അവർ ഇളകിയല്ലോ
 നെടിയശാല എന്ന പുരമുറിക്ക്
 കൂട്ടത്തോടെചെന്നു ഇറങ്ങിയവർ
 ആയിരപ്പറ ചാമയിൽനിന്ന്
 ഓരോചാമകൾ എടുത്തിട്ട്
 ഓരോ എറുമ്പന്മാർ²¹ തികഞ്ഞിട്ടില്ലാ
 നാലുവകവിത്തും നാലുമൂലക്കു
 തിരിഞ്ഞുടനെ അവർ കൂട്ടിയിട്ട്
 എറുമ്പന്മാരെ അവിടെ കണ്ടതില്ല.
 പിററന്നാളും നല്ല പുലർകാലത്തു
 പാഞ്ചാലരുംചെന്നു പുരതറന്നു
 പുരതറന്നുടനെ നോക്കിയപ്പോഴു്
 വഴിയോരുവനിരുന്ന ഇരിപ്പു് ഇളകിയിട്ടില്ല
 നാലുവകവിത്തും നാലുമൂലക്കു
 ഇതുകൊണ്ടും ഒന്നുപോരേ കൂവേ!
 ഇനിയും പല പല ചോതനയുണ്ടു്
 ആ ചോതനയിലും വെല്ലണമെന്ന്
 എന്നാൽ കുന്നിയെ മാലതരുവാൻ മോശമില്ലെന്ന്
 പാഞ്ചാലന്റെ ഒരു കയ്യിൽ കിടന്ന
 ശങ്കുതിരുവാഴി²² മോതിരത്തിനെ
 പാഞ്ചാലന്റെ ഒരു പേരത്തുവെട്ടി
 വേനവെളിപ്പറം കടപ്പുറത്തു
 ചെന്നുടനെ നിലനിന്നുകൊണ്ടു്
 മോതിരത്തിനെ ഇന്നു എറിഞ്ഞുകൊണ്ടു്
 ഇന്നുറകേളു എന്റെ വഴിയോരുവോ?
 നാളെ അക്കന്നമങ്ങടിക്കുമുവെ
 ശങ്കുതിരുവാഴിമോതിരത്തിനെ
 എടുത്തുകൊണ്ടുടനെ തരണമെന്ന്

21. എറുമ്പൻ പല്ലിംഗപ്രത്യയം ചേർത്തിരിക്കുന്നു. ജന്തുക്കൾക്ക് ഇങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നത് സാധാരണയാണ്. കേവലം—(ആന) ചൂട്ടൻ—(മുരി.)

22. തിരുവാഴി എന്നു പറഞ്ഞാൽതന്നെ മോതിരമെന്നാണർത്ഥം, ശംഖ് വെച്ചായിരിക്കാം.

എന്നാൽ കന്നിയെ മാലതരുവാൻ മോശ-

മില്ലെന്ന്

ആളും പടവീരരുപകഴിയോടെ
 ചട്ടിയോടു നല്ല ചരുവച്ചട്ടികളും
 കൊണ്ടുചെന്നു കടലിറച്ചു്
 ഒന്നിനൊന്നിനു കടൽ വറുന്നില്ല
 നമുക്കു ഭായ്യാമക്കൾ വെറേയുകിട്ടും
 നമ്മുടെ കോയിക്കക്കു²³ പോകിലാമെന്ന്
 അവിടെനിന്നുചെന്നു വഴിയോരുവൻ
 മുകിൽവണ്ണരെ വേഗംവരുത്തി
 എന്നെവരുത്തിയോരു കായ്പ്പൊല്ലു്
 പാഞ്ചാലന്റെ ഒരു കയ്യിൽകിടന്ന
 ശങ്കംതിരുവാഴിമോതിരത്തിനെ
 പാഞ്ചാലന്റെ ഒരു പേരുതാൻവെട്ടി
 സമുദ്രത്തിലോകൊണ്ടു എറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്
 നാളെ അക്കുറദിക്കുമുമ്പിൽ
 മോതിരത്തെകൊണ്ടു കൊടുക്കണമെന്ന്
 പാഞ്ചാലരുടെ കല്പനതന്നെ
 അമ്മൊഴികേട്ടതോരു മുകിൽവണ്ണരു്
 മേൽവിലാസമോ തന്നിൽ എഴുന്നള്ളത്തു്
 ഒറ്റാദേവി അമ്മ നടക്കുചെന്നു്
 ഒന്ന്, രണ്ടു്, നാലു് വിളി വിളിച്ചു
 വിളിയുംകേട്ടു ഓടിച്ചെന്നു ഒറ്റാദേവി
 'കൊള്ളാം കൊള്ളാം എന്റെ ഉടപ്പിറപ്പു്
 നീയും പോന്നതോരു കായ്പ്പൊല്ലു്'
 നമുക്കു പോകണം കടപ്പറത്തു്
 ഭീമസേനനു വന്നതോരു ദുഃഖവുമുതീർപ്പാൻ
 തുടത്തത്തരിലമ്മാ ഒറ്റാദേവി
 പച്ചത്തേരിലമ്മ ഭദ്രകാളിയും
 മുത്തത്തേരിലുമോ മുകിൽവണ്ണരു്

മൂന്നുപേരുമായി തേരുതെളിച്ചു്
 വേനവെളിപ്പറം കടപ്പറത്തു്
 തേരുവന്നടനെ നിലക്കുതോണു്
 കേളും കേളുമോ എന്റെ ഗംഗാഭവി!
 നിങ്ങളടയായതോരു നദിയല്ലോ
 എന്റെ ആയതോരു കച്ചിൽകിടന്ന
 ശങ്കുതിരുവാഴിമോതിരമല്ലോ
 നിങ്ങളെ നദിയിൽ വീണുപോയി
 ഗംഗാ അലങ്കാരം നിറുത്തിവയ്ക്കാം
 രണ്ടുഭാഗവും ഗംഗ ഒഴിച്ചുവിട്ടു്
 അപ്പോഴായതോരു പെരുമ്പിറാവു്
 തിരുവാഴിയെ എടുത്തു വിഴുങ്ങിക്കൊണ്ടു്
 പൊൻമണൽ ഉഴുതു ഉഴുതു ഓടുന്നു കള്ളൻ
 ഭദ്രകാളി അമ്മ മാതാവു ശുദ്ധംകൊണ്ടുചെന്നു
ചെറുത്തുടനേ

മോതിരത്തിനെ തെവിട്ടി²⁴ ഇട്ടുംവെച്ചു്
 ഉഴുതു ഉഴുതു ഓടുന്നല്ലോ ഓടുന്നല്ലോ
 ശുദ്ധത്തിലോ അമ്മ കുത്തിയെടുത്തു
 മുകിൽവണ്ണരെ ഒരു കച്ചിൽകൊടുത്തു
 മുകിൽവണ്ണരുമോ കൂടെ കൊണ്ടുചെന്നല്ലോ
 ഭീമസേനന്റെ ഒരു കച്ചിൽകൊടുത്തു്
 ഭീമസേനനുമോ പോയി അടിയറവെസ്താൻ
 അപ്പോഴായതോരു പാഞ്ചാലൻ്
 ഇതുകൊണ്ടുമോ ഒന്നുപോരയോ കൂവേ?
 ഇനിയും പല പല ചോതനമുണ്ടു്
 ആ ചോതനയിലും വെല്ലണമെന്നു്
 എന്നാൽ കുന്നിയെ മാലതരുവാൻ മോശമില്ലെന്നു്
 വെള്ളാനയെന്ന മതകരിയെ
 അഴിച്ചു തറിമാറി കെട്ടിയിട്ടു്
 ആരമാസവും ഇന്നു തികഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്

വെള്ളാനമതകരിയെ ചെന്നു അഴിച്ചു
 വെള്ളവുമകൊടുത്തു തരിമാറി കെട്ടിയിട്ടുവന്നാൽ
 കന്നിയെ മാലതരുവാൻ മോശമില്ലെന്ന്.
 അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു ഭീമരാജാവ്
 കന്നിക ഇരിക്കുന്ന മുറിയിൽചെന്ന്
 'ഇന്നുംകേളു എന്റെ കന്നികയെകേളു'
 കടലോടിയോ ഞാനും വന്നവനാണ്
 മലകേറിയോ ഞാനോ പോകട്ടെ കന്നി
 കടലോടിയോ ഇന്നു വന്നവൻതന്നെ
 മലകേറിയോ ഇന്നു പോകയുംവേണ്ടു'
 'ആന, വരിക്കോലി, തുറട്ടി²⁵ തരാം
 ആന ഇണങ്ങുന്ന മരുന്നതരാം
 കണ്ട(ണ്ണ)കോടാലി പുരയിൽകയറും
 വേണ്ടുവോളം ഞാൻ തരുവിപ്പേൻ'
 ക(ണ്ണ)ണ്ടകോടാലിയും പുരയിൽകയറും-

വാങ്ങിയുംകൊണ്ടു

ആന നില്ക്കുന്ന തടത്തിൽചെന്ന്
 പുരയിൽകയറു എറിഞ്ഞുകെട്ടി
 ആനമുകളിൽ ഏറി നാടകശാലകളെ-

മുടിപ്പിക്കേണം

മന്ത്രിമാരുടെ കൈവശം ഒടുക്കിക്കേണം
 കോട്ട കൊത്തളങ്ങളെ ഇടിപ്പിക്കേണം
 ഇടി, ആനെ മതിലിടി, അരുതു, അരുതു,
 എന്നു പറഞ്ഞു വിലക്കാ
 ചൊന്നുംകൊടിമരം പിഴുവിക്കേണം,
 അരുതു, അരുതു, എന്നു വിലക്കുവേണം,
 അച്ചൻ തിരുമടിയിൽ ഇരിക്കും ഞാൻ
 ആനയെകൊണ്ടുവിട്ടു പിടിപ്പിക്കേണം.
 അപ്പോഴച്ചൻ തിരുവടിയ്
 'എന്നാണെ, എന്റെ വഴിയെവോ

നിന്നതറിയിൽ ആനയെക്കൊണ്ടു കെട്ടിയിറു-
വന്നാൽ

കന്നിയെ മാലതരുവാൻ മോശമില്ലെന്നു'
കന്നിയുടെ കയ്യിൽ അടിച്ചു സത്യവുചെയ്യും
അമ്മൊഴി കേട്ടതോരു വഴിയൊരുവൻ
ആനയെക്കൊണ്ടു കെട്ടിയുവെച്ചു'
മാല ഏറിവാനല്ലോ ചെല്ലുന്നാൻ
ഏഴാംനില നല്ല മാളികലിന്റെ
മുകളിലുമൊ കന്നികയെ കൊണ്ടിരുത്തി
വഴിയൊരുവന്റെ കൈക്കു മാലകൊടുത്തു
കൊട്ടു വെടി വാളുമ്പോഴത്തോടെ
കന്നികയെ മാലയും ഇട്ടു'
കുന്തിയും മക്കളും പാഞ്ചാലപുരത്തുതന്നെ-

താമസമായി

കാടാരുമാസവും പാഞ്ചാലപുരത്തുതന്നെ
താമസിച്ചു ഭിവസവും കഴിച്ചുകൂട്ടി.

INTRODUCTION

THE SNUṢĀVIJAYA OF SUNDARARĀJAKAVI

In connection with my work on the *Comic Element in Sanskrit Literature*, I have been on the look-out for Prahasanas, and when my friends Sri K. V. Ramachandran, and Sri K. A. Ganapatiraman, B.A., B.L., of Karattoľuvu, Coimbatore Dt., spoke to me last year about a short one-act play called Snuṣavijaya available in a manuscript in the latter's family, I was interested in securing the new play whose title promised material relevant to my subject. Some time afterwards Sri K. A. Ganapatiraman kindly sent me the manuscript of the Snuṣavijaya.

In the manuscript itself, the play is simply called Rūpaka and Drśya Prabandha, but on the basis of the nature and treatment of its plot we may assign the Snuṣavijaya to the class Prahasana among the ten kinds of Rūpaka. The author has depicted here the age-old domestic problem of the conflict between the mother-in-law and the daughter-in-law, with a keen insight into the psychology of the origin of this incompatibility between the aged mother, the erstwhile mistress of the house, and the new entrant, the daughter-in-law into whose hands the keys slowly pass. The tragedy of the once beloved mother becoming an impossible crone, the anguish of the honour-loving father of the house, the dilemma of the son torn between obedience and love, the quiet suffering of the young wife who would rather resign herself to her fate than make the son, her husband, incur the hatred of his mother, the perversity of the mother-in-law and the sister-in-law,—these are portrayed here in all their details familiar to us everyday in our lives. The coarseness of the earlier Prahasanas is absent from this modern production, and the author is one endowed with a gift for minute observation and understanding, a sense of humour and a simple and pointed expression; the generosity of his nature and his practical outlook are evident in the finale which avoids the sacrifice of the peace and joy of young expectant life at the altar of a cantankerous, oversensitive dotage demanding in its inferiority-complex the nursing of its imaginary grievances and increasing angularities.

The manuscript supplied by Sri K. M. Ganapatiraman is written neatly and carefully in Grantha script, in the hand of Sri Ganapati-

raman's father, on a paper note book of pocket size, and has only a few mistakes. The owner of the manuscript could give me no further information about the manuscript, the work or its author. In a prefatory note the manuscript contains the information that the author belonged to the Agrahāra of Ilattūr in the Travancore State, and that he was the son of Varadarājakavi. (श्रीमदनन्तशयन-महासंस्थानान्वित—इलत्तूराख्याग्रहारवास्तव्येन श्रीवरदराजनन्दनेन सुन्दरराजकविना विरचितः स्तुषाविजयाख्योऽयं ग्रन्थः) The colophon adds that the author was an Upāsaka of Māruti. The prologue speaks of the play as enacted before an assembly of scholars gathered during a festival at the Śrī Padmanābhasvāmī temple at Trivandrum, and mentions the author, his father and their village. The two Bharatavākya verses have references to the deity Padmanābha and Śrikeralendra.

Rao Sahib Mahakavi Ulloor S. Paramesvara Iyer drew my attention to an informing article on our author Sundararāja by Sri E. V. Raman Nambutiri in the *Samasta Sāhitya Pariṣat Traimāsika*, vol. 7, pt. 2, pp. 331-336.¹ The information here was gathered from the author's relatives. *The Classical Sanskrit Literature* of the late Dr. M. Krishnamachariar has a paragraph (p. 666) on Sundararāja based on information supplied by A. Parthasarathy Iyengar, Vaikhānasa Pañcānana, Akhalamannadu, Kristna Dt.

Ilattūr, near Ceñkoṭṭa, is really a Tamil village though in the Travancore State. Sundararāja belonged to a Vaikhānasa family of Śrī Vaiṣṇavas of this place. He was born in A.D. 1841 of Varadarāja Ayyangar and Krishnāmbāl, and had seven brothers and one sister. He was also known as Chellam Ayyangar and his wife, whom he married when he was twenty-five, was known as Venkaṭalakṣmī. Sundararāja studied Kāvya, Nāṭaka, Vyākaraṇa and Alaṅkāra under the well-known scholar and poet, Ilattūr Rāmasvāmī Śāstrin, (born C. 1825 A.D.), author of the *Vṛttaratnāvali* and the *Śrī Rāmastutiratna* in Sanskrit and the *Jalandhrāsura-vadha Kathakali* etc., in Malayalam.² Further studies were

1. Sri Kunjunni Raja, M.A., Research Student in the Sanskrit Dept., University of Madras, provided me with some notes in English from this Malayalam article.

2. Travancore State Manual, by V. Nagam Aiya, II, p. 438. For Rāmasvāmī Śāstrin's *Viśākhakīrtivilāsa* on H. H. Viśākhā Tiruṇāl, see Des. Cat. of H. H. Maharajah's Palace Library, Trivandrum, Vol. vii. No. 1656.

prosecuted by Sundararāja at the Ettayāpuram court under Kavikesari Svāmi Dikṣita the author of Vallīpariṇaya Campū.

Sundararāja was honoured by Their Highnesses Viśākham Tiruṇāl (A.D. 1840-1845), Mūlam Tiruṇāl (A.D. 1846-1889) and the great scholar and writer Kerala Varma Valiyakoil Tampuran, C.S.I., consort of H.H. the Senior Rani Lakshmi Bayi, C.I. The Kamsavadha Campū of Keralavarma was published with Sundararāja's commentary. Among our author's students may be mentioned Srirangam Venkatachari, Asst. Collector, Parthasarathi Ayyangar, Asst. Collector, Varada Rao, Sub-Judge, and Krishnaswami Ayyar, Vakil, Tinnevely. Mānavikrama Eṭṭan Tampuran of Calicut and Punnasserī Nilakantha Śarma were among his friends. He lost his wife early and had no issue. He himself passed away in A.D. 1904. The following represent some of his works:

1. Mokṣopāyapradīpikā.
2. Lakṣmīviśiṣṭādvaitabhāṣyadarpaṇa.
3. Vaikhānasamahimamañjarī.
4. Nītirāmāyaṇa.
5. Rāmabhadravijayacampū.
6. Rāmabhadrastutiśataka.
7. Kṛṣṇāryāśataka.
8. Vaidarbhīvāsudevanāṭaka, translated in Malayalam by the Rāja of Kadattanāṭṭ.
9. Hanumadvijayanāṭaka.
10. Padminīpariṇayanāṭaka.
11. Kamsavadhavyākhyā Sumanorañjanī mentioned below.
12. Snuṣāvijaya.

Krishnamachariar's *Cl. Skt. Lit.* mentions some more works of the author:

13. Godāpariṇayacampū.
14. Kamsavadhacampū.
15. Śrīnivāsadikṣītendacarita.
16. Rasikarañjana, a play.
17. Commentary on his guru Svāmidikṣita's Vallīpariṇaya Campū.
18. Commentary on Godāpariṇaya. Some of these are said to be printed.

The British Museum Catalogues of Printed Books show that eight works of this author, Sundararāja, are printed; these include the *Snuṣāvijaya* also:

No. 2 above: *Nigamacūdādarpana*, a supercommentary on Śrīnivāsadiṣita's *Lakṣmīviśiṣṭādvaitabhāṣya* on the *Brahmasūtras*, expounding the *Vaikhānasa Viśiṣṭādvaita* school. Madras 1896. Br. Mus. Ptd. Bks. Cat. 1892-1906, 686.

No. 3 above: *Candrikā* on Śrīnivāsadiṣita's *Vaikhānasa-mahimādarśa*. *Vaikhānasagranthamālā* 6. Madras. 1918. Br. Mus. Ptd. Bks. Cat. 1906-28, 1009.

No. 8 above: *Vaidarbhīvāsudevanāṭaka* in 5 acts. *Āryaprakāśinī* Press, Tinnevely 1888. The publication contains a set of eulogies on the author by other scholars. Br. Mus. Ptd. Cat. 1876-92, 406.

No. 11 above: *Sumanorañjanī* on Keralavarma's *Kāmsavāhacampū*. *Āryaprakāśinī* Press, Tinnevely 1888. Br. Mus. Ptd. Bks. Cat. 1876-92, 184.

No. 18 above: *Sumanorañjani* on the *Godāpariṇayacampū* of Keśavakavi *Vedādhināthabhaṭṭācārya*. Tenkasi 1896. Br. Mus. Ptd. Bks. Cat. 1892-1906, 686.

Dr. M. Krishnamachariar's *Cl. Skt. Lit.* seems to be wrong in entering the *Godāpariṇayacampū* and *Kamsavadhacampū* among works of Sundararāja.

Besides those noted above, two more printed works of Sundararāja bearing on the tenets of the *Vaikhānasa* school are:

Uttamabrahmavidyāsāra, *Vaikhānasagranthamālā* 4. Madras 1916. Br. Mus. Ptd. Bks. 1906-28, 1036-7,

and *Candrikā*, a supercommentary on the *Pāramātmikopaniṣadvyākhyā* of Śrīnivāsadiṣita. Kumbakonam 1900. Br. Mus. Ptd. Bks. Cat. 1892-1906, 686.

The Śrīnivāsadiṣitendracarita mentioned among Sundararāja's works is an account of the life of Śrīnivāsadiṣita on many of whose *Vaikhānasa* works Sundararāja has, as seen above, written commentaries. A fragmentary paper manuscript of this work, X H-16, in *Grantha* script and in a damaged condition, is available in the *Adyar Library*. Dr. M. Krishnamachariar notices on p. 594 of his *Cl. Skt. Lit.* a *Vaikhānasa Śrīnivāsadiṣita* of Tirupati who lived

about 1850 and wrote numerous works; D. No. 12488 of the Madras Govt. Ori. Mss. Library represents a Ms. of his Śākuntalavyākhyā and R. Nos. 1606 and 2231 of the same library, two Mss. of his Vaikhānasaśrautasūtravyākhyā; he had the *alias* Venkaṭeśa and the title, Cakrāyudha, and is believed to have been an Arcaka of the Tirupati temple.

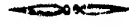
The text of the Sṃṣāvijaya of Sundararāja published now was first prepared from the single ms. of the play supplied by Mr. Ganapatiraman. When the matter was in press, I could secure, thanks to the courtesy of the Registrar of Books, Madras, a copy of the play as printed in Grantha script by the Āryaprakāśinī Press, Tinnevely and published by Messrs. N. S. Appia Aiyar & Co., in 1890. The differences between the two texts, which are few, have been noted in the footnotes.

15—12—1944.

V. RAGHAVAN.

यथाप्रवेशं रूपकपात्राणि

दुराशा	....	....	श्वश्रूः
सुशीलः	....	....	श्वशुरः
चारुवृत्ता	....	....	श्वश्रूसखी
सुगुणः	...	....	दुराशासुशीलयोः पुत्रः
सच्चरित्रा	....	...	स्तुषा, सुगुणस्य पत्नी
दुर्ललिता	...	...	सुगुणस्य भगिनो

॥ श्रीः ॥

॥ इलतूर् सुन्दरराजकविना विरचितम्

स्तुषाविजयम् नाम रूपकम् ॥

(नान्दी)

भद्रं तनोतु भवतां कमलालया सा

स्वीयस्तुषाप्रणयपात्रसुधीमुखाब्जे ।

या वासमत्र तनुते भुवि धून्वतीव

¹श्वश्रास्तुषासजनवैरभवामकीर्तिम् ॥ १ ॥

(नान्द्यन्ते सूत्रधारः)

सूत्रधारः—(अप्रतो वीक्ष्य) अत्र खलु स्यानन्दूरपुरे श्रीमदनन्तमधिशयानस्य
विहङ्गेशयानस्य कुशेशयानाभस्य महोत्सवसेवोत्कण्ठिता पण्डितानां परिषदियम् ।
एनां सभां सभाजयामि भगवद्भरतमुनिप्रकाण्डोपज्ञविद्यया ॥²

प्रायेण सरलेऽप्यत्र स्तुषाविजयरूपके ।

क्रियते राघवेणेयं क्वाचित्कपदटिप्पणी ॥

भद्रमिति व्यतिरेकेण रूपकवस्तुसूचिका नान्दी । भुवि स्तुषाया ये आप्तजनास्तैस्सह
यद्वैरं, तैस्सह न वसतीति यद्वैरम्, तद्वत्त्वां श्वश्रा अकीर्तिं धून्वतीव अपाकुर्वतीव या कमलालया
लक्ष्मीः अत्र अनन्तशयनपुरे महाराजौदार्यवशात् स्वीयस्तुषा सरस्वती तत्प्रणयपात्राणि ये ब्रुधियः
विद्वांसः तन्मुखाब्जे वासं तनुते सा लक्ष्मीः भवतां भद्रं तनोतु । पद्मनाभनाभिजातब्रह्मदारवात्
सरस्वती स्तुषा, लक्ष्मीश्च श्वश्रूः ॥ १ ॥ स्यानन्दूरपुरे अनन्तशयनपुरे । विहङ्गेशयानस्य विह-
ङ्गेशः पक्षिराजः यानं यस्य तस्य । कुशेशयानाभस्य पद्मनाभस्य । भगवद्भरतमुनिप्रकाण्डोपज्ञ-
विद्यया नाट्यरूपया ॥

(नेपथ्याभिमुखमवलोक्य)

सखे ! इतस्तावत् ।

(प्रविश्य पारिपार्श्विकः) एषोऽस्मि ।

सूत्र—सखे ! यदचिरेणाभ्यस्तप्रयोगमस्माभिः श्रीमदिल्लूराख्याग्रहारवास्तव्य-
वरदराजनन्दनसुन्दरराजकृतिः स्तुषाविजयाख्यं रूपकम्,
तेनाराधयितुमभिलषामि सारासारविवेकचतुरमेतं विद्वन्निकरम् ।

अद्य खलु—

साध्वी समुद्रशना निजननुजातस्य चूतवृक्षस्य ।

नन्दति वसन्तलक्ष्मीसङ्गं दृष्ट्वा समुद्यदुल्लासा ॥ २ ॥

पारिपार्श्विकः—सखे ! महदिदमाश्चर्यम् । यतः निजात्मजनुषश्चूतवृक्षस्य मधु-
श्रीकलत्रसंसर्गेण वसुधायाः समुल्लास इति ॥

सूत्र—सखे ! किमिदमाश्चर्यस्थानम् ?

सुगुणस्तुषया योगं सुतस्योद्धीक्ष्य दुर्धियः ।

न सहन्ते परं नार्यः, न तथार्याः कुलस्त्रियः ॥ ३ ॥

पारि—सत्यं वदसि दौरात्म्यादुराशाकृत्यमेवेदम्, यत् सच्चरित्रायामपि स्तुषायां
वैरस्यम् ।

स्तुषाविजयम् श्वश्रूस्तुषयोर्धो विरोधः, तत्र स्तुषाया अन्ते यो विजयः, तत्प्रतिपादकम् इदं
रूपकमेकाङ्कं प्रहसनजातीयम् । साध्वीति । समुद्रशना भूमिः । तनुजातः तनुजः । इदं
प्रस्तावनाङ्गभूतमृतवर्णनपथम् । वसन्तवर्णनेन भावि वस्तु नान्दीपघनव्यतिरेकेण श्वश्रूस्तुषाप्रणय-
रूपेण परामृशति कविः । प्रसिद्धा खलु लोके स्वपुत्रस्यापि पत्नीसमागमे मातुरतृप्तिः । भूमिस्तु
भूतवृक्षवसन्तलक्ष्म्योस्सङ्गं दृष्ट्वा समुद्यदुल्लासा नन्दति ॥ २ ॥

सत्यं वदसीति । दौरात्म्यात् दुष्टात्मतया दुराशानां दुष्टा आशा तृष्णा यासां तासां
श्वश्रूणाम् । सच्चरित्रायाम् साधुवृत्तायाम् । इदं पारिपार्श्विकवाक्यमादाय पात्रप्रवेशः ।
दुराशा' इति रूपकगतायाः श्वश्रू नाम, सच्चरित्रेति च स्तुषायाः, तयोर्वैरस्यमेव कथावस्तु ।

(नेपथ्ये)

रे रे दुरात्मन् ! कुतो मे दौरात्म्यात् स्नुषावैरस्यमुद्धोषयसि ?

सूत्र—सखे ! मद्बचने दुराशाशब्दस्य निजनामपरत्वमाशङ्क्य दुराशा नाम श्वश्रुः
कुपिता सत्वरमित एवाभिवर्तते । तत् प्रक्रान्तकार्यनिर्वाहाय यावः ॥

(इति निष्क्रान्तौ ।)

॥ प्रस्तावना ॥

(ततः प्रविशति दुराशा)

दुराशा—(रे रे दुरात्मन्निति पुनः पठित्वा) हन्त दुश्चेष्टितस्नुषामूलकमिदं मे
दूषणम् !

(नेपथ्ये)

अयि रण्डे ! स्वस्य दुश्चेष्टितमजानती सुगुणायां स्नुषायां कुतस्तदारोपयसि ?

दुरा—(पुरो निरीक्ष्य) हन्त ! मद्बचनमाकर्ण्य कुपितः पतिरागच्छति ।

(प्रविश्य सुशीलो नाम पतिः ।)

सुशीलः—मुग्धे ! त्वयेतः परं स्नुषायाः वश्यया भवितव्यम् ।

दुरा—आर्यपुत्र ! भवतोऽप्यवश्याहं कथं यस्याः कस्याश्चिद्वश्या भविष्यामि ?

सुशी—किं जल्पसि ?

वश्या त्रयी मे निखिला वश्या षड्द.र्शनो मम ।

वश्या सभा मे नृपतेरवश्या त्वं कथं मम ॥ ४ ॥

दुरा—आर्यपुत्र ! कथंचनास्तु त्वद्वश्यत्वं मे । न कदाचन भविष्यामि वश्या पर-
गृहादागतायाः कस्याश्चित् ॥

सुशी—अयि मूढे ! शृणु ।

पुत्रः पटुश्चेत् सकलं कुटुम्बं

भर्तुं स्नुषा चापि तथा समर्था ।

कथोद्धात इति प्रस्तावनाभेदोऽयम् ; यदुक्तं 'सूत्रधारस्य वाक्यं वा यत्र वाक्यार्थमेव वा । गृहीत्वा
प्रविशेत्पानं कथोद्धातः स कीर्तितः (नाट्यशास्त्रे २२-३२) ॥ परगृहादागतयाः कस्याश्चित्
स्नुषारूपायाः ।

तयोर्विशाम्यां भवितव्यमेव

मातापितृभ्यां च्युतयौवनाभ्याम् ॥ ५ ॥

दुरा—हन्त ! भवान् भवतु कुतश्चित् क्रीतायाः कस्याश्चिद्विशंवदः । अहं तु
चिराद् गृहस्वामिनी भूत्वा कथमचिरादानीतायास्तस्या भवामि वश्या ?

सुशी—

या त्वं पुरा निजतनूजममुक्तपाठ-

शालं च वीक्ष्य मतिमन्तमनूढभार्यम् ।

दृष्ट्वा च पार्श्वगृहबालमुदूढदारं

कां कां स्नुषार्जनकृते मयि नार्तिमाधाः ॥ ६ ॥

अब्रवीः खलु पुनरेव पूर्वम् “ कियन्तं कालं न द्रक्ष्यामि वत्सं समाप्तब्रह्मच-
र्यम् ? किंच पश्य—पौरस्त्यभवनपार्श्वसदनप्रभृतिसमानवीथिकावसथवर्तिनीस्स-
खीर्मे, यास्सह तनुजेन समधिरुह्य यानं मुहुस्संबन्धिनगरं प्रयान्ति । तत्र च
बालेन जामात्रा समागतां संबन्धिनीं निरीक्ष्य ससंभ्रमं प्रत्युद्गम्य प्रवेश्य
मध्येमन्दिरं वन्दनपूर्वं चन्दनं हिमाम्बुशीकरान् मल्लोहारान् नागवल्लघुपहारांश्च
समर्थं सभाजिता भवन्ति ।

आगत्य तातनगरादवरुह्य याना-

लज्जाविनम्रवदनं भुवि वन्दमानाम् ।

बालां स्नुषां सकुतुकं रमसान्निजाङ्क-

मारोप्य पुण्यवनिता हि परिष्वजन्ते ॥ ७ ॥” इति ॥

कुतश्चित्क्रीतायाः कस्याश्चिदिलत्रापि तथैव । या त्वमिति । अमुक्तपाठशालम् असमाप्त-
विषम् ॥ ६ ॥

पौरस्त्यभवनं खगुहात् प्राच्यां वर्तमानं गृहम् ; पार्श्वसदनम् अन्यपार्श्ववर्ति गेहम् ।
समानवीथिकावसथाः स्त्रीयायामेव वीथिकायां वर्तमानानि गृहाणि । तद्वर्तिन्यः सख्यः, ताः ।
संबन्धिनगरं स्नुषादानेन संबन्धिनः तेषां नगरम् । संबन्धिनीं जामातृमातरम् । हिमांशुशीक-
रान् ‘पक्षी’ इति प्रसिद्धशीतोदकासारप्रक्षेपम् । नागबद्धो तांबूलम् । सभाजिताः सत्कृताः ।
पूताः सख्यः इति शेषः ॥ आगत्येत्यनेन स्वपितृनिकेतनात् स्नुषायाः श्वश्रूगृहसमागमरूपः अन्यः
सन्दर्भः, तस्य रामणीयकं च प्रदर्शयते । तातनगरात् स्वजन्मस्थानात् । पुण्यवनिताः श्वश्रूस्था-
नीयाः ॥ ७ ॥ एतदन्तं स्वपुत्रविवाहात् पूर्वं स्नुषां प्रेम्सन्नाः उत्सुकायाः श्वश्रवाः दुरासायाः
तदानींतनमनोरथानामनुवादः ॥

दुरा—नाथ ! तथ्यं वदसि ।

तदा मे हृदये भातं तादृशं चेष्टितं सुखम् ।

अधुना तु स्नुषावार्ता हन्त मे गरळायते ॥ ८ ॥

सुशी—(खगतम्) अहह ! कालवशादमृतमपि विषमिव भवति । एषा खलु—

यद्गर्भसंभवशिशुः कुलतन्तुरत्र

भूत्वा पितृन् परगतिं क्रमशः प्रयातान् ।

नैवापतोयलहरीं सतिलां समर्प्य

सन्तर्पयेदपि वधूं मनुते विषं ताम् ॥ ९ ॥

हतकेयमनुनीतापि मद्बचनमनुसरति न कदापि ।

भार्यावशो यदि भवामि वधूविरोधी

पुत्रो गुणी स विमुखो मयि तेन हि स्यात् ।

वध्वां भजामि यदि वत्सलतां दुराशा

मिथ्यापवादमपि मे जनयेदतीव ॥ १० ॥

तदहं कथंचित् ताटस्थ्यमवलम्ब्य स्थास्यामि ॥

(पुरोऽवलोक्य)

आगच्छत्यस्या वयस्या काचिदिह ; चोदितपूर्वेयं मया भार्यामतेः ऋजूकर-

णाय । तदहं यामि ॥

(इति निष्क्रान्तः ।)

(ततः प्रविशति चारुवृत्ता नाम श्वश्रूसखी)

दुरा—सखि चारुवृत्ते ! चिराद्दिदृक्षे त्वां निवेदयितुमात्मव्यथाम् ।

तदा मे इति । तादृशं चेष्टितम् स्नुषासंबन्धि तत्तत्कर्म संबन्धिगृहयानम्, आगतस्नुषा-
प्रत्युद्गमनमिलादि ॥ ८ ॥ यद्गर्भेति । यद्गर्भगर्भेत्यर्थः । तामपि वधूं विषं मनुते इत्यन्वयः ॥ ९ ॥

भार्यामतेः स्वभार्यायाः दुराशायाः मतेः ॥

चारुवृत्ता—सखि ! कीदृशी व्यथा ?

दुरा—

सुचिरमखिलदेवानर्चयित्वोपहारै-

व्रतमपि तनुजन्मोत्पत्तिहेतुं विधाय ।

पुनरहमुपवासानाचरन्ती कथंचित्

कमपि तनुजमेतं प्रापमापन्नगर्भा ॥ ११ ॥

चारु—सखि ! पुण्यविशेषं विना कथमेतादृशः पुत्रो लभ्यते ?

दुरा—पुत्रः सुगुण इति न संशयः ।

चारु—(स्वगतम्) हतकेयं स्नुषायां दोषानारोपयितुमुपक्रमते । (प्रकाशम्) कः पुनर्दु-
र्गुण इति व्यथा ?

दुरा—का पुनरिति प्रष्टव्यम् ?

चारु—किं तनूजाया दौर्गुण्याद्व्यथसे ?

दुरा—हन्त ! किं पृच्छसि ? किं न जानासि मे तनयायाः सौजन्यम् ? अवधीय-
ताम्—

प्रतिपुरमवगाह्य प्राप्य बन्धुव्रजस्य

प्रतिगृहमनुकूलं प्राप्तुकामा स्नुषां द्राक् ।

चिरमहमनुभूतश्रान्तिरापं स्वयं यां

तनुभवकृते एषा शल्यमन्तस्तनोति ॥ १२ ॥

चारु—किं कुरुते सा ?

दुरा—

मया निगूढं निहितं हताशा

रन्ध्रं विलोक्यान्तरियं प्रविष्टा ।

प्रतिपुरमिति । प्रतिपुरं पुरं पुरम् अवगाह्य प्रविश्य चरित्वा । बन्धुव्रजस्य बान्धवानां
प्रतिगृहं गृहं प्राप्य अनुकूलं स्नुषां द्राक् प्राप्तुकामा सती चिरमनुभूतश्रान्तिः चिरपरिश्रम-
वती स्वयं यां स्नुषां तनुभवकृते पुनरुक्ते आपं सैषा अन्तश्शल्यं तनोति ॥ १२ ॥

तैलं गृहीत्वा निजकेशहस्ते
हस्तेन सित्त्वा तनुते विलेखम् ॥ १३ ॥

अपि च—

यतः कुतश्चिद्विषावसाने
सद्यः समुन्मीलितजातिमल्लीः ।
संपाद्य धम्मिल्लमलंकरिष्णुः
पत्युः समक्षं सविलासमेति ॥ १४ ॥

चारु—अनेन का क्षतिस्तव ?

दुरा—हुम् ! किं जल्पसि ? भर्तृवशीकरणाय खलु प्रयत्नोऽयमस्याः !

चारु—वशीकरोतु नाम । तेन वा ते का हानिः ?

दुरा—

चिरान्मम सुता गता पतिगृहं स्वकीयैर्गुणैः
पतिं स्ववशतां सदा प्रयतते हि नेतुं स्वयम् ।
स मातृभगिनीवशो भवति नैव तस्या वशः
कथं वद सहेयं तं तनयमद्य भार्यावशम् ॥ १५ ॥

चारु—(स्वगतम्) हन्त पातकिनीयं निष्कारणं स्तुत्या वैराग्यते । (प्रकाशम्) ततः ॥

दुरा—अन्यदाकर्ण्यताम्—

दिष्ट्या कदाचिद्गृहमागतं मे
जामातरं प्रीणयितुं प्रयत्नात् ।
आनीतमेषा दधि पिच्छिलं द्राक्
पत्ये च दत्ते स्म विना ममाज्ञाम् ॥ १६ ॥

चारु—सखि ! त्वद्वचसा जामातृपरिवेषणावशिष्टमेव दधि तव पुत्राय दत्तवतीति
अवगम्यते चकारेण । तदत्र को दोषः ?

दुरा—सम्यक् नावधत्से । अवोचं हि ममाज्ञां विनेति ॥

चारु—ततः ।

दुरा—अन्यदिदम्—

हृद्यं गवाक्षपथसंचरमाणमन्द-

वातं स्थलं यदिह साधु तनूभवायाः ।

भर्त्रा सहाधिशयनाय मया प्रकलृप्तं

पत्या समं तदियमेति पुरैव रात्रौ ॥ १७ ॥

चारु—तदेव तव तनयस्य नियतं शयनागारं स्यात् ।

दुरा—नियतं नाम । जामातरि समागते माननीये बहिरनेन यत्र कुत्रापि शयितव्यं खलु । अथवा तस्मिन् कोऽपराधः ? एषा दुश्चेष्टिता संज्ञया तमाह्वयतत्र गतवती ॥

चारु—विद्यते खलु सुन्दरं शयनमन्दिरमन्यत् ।

दुरा—अलम् । तदेव खलु निर्दिष्टं मया दुहितुः शयनाय ॥

चारु—वयस्ये ! न कुप्यसि यदि, किञ्चिद् ब्रवीमि ।

दुरा—ब्रूहि ।

चारु— स्नुषा यदि सुखं भर्त्रा शयीत रुचिरे गृहे ।

पौत्रो भवेद् गुणी कश्चिद्यस्त्ववंशं समुद्धरेत् ॥ १८ ॥

दुरा—(सकोपम्) किं प्रलपसि ?

अप्रसूतात्मजायां मे तनूजायामहं कथम् ।

अपत्यालंकृतोत्सङ्गां द्रष्टुं तामिह शक्नुयाम् ॥ १९ ॥

चारु—अत एव किं विघटयसि पुत्रं धर्म्याद् दारसङ्गात् ?

दुरा—नहि तथा ।

हृद्यमिति । तनूभवायाः स्नुष्याः । भर्त्रा तत्पतिना स्वजामात्रा ॥ १७ ॥

स्तुषेति । अनेन स्ववंशतन्तुसंभवप्रदर्शनेन दुराशां सुमुखीकर्तुं प्रयतते सखी ॥ १८ ॥ अप्रसूते-
अनेन स्नुषायां स्त्रीचारकस्वकुलसन्तानमपि नामिलषति दुराशा स्नुष्यामप्रजायां सख्याम् ॥ १९ ॥

सदा सङ्गात् पुंसो भवति हि रुजात्युष्मजनिता
 युवत्या, किंचेदं शृणु सततसाङ्गत्यवशतः ।
 स्नुषा स्याद् दत्ताथो मुहुरियमवज्ञां श्वशुरयो-
 विदध्यात्तस्मात्तां सततपतिसङ्गाद्विघटये ॥ २० ॥

चारु—सखि ! जामातुः सन्तताङ्गनासङ्गादपि स्यादेव रुक् । तथा सति सदा दुहि-
 तृजामात्रोः सङ्गं कथमभिलषति त्वादृशी ?

दुरा—कुतोऽप्रस्तुतमुपक्रमसे ?

चारु—(सस्मितम्) ततः ।

दुरा—अपि च---

यद्यागतोऽत्र जनको निजसोदरो वा
 कौतूहलात् सस्मसं विविधं रसाढ्यम् ।
 भोज्यं विधाय बहुधाभ्यवहारयन्ती
 सन्नुष्यति, प्रतिगते व्यथते च तस्मिन् ॥ २१ ॥

चारु—इदं प्रकृतिसिद्धं खलु कुलवधूनाम् ।

दुरा—न तादृशी मे दुहिता ।

चारु—किन्त्वधिकैवेति कथय । ततः ॥

दुरा—सखि ! शृणु ममान्यदपि व्यथाकारणम्—

पुत्र्या मे स्वगुणैः शुभैः प्रतिदिनं स्वाराधितोऽपि स्वयं
 जामाता निजमातुरुक्तिभिरसौ तस्यां विधत्ते रुषम् ।
 याता काचन दुर्गुणा खवशया नित्यं ननान्द्रा समं
 दोषोधानधिरोप्य दूषयति तां नाथं वशं कुर्वती ॥ २२ ॥

चारु—याता यदि दुर्गुणा कथं ननान्द्रापि तद्वशा भवेत् ?

सदेति । युवत्या सदा संगीदिति अन्वयः ॥ २० ॥ यद्यागत इति । जनकः निजसोदरो वा
 स्नुषायाः । अभ्यवहारयन्ती भोजयन्ती । सन्नुष्यति, व्यथते स्तुषेति शेषः ॥ २१ ॥

पुत्र्या इति । याता स्यालभार्या । ननान्द्रा मर्तृभगिनी । नाथं मद्बुद्धितृपतिम् ॥ २२ ॥

प्रजावतीनां भुवने ननान्दृणां च वैरिता ।

निसर्गसिद्धा विदिता यातृणां च परस्परम् ॥ २३ ॥

ततो ननान्दृणां प्रजावतीषु तद्गुणैरेव निबद्धयते प्रीतिः । ननान्दृष्वपि प्रजाव-
तीनां च तथा ।

दुरा—युक्तमुक्तं त्वया । स्तुषाया दौर्गुण्यादेव मम कुमार्यास्तस्यां न जायते
स्नेहः ॥

चारु—व्यत्यासेनापि वक्तुं शक्यते ।

दुरा—किं मन्यसे ? श्रूयतामस्या दौर्गुण्यम्—

आलोक्य मे दुहितरं पतिगेहतोऽसा-

वभ्यागतामिह कदाचन दुष्टचित्ता ।

म्लानानना कुशलमानतवक्त्रमेव

पृष्टान्यकार्यनिरतेव जवेन याति ॥ २४ ॥

चारु—सौजन्यादेवेयं तनूजां पृच्छति कुशलम् । ^१सा तु भर्तृभवनादागतां नना-
न्दरं विदित्वा रजस्वलाहमिति तत्क्षणमेव बहिर्यास्यति ।

दुरा—कुतो जानास्येवम् ?

चारु—त्वदुदरसंभवत्वात् ।

दुरा—किमहं तादृशी ?

प्रजावतीनामिति । प्रजावती भ्रातृजाया ॥ २३ ॥ तत इति । तद्गुणैरेव प्रजावतीगुणैरेव । ननान्द-
ष्वपि ननान्दृष्वैरेव प्रजावतीनां प्रीतिः ।

आलोक्येति । असौ मे स्तुषा ॥ २४ ॥ तनूजां ते तनूजां स्वननान्दरम् । सा स्त्विति ।
सा त्वदुहिता । गृहकृत्यभारम् आगतायाः शिरसि पातयितुं तथा यास्यतीति । त्वदुरसंभवत्वादिति
सोऽल्लुण्ठं चोदनम् ॥

1. Ms. There is a mistake in the speaker here and in the next speech.

चारु—

न तादृशी चेद् भवती सुगुणालंकृतां स्नुषाम् ।

सुरूपां सत्कुलोत्पन्नां कुतो द्वेष्टि विना दयाम् ॥ २५ ॥

दुरा—हन्त ते पक्षपातिता ! श्रूयतां पुनः—

विदितो गुणसंपन्नः कनीयान् तनयो मम ।

देवरं तमियं दुष्टा दृष्ट्वा साध्व्या न वीक्षते ॥ २६ ॥

चारु—क्षान्त्या परं तं देवरमनवरतनिजनिन्दापरं न निस्सारयति मन्दिरात् ।

• किं च—

स हि ते दुर्नयो नाम तनयस्सहितोऽखिलैः ।

दुर्गुणैर्यस्य दुष्टा दृग्मुखदारांश्च धावति ॥ २७ ॥

हन्त ! तन्मतानङ्गीकारादेवानङ्गबाणपरतन्त्रः साध्वीं तां विगर्हते तदनर्हाम् ।

यः पापतोऽर्हति निवारयितुं सगर्भ्य-

जायां, स एव विषमाशुगपीड्यमानः ।

तां देवरस्त्वयमहो यदि कामयेत

धूर्तः परत्र स गतिं बत कामयेत ॥ २८ ॥

दुरा—त्वं तस्याः पैशुन्यं बहुमन्यमाना बुद्धिशून्या विकृत्यसे ।

चारु—

भवत्या दुर्गुणग्रामे ग्रामे ग्रामे विस्तृत्ये ।

का न जानाति ते वृत्तं कैकेय्या इव भूतले ॥ २९ ॥

दुरा—(सबाष्पम्) हन्त पापे स्नुषाव्यपदेशधारिणि विद्वेषिणि ! त्वन्निमित्तमहं

वयस्ययापि कैकेयीसाम्यमारोपिताऽस्मि । (इत्युरस्ताडयति)

चारु—किमर्थं प्रलपसि ?

विदित इति । साध्व्या दृष्ट्वा न वीक्षते तस्मै द्रुष्टति ॥ २६ ॥ यः पापत इति । स परत्र गतिं कामयेत कां गतिम् अयेत गच्छेत् ॥ २८ ॥

त्यज दुर्गुणसंपत्तिं भज साधुगुणान् द्रुतम् ।

इतः परं ते कर्तव्यं केवलं कुक्षिपूरणम् ॥ ३० ॥

दुरा—हतके! किं मां भुजिष्यावत् कयाचिद् दत्तं पिण्डं भुक्त्वा वर्तस्वेति ब्रवीषि ?
अहमेतावन्तं कालं गृहीणीधुरामूढा किं यास्यामि दासीरीतिम् ? पश्य मे
चातुर्यम् ।

दिवसैः कैश्चिदेवाहं निर्वास्य हतकामिमाम् ।

सम्पादयामि सुभगामन्यां तनयवल्लभाम् ॥ ३१ ॥

चारु—पूर्वतनां साधूकरिष्यति पश्चादागता ! प्रगल्भामेतां विसृज्य परामुद्रक्ष्यति
यदि नन्दनस्ते नवयौवनस्तत्तारुण्यसंभवपर्यन्तं ब्रह्मचर्यं क्लेशमनुभविष्यति ॥

दुरा—किं सहेयं तस्य तादृशं क्लेशम् ? योजयिष्यामि कयापि वारसुन्दर्या ॥

चारु—(स्वगतम्) हन्त ! दुरात्मभिः श्वश्रूभिरिष्यते पुत्रस्य वाराङ्गनासङ्गोऽप्यधर्म्यः,
न तु धर्म्यः स्वधूसङ्गमः^१ । (प्रकाशम्) किं बहुना, यदि नाङ्गीकरिष्यसि
मद्वचनं, न रोचेथाः स्वतनुजचेतसेऽपि । एधि सुयशा वा दुर्यशा वा ।

(इति निष्क्रान्ता)

दुरा—(पुरो वीक्ष्य) अयमागच्छति तनयः । अधुना व्याजविलापः कार्यः ।

(इति रोदिति)

(प्रविश्य सुगुणो नाम तनयः^२)

सुगुणः—अम्ब ! कुतो रोदिषि ?

दुरा—वत्स ! किमर्थं पृच्छसि ? यदि तव जाया ज्ञास्यति त्वयि वैमुख्यं प्राप्स्यति ।

सुगु—अम्ब ! कथय कथय ।

भुजिष्या दासी ।

पूर्वतनामिति । वर्तमानस्तुबाया अपि अतितरां ते अनभिमता स्याद् भविष्यन्ती स्तुबा ।

1. Ptd. Text. सङ्गः

2. Ptd. Text. सुतः

दुरा— मया त्वर्थं महता श्रमेण
नीता कुतश्चित् सुगुणेति मत्वा ।

या पूर्वमेषाद्य ममाप्यवज्ञां
वितन्वतो काङ्क्षति चाधिपत्यम् ॥ ३२ ॥

सुगु—अम्ब ! सर्वाभिर्मातृभिः सुतार्थं कुतश्चिदानीयते कापि कन्यकेति चिरादयं
पन्थाः क्षुण्ण एव । क्रमादानीतायास्तस्या आधिपत्यं च भवने भुवनविदितमेव ॥

दुरा—रे मूर्ख ! कथं मयि विद्यमानायां तस्या आधिपत्यमावसथे ?

सुगु—अम्ब !

पितृभ्यां मनिशालिभ्यां वृद्धाभ्यां विश्रमाय हि ।
तनयस्तुषयोऽशीघ्रं शिरस्याधीयते भरः ॥ ३३ ॥

दुरा—अनभिज्ञ ! गृहाधिपत्यं स्वभार्यायै वितीर्य सर्वं वित्तं स्यालाय दापयितुमीहसे ?
शृगु तावत् ।

भिनत्ति बहुभाजनं प्रतिदिनं प्रमादादियं
स्वयं तव कुटुम्बिनो रहसि चोरयित्वा धनम् ।
मयत्यथ पितुः पुरं, किमपि मां न लक्षीकरो-
त्यमन्दतरदृसतां विरचितां वहन्ती त्वया ॥ ३४ ॥

सुगु—अम्ब ! यदि सर्वो गृहभरस्तन्मूर्ध्नि निधीयते¹, न दद्यात् किमपि कस्मै-
चिदिति विश्वसिमि ।

दुरा—(सङ्कारम्) हन्त मन्द ! तदीयमन्त्रतन्त्रमोहितो निपतितोऽसि तद्वशे ।²

सुगु—अम्ब !

मन्त्रतन्त्रे विना न स्यात् पतिः किं दारवत्सलः ।
आवुत्तो मे कथं वृसोन्मद्गगिन्या वशंवदः ॥ ३५ ॥

भिनत्तीति । त्वया विरचितां त्वया कारितामनुमतां चामन्दतरदृसताम् ॥ ३४ ॥ मन्त्रेति ।
आवुत्तः भगिनोपतिः ॥ ३५ ॥

1. Ms. मूर्ध्नि न धीयते. Ptd. Text. मूर्ध्नि धीयते

2. Ms. मोहितोऽसि तद्वशे ।

दुरा—अये मूर्ख ! किं प्रलपसि ? तव भार्येव मम दुहिता करिष्यति यदि मन्त्र-
तन्त्रप्रयोगं भर्तरि, स्यादेव वश्यः । तदनुचितं मन्वाना खगुणैरवाराधयति
पतिम् । स तु न प्राप्नोति तद्गुणताम् । त्वमिव मम जामातापि यदि
दारवशः, समाहितचित्तहं न कस्याश्चिदपि वार्तां वक्ष्यामि ॥

सुगु—

जामाता मम कन्याया न वश्य इति जानती ।
कुरुषे यदि विद्वेषं स्नुषायां किं फलं ततः ॥ ३६ ॥

दुरा— रे रे ! वचसा किं मद्वदनं पिधातुमिच्छसि ? शृणु ।

तस्याः पिता विदित एव पुरातिदुष्टः
माता च दुर्मतिरिति प्रथिता पृथिव्याम् ।
भ्राता विटोऽथ भगिनी व्यभिचारिणीति
ख्याता न वेत्ति खलु तत्कुलमर्भकस्त्वम्¹ ॥ ३७ ॥

सुगु—अम्ब ! यदि तव दुहितुः श्वश्रूः कुपिता स्नुषायामस्सत्कुलमप्येवमेव गर्हेत ?
भूयो नार्हसि सर्वं विचार्यैवानीतवती मदर्थमिमामेवं वक्तुम् ॥

दुरा—किमहं करिष्यामि ? पुंसां भाग्यायत्तं कलत्रचरित्रम् ॥

सुगु—(स्वगतम्) सर्वदा समाराधनीयो गुरुजनः । तदिमां जननीं सान्त्वयामि ॥

(प्रकाशम्)

सुगुणा दुर्गुणा वास्तु स्नुषेयं मातराहता ।
त्वया तदस्यां क्रियतां तनुजायामिव क्षमा ॥

(इति पादयोः पतति)

दुरा—धिक् मूर्ख ! उत्तिष्ठोत्तिष्ठ । कथं मे तनयायास्समतां दुर्नया तव जाया
समारोक्ष्यति कुक्षेर्जातायाः कुतश्चिदानीता ?

भूय इति । सर्वं विचार्यैव मदर्थं तामानीतवती भवती इमामेवं भूयोऽपि वक्तुं नार्हसि ।

1. Ms. अर्भक त्वम् ।

सुगु—अम्ब ! कथं कुनश्चिदागते जामातरि पुत्रादप्यधिकं वात्सल्यं दधासि ?

दुरा—कमपराधं करोति मे जामाता ?

सुगु—अम्ब ! पुरा जातुचित्

तिगेहिते शृण्वति मय्यकस्मात्

त्वत्पुत्रिकायां कुपितस्य तस्य ।

दास्यास्सुते मामनुयाहि तूर्ण-

मित्युक्तिमाकर्ण्य कृतस्मितासीः ॥ ३८ ॥

दुरा—मृषा कथयसि मयि तिरोहिते शृण्वतोति । अतथ्यमेतद् भार्योपदिष्टं वचनं विश्वस्य ॥

सुगु—(स्वगतम्)

स्वीयात्मजाप्रणयपात्रतयात्र योषा

जामातुरार्यजननिन्दितमार्गभाजः ।

निन्दामपि स्तुतिमिवाकलयन्ति तस्य

गृह्णन्ति हन्त सुगुणानिव दुर्गुणांश्च ॥ ३९ ॥

पुत्रीरमण इत्येतदभिमानाञ्जनं महत् ।

स्त्रीणां जामातरं दुष्टं शिष्टं दर्शयते दृशि ॥ ४० ॥

(प्रकाशम्) अम्ब ! आस्तां नाम सुगुणस्ते जामाता । दुर्गुणा च वधूः ।

किमत्र कर्तव्यं मया ? समादिशतु भवती ॥

दुरा— तव क्वचित् संकुचिते निकेते

निधाय दारानुदरान्तभृत्यै ।

धान्यं प्रदेयं प्रतिवासरं मे

हस्तेन यद्वा मम पुत्रिकायाः ॥ ४१ ॥

सुगु—(स्वगतम्) अहह ! मम रुणद्धि रोषमस्यां मातृभक्तिः । (प्रकाशम्) ततः

दुरा—

यत्र सा वर्तते दुष्टा तत्र मे शासनं विना ।

त्वयाऽपि न प्रवेष्टव्यं मम प्राणान् यदोहसे ॥ ४२ ॥

सुगु—अम्ब ! अनेन संविधानेन किं ते प्रयोजनम् ?

दुरा—

स्वसा त्वदीया सह बल्लभेन

सुखं समागत्य वसेदिहैव ।

शुश्रूषमाणा पितरौ प्रवृद्धौ

हिता तवेयं दुहिता मम स्यात् ॥ ४३ ॥

सुगु—अम्ब ! स्नुषा तव पुत्र्याः किमाचरत्यप्रियम् ?

दुरा—न जानासि त्वं जायादुश्चेष्टितम् ।

नूनैर्विभूषणैर्मे भूषितदेहां सुतां हि कुटिलदृशा ।

पश्यति दीर्घं श्वसिति प्रेक्ष्यास्यै भोगकल्पितं भक्ष्यम् ॥ ४४ ॥

सुगु—अम्ब ! तथा कर्तुं प्रयतिष्ये ; न सेत्स्यति यदि किं कुर्याम् ?

दुरा—

दशमासान् वहन्ती त्वां जठरान्तः प्रसूय च ।

परिपाल्य चिरं पुत्रं प्रिये पीत्वा विषं स्वयम् ॥ ४५ ॥

(इति शिरस्ताडयति)

सुगु—अम्ब ! यथानिदेशमाचरामि पितुः ।

दुरा—स हि जरठो न काङ्क्षति मम प्राणान् स्नुषावञ्चितः । मास्तु मे त्वत्सा-
न्निध्यम् ॥

(इति सत्वरं निष्क्रान्ता)

सुगु—(पुरो वीक्ष्य) आगच्छति प्रेयसी । यैषा—

श्वश्रुदुरुक्तिगरतापभरार्तिचिन्तं

मत्प्रेमनामसुधया सुतरां निषिच्य ।

आश्वासमेत्य मयि किञ्चन वक्तुकामा

क्लिश्यत्यहो रहसि मां प्रतिपालयन्ती ॥ ४६ ॥

(प्रविश्य सच्चरित्रा नाम स्तुषा)

(स्वगतम्)

सच— निर्वध्यमानहृदयो दयितो जनन्या

हा हन्त चिन्तयति मत्कृत एयमेषः ।

एकत्र नष्टतितरामिह मातृभक्ति-

रन्यत्र मय्यतितरामनुराग एतम् ॥ ४७ ॥

सुगु—दयिते ! किमर्थमागतासि ?

सच—नाथ ! किमपि वक्तुकामापि बिभेमि भवतः ।

सुगु—तत्त्वमुच्यताम् ।

सच—कियन्तं कालमावां गुरुजननिर्वन्धात् प्रच्छन्नसंगतौ स्याव ?

भुक्त्वा निशासु भवति प्रथमं प्रविष्टे

शय्यागृहं सरभसं जननी त्वदीया ।

तद्द्वारदेशविनिविष्टशिरा निरुध्य

शेते, कथं तव समीपमुपैमि यावत् ॥ ४८ ॥

अपि च—

अवश्यं यत् कार्यं भवति सद्ने तद्रचयितुं

प्रवृत्तां मामहि स्वयमिह निषिध्य, प्रतिनिशम् ।

त्वयीयं भुक्त्वाथो शयनसदनं प्रत्युपगते

विधत्स्वेदं कृत्यं द्रुतमिति निदेशं वितनुते ॥ ४९ ॥

श्वश्रुति । गरः विषम् ॥ ४६ ॥ निर्वध्यमान इति । नष्टतितरां नष्टातितराम् ॥ ४७ ॥
अवश्यमिति । इयं त्वज्जननी ॥ ४९ ॥

सुगु—(स्वगतम्)

पौत्रोत्पत्तिं परं नार्यो नार्यास्संप्रार्थयन्ति च ।

स्तुषातनययोयोगं सहन्ते हन्त नो कुतः ॥ ५० ॥

श्वश्रूजनः काङ्क्षति दुष्टचित्तो

गमं स्तुषायास्सुरतं विनैव ।

आहारसंपत्तिमहो विनैव

शरीरपुष्टिं गृहकृत्ययोग्याम् ॥ ५१ ॥

किं च—

यस्या निरामयत्वं निजसुतभोगाय तां स्तुषां योषा ।

पुष्पाति नैव या स्यात् परोपभोगाय तां सुतां धत्ते ॥ ५२ ॥

(प्रकाशम्) भद्रे ! मम जनन्यामारोपयसि दोषान् ?

सच्च—आर्यपुत्र ! नारोपयामि दोषान् । मयि श्वश्रूवैमुख्यं सर्वमपि कथयितुं न शक्नोमि । बिभेमि भवतः ॥

सुगु—ब्रूहि ततः ।

सच्च— जामातुरागमो नाम श्वश्रूवाः कश्चिन्महोत्सवः ।

मुहुरास्तां न चेन्नाथ मम त्वत्सङ्गभङ्गकृत् ॥ ५३ ॥

किं च—

जामाता गृहमागतो यदि तदा क्षौमं च कन्थायते

हृद्यं दारु परिच्छदोचितमहो शुष्केन्धनं जायते ।

सर्पिस्सिन्धुजलायते दधि वरं हन्तारनाळायते

किं वाक्यैर्बहुभिः फलं ? सुरुचिरं काचायते काञ्चनम् ॥ ५४ ॥

पौत्रोत्पत्तिर्मिति । नार्यः श्वश्रूरूपाः । नार्याः स्तुषायाः, तत्सकाशादित्यर्थः ॥ ५० ॥

यस्या इति । यस्याः स्तुषाया निरामयत्वं नीरोगता निजसुतभोगाय भवति तां स्तुषां योषा श्वश्रूरूपा नैव पुष्पाति ; किन्तु या पुत्री परोपभोगाय जामातुभोगाय भवति, तां सुतां स्वपुत्री धत्ते पुष्पाति ॥ ५२ ॥ भद्र इति । यद्यपि हृदयेन भार्यानुकूल एव, तथापि मातुरतिनिन्दां वारयितुकाम एव भार्या भक्ति ॥ जामातेति । परिच्छदः आसनाद्युचितविष्टरादिः तदुचितमपि दारु शुष्केन्धनायते । आरनाळं काञ्जिकं यदुदकं पकात्तद् विविच्य बहिः प्रवाह्यते ॥ ५४ ॥

सुगु—मुषे ! त्वमपि तथा भविष्यसि जामातृप्रेमदुष्टग्रहावेशात् ।

सच्च—

माता ते मयि निहेतुं रोषं चेन्न करिष्यति ।

सपर्ययास्तु जामातुः सर्ववित्तचयव्ययः ॥ ५५ ॥

सुगु—मन्दे ! त्वं किं प्रलपसि वृथा ? त्वदर्थं न द्वेक्ष्यामि मातरम् ।

सच्च—नाथ ! नाहमभ्यर्थये भवतो मातृद्वेषम् । प्रथमं दैवं हि जननी नाम
तनुजन्मनाम् ॥

सहे गुरुजनोत्पन्नां सकलां दुस्सहव्यथाम् ।

मा भवान् भूत् प्रसूशापपाशबद्धः कदाचन ॥ ५६ ॥

सुगु—(स्वगतम्) एषा सच्चरित्रेत्यन्वर्थनामा ।

जायात्र दुर्गुणभृता यदि भर्तृमात्रा

संपीडिता पतिसमीपमुपेत्य रुष्टा ।

कूपे पतामि गरलं प्रपिबामि शीघ्रं

त्वं मातरं न विजहासि यदीति वक्ति ॥ ५७ ॥

(प्रकाशम्) भद्रे ! तव मयि यदि प्रेमानुबन्धः सर्वं सोढव्यम् ।

सच्च—सर्वं सहे । मम तावक^१प्रेमैव प्रार्थनीयम् ।

सुगु—(दूरतो वीक्ष्य) प्रिये ! आगच्छन्ति तातपादाः, तद् गम्यताम् ।

(सच्चरित्रा तथेति निष्क्रम्य पुनः प्रविश्य क्वचित् तिरोहिता स्थिता)

(प्रविश्य सुशीलः)

सुशीलः—(स्वगतम्) हन्त ! निरन्तरमकाण्डे मन्दा मे जाया स्नुषां विद्वेष्टीति
विचारो मामाकुलयति रात्रिदिवम् ।

मातेति । सपर्यया पूजया ॥ ५५ ॥, सहे इति । प्रमूः माता ॥ ५६ ॥ जायेति । अत्र
लोके दुर्गुणभृता जाया अन्या कूपे पतामीत्यादि वक्ति ; इयं मे जाया तु सुगुणभृता न तथेति
भावः ॥ ५७ ॥

1. Ms. तावत् प्रेमैव ।

सुगु—(उपसृज्य प्रणम्य) तात ! किमिव चिन्तयसि म्लानवक्त्रः ?

सुशी—वत्स !

आत्मैवार्थो हि पुत्रस्य स्तुषाशब्दस्य वाच्यताम् ।

धत्ते, तत्र सुताद्भेदं तनुयात् किं सुधीर्जनः ॥ ५८ ॥

सुगु—वधूः सुशीला यदि कर्तव्य एव सुताभेदस्तस्याम् । सा चेद् दुश्शीला ?

सुशी—

दुश्शीला वा सुशीला वा भवेद्भाग्यानुरूपतः ।

स्तुषा श्वशुरयोर्द्वयस्य तनुजेव निजौरसी ॥ ५९ ॥

अहह !

वामा दुहितृभर्तारं मनुते तनुजाद्वरम् ।

यतः, ततः किं जामातुर्वरत्वमवरस्य च ॥ ६० ॥

यद्यद्गुणमर्पितं तनुभवादेहे पितृभ्यां मुदा

जामाता प्रभवत्यमुष्य, न पिता भ्राता न माता न हि ।

तत्राशेषधनव्ययेऽपि गृहिणी धत्ते मुदं, स्वस्तुषा-

मूषां पुत्रवशां कृशामपि वरां मत्वाभ्यसूयत्यहो ॥ ६१ ॥

सच्च—(स्वगतम्) ईदृशस्तत्त्ववेदी श्वशुरो मम भागधेयादासीत् ।

आत्मैवेति । पुत्रस्य आत्मैव हि स्तुषाशब्दस्य अर्थो वाच्यतां धत्ते । स्तुषाशब्दः प्रसवणार्थात्स्तुषातोः । सूतश्च सुवतेः प्राणिप्रसवार्थकात् । 'स्तुषा कस्माद्' इति निरुक्ते विचारितः स्तुषाशब्दः द्वादशाध्याये । सु अपत्यं तत्सन्तीति संभजत इति तत्र निरुक्तिरुक्ता । अथवा स्तुषाशब्दोऽपि अपत्यनाम तत्सन्तीति इति तत्र महेश्वरटीका । एवमपि शब्दनिबन्धना केवलं स्तुषासूतशब्दयोरैकार्थ्यं न सुलभम् । 'आत्मा हि दारः सर्वेषां दारसंग्रहवर्तिनाम्' (२.३७.२४) इति रामायणवचनानुसारेण तु स्तुषापुत्रयोरैकार्थ्यं सुवचम् ॥ ५८ ॥

वामेति । वामा प्रतीपशीला स्त्री । यतस्सा वामा स्त्री दुहितृभर्तारं स्वतनयाद्वरं मनुते, तत्कारणात्केवलं सत्यम् अवरस्य हीनस्य जामातुः किं वरत्वम् उच्यते स्यात् ॥ ६० ॥ यद्यदिति । कृशामपि वराम् अल्पामपि श्रेष्ठां मत्वा अभ्यसूयति ॥ ६१ ॥

सुगु—तात ! स्त्रीभिर्जामातरि दृढसौहृदादिभिर्मवितव्यमेव, यज्जीवितजीवतं पुत्र्याः
कण्ठसूत्रम् ।

सुशी—वत्स ! स्नुषाजीवितजीवितं खलु सूनोर्गार्हस्थ्यम् ।

सुगु—तत्र विशेषः स्फुरति । स्नुषाजीवितस्य हानौ हतजीवितमपि गार्हस्थ्यं पुत्रस्य
पुनः स्नुषान्तरसंपादनेनोज्जीविष्यति । न तथा दुहितुः कण्ठसूत्रं जामातृजी-
वितातिक्रमे ॥

सुशी—वत्स !

खिन्नस्य दारविरहात्तनयस्य भूयः

संपाद्य कामपि वधूमपरां भवेताम् ।

किं निर्वृतो प्रवयसौ वयसा पतिं या

लब्ध्वा न जात्वननुरूपमिहानुरज्येत् ॥ ६२ ॥

सुगु—तात ! पश्चादागता स्नुषा साध्वी यदि, वयसाननुरूपे पत्यौ मन्दानुशगापि,
कथं श्वशुरौ वृद्धौ नारात्स्यति ।

सुशी—वत्स !

भर्तार्यननुरक्ता स्त्री कथमाराधयिष्यति ।

श्वशुरौ यद्यपि सती निसर्गद्वेषिणौ भुवि ॥ ६३ ॥

सुगु—तात ! किं वादेन बहुना । यत् करणोयं तन्निर्दिशतु भवान् ।

सुशी—

कुटुम्बे कलहः स्याच्चेत् तज्जनस्य पृथक्स्थितिः ।

गृहाधिपतिना कार्या श्रेयो वंशस्य काङ्क्षता ॥ ६४ ॥

सुगु—यथा रोचने ताताय । तर्हि चिरोषिते रुचिरे मन्दिरेऽस्मिन्निवसतु माता ॥

तातेति।यज्जीवितजीवितं यस्य जामातुः *जीवितमेव जीवितं प्राणाः यस्य तत् पुत्र्याः
कण्ठसूत्रम् मांगव्यतन्तुः ॥

खिन्नस्य इति । या वयसा अननुरूपं पतिं लब्ध्वा न जातु अनुरज्येत् ॥ ६२ ॥ तातेति ।
नारात्स्यति नाराधयिष्यति ॥

सुशी—

निशेषलब्धभोगाया जरत्या अपि दुर्मनेः ।

उचितस्सदने जोर्णे निवासो न तु सुन्दरे ॥ ६५ ॥

सच्च—(स्वगतम्) सुशील इति यथार्थनामा श्वशुरः । परं तु वचनमस्याङ्गीकृत्य नाथो
मातरं निर्यापयिष्यति यदि, महत्यपप्रथा भवेदारवशतया मात्रे द्रोण्येति ॥

सुगु—(पुरतो दृष्ट्वा) तात ! वत्सा भगिनी त्वरितमुपसरति ।

सुशी—जननीमप्यतिशेते दुर्गुणैरेषा !

(प्रविश्य दुर्ललिता)

दुर्ललिता—(सगद्गदम्) तात ! सोदर ! कुतो युवां मे मातरमुपेक्षे ? अनन्य-
नाथा हि सा ॥

सुगु—भद्रे ! किमेवं भाषसे ?

दुर्ल— दुश्चेष्टितं सोढुमशक्नुवाना
वध्वा दशोर्बाष्पकणान् वहन्ती ।

रात्रिदिनं ताम्यति कैश्चिदेव

दिनैरियं प्राप्स्यति कालधर्मम् ॥ ६६ ॥

(इत्यश्रूणि मुञ्चति)

सुशी—वत्से ! इतः परं प्राप्य एव जनन्या ते कालधर्मः ।

दुर्ल—तात ! तव शुश्रूषार्थं स्नुषास्तीति महती घृष्टता । का गतिर्मे ?

सुशी—अस्ति ते गतिः परमा पतिमाता ।

दुर्ल—सा हि मयि समारोप्य दौर्गुण्यं पैशुन्यमाचरन्ती दयाशून्यहृदया तनयेन
मां निरवासयत् । तदपि मे मातुर्मनो दुनोति ॥

सुशी—एवमेव स्वकृतस्नुषानिर्बन्धः¹ तत्प्रसूमपि दुनुयादिति कुतो न जानाति ते
जननी ?

एवमेवेति । एवमेव यथा तव निराकृतिः त्वन्मातरं दुनोति, तथैव त्वन्मातुः स्वकृत-
स्नुषानिर्बन्धः निरन्तरं स्वकृतस्नुषाबाधा तत्प्रसूमपि स्नुषामातरमपि दुनुयादिति कुतो न ते जननी
जानाति ॥ 1. Ms. निबन्धः ।

दुर्ल—वधूवचःप्रत्ययस्त्वामेवं वादयति । अथवा तस्या वचनमादरणीयमेव भवता ।

यस्याश्शरीरमखिलं हेम्ना रत्नैश्च पूरितं पित्रा ।

परिहितमतीव मृदुना रम्येणानर्घवाससा प्रेम्णा ॥ ६७ ॥

सुश्री—वत्से ! त्वदीयं वपुः किमश्मभिरलंकृतम्, किं परिहितं बलकनेन ? हन्त !
नारीणामनुसृता विषयेषु !

वसनायेदं वित्तं दातव्यं भूषणायेदम् ।

भाजनकृते ममेदं देयमिति स्वं हरत्यहो दुहिता ॥ ६८ ॥

दत्तेऽपि मेरौ जनकेन भूमौ

समर्पितायामपि चासमुद्रम् ।

अतृप्तिभाजो वनिताः कदापि

न चिन्तयन्ति स्वसगर्भ्यदैन्यम् ॥ ६९ ॥

आस्तामेतत् । अन्यदिदं कष्टतरम्—

पितुः सर्वस्वमादाय भार्यो प्राप्तामपि स्वयम् ।

जामाता गर्हते 'पित्रा किं ते दत्तम्' इति ब्रुवन् ॥ ७० ॥

सच्च—(स्वगतम्) यथानुभवं व्याहरति श्वशुरः ।

दुर्ल—सोदर ! यदुच्यते तातेन तन्मृषैव । कदाप्येवं न विगर्हते हि भवान् मम
प्रजावतीम् ॥

सुगु—(सस्मितम् तूष्णीं वर्तते) ।

सुश्री—वत्से ! दुर्मेधसोर्दुहितृजामात्रोः कथितं दुश्चेष्टितम् ।

सुगुणा तनया निजेन पित्रा

मितमर्थं गमितापि तृप्तिमेति ।

यस्या इति । यस्याः स्तुत्रायाः पित्रा तत्पित्रा । परिहितं परिधापितम् ॥ ६७ ॥

दत्तेऽपीति । सगर्भ्याः सोदराः ॥ ६९ ॥

सुगुणो रमणश्च पुत्रिकायाः

श्वशुरौ तृप्तमना धिनोति वाक्यैः ॥ ७१ ॥

सुगु—वत्से ! किमत्र वादेन ? किमभिषत्ते सवित्री ?

दुर्ल—अनया स्तुषया समं न वत्स्यामीति ।

सच्च—(स्वगतम्) दिष्ट्या ममाशयमनुसृत्य वदति श्वश्रूः । यतः—

जीर्णेऽपि पर्णसदने विपिने निवासः

श्राणा विनापि लवणं सकृदस्तु पेया ।

मा भूत् कुटुम्बकलहे सति सौधवासो

मृष्टान्नभुक्तिरपि वा न हि तेन सौख्यम् ॥ ७२ ॥

सुशी—वत्से ! तव प्रजावर्ती कुत्रचित् परत्र सन्नानि निवासयामः ।

दुर्ल—तदेवाभिप्रेतं मातुः ।

सुशी—(सक्रोधम्) यदभिप्रैति दुराशा न तत् करिष्यामि । ततः

पर्याप्तमशनायास्यै मासि मासि मर्यापितम् ।

आदाय वित्तमुदरं विभ्रती कापि वर्तताम् ॥ ७३ ॥

दुर्ल—नेतः परं [मे] जातुचिदपि वा ममात्रागमनं मात्रा सह वासं चाभिलषसीति स्फुटमासीत् । यतः तदुदरभरणमात्रपर्याप्तं दास्यामीति ब्रवीषि ॥

सुशी—वत्से ! मैवं वादीः । मुहुरागत्य भवत्या मात्रा सममत्र वस्त्ये वसन्त्या पतिगृहवासनिर्वन्धश्रान्तिः परिहर्तव्या ॥

दुर्ल—हा पाप ! कथं परिहारो मम तादृशश्रान्तेः मातृशून्ये भवने कयाचिद्दत्तं पिण्डमभ्यन्त्याः ?

सुशी—भद्रे ! यदि मन्यसे तथा, मुहुरागता मात्रा सममन्यत्र वसन्त्या सुखमास्व । तदानीं त्वदर्थमधिकं दास्यामि ।

सुगुणेति । रमणश्च पुत्रिकायाः जामाता ॥ ७१ ॥ जीर्णेऽपीति । श्राणा कञ्जीति विदिता । 'यगागृह्णिका श्राणा' इत्यमरः । तेन सौधवासेन मृष्टान्नेन च ॥ ७२ ॥ नेतः परमिति । तदुदरभरणमात्रपर्याप्तं, न तु आवयोः उदरभरणपर्याप्तमिति ॥ मुहुरिति । वस्त्ये गृहे ॥

दुर्ल—पातकिन् ! मां भृत्यामिव मन्यसे ?

सुगु—भद्रे !

यावतोऽर्थस्य वृद्ध्या स्यादुभयोः कालयापनम् ।

स सुखं दीयते तावान्मात्रे संप्रति नौ समम् ॥ ७४ ॥

दुर्ल—(स्वगतम्) इदं कुशलाय मे । यतोऽनेन युगपद्दत्तस्य वित्तस्य वृद्धौ विनियुज्य
संग्रहतोऽवशिष्टेन धनेन निर्मिमीत माता मे भूषणानि । (प्रकाशम्) आर्य !
त्वद्वचनादरेण तथा समाधास्ये जननीम् ॥

सुगु—वत्से ! न निर्बध्यतां गुरुजनः । यथा रोचते तत्रभवत्यै तथा कर्तुमुद्यतोऽस्मि ॥

दुर्ल—(सत्वरं निष्क्रम्य मात्रा सह प्रविश्य) (अपवार्य) अम्ब ! मा मम, वचो मुचः !
अस्मदनुकूलमेवेदं संविधानम् ॥

दुरा—वत्से ! प्रथममिदमनङ्गीकुर्वती भवामि । त्वदर्थं लब्धुमर्थं कंचिदयमेव समयः ॥

सुशी—(मुखं नमयन् वर्तते)

सुगु—अम्ब !

दुरा—रे मूर्ख ! अलमम्बेत्यामन्त्रणेन ।

शय्यासनं समारुढा यं जजाप त्वदन्तिके ।

स मन्त्रस्सिद्ध एवासीद्वल्लभायास्तवाधुना ॥ ७५ ॥

सुगु—अम्ब ! मास्स कुप्यः मह्यम् । सर्वं तातस्य संविधानम् ॥

सच्च—(स्वगतम्) भगवन् ! मम भर्तारं मा कार्ष्णीमातृशापपांसुलम् ।

दुरा—हन्त ! तमपि वशोचकार चातुर्येणानार्या ।

यावत इति । स तावान् अर्थः नौ आबयोः मात्रे सममेकपद एव एकीकृत्य दीयते ॥७४॥

यत इति । अनेन मात्रा सुगुणेन । वृद्धौ, विनियुज्य वृद्धार्थं दत्त्वा । संग्रहतः, तद्वृद्धि-
संग्रहलब्धस्य धनस्य अर्धेन वर्तनम्, अवशिष्टेन भूषणनिर्माणमिति भावः ॥

हन्तेति । तमपि श्वशुरमपि । अनार्या तादृशी स्तुषा सच्चरित्रा ॥

सुशी—रण्डे ! तस्या गुणास्सर्वमपि साधुजनं वशीकर्तुं शक्नुवन्ति ।

बुरा—

जरसा नष्टधिषणो जनकः प्रलपेत्तव ।

ऊरोकरोषि तद्वाक्यं यद्यनार्यस्त्वदस्ति कः ॥ ७६ ॥

सुशी—हतके !

गतमपि योवनमधुना

भूयो लब्ध्वा विभासि बुद्धिमतो ॥

सुगुणामपि यस्मात्त्वं ।

द्विषती स्वधूं बहिर्यासि ॥ ७७ ॥

बुरा—जरठ ! त्वं बहिर्याहि । नाहं निर्यास्यामि ॥

दुर्ल—(अपवार्यं) अम्ब ! समयोऽयं मदर्थं यत् किमपि लब्धुम् ।

बुरा—रे दुरात्मन् ! सच्चरित्रादास ! लभस्व मातुर्निर्यापनभवं दुर्यशः । निर्यामि बहिः । पूर्यतां त्वत्पत्नीमनोरथः ।

एषात्मजा नयनवत्परिपालिता मे

दृश्येन नो अलमकारि विभूषणेन ।

अस्यास्त्वया मणिमयी रशनाद्य कार्या

रत्नाङ्गदे च रुचिरे सहसा विधेये ॥ ७८ ॥

सुगु—अम्ब ! नातिक्रमामि ते वचनम् ।

सुशी—पापे ! सर्वं वित्तं कुमार्यै दापयित्वा चिकीर्षसि पुत्रं निस्त्वम् ?

बुरा—जरठ ! कुतो न सहसे दुहितुरानन्दम् ?

जरसेति । अनार्यः त्वद् वत्तः कोऽस्ति ॥ ७६ ॥ गतमपि इति । जरसा नष्टधिषण इति आत्मनः जरोदाहरणरूपमुपालम्भममृत्युम् तद्गतां सुशीलः सपरिहासं स्वयं जरतीं सतीं भार्या-मेवमाह, यद्यपि तवापि यौवनं गतमेव, तथापि यतोऽद्य वधूपद्वेषेण बहिर्यासि, ततः पुनर्ल-भ्ययीवना त्वं विराजिष्यसि इति ॥ ७७ ॥

पुण्याः पुमांस एते ये तावद्भूषणैर्नवैः पुत्राम् ।
भूषितवपुषं दृष्ट्वा प्रणमन्तीं शश्वदत्र हृष्यन्ति ॥ ७९ ॥

सुशी—

पुत्रीनामा मूषिका जन्मगेहात्
किञ्चित्किञ्चिद्वस्तु गूढं हरेत्किम् ।
मातुर्वक्तुं नाम न स्याद्विलं चेद्
मार्गो यस्य त्रासहानि विधत्ते ॥ ८० ॥

सर्च—(दूरतो वीक्ष्य) (स्वगतम्) दिष्ट्या श्वश्रूसखी समागच्छति, यैषा मयि प्रणय-
कारुण्यवती । (प्राविश्य चारुवृत्ता) सखि ! किं चिन्तयसि ?

दुरा—किं चिन्तनीयमस्ति ?

आशैशवान्मम करं स्वकरे निधाय
या त्वं चिरादिह विहारसुखान्यवापः ।
तां त्वां वधूर्मम पटुर्वशतामनैषी-
न्नो केवलं विमुखतामपि मय्यमन्दम् ॥ ८१ ॥

तव तस्यामीदृशप्रणये हेतुं न जाने ॥

चारु—तद्गुणं विना नान्यो हेतुः । उक्तं हि 'विशुद्धाः शुद्धानां ध्रुवमनभि-
सन्धिप्रणयिनः' इति ॥

दुरा—अयि ! यतो निन्दसि माम्, अभिनन्दसि तां नितान्तम्, त्वमपि विलम्बं
विनाहमिव स्नुषया बहिर्निर्यापिता भव । (इलङ्गुलीर्निष्पीडयति)

सुशी—चण्डे ! दण्डेन त्वां प्रहरिष्यामि यदि वक्ष्यसि स्नुषया निर्यापितास्मीति ।
ब्रूहि स्वगुणैर्बहिर्यामीति ॥ •

पुत्री नामेति । जन्मगेहात् स्वपितृगृहात् । यस्य मातृवक्त्रनामकविलस्य मार्गः त्रासहानि
पुत्रीनामकमूषिकायाः त्रासहानि विधत्ते चौर्यमयमपाकराति ॥ ८० ॥

उक्तं हीति । मुरारिणा अनर्घराघवे १. ५८ ॥

दुरा—जरठ ! किं जल्पसि स्नुषावञ्चितः ?

सुशी—(दण्डमादत्ते)

सुगु—(पितरं निवारयति)

दुर्ल—हा पापे ! प्रजावतोव्यपदेशिनि ! त्वदर्थं माता ममेदं कष्टमनुभवति ।
तृप्य तृप्य ॥

चारु—(दुराशामपसारयति)

दुरा—दुर्मते पुत्र ! किमुत्तरं मम पुत्रीभूषणकरणे ?

सुगु—तदर्थं पर्याप्तं वित्तमद्यैव ददामि । (इति मातुः पादयोः पतति)

चारु—(तिरोहितायाः सञ्चरित्राया मुखं स्तम्भपाश्वरे दृष्ट्वा सप्रपसरेति संज्ञाययति)

(उपसरति सञ्चरित्रा)

चारु—भद्रे ! वन्दस्व श्वश्रूम् ।

सञ्च—(तथा करोति)

दुरा—(मुखं तिरोधत्ते)

चारु—

अचिराद्गुणसंपन्नं तनयं नयशस्त्रिणम् ।

प्राप्नुहीति सखि ब्रूहि प्रणमन्ती स्नुषामिमाम् ॥ ८२ ॥

दुरा—(स्वगतम्) यथा कथं वा भवतु । दुहितुराभरणाय सद्यो लभ्यते¹ महानर्थः
(प्रकाशम्) वत्से ! यावः ॥ (इति सह पुण्या निष्क्रान्ता)

सुशी—वत्स ! गच्छावो निर्णितकार्यनिर्वाहाय ।

(इति सहपुत्रो निष्क्रान्तः)

चारु—भद्रे ! भूयः किं ते प्रियमुपहरामि ?

अङ्गुलीर्निष्पीडयतीति शापाङ्गिकानुभावः । चण्ड इति । यदि न वक्ष्यसीति पाठ आदर्शे दृश्यते । नञ् तत्र लेखकप्रमादेन स्यात् । अथवा यदि नो वक्ष्यसीति स्यात् । नः अस्मान् । हा पाप इति । तृप्य तृप्ति लभस्व ॥ 1. Ms. लभ्येत

सद्य—

अकृत्वा शपथं दिष्ट्वा श्वश्रूयाता सहात्मजा ।
त्वदुपायान्महाभागे सर्वमाप्तं मयेप्सितम् ॥ ८३ ॥

तथापीदमस्तु भरतवाक्यम्—

पद्मनाभपदपङ्कजभक्तिः

प्रादुरस्तु परमत्र नराणाम् ।

सैव सर्वविपदां परिहर्त्री

सन्ततं वितनुयात् कुशलानि ॥ ८४ ॥

अपि च—

अस्य श्रीकेरलेन्द्रस्य विप्रभक्तिरनश्वरा ।

ईश्वरे जगतामस्तु भक्तिश्चाध्यनपायिनी ॥ ८५ ॥

(इति निष्क्रान्तास्सर्वे)

इति पवनतनयप्रसादविवर्तसु श्रीवरदराजनन्दन-

सुन्दरराजकृतिषु स्तुषाविजयाख्य-

प्रबन्धोऽयं दृश्यस्समाप्तः ॥

॥ हरिः ओम् ॥

अस्येति । श्रीकेरलेन्द्रस्य । वशाखंतिरुणाल् श्रीरामवर्मणो वा, मूलंतिरुणाल् श्रीराम-
वर्मणो वा बल्लिकोयिष्टतम्पुरान् श्रीकेरलवर्मणो वा ॥

इत्थं सुन्दरराजीयस्तुषाविजयरूपके ।

राघवो लाघवेनैव लिलेख लघुटिप्पणीम् ॥

KAUṢĪTAKA AND ŚĀNKHĀYANA-UPANIṢADS

By

DR. T. R. CHINTAMANI

The relation between the Kauṣītaka and the Śāṅkhāyana has already been discussed by me in several contexts. In this paper I propose to examine the relation between the Upaniṣads of the two schools.

• The Anandasrama edition of the Śāṅkhāyana Āraṇyaka contains the Upaniṣad portion in adhyāyas three, four, five and six. The Upaniṣad of the Kauṣītakins is generally known as the Kauṣītakibrāhmaṇopaniṣad, to give its full name. The latter has been commented on, so far as is now known, by at least three people, Śaṅkarānanda, Upaniṣadbrahmendra and Viṣṇuveda. The first of these was printed in the Ānandasrama collection of Upaniṣads with commentaries. The second was published by the Theosophical Society, Adyar in their volume containing Sāmānya Vedānta Upaniṣads. The last is still in manuscript form.

Though the two texts have long been in print, the relation between the two has not been noticed as it deserved. Prof. Keith in his translation speaks of the recension of Śaṅkarānanda, for he found a good deal of difference between the Śāṅkhāyana text and the one on which Śaṅkarānanda commented. It may be seen now that it is not a recension of Śaṅkarānanda but the recension of the Kauṣītaki branch of the Ṛg Veda.

In the following pages the readings¹ of the Śāṅkhāyana, where they differ from those of the Kauṣītakas are all tabulated. The readings adopted in the text of the Śāṅkhāyana Upaniṣad, published in the Anandasrama series are given in the first column; the second column contains the readings as found in the text of the Kauṣītaka Upaniṣad with the commentary of Viṣṇuveda. A ms. of the latter is deposited in the Government Oriental Mss. Library, Madras.

ADHYAYA I

Śāṅkhāyana

Kauṣītaka

P. 11. L. 2

Khaṇḍa i	Khaṇḍa i
4 तं हाभ्यागतं	तं हास्यैनं
5 अन्यतमो बाध्वा	अन्नमहो बाध्वा
• 6 तस्य मा	तस्य मां
9 यन्नः परे सदस्ये ह्युभौ गमिष्याव इति	यन्नरः परे ददति एखावां गमिष्यावः
10	Khaṇḍa ii begins.
11 ब्रह्मर्होऽसि	ब्रह्मर्षोऽसि
उपागाः	उपागात्
13 Khaṇḍa ii begins.	
16 अथ यो न प्रत्याह	अथ य एनं न प्रत्याह
17-8 मत्स्यो वा शकुनिर्वा सिद्धो वा वराहो वा परश्वा वा शार्दूलो वा पुरुषो वा	शकुनिर्वा शार्दूलो वा सिद्धो वा मत्स्यो वा परस्वान् वा पुरुषो वा
19-20 विचक्षणा	Khaṇḍa iii begins.
21 स जायमानः	स जाय उपजायमानः
22 त्रयोदशो मासो	त्रयोदशोपमासो
23 आभ्रध्वं	आभ्रध्वं
24 सृजते Khaṇḍa ii ends.	
26 वरुणलोकं	Add after this स आदित्य-
27 तस्य वा	तस्य ह वा [लोकं

	मुहूर्ता यष्टिहा	मुहूर्तो यष्टिहा
28	साल्लजुं	सारज्यं
30	पुष्पाण्यादायावयतः	पुष्पाण्यावेतः
31	अम्बाश्चाम्बायवश्च	अम्बाश्चाम्बायवीश्च

P. 12. 3

	Khaṇḍa iii ends.	Khaṇḍa iii ends.
4-5	प्रतियन्ति शतफलहस्ताः शतमाञ्जनहस्ताः शतं माल्य- हस्ताः शतं वासोहस्ताः शतं चूर्णहस्ताः	प्रतिधावन्ति शतं मालाहस्ताः शतमाञ्जनहस्ताः शतं चूर्ण- हस्ताः शतं वासोहस्ताः शतं फणहस्ताः
7	आरं मनसाप्येति तमि त्वा	आन्तरं मनसात्येति तमु त्वा
8	मुहूर्तान्यष्टिहान्	मुहूर्तान्येष्टिहान्
9	अप्येति	अत्येति
10	धुनुवाते	धूनुते
11-2	एव सुकृत	एवं सुकृत
13	Here ends Khaṇḍa iv.	Here ends Khaṇḍa iv.
15	साल्लजुं	सारज्यं
17	ब्रह्मतेजः	ब्रह्मयशः
18-9	बृहद्रथन्तरे सामनो पूर्वौ पादौ श्येतनौषसे चापरौ वैरूपवैराजे अनुच्ये शाक्कर- रैवते तिरश्चो	This passage is omitted.

20	संपर्यङ्कं	पर्यङ्कं
21-2	मद्वयज्ञार्याज्ञये शीर्षण्ये	This is omitted.
22-3	प्राचीनातानानि	प्राचीनातानम्
23-5	उद्गीथोऽपरश्च यः	उद्गीथ उपश्रोः
25	पृच्छति	आह
	ब्रूयात् and Khaṇḍa v ends.	
26	भार्यायै	उभार्यायै
28	कोऽहमस्मीति	Khaṇḍa v ends.

P. 13. L. 2

	तत्सं	तत्स्यं
	तदेकया	तदेतया
3-5	तदेतद्वक्त्रोकेनाभ्युक्तम्	This portion is omitted.
	Khaṇḍa vi ends.	

यजूदरः सामशिरा
 असवृद्धमूर्तिरव्ययः ।
 स ब्रह्मेति विज्ञेय
 ऋषिर्ब्रह्ममयो महान् ॥

	इति । तमाह	
5	पौंसानि	पौंसानि
6	केन नपुंसकानीति मनसेति	This is read after वाचेति
7	घ्राणेनेति	घ्राणेनेत्येव ब्रूयात्
10	प्रजामिति	प्रजातिरिति
11	प्रज्ञयैवेति	प्रज्ञयेति
12	यो वै खल मे लोकोऽयं	तमाहापो वै खल मे ब्रूयावयं

[नेऽसाविति

Khaṇḍa vii ends.

[ते लोक इति

Khaṇḍa vi ends.

ADHYĀYA II

- 17 तस्यैतस्य तस्य ह वा एतस्य
 18 मनो दूतं चक्षुर्गोप्तृ श्रोत्रं सं- मनो दूतं वाक्परिवेष्टी चक्षु-
 श्रावयितृ वाक्परिवेष्टी गोप्तृ श्रोत्रं संश्रावयितृ
 18-21 स यो ह वा एतस्य प्राणस्य This passage is omitted.
 ब्रह्मणो मनो दूतं वेद दूतवान्
 भवति यश्चक्षुर्गोप्तृमान्
 भवति यः श्रोत्रं संश्रावयितृ सं-
 श्रावयितृमान् भवति यो वाचं
 परिवेष्टृ परिवेष्टृमान् भवति
 22 एवं हास्मै तथो एवास्मै
 25-26 त एवैनमुपमन्त्रयन्ते ये य एवैनं पुरस्तात्प्रत्याच-
 पुरस्तात्प्रत्याचक्षीरन् एष धर्मो क्षीरन् त एवैनमुपमन्त्रयन्ते
 याचितो भवत्यन्नदास्त्वैनमुप- ददाम त इत्येष धर्मो याचितो
 मन्त्रयन्ते ददाम त इति ॥ भवति अन्यतस्त्वेवैनमुपमन्त्र-
 यन्ते ददाम त इति ॥

Here ends Khaṇḍa i.

- 27 तस्य वा तस्य ह वा
 28 आरुन्धते (Here and later) आरुन्धे (Here and later)

P. 14. L. 2

- एता देवताः एताः सर्वा देवताः
 3 एवं हास्मै तथो एवास्मै
 5-7 त एवैनं....ददाम इति ; य एवैनं पुरस्तात्....ददाम त इति :

	as before.	as before.
	Khaṇḍa ii ends.	Khaṇḍa i ends.
8	य एकधनं	तदेकधनं
9	एतेषामेकस्मिन्वर्णि	This is omitted
10	पर्युक्ष्य	पर्युक्ष्योत्पूय
11	स्रवेणाज्याहुतीः	स्रवेण वा चमसेन वा कंसेन वैता आज्याहुतीः
	वरोधिनी (Here and later).	वराधना (Here and later).
12	आरुन्ध्यात् (Here and later).	अवरुन्धां (Here and later).
	14-5 श्रोत्रं नाम....स्वाहा	Add after this :- मनो नाम देवतावरोधनी सा मेऽमुष्मादिदं धनमवरुन्धां तस्यै स्वाहा
17	ब्रूयात्	ब्रुवोत
18	Khaṇḍa iii ends.	Khaṇḍa ii ends.
20	यासां वा	This is omitted.
	पर्वण्येतयैवावृत्तैताः	पर्वण्यग्निमुपसमाधयेतयैवावृत्ताः
24	स्वाहेति	स्वाहा
25-6	अभिवाताद्वा तिष्ठेत्संभाषमाणः	अपि वाताद्वा संभाषमाणस्तिष्ठेत्
26	स्मरन्ते हैवास्य	स्मरन्ति एव स्यात्
	Khaṇḍa iv ends.	Khaṇḍa iii ends.
27	संयमनं	सांयमनं
	अन्तरं	आन्तरं
	इत्याचक्षते	इति चाचक्षते

P. 15. L. 2

अमृते आहुतो
3-4 तद्धस्मैतत्पूर्वे

अमृताहुतो
एतद्ध वै पूर्वे

4 Here ends Khaṇḍa v.

9 तद्यथैतच्छ्रीमत्तमं

इति शस्त्रेषु

तद्यथैतच्छस्त्राणां श्रीमत्तमं

This is omitted.

9-10 एवं हैव स सर्वेषु श्रो-
मत्तमः

तथो एवैवं विद्वान् सर्वेषां
भूतानां श्रीमत्तमः

10-11 य एवं वेद

This is omitted.

11 तदेतदैष्टिकं कर्म यमात्मानं

तमेतमैष्टिकं कर्मयमात्मानं

13 एष त्रयै

एष सर्वस्य त्रयै

13-4 एवैतदिन्द्रस्यात्मा

एवास्यात्मा

Khaṇḍa vi ends.

Khaṇḍa vi ends.

15-6 सर्वजिद्धस्य कौषीतकिरुद्यन्त-
मादित्यमुपतिष्ठते

This is omitted.

17-8 धृत्वोदकमानीय त्रिः प्रसिच्योदपात्रं
वर्गोऽसि

कृत्वाप आचम्य त्रिरुदपात्रं प्रसि-
च्योद्यन्तमादित्यमुपतिष्ठेत वर्गोऽसि

19 उद्धृद्धि

वृद्धि

20 संवृद्धि

वृद्धि

तद्यत्

यत्

21 सं तद्धृङ्क्ते

स तद्धृङ्क्ते

21-2 तथो एवैनं विद्वानेतयैवावृता-
दित्यमुपतिष्ठते यदहोरात्राभ्यां
पापं करोति सं तद्धृङ्क्ते

This passage is omitted.

Khaṇḍa vii ends.

28 वृत्तायां

This is omitted.

24 तृणे

तृणाभ्यां

24-6 प्रत्यस्य ।

प्रत्यस्यति ।

	यन्मे सुसमिद्धदयं दिवि चन्द्रमसि श्रितम् । मन्येऽहं मां तद्विद्वांसं माहं पुत्र्यमघं रुद्रम् ॥ इति	यत्ते सुशीलं हृदयं अधि चन्द्रमसि श्रितम् । तेनामृतत्वमस्येशाने माहं पौत्रमघं रुद्रम् ॥ इति
26	न ह्यस्मात् पूर्वाः प्रजाः प्रैतीति जातपुत्रस्य	न हास्मात् पूर्वा प्रजा प्रैतीति नु जातपुत्रस्य
30	ऐन्द्रोमावृतं	दैवीमावृतं
31	Khaṇḍa viii ends.	Khaṇḍa v ends.

P.16.L.4.

	एकं (Here and later).	एक (Here and later).
8	त्वै....पञ्चमुखं तेन	त्वयि पञ्चमं पञ्चमं मुखं तेन
12	Here ends Khaṇḍa ix.	
13-5	यत्ते सुशीमे हृदयं श्रितमन्तः प्रजापतौ । तेनामृतत्वमस्येशाने मात्वं पुत्र्यमघं निगाः ॥ इति न ह्यस्याः पूर्वाः प्रजाः प्रैतीति Khaṇḍa x ends.	यत्ते सुसीमे हृदये हितमन्तः प्रजापतौ । मन्येऽहं मां तद्विद्वांसं माहं पौत्रमघं रुद्रम् ॥ इति न हास्मात् पूर्वा प्रजा प्रैतीति Khaṇḍa vi ends.
16	जिघ्रेत्	मृशेत्
17	पुत्र नामासि	पुत्र त्वमाविध
18	दधाति	गृह्णाति
19	वेदो वै	तेजो वै
20	अथैनत्परिगृह्णाति पर्यगृह्णात् तदरिष्ट्यै	This is omitted. पर्यगृह्णीतारिष्ट्यै
21	परिगृह्णामि	परिगृह्णामि

21-2	अथास्य दक्षिणे कर्णे जप- त्यस्मे प्रयन्धि मधवन्नृजी- षन्नितोन्द्रश्रेष्ठानि द्रविणानि षेहीति सव्ये	This is omitted.
22	माभेत्था	माच्छेत्सा
23	जीवस्व	जीवस्य
24	अभिजिघ्रामि अभिजिघ्रेत्	अवजिघ्रामि अवजिघ्रेत्
25	त्रिरस्य Khaṇḍa xi ends.	त्रिभिः Khaṇḍa vii ends.

P.17.L.4.

	तस्या दिश एव	तस्य वायुमेव
5	मृत्वान्नमृच्छन्ते	मृत्वा न मृच्छन्ते
6.	Khaṇḍa xii ends.	
8	तस्य	तस्याः
14	मृत्वान्नमृच्छन्ते	मृत्क्ता न मृच्छन्ते
15	एवं	एतं
15-6	दक्षिणतश्चोत्तरतश्च तुस्तूर्धमाणौ न हैनं स्तृण्वीयातां Here ends Khaṇḍa xiii.	तुस्तूर्धमाणौ दक्षिणतश्चोत्तरतश्च न हैवैनं स्तृण्वीयातां Here ends Khaṇḍa viii
17	त एव	एव
18	एता ह	सर्वा इ
18-9	विवदमानाः	वदमानाः
19	तद्वाक् पपात शुष्कं	This is omitted.
29	स तद्गच्छति यत्रैते यदमृता देवाः	स तद्भवति यत्रैतत् This is omitted.

30	य एवं वेद Khaṇḍa xiv ends.	यदमृता देवाः Khaṇḍa ix ends.
31	प्रेष्यन्	प्रेष्य
32	उप स्माधाय	उपसमाधाय

P. 18. L. 2

	पिता	This is omitted
3	इन्द्रियैरिन्द्रियाणि	इन्द्रियैरस्यैन्द्रियाणि
3-4	अपि वासा आसीनाभिमुखा- यैव संप्रदध्यात्	अपि वास्याभिमुखत एवासीत
12	प्रजातिं Here and later.	प्रजातीः Here and later.
13	इत्यां	इत्याः
14	इत्यां	इत्याः
14-6	मनो मे त्वयि दधानीति पिता मनस्ते मयि दध इति पुत्रः प्रज्ञां ते त्वयि दधानीति पिता प्रज्ञां ते मयि दध इति पुत्रः यद्युवा उपा- भिगदः स्यात्सम सेनैव ब्रूयात्प्रा- णान्मे त्वयि दधानीति पिता प्राणांस्ते मयि दध इति पुत्रः	धियो विज्ञातव्यं कामान्मे त्वयि दधानीति पिता धियोविज्ञातव्यं कामांस्ते मयि दध इति पुत्रः
18	दक्षिणावृत्, ब्रह्मवर्चसं	दक्षिणावृत् प्राङ् ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं
19	सव्यमन्वंसमभ्यवेक्षते	सव्यमंसमन्ववेक्षते
20	वा प्रच्छाद्य आमुहि	प्रच्छाद्य वा पितरमीक्षते अवाप्नुहि

- 21-2 प्रेयात्तथैवैनं समापयेयुर्यथा प्रेयाद्देवैनं समापयति तथा
भवति यथा वति तथा
Here ends Khanda xv. Here ends Khaṇḍa x.

ADHYĀYĀ III

28	वृणीष्वेति	ते ददानीति
30	न वै वरोऽवरस्मै	न वै वरः परस्मै
30-1	वै किल	वै तर्हि किल
32	तं हेन्द्र उवाच	स होवाच

P. 19. L. 2

यो मां	यन्मां
अहनत्	अहनं
अरुर्मुखान्	आरुन्मुखान्
3 प्रायच्छन्	प्रायच्छं
3-4 प्रह्लादीयामनृणं	प्रह्लादीनतृणं
4 कालखञ्जान्	कोलकाञ्ज्यान्
5 नामीयत	नामीय
स यो मां वेद न ह वैतस्य	स यो मां विजानीयात् नास्य
केन च कर्मणा	केनचन कर्मणा
6 न स्तेयेन न भ्रूणहत्यया	This is omitted, but added after पितृवधेन
7 नीले	नोलं
Here ends Khaṇḍa i.	.
9 वा आयुर्यावद्यस्मिन्	वा आयुः प्राण उ वा अमृतं यावद्द्वयस्मिन्
10 अस्मिन्	अमुष्मिन्
आप्नोति	With this ends Khaṇḍa i.

- 11 मामायुः म आयुः
 13 तद्वाचा सकृद्वाचा
 14 ध्यातमेकभूयं वै प्राणा भूत्वै- अध्यात्ममित्येकभूया वै
 कैकमेतानि सर्वाणि प्रज्ञाप- प्राणा एकैकं सर्वाण्येवैतानि
 यन्ति प्रज्ञपयन्ति
 18 त्वेव ह्येव
 18-9 निःश्रेयसादानमिति निःश्रेयसमिति

Here ends Khaṇḍa ii.

- 21-2 जीवति मनोपेतो बालान् हि This is omitted.

पश्यामः

- 23 उत्थापयति With this ends Khaṇḍa ii.
 24 इति सैषा प्राणे सर्वाप्तिः This is omitted.
 25 स प्राणः Add after this— स ह ह्येता
 वस्मिन् शरीरे वसतः सहोत्क्रामतः
 28 ध्यानैः ध्यातैः
 29 ज्वलतः सर्वा दिशः This is omitted.

P. 20. L.

- 2 लोकाः With this ends Khaṇḍa iii.

- 2-4 स एष प्राण एव प्रज्ञात्मेदं शरीरं This is omitted.
 परिगृह्योत्थापयति तस्मादेतदेवोक्त-
 मुपासीतेति सैषा प्राणे सर्वाप्तिः यो
 वै प्राणः सा प्रज्ञा या वा प्रज्ञा स प्राणः

5	आबल्यमेत्य संमोहमेति तमाहुः	आबल्यन्येत्यमोहन्येति तदाहुः
6	वदति न ध्यायति	वदति इति
9	ध्यानैः	ध्यातैः
9-10	अस्माच्छरीरादुत्क्रामति सहै- वैतैः सर्वैरुत्क्रामति Here ends Khaṇḍa iii.	प्रतिबुध्यते यथाभेर्विस्फुलिङ्गा विप्रतिष्ठेरन् एवमेवैतस्मादात्मनः प्राणा यथायतनं विप्रतिष्ठन्ते प्राणेभ्यो देवा देवेभ्यो लोकाः । स यदास्माच्छरीरादुत्क्रामति
11	वागेवास्मिन् विसृज्यन्ते	वागेवास्मात् विसृजति
12	प्राण एवास्मिन्सर्वे गन्धा अभि- विसृज्यन्ते	प्राणोऽस्मान् सर्वान् गन्धान् अभिविसृजते
13	चक्षुरेवास्मिन् सर्वाणि रूपाण्यभि- विसृज्यन्ते	चक्षुरस्मात्सर्वाणि रूपाण्य- भिविसृजते
14-5	श्रोत्रमेवास्मिन् सर्वे शब्दा अभि- विसृज्यन्ते	श्रोत्रमस्मात् सर्वान् शब्दान् भिविसृजते
15-6	मन एवास्मिन् सर्वाणि ध्यातान्य- भिविसृज्यन्ते	मनोऽस्मात् सर्वाणि ध्यातान्यभि- विसृजते
16	आप्नोति	Add after this—सैषा प्राणे सर्वाप्तिः यो वै प्राणः सा प्रज्ञा या वा प्रज्ञा स प्राणः

17-8 अथ यथास्यै प्रज्ञायै सर्वाणि भूतान्येकं अथ खलु यथा प्रज्ञायां सर्वाणि
भवन्तीति तद्व्याख्यास्यामः भूतान्येवं भवन्ति तद्व्याख्यास्यामः

Here ends Khaṇḍa. iv.

Khaṇḍa iv ends.

28 इत्या

इत्याः

29-30 मन एवास्या एकमङ्गमुदूहं

प्रज्ञैवास्या एकमङ्गमुदूहं

तस्य धोः

तस्यै धियो विज्ञातव्यम्

30 Here ends Khaṇḍa v.

Here ends Khaṇḍa v.

P. 21 L. 7

उपस्थेनानन्दं रतिं प्रजातिं

उपस्थानन्दं रतिं प्रजातीः

8-9 प्रज्ञया मनः समारुह्य मनसा

प्रज्ञयैव धियो विज्ञातव्यं काम

सर्वाणि ध्यातान्याप्नोति

न्याप्नोति

Here ends Khaṇḍa vi.

Here ends Khaṇḍa vii.

18 आहतुर्नावामेतत्

आह नाहमेतत्

20 नाहमेतं न सुखं

नाहमेतत्सुखं

24 नौ

मे

आहतुर्नावां

आह नाहं

प्राज्ञासिष्वेति

प्राज्ञासिषमिति

25 Here ends Khaṇḍa vii.

Here ends Khaṇḍa vii.

27 द्रष्टारं

रूपविदं

28 अन्नरसस्य विज्ञातारं

अन्नरसविज्ञातारं

P. 22 L. 3

मनो विजिज्ञासीत मन्तारं विद्यात्

This is omitted.

5 न स्युः न

स्युः

6 न भूतमात्राः स्युः

Here ends Khaṇḍa viii.

7	अर्पितः	अर्पिता
8-9	स एष प्राण एव प्रज्ञात्मानन्तः	स एष प्राज्ञ आत्मानन्दः
9	भवति	This is omitted.
10	एव	एवैनं
10-2	तं यमेभ्यो लोकेभ्य उन्निनीषत एष उ एवासाधुकर्म कारयति यमधो निनीषते	तं यमन्वानुनेषति उ वैनमसा- धुकर्म कारयति तं यमेभ्यो लोकेभ्योऽनुनुत्सते
12	लोकेशः	सर्वेशः
13	Here ends Khaṇḍa viii .	Here ends Khaṇḍa 4x.

— — —

ADHYĀYĀ IV

15	अथ ह वै गार्ग्यः	गार्ग्यो हवै
16-7	सोऽवसदुशीनरेषु स वसन् मत्स्येषु कुरुषञ्चालेषु	सोवसतोशीनरेषु सत्वन्मत्स्येषु कुरुषञ्चालेषु
18	काश्यमाव्रज्योवाच ब्रह्म ते ब्रवाणीति	काश्यमेत्योवाच
19	दद्मि त इति	दद्म ते
20	Here ends Khaṇḍa i	Here ends Khaṇḍa i :
21-25	The following is an additional Khaṇḍa in Ś.	This is omitted.

अदित्ये बृहच्चन्द्रमस्यन्नं विद्युति
सत्यं स्तनयित्वा शब्दो वायाविन्द्रो
वैकुण्ठ आकाशे पूर्णमग्नौ विषा-
सहिरित्यप्सु तेज इत्यधिदैवतमथा-
ध्यात्ममादर्शे प्रतिरूपश्छायां द्वि-

तोयः प्रतिश्रुत्कायमसुरिति शब्दे
मृत्युः स्वप्ने यमः शरीरे प्रजापतिः दक्षि-
णेऽक्षिणि वाचः सव्येऽक्षिणि सत्यस्य ॥

Here ends Khaṇḍa ii.

28 अतिष्ठाः तिष्ठाः

29 ” ”

Here ends Khaṇḍa iii.

Here ends Khaṇḍa ii.

Here add :—

•30 य एतं पुरुषमुपास्ते स सर्वेषां भूतानां मूर्धा तिष्ठा
भवतीति ॥

31 अन्नस्य सोमो राजानस्य

Here ends Khaṇḍa iv.

Here ends Khaṇḍa iii.

P. 23 L 3

सत्यस्य तेजस्य

4 सत्यस्यात्मा तेजस्यः

Here ends Khaṇḍa v.

Here ends Khaṇḍa iv.

9 Here ends Khaṇḍa vi. Here ends Khaṇḍa v.

10-14 This Khaṇḍa comes
after the next in K.

13 जिष्णुर्ह जिगृहि

14 अन्यतस्त्यजायी अन्यतस्त्यजाया

Here ends Khaṇḍa viii.

Here ends Khaṇḍa vii.

18 यशसा ब्रह्मवर्चसेन स्वर्गेण लोकेन नो एव स्वयं नास्य प्रजा पुरा-
सर्वमायुगेति कालात्मवर्तते ॥

Here ends Khaṇḍa viii.

Here ends Khaṇḍa vi.

21-2	ह वा अन्येषु भवति Here ends Khaṇḍa ix.	हैवान्वेष भवति Here ends Khaṇḍa viii.
24	तेनस आत्मा	नाम्नास्यात्मा
25	”	”
26	Here ends Khaṇḍa x.	Here ends Khaṇḍa xi.
26	Here ends Khaṇḍa xi.	Here ends Khaṇḍa x.
P. 24 L 2	छायायां	प्रतिश्रुत्कायां
5	भवति Here ends Khaṇḍa xii.	हि भवति Here ends Khaṇḍa xii.
6	प्रतिश्रुत्कायां पुरुषः	शब्दः पुरुषमन्वेति
8-9	न पुरा कालात्संमोहमेति Khaṇḍa xiii ends.	नो एव स्वयं नास्य प्रजा पुरा कलात् संमोहमेति Khaṇḍa xii ends.
10	शब्दे पुरुषः	छायापुरुषः
12	न पुरा कालात्प्रैतीति Here ends Khaṇḍa xiv.	नो एव स्वयं नास्य प्रजा पुरा- कालात्प्रैमीयते Here ends Khaṇḍa xiii.
13	पुरुषः सुप्तः स्वप्नयया	प्राज्ञ आत्मा येनैतत्सुप्तः स्वप्नया
16	Here ends Khaṇḍa xv.	Here ends Khaṇḍa xv.
17	शरीरे	शरीरः
20	यशसा ब्रवह्मर्चसेन स्वर्गेण लोकेन सर्वमायुरेति Here ends Khaṇḍa xvi.	This is omitted. Here ends Khaṇḍa xiv.
21	अक्षिणि	अक्षान्
22	वाच आत्मा	नाम्न आत्मा
24	Here ends Khaṇḍa xvii.	Here ends Khaṇḍa xvi.
25	अक्षिणि	अक्षन्

28	भवति	भवतीति
Here ends Khaṇḍa	xvii.	Here ends Khaṇḍa xviii.
P. 25 L 2	बालाकिः	स बालाकिः
3	एतावदिति	एतावद्धीति
4	खलु	किल
	ब्रवाणीति	ब्रवाणीति स होवाच
5	यस्य वैतत्	यस्यैतत्
	वेदितव्यः	वेदितव्य इति
6°	उपायानीति	उपयत्वायानीति
7	मन्ये	स्यात्
	उपनयते	उपनयेन्
8	ज्ञपयिष्यामि	आज्ञापयिष्यामि
9	आजगमतुः	ईयुः
10	उ ह शिश्य एव	उ ह तूष्णीमेव शिश्ये
	यष्ट्या विचिक्षेप	यष्ट्यप्रा च चिक्षेप
12	क्वैतत्	क्वैतत्
	तत उ ह	तदु ह
18	विजज्ञे	विजज्ञौ
14	आगादिति	आगात्
	पुरुषस्य	हृदयस्य
15	विपाटितः	विपतितः
16	अणिम्यः	अणिम्ना
16.7	लोहितस्य च	लोहितस्येति
17	Here ends Khaṇḍa xix.	

20-1	उवलतः सर्वा दिशः	This is omitted.
22-3	स एष प्राण एव प्रज्ञात्मेदे शरीरमात्मानमनुप्रविष्ट आ लोमभ्य आ नखेभ्यः	This is omitted.
24	बोपहितः	अवहितः
25	प्रज्ञात्मा	प्राज्ञ आत्मा
26-7	आ नखेभ्यः	Here ends Khaṇḍa xviii.
27	अन्ववस्यन्ते	अन्ववस्यन्ति
28	स्वाः श्रेष्ठिनं	श्रेष्ठिनं स्वाः
28-9	प्रज्ञात्मा	प्राज्ञ आत्मा
29	एवमेवैत आत्मान एतमा- त्मानं भुञ्जन्ति	This is omitted.
30	विजज्ञे	विजज्ञौ
31	यदा विजज्ञे सर्वेषां च	यथा विजज्ञौ सर्वेषां
P. 26 L 2	पर्यैत् सर्वान् पाप्मनोऽपहत्य	परायाय This is omitted.
3	सर्वेषां च	सर्वेषां

REVIEWS

THE KARNATAKA MAHABHARATA By KUMARA VYASA :
Vol. X. : Salya and Gada Parvas : Oriental Library Publications : Kannada Series No. 24. (University of Mysore). pp. v plus 193. Price Re. 1.

Kumara Vyasa Bharata is one of the gems of Kannada Literature and a favourite among the Kannadigas. It is not an exaggeration to say that there may not be a literate Kannadiga who does not know by heart at least some of the exquisite stanzas of this great work. Hitherto we did not have a good edition of this but now the learned editors under the aegis of the University of Mysore have supplied this long felt want (in ten volumes) with the help of ten palm-leaf manuscripts incorporating all the available alternate readings under foot-notes. The magnitude of the task can be well imagined when we find that they have devoted nearly thirty years to complete this monumental work.

Kumara Vyasa (or Naranappa, as that was his real name) lived about the middle of the fifteenth century and wrote this immortal work in Kannada at the instance of the Vijayanagar Emperor, Praudha Devaraya (1419-1444). So far as the theme is concerned the poet has followed Vyasa Mahabharata. However, to suit his poetic skill or genius, he has made certain alterations by the introduction of a variety of local descriptions, conversations and such stories as the restoration of the fallen Jambu fruit to its original position in the tree in Kanwa's Ashrama by the truthful utterances of the Pandavas and Draupadi and thus has stamped the work with his individuality.

The work is written in charming Bhamini Shatpadi metre and to listen to some of the scholar-musicians reciting these stanzas is a continuous feast to the head and the heart. Kumara Vyasa is a born poet with vast scholarship. "He lisped in numbers for the numbers came". The naturalness of his expression, the felicity of his diction, the richness of his vocabulary, the abundance of his metaphor, the sweetness of his music, the aptness of his idioms and proverbs are some of the remarkable features that will always rank him among the foremost poets.

The language is throughout simple and direct. With a view to enhance the melody of his poetry, he has adopted the Nadu Kannada Language, converting almost all the consonant endings

of words into vowel endings and separating conjunct words by the insertion of suitable vowels (e.g. gelidanu for geldan; Khaduga for Khadga, etc.).

The editors propose to write out separately an Introduction to the Mahabharata and prepare a glossary, the publication of which will be awaited by all with eagerness. The congratulation of all the Kannadigas is due to the editors and the University of Mysore for this great publication.

M. M. BHAT,

NADOJA PAMPA By M. Thimmappayya, Professor of Kannada, St. Aloysius' College, Mangalore: pp. xi 593. Price Rs. 4.

Nadoja Pampa is one of the greatest works in the field of Kannada research. That is a standing monument to show what good results could be achieved by a study of contemporary Inscriptions and Literature. Mr. Thimmappayya who is a veteran and a distinguished Kannada scholar has brought to bear upon this work his long experience, deep scholarship and immense industry.

After briefly pointing out that Pampa is to Kannada what Valmiki is to Sanskrit, he devotes a section on Chalukyas and the Family Branch of Arikesari, one of the Chalukyan princes. Arikesari II was Pampa's patron and Pampa wrote his Vikramarjuna Vijaya or Bharata identifying Arikesari with Arjuna and making him the hero of the epic. There are several passages in the work that throw a flood of light on the Chalukyan history of the dark period (747-972 A.D.) and the author's interpretation of them is supported by evidence contained in the related inscriptions such as Vemulavada inscription of Arikesari II, Parabhani copper plates of Arikesari III and Kolipara Inscriptions of Arikesari I. He has thereby succeeded in illuminating a chapter in the history of the Chalukyas. The most noteworthy original contribution by the author is his finding that the first four names mentioned in the Kolipara inscription are all of them titles of the successive Chalukya kings, beginning from Pulakesin I and this has enabled us to settle the much vexed relationship of the Lata family of kings to the main line. Now it is beyond all doubt that Arikesari I is six generations remote from Pulakesin I. Similarly by very intelligent and intuitive grasp of the *Slēshas* (double meanings), the author has established that Arikesari II, the hero of the work, is the nephew of Rashtrakuta Indra III under whose fond care he grew and who defeated finally

his son Govinda II and married his sister (Lokambika (Revakanirmadi)).

In the next chapter, the author gives the geneological table of the poet Pampa with the help of the account given by the poet himself and attempts to derive the name of Pampa in an ingenious way from PADMAPA. In the next chapter the author has come out with his bold and original proposition that the word Vengi must have been derived from the root Bel, and it was the people of the Bel tribe or Bel province whom the conquering Aryans called DASYUS and that the Vengi Province stretching from Mount Malaya to Himalayas (as defined by Pampa) must be the same as BEKANATA mentioned in the Rgveda. Although the author has tried to prove his theory by several examples, it remains to be confirmed by further research. Any way in those days Vengi was within the Karnataka; (even in Kavirajamarga a work of the ninth century it is stated clearly that the entire territory lying between Kaveri and Godavari was Kannada).

In the third he discusses the dates of Pampa's two great works and convincingly concludes that Vikramarjuna Vijaya must have been written long after 941 A.D., the date of completion of his Adi Purana and that the two works could not have been written in the course of the same year (941 A.D.) as is being held by some scholars. In a masterly way it has been shown that in this quasi-historical epic with its protracted metaphorical narration (samasōkti) almost all the characters have their historical counterparts. Then comes a very interesting chapter on 'Pampa's Desi,' wherein the author has dealt at great length on such items as Desi words, Desi idioms, Desi metre, Desi entertainments, etc. There is however room for difference of opinion re: some of his theories; as for example, 'Divada hente' is described as hunting carried on with the help of torches (dīpa) during nights. But 'Diva' or 'Diha' also means a bird or animal trained as a decoy. Hence this particular kind of game mentioned by Pampa may be one wherein the decoy animals or birds were employed for hunting.

The last two chapters covering nearly 230 pages are devoted to a critical study of the development of rasa (sentiment) in Adi Purāṇa and the delineation of the important characters and style of Vikramarjuna Vijaya wherein the author exhibits a rare mastery of detail, analytical skill and clarity of expression. Indeed, 'Nadoja Pampa' is a work of inestimable value in the field of Kannada research.

M. M. BHATT,

LIST OF EXCHANGES

1. *Prabuddha Karnataka, Mysore (Kannada).*
2. *Visvabharati Quarterly, Santiniketan, Bengal.*
3. *Editor, Tamil Pozhil (Tamil).*
4. *The Nagari Pracharani Sabha, Benares (Hindi).*
5. *The Indian Culture, Calcutta.*
6. *The Indian Historical Quarterly, Calcutta.*
7. *The Royal Asiatic Society, Bengal (Calcutta).*
8. *Planters' Gazette and Annual, Calcutta.*
9. *Bharatiya Vidya, Andheri, Bombay.*
10. *The Journal of the Mythic Society, Bangalore.*
11. *Sri Venkateshwara Oriental Institute, Tirupathi.*
12. *The Journal of the Tanjore Sarasvathi Mahal Library.*
13. *The Madras Agricultural Journal.*
14. *The S. P. Traimasikam (Malayalam).*

